

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Conferința științifică

**INTEGRARE
PRIN CERCETARE ȘI INOVARE**

26-28 septembrie 2013

Rezumate ale comunicărilor

Științe juridice

Științe economice

**CEP USM
Chișinău – 2013**

DREPT

MIJLOACE AUXILIARE DE REGLEMENTARE A RELAȚIILOR ECONOMICE INTERNAȚIONALE

Victoria ARHILIUC

Relațiile economice internaționale contemporane sunt reglementate de un complex de norme și principii care s-au format treptat, pe măsura cerințelor și necesităților reale. Acestea sunt incluse în tratate și acorduri încheiate între subiecții dreptului internațional atât la nivel bilateral, cât și multilateral.

În condițiile apariției și dezvoltării proceselor integraționiste și globalizării, în sistemul economic internațional au apărut noi instrumente juridice și instituționale de reglementare. A crescut considerabil numărul tratatelor internaționale referitoare la problematica economică, s-au format principiile speciale ale dreptului internațional economic, s-a produs internaționalizarea mai multor întrebări de ordin intern ale statelor și trecerea lor spre reglementare internațională.

În ce privește bazele organizaționale ale sistemului economic internațional, un rol important în domeniu îl au organizațiile economice internaționale care au apărut și s-au consolidat: Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), Organizația Mondială a Comerțului (OMC), Agenția Internațională pentru Garantarea Investițiilor s.a.

Deși nivelul dreptului internațional economic este destul de avansat și complex, acesta nu acoperă pe deplin multitudinea relațiilor economice internaționale. În acest sens, rămâne spațiu pentru aplicarea, ca mijloc de reglementare a unor aspecte economice internaționale, a normelor cu caracter de recomandare, a normelor dreptului transnațional, a normelor dreptului supranațional, pe care le considerăm mijloace auxiliare de reglementare a relațiilor economice internaționale. Prezintă interes explicarea sensului și identificarea conținutului acestor mijloace.

Normele cu caracter de recomandare (*Soft Law*) sunt norme care nu se încadrează întocmai în noțiunea de norme de drept, operând într-o zonă intermediară, între politici și drept, include principii, coduri de conduită, planuri de acțiune. Extremitatea normelor de recomandare (*Soft Law*) se explică prin faptul că acestea apar în situația când statele, de comun acord, deseori nu doresc să se oblige juridic, dar totodată doresc să adopte și să testeze anumite reguli și principii înainte ca acestea să devină norme de drept. Normele *Soft Law* nu prevăd în conținutul lor drepturi și obligații ale statelor expuse categoric și definitiv, în conținutul lor fiind folosite așa formulări ca „a lua măsură”, „a contribui la dezvoltare”, „a tinde spre realizare” s.a. Din punctul de vedere al perspectivei sociologice al dreptului internațional, *Soft*

Law poate fi relevant în ce privește procesul de formare a cutumelor sau a tratatelor internaționale, rămânând esențial să se mențină distincția dintre *lege lata* și *lege ferenda*, între norme de drept și alte norme sociale și, în sfârșit, între sistemul de drept și sistemul politic [1, p.54].

Din categoria normelor *Soft Law*, caracteristice dreptului internațional economic fac parte hotărârile Organizațiilor internaționale [2, p.173], cum ar fi Rezoluțiile Adunării Generale a ONU „Complexul principiilor și regulilor pentru controlul practicii antreprenoriale limitate concordate multilateral” din 1980, „Despre măsurile de întărire a încrederii în relațiile economice internaționale” din 1984, „Despre securitatea economică internațională” din 1985, „Principiile privind determinarea relațiilor comerciale și politica comercială, ce contribuie la dezvoltare”, adoptate de către UNCTAD în 1964 ș.a.

Dreptul transnațional [3] ca mijloc auxiliar de reglementare a relațiilor economice internaționale este un fenomen juridico-instituțional în sistemul internațional, esența căruia constă în faptul că persoanele juridice de drept privat (de cele mai dese ori, întreprinderi multinaționale, bănci, birje) din diferite țări creează la nivel bilateral și multilateral norme proprii privind relațiile reciproce.

Astfel de norme apar în cazul când întrebările respective nu sunt reglementate de dreptul național sau de dreptul internațional (aceasta se întâmplă în cazul lacunelor de drept), sau se reglementează în ambele sisteme de drept conform principiului „*totul e permis ce nu e interzis*”.

În normele dreptului transnațional, se reflectă voința comună a persoanelor juridice private din diferite țări și prin aceasta ele se deosebesc atât de normele de drept național, cât și de drept internațional. Ca exemplu de drept transnațional servesc regulile de interpretare a termenilor comerciali „INCOTERMS”, normele acordurilor interbancare, regulile de conlucrare a întreprinderilor din diferite țări s.a. [4, p.359].

În ce privește dreptul supranațional [5], acesta reprezintă o expresie condițională în sistemul internațional, a cărui esență constă în faptul că statele trebuie să îndeplinească prevederile normelor adoptate sau intrate în vigoare, fără acordul lor. De regulă acestea sunt norme din dreptul derivat [6, p.53], adoptate de organele organizației internaționale interguvernamentale în baza prevederilor statutului organizației sau a actelor originare de constituire. În așa situație, statele care au votat împotriva oricum trebuie să îndeplinească prevederile normelor adoptate de organele organizației. Deseori dreptul supranațional urmează să fie aplicat direct, în mod prioritar, pe teritoriul statului membru al organizației, și îndeplinit atât de cetățeni, cât și de organele de stat.

Semne de supranaționalitate sunt prezente în activitatea unor organizații internaționale cu caracter universal, cum ar fi Fondul Monetar Internațional, Organizația Internațională a Muncii, Organizația Internațională a Aviației

Civile sau organizații interguvernamentale regionale – ca exemplu Uniunea Europeană, organizație de integrare europeană.

Semnele dreptului supranațional se manifestă în următoarele caracteristici:

1) dreptul intern al formațiunii supranaționale devine parte componentă a dreptului național al membrilor săi;

2) dreptul intern al formațiunii supranaționale se creează de organul împuternicit juridic, care nu se subordonează și nu este sub controlul statelor-membre, dar adoptă hotărâri obligatorii pentru statele-membre, indiferent de atitudinea negativă față de ele a unuia sau a mai multor state-membre;

3) funcționarii internaționali ce activează în organele formațiunilor supranaționale se prezintă din nume propriu, dar nu ca reprezentanți ai statelor;

4) organele formațiunilor supranaționale adoptă hotărârile cu majoritate de voturi și fără participarea nemijlocită a țărilor interesate.

Dreptul supranațional se prezintă ca mijloc de reglementare omogenă a unor domenii din viața statelor-membre ale formațiunii supranaționale, care au încheiat în acest scop acordul respectiv.

Fenomenul supranaționalității, pe de o parte, are caracter funcțional (este o conturare a tendințelor de unificare, expresie a interdependenței practice a statelor) și nu iese din limitele câmpului de influență a lor, iar pe de altă parte, are o existență de sine stătătoare, independentă în anumită măsură de voința inițială a statelor-membre.

Reglementarea supranațională poate fi privită ca etapă intermediară spre „federalismul mondial” [7, p.41].

Normele de recomandare *Soft Law*, dreptul transnațional și dreptul supranațional ca mijloace auxiliare de reglementare a relațiilor economice internaționale, se încadrează în dreptul internațional economic, servind conceptului economiei de piață și concurenței loiale.

Referințe:

1. MALANCZUK, P. *Modern introduction to international Law*. Seventh revised ed. Routledge, 1997, http://en.wikipedia.org/wk/Soft_Law.
2. Del GIUDICE, F. *Diritto internazionale pubblico*, Edizioni Simone, 1995.
3. <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/transnational+Law>
4. *Международное право*. Отв.ред. Г.М. МЕЛКОВ. Москва: РИОР, 2009.
5. <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/supranational+law>
6. SUCEVEANU, N. *Dreptul instituțional al Uniunii Europene*. Chișinău: CEP, USM, 2012.
7. ШУМИЛОВ, В.М. *Международное экономическое право*. Москва: НИМП, 1999.

JUSTIȚIABILITATEA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS ÎN CONTEXTUL CEDO

*Pavel ZAMFIR, Sergiu ARNĂUT
Curtea de Apel Chișinău*

Analiza textului Convenției Europene pentru Drepturile Omului ca, de fapt, și a Protocoloalelor adiționale denotă lipsa noțiunilor de „mediu înconjurător” și de „drept la un mediu sănătos”. Prin urmare, dreptul la un mediu sănătos și ecologic echilibrat, precum și alte drepturi de mediu, nu fac parte din categoria drepturilor și libertăților pe care aceasta le garantează. Motivul pentru care acest drept nu a fost inclus în suita drepturilor, care pot fi protejate prin intermediul mecanismelor oferite de Convenție, poate fi considerat lipsa, la momentul adoptării ei, a unui pericol eminent al activităților antropogene asupra mediului și prin aceasta, asupra stării de sănătate, confort etc. a omului.

Această concluzie se desprinde din analiza unor opinii doctrinare și practica aplicativității unor articole ale Convenției în scopul apărării drepturilor de mediu.

În condițiile în care, la momentul adoptării Convenției Europene (Roma, 4 noiembrie 1950), problemele ecologice nu aveau o importanță globală, iar ulterior, datorită complexelor consecințe ale recunoașterii și garantării unui asemenea drept fundamental, unele state au ezitat în privința asumării consacrării sale exprese, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recurs la tehnica pretoriană a „protecției prin rigoșeu”, care a permis extinderea protecției anumitor drepturi garantate de Convenție la drepturi care sunt expres prevăzute de aceasta.

Astfel, jurisprudența CEDO, prin „atracție” de către și sub acoperirea semnificațiilor art. 8.1, care recunoaște dreptul oricărei persoane la respectul vieții sale private, familial și a domiciliului său și ale art.6.1, care garantează dreptul la un proces echitabil, a ajuns la garantarea protecției mediului ca un drept individual sub trei aspecte principale: apartenența sa la conținutul dreptului garantat de art.8.1 din Convenție, existența unui drept la informare privind calitatea și pericolele pentru mediu și a unui drept la un proces echitabil în această privință (cu implicațiile aferente). Astfel, au fost formate bazele juridice ale unui veritabil drept la mediu, lărgindu-se interpretarea dreptului la calitatea vieții, pe baza unui nou drept de *savoir* [1, p.310].

Cu toate acestea, CEDO recunoaște tangențial drepturile de mediu, care pot influența asupra: dreptului la viață (art. 2); dreptului la viața privată, de familie și dreptul la domiciliu (art.8); dreptul la un proces echitabil și accesului la justiție (art. 6); dreptul la mijloace efective de apărare (art.13); dreptul de proprietate (art. 1 la Protocolul adițional 1).

Dacă ne referim la protecția mediului, atunci art.2 CEDO se aplică în situația când anumite acțiuni (inacțiuni), care pun în pericol mediul, sunt atât de periculoase, încât pun sub amenințare reală viața omului.

Prin Hotărârea din 30 noiembrie 2004, emisă de Curte pe cauza *Öneryildiz vs Turcia* (plângerea nr.48939/99) [2], a fost trasată o nouă abordare a sintagmei „degradarea mediului” din punctul de vedere al art.2 al Convenției. Fabula acestei cauze este următoarea: la un poligon de deșeuri, abandonat, a avut loc o explozie a metanului, care în consecință a provocat moartea a 39 de persoane (dintre care 9 membri ai familiei reclamantului), ilegal domiciliată în zona respectivă. Deși un raport al experților, întocmit cu circa 2 ani înaintea producerii incidentului, atenționa autoritățile locale asupra pericolului exploziei metanului acumulat în chiuveta poligonului, acestea nu au reacționat. În această cauză, curtea a constatat violarea art.2 al Convenției prin faptul că autoritățile locale, deși cunoșteau (sau erau obligate să cunoască) despre riscul real și nemijlocit pentru viață și sănătatea oamenilor domiciliați (chiar și ilegal) în zona respectivă, statul era obligat, în virtutea prevederilor acestui articol, să întreprindă măsuri de prevenire a impactului și de protecție a oamenilor. Curtea, de asemenea, a reproșat autorităților faptul că nu au informat populația despre riscurile la care se expun, domiciliind în regiunea poligonului.

Cauza care a făcut ca dreptul la un mediu sănătos să fie admis în câmpul de aplicare al art.8 a fost cea a *Lopez-Ostra vs Spania* [3]. Pe prezenta cauză, Curtea a statuat că Statul nu a reușit să mențină un echilibru just între interesul bunăstării comunității care reclama înființarea unei stații de epurare și interesele persoanelor constând în dreptul de a se bucura de respect pentru domiciliu și pentru viața familială și privată.

Prin Hotărârea emisă pe cauza *Lopez-Ostra*, Curtea a reiterat obligația statelor semnatare de a asigura protecția efectivă a dreptului inclus în art. 8 alin. (1) sub aspectul dreptului la un mediu sănătos, inclusiv contra acțiunilor negative (antropice, de poluare) ale terților. Sancționarea statului reclamat pentru pasivitatea de care a dat dovadă, nereacționând prompt la violarea flagrantă a drepturilor omului și a legislației ecologice, reprezintă un alt aspect pozitiv, care, în opinia noastră, semnifică și reafirmarea obligațiunii statelor-părți de a garanta dreptul la un mediu sănătos nu doar în mod declarativ, ci practic, inclusiv în cazul conflictelor între subiecții privați.

În Hotărârea din 07 mai 2002, emisă pe cauza *Burdov vs Federația Rusă*, plângerea nr. 59498/00 [4], Curtea a aplicat prevederile pct.1 art. 6 din Convenție pentru a-și motiva soluția de condamnare a părâtului pentru neexecutarea unei decizii de achitare a recompensei materiale, care urma să fie oferită reclamantului pentru obținerea unei doze înalte de radiație în cadrul lucrărilor de lichidare a consecințelor de la stația atomoelectrică de la Cernobâl.

Soluția a fost motivată prin faptul că „este de neconceput, ca pct.1) art.6 din Convenție, reglementând cu lux de amănunte garanțiile procesuale ale părților – un proces echitabil public și într-un termen rezonabil – nu ar prevedea apărarea procesului de executare a hotărârilor judecătorești. În

sensul art.6 al Convenției, executarea hotărârilor judecătorești, emise de orice instanță, urmează a fi tratată ca o componentă a „procesului judiciar”.

Art.13 din Convenție garantează dreptul la mijloace efective de apărare în cadrul autorităților statului. Curtea a dedus cerințele procesuale din unele reglementări ale Convenției și a reafirmat importanța accesului la justiție. Atunci când se dezbate chestiuni politice importante de ordin economic sau de mediu, procesul de luare a deciziilor trebuie să fie unul echitabil și să ia în calcul interesele persoanelor implicate. În cauza *Hotton vs Marea Britanie*, Curtea a recunoscut că dreptul la justiție reprezintă o parte componentă a procesului de luare a deciziilor în probleme de mediu (a se vedea Hotărârea CEDO din 02 octombrie 2001 – plângerea nr. 36022/97) [5].

Prin Hotărârea din 10 aprilie 2003 (plângerea nr. 46372/99), emisă pe cauza *Papastavrouvs Grecia* [6], Curtea aplicat prevederile art.1 al Protocolului 1 din Convenție în litigiul dintre autorități și persoana privată cu privire la reîmpădurirea unui lot de teren, pornind de la raționamentul că autoritățile nu au putut găsi o balanță echitabilă între interesele societății și drepturile reclamantului și, respectiv, a violat norma citată.

În final, constatăm că jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului este concludentă în acest sens, deciziile sale stabilind că:

a) Dreptul individului la un mediu sănătos poate constitui în anumite circumstanțe un aspect al dreptului la viața privată.

b) Dreptul la mediu sănătos este respectat în condițiile informării privind riscurile de poluare și calitatea mediului.

c) Garantarea dreptului la un mediu sănătos se realizează și prin „dreptul la un proces echitabil”.

Referințe:

1. DUȚU, M. Tratat de dreptul mediului, ed.3. București: C.H. Beck, 2007.
2. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.
3. CEDO, Lopez-Ostra v Spaniei. În *Publications de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, Editura: Karl Heymanns Verlag, Seria A, vol. 303-C,9 dec. 1994.
4. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.
5. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.
6. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

PRESCRIȚIA ÎN MATERIE DE VÂNZARE INTERNAȚIONALĂ DE MĂRFURI CONFORM CONVENȚIEI DE LA NEW YORK

Lilia GRIBINCEA

Pe plan internațional, prescripția în materie de vânzare internațională de mărfuri este reglementată de Convenția asupra prescripției în materie de vânzare internațională de mărfuri, încheiată la New York la 14 iunie 1974 (în continuare – Convenția de la New York) și de Protocolul de modificare a Convenției asupra prescripției în materie de vânzare internațională de mărfuri, încheiat la Viena la 11 aprilie 1980. Această convenție este primul instrument legal, care emană de la Comisia ONU pentru Dreptul Comercial Internațional (UNCITRAL), iar unii autori o numesc primul născut al UNCITRAL. Scopul adoptării Convenției de la New York a fost înlăturarea dificultăților apărute, datorită reglementărilor naționale diferite în materia prescripției. Există diferențe considerabile în legislațiile naționale în ceea ce privește construcția juridică și clasificarea prescripției, începutul și durata termenelor de prescripție, precum și efectele prescripției [1, p.399]. Unele termene sunt foarte scurte, de exemplu, șase luni sau un an, iar alte termene sunt extrem de lungi, care, în unele cazuri, ajung și până la 30 de ani [2].

Convenția de la New York în art.1 alin.(1) determină condițiile în care drepturile și acțiunile reciproce ale unui cumpărător și ale unui vânzător, apărute dintr-un contract de vânzare internațională de bunuri mobile corporale, sau referitoare la o contravenție la acest contract, rezilierea sau nulitatea sa, nu mai pot fi exercitate ca urmare a expirării unui anumit interval de timp, desemnat în convenție prin expresia „termen de prescripție”. Termenul stabilit în art.1 alin.(1) este limitat în art.1 alin.(2), potrivit căruia termenul de prescripție nu se confundă și nu afectează un termen în cursul căruia o parte trebuie să adreseze o notificare celeilalte părți sau să îndeplinească orice act, altul decât deschiderea unei proceduri, sub sancțiunea pentru partea respectivă de a nu-și putea exercita dreptul său. Prevederile art.1 alin.(2) oferă posibilitate părților de a evita aplicarea Convenției prin introducerea în contract a unei clauze, conform căreia trebuie făcută o notificare într-o anumită perioadă de timp, sub sancțiunea de a nu putea exercita dreptul său. Prin urmare, părțile pot exclude aplicarea Convenției atât în baza art.3 alin.(2), cât și în baza art.1 alin.(2).

Conform art.8 al Convenției, termenul de prescripție este de 4 ani. S-a menționat [2] că, pe de o parte, termenul de prescripție trebuie să fie adecvat pentru verificarea pretențiilor, negocierea eventualelor înțelegeri amiabile, luarea măsurilor necesare pentru demararea procedurilor legale. La stabilirea termenului de prescripție s-a ținut cont de problemele speciale care rezultă din distanța care deseori separă părțile unui contract de vânzare-cumpărare internațională și de complicațiile ce rezultă din diferențele de limbă și de sisteme

juridice. Pe de altă parte, termenul de prescripție nu trebuie să fie prea lung ca să nu reușească să ofere protecție împotriva pericolelor de incertitudine și nedreptate, care ar rezulta din trecerea excesivă de timp fără soluționarea cererilor de despăgubire. Aceste pericole includ și pierderea probelor, posibila amenințare a stabilității afacerii sau solvabilității, cauzate de întârzierile extinse.

Printr-o dispoziție specială, Convenția instituie în art.23 o limitare generală a termenului de prescripție. Textul prevede că fără a se ține seama de dispozițiile Convenției, orice termen de prescripție expiră cel mai târziu 10 ani după data la care a început să curgă în conformitate cu reglementările Convenției. Dispozițiile Convenției privind această limitare generală au avut în vedere particularitățile vânzării internaționale, generalizând și codificând experiența acumulată în raporturile din acest domeniu.

Termenul de prescripție curge de la data la care acțiunea poate fi exercitată (art.9 alin.(1)). Punctul de plecare al termenului de prescripție nu este întârziat când o parte este obligată prin contract să adreseze o notificare celeilalte părți sau când convenția de arbitraj prevede că nici un drept nu va lua naștere atâta timp, cât o sentință arbitrală nu va fi pronunțată (art.9 alin.(2) lit.a) și b). S-a observat [3, p.161] că această prevedere exprimă ideea că prevederea din convenția de arbitraj în sensul că nașterea oricărui drept al părților se amână până la pronunțarea unei sentințe arbitrale în cauză, nu are efect asupra regulii generale privind începerea curgerii termenului de prescripție de la data nașterii dreptului la acțiune. Această prevedere trebuie coroborată cu dispozițiile art.14, conform cărora introducerea unei acțiuni arbitrale face să înceteze curgerea (adică atrage întreruperea) termenului de prescripție.

Conform art.10 alin.(1) al Convenției de la New York, o acțiune rezultând dintr-o încălcare a contractului poate fi exercitată începând cu data la care această încălcare s-a produs. Prevederea art.10 alin.(1) a fost ilustrată [2] prin următorul exemplu: Într-un contract de vânzare-cumpărare internațională este stipulată clauza, conform căreia cumpărătorul poate plăti prețul mărfii la livrarea acesteia, situație în care va obține o reducere de 2% din preț. Contractul prevede, de asemenea, că cumpărătorul este obligat să plătească prețul cel târziu în termen de 60 de zile de la livrare. Cumpărătorul nu a plătit prețul la livrarea mărfii. Termenul de prescripție începe să curgă la expirarea perioadei de 60 de zile, deoarece atunci are loc încălcarea contractului.

O acțiune sprijinită pe neconformitatea lucrurilor poate fi exercitată începând cu data la care lucrul a fost în mod efectiv remis cumpărătorului sau oferta de remitere a lucrului a fost refuzată de către cumpărător (art.10 alin.(2)). Se consideră [3, p.162-163] că, în acest caz, regula se referă la acțiunea bazată pe neconformitatea bunului vândut pentru care nu s-a acordat cumpărătorului un termen de garanție, ceea ce echivalează practic cu situația acțiunilor bazate pe viciile aparente ale bunului vândut. Pentru ipoteza în care

vânzătorul a acordat cumpărătorului un termen de garanție (adică este vorba de viciile ascunse ale lucrului vândut) se aplică regula prevăzută de art.11.

De regulă, prevederile Convenției privind termenul de prescripție sunt imperative. Potrivit art.22, termenul de prescripție nu poate fi modificat, nici cursul său schimbat, printr-o declarație a părților sau pe calea unui acord între ele. Prin excepție, debitorul poate oricând, în cursul termenului de prescripție, să prelungească acest termen printr-o declarație scrisă adresată creditorului. Această declarație poate fi reînnoită. După cum rezultă din reglementare, declarația debitorului trebuie să fie făcută în formă scrisă și considerăm că trebuie să fie neechivocă. O altă condiție care se impune este ca termenul de prescripție să nu fie expirat. Deși este posibilă o reînnoire a declarației, prelungirea nu poate să depășească limitarea generală a termenului de prescripție de 10 ani, stabilită în art.23 al Convenției.

Convenția reglementează (art.28 și art.29) modul de calcul al termenelor pe ani, singurele pe care ea le prevede. Termenul de prescripție este calculat, astfel încât să expire la miezul nopții al zilei a cărei dată corespunde celei în care termenul a început să curgă. De exemplu, termenul de 4 ani început la 10 iulie 2012 expiră pe 10 iulie 2016, ora 24.00. În lipsa unei date corespunzătoare, termenul de prescripție expiră la miezul nopții al ultimei zile a ultimei luni a termenului. De exemplu, un termen de 1 an, început la 29 februarie 2012, expiră la 28 februarie 2013. Termenul de prescripție este calculat prin referire la data locului unde procedura este angajată. În privința datei se aplică *lex fori*.

Dacă ultima zi a termenului de prescripție este o zi de sărbătoare sau orice altă zi de vacanță judiciară, ceea ce împiedică începerea procedurii în jurisdicția unde creditorul angajează o procedură judiciară sau revendică un drept, termenul de prescripție este prelungit, în așa fel încât să înglobeze prima zi utilă, care urmează zilei de sărbătoare sau de vacanță judiciară.

Referințe:

1. ENDERLEIN, Fritz, MASKOW, Dietrich. *International Sales Law, United Nations Convention Contracts for the International Sales of Goods. Convention on the Limitation Period in the International Sales of Goods*. Oceana Publications, New York, London, Rome, 1992. ISBN 0-379-20418-5.
2. KAZUAKI, Sono. *Commentary on the Convention on the limitation period in the international sale of goods, done at New York, 14 June 1974 (A/CONF.63/17)*, With editorial notes and other additions to accommodate the 1980 Protocol, [Accesat 20.04.2013], Disponibil: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/sono1.html>.
3. SITARU, Dragoș-Alexandru, BUGLEA, Claudiu-Paul, STĂNESCU, Șerban-Alexandru, *Dreptul comerțului internațional, Tratat, Partea specială*, Universul Juridic, București, 2008. ISBN 978-973-127-101-9.
4. KAZUAKI, Sono. *The Limitation Convention: The Forerunner to Establish UNCITRAL Credibility*, September 2003, [Accesat 10.05.2013], Disponibil: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/sono3.html>.

CERINȚELE NECESARE PENTRU ÎNCHEIEREA CONTRACTELOR DE CREDIT CU CONSUMATORII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Lilia GRIBINCEA

În conformitate cu dispozițiile Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene [1], piața internă cuprinde un spațiu fără frontiere interne, în care este asigurată libera circulație a mărfurilor și a serviciilor, precum și libertatea de stabilire. Dezvoltarea unei piețe a creditului, mai transparente și eficiente, în cadrul acestui spațiu fără frontiere interne, este esențială pentru promovarea dezvoltării activităților transfrontaliere.

Libera circulație a ofertelor de credite trebuie să aibă loc în condiții optime atât pentru creditori, cât și pentru consumatori, ținând seama de situațiile specifice din fiecare stat-membru. În acest scop, a fost necesară o armonizare completă pentru a se asigura tuturor consumatorilor din Uniunea Europeană un nivel ridicat și echivalent de protecție a intereselor lor și pentru crearea unei veritabile piețe interne. Astfel, la 23.04.2008 a fost adoptată Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului (în continuare – Directiva 87/102/CEE) [2].

Pentru a putea lua decizii în deplină cunoștință de cauză, consumatorii trebuie să primească cu o perioadă rezonabilă de timp înainte de a încheia un contract de credit, informații adecvate, pe care consumatorul le poate lua cu el și reflecta asupra lor, cu privire la condițiile și costul creditului, precum și la obligațiile care îi revin.

Potrivit Directivei 87/102/CEE (art.5), creditorul sau intermediarul de credit furnizează consumatorului prin intermediul formularului „Informații standard la nivel european” următoarele informații:

- tipul de credit;
- identitatea și adresa creditorului și, după caz, identitatea și adresa intermediarului de credit implicat;
- valoarea totală a creditului și condițiile care guvernează tragerea;
- durata contractului de credit;
- în cazul unui credit acordat sub forma unei amânări la plată pentru un anumit bun sau serviciu și în cazul contractelor de credit legate, bunul sau serviciul respectiv și prețul actual al acestuia;
- rata dobânzii aferente creditului, condițiile ce guvernează aplicarea ratei dobânzii aferente creditului și, unde este cazul, orice indice sau rată de referință aplicabilă ratei inițiale a dobânzii aferente creditului, ca și termenul, procedurile și condițiile în care variază rata dobânzii aferente creditului;

- dobânda anuală efectivă și valoarea totală plătită de către consumator, ilustrate prin intermediul unui exemplu reprezentativ care menționează toate ipotezele folosite pentru calculul ratei respective;
- suma, numărul și frecvența plăților care vor fi efectuate de către consumator și, dacă este cazul, ordinea în care plățile vor fi alocate, pentru rambursare, diferitelor solduri restante fixate la rate diferite ale dobânzii aferente creditului;
- după caz, costurile de administrare ale unuia sau a mai multor conturi care înregistrează atât operațiunile de plată, cât și tragerile din credit, cu excepția cazului în care deschiderea unui cont este opțională, costurile pentru utilizarea unui mijloc de plată atât pentru operațiuni de plată, cât și pentru trageri din credit, orice alte costuri rezultând din contractul de credit, precum și condițiile în care aceste costuri pot fi modificate;
- după caz, orice taxe pe care consumatorul trebuie să le plătească notarului la încheierea contractului de credit;
- orice obligație referitoare la încheierea unui contract privind un serviciu accesoriu aferent unui contract de credit, în special o poliță de asigurare, în cazul în care obținerea creditului sau obținerea creditului conform clauzelor și condițiilor prezentate este condiționată de încheierea unui contract privind acest serviciu;
- rata dobânzii aplicabilă în cazul ratelor restante, măsurile pentru ajustarea acesteia și, unde este cazul, orice penalități în caz de neplată;
- o avertizare privind consecințele neefectuării plăților;
- unde este cazul, garanțiile solicitate;
- existența sau lipsa dreptului de retragere;
- dreptul de rambursare anticipată, dacă există, și, dacă este cazul, informații privind dreptul creditorului la compensație și modul în care aceasta va fi stabilită;
- dreptul consumatorului de a fi informat imediat și gratuit asupra rezultatului consultării bazei de date pentru evaluarea bonității sale;
- dreptul consumatorului de a primi la cerere și gratuit un exemplar din proiectul de contract de credit, cu excepția cazului în care, în momentul cererii, creditorul nu dorește să încheie contractul de credit cu consumatorul;
- dacă este cazul, termenul pe parcursul căruia informațiile precontractuale au forță obligatorie pentru creditor.

Înainte de încheierea unui contract de credit, creditorul evaluează bonitatea consumatorului pe baza unui volum suficient de informații obținute de la consumator și, dacă este necesar, pe baza consultării bazei de date relevante.

Contractele de credit trebuie redactate pe hârtie sau pe un alt suport durabil. Toate părțile contractante primesc câte un exemplar al contractului de credit.

Consumatorul are la dispoziție un termen de 14 zile calendaristice în care se poate retrage din contractul de credit, fără a invoca motive. Termenul de retragere începe să curgă în ziua încheierii contractului de credit sau în ziua în care consumatorului îi sunt aduse la cunoștință clauzele și condițiile contractuale și informațiile, în cazul în care ziua respectivă este ulterioară celei în care s-a încheiat contractul.

Consumatorului trebuie să i se acorde dreptul de a rambursa anticipat creditul în orice moment. În aceste cazuri, consumatorul trebuie să aibă dreptul la o reducere a costului total al creditului, care constă în dobânda și în costurile aferente duratei restante a contractului. Dacă rambursarea anticipată intervine într-o perioadă în care rata dobânzii aferente creditului este fixă, creditorul este îndreptățit la o compensație rezonabilă și justificată în mod obiectiv pentru eventualele costuri legate direct de rambursarea anticipată a creditului. Această compensație este limitată la maximum 1% din valoarea creditului rambursată anticipat, dacă perioada de timp dintre rambursarea anticipată și rezilierea convenită a contractului de credit este mai mare de un an. În cazul în care perioada este mai mică de un an, compensația nu poate depăși 0,5% din valoarea creditului rambursat anticipat.

Nu se solicită o compensație pentru rambursare anticipată în următoarele cazuri:

- rambursarea a fost realizată ca urmare a executării unui contract de asigurare care are drept scop asigurarea riscului de neplată;
- contractul de credit este acordat sub forma unei facilități de tip „descoperit de cont”; sau
- rambursarea anticipată intervine într-o perioadă în care rata dobânzii aferente creditului nu este fixă.

Referințe:

1. Publicat în: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* C 326 din 26.10.2012, p.47-199.
2. *Ibidem*, L 133, 22.5.2008, p. 66.

CETĂȚENIA EUROPEANĂ – REALITATE TANGIBILĂ SAU VIS NEREALIZABIL PENTRU CETĂȚENII REPUBLICII MOLDOVA?

Natalia SUCEVEANU

Discuțiile aprinse, dar și criticile aduse Uniunii Europene (UE) din cauza deficitului ei democratic, au condus Uniunea și instituțiile sale să deplaseze centrul de interes de la o elită intelectuală și politică minoritară la ansamblul cetățenilor din Europa, care ar trebui să asigure o legitimitate a procesului decizional în UE. Captarea interesului cetățeanului european pentru viața publică europeană, informarea cât mai largă a acestora despre drepturile pe care le au în UE, dar și oportunitățile care le oferă statutul de cetățean european, a constituit unul din raționamentele dedicării anului 2013, în exclusivitate, cetățenilor și drepturilor lor. Având în vedere Decizia Parlamentului European și a Consiliului nr. 1093/2012/UE din 21 noiembrie 2012 [3], Comisia Europeană lansează oficial la Dublin – Anul European al cetățenilor, care coincide cu un moment crucial al procesului de integrare europeană; în 2013 se împlinesc 20 ani de la introducerea în 1993 în Tratatul de la Maastricht de instituire a Uniunii Europene a cetățeniei europene. Pentru a-și vocifera respectul față de valorile europene, dar și intenția de a le promova la nivel național, Guvernul Republicii Moldova (RM) a elaborat și aprobat la 14 ianuarie curent proiectul de Hotărâre al Parlamentului cu privire la declararea anului 2013 Anul european al Cetățeanului, care a fost adoptat de Parlament la 19 aprilie 2013 [4]. Deși activitățile dedicate Anului european al cetățenilor sunt dedicate exclusiv cetățenilor europeni, îmbrățișarea acestei inițiative de către Guvernul RM are drept scop informarea cetățenilor RM despre semnificația procesului de integrare europeană, informare ce trebuie oficializată într-un Plan de acțiuni al Guvernului consacrate Anului European al Cetățeanului [4 art. 2].

Pentru marea majoritate a resortisanților statelor-membre ale UE, a fi cetățean european înseamnă, în primul rând, a te identifica cu cetățenia statului din care provii. Dar și mai important este că acești cetățeni sunt în posesia a mai multor drepturi pe care altfel nu le-ar fi avut dacă statele, ai căror cetățeni sunt, nu ar fi fost state-membre ale UE.

Dar ce înseamnă pentru moldoveni a fi cetățean european? Deși întrebarea nu este ușoară, am putea răspunde mai simplu spunând că mulți cetățeni ai Republicii Moldova se cred cetățeni europeni și nu pentru că ar putea să-și valorifice oportunitățile oferite de drepturile conferite exclusiv cetățenilor statelor-membre ale UE, dar pentru că sunt și ei o mică părticică a acestui spațiu pan-european. Probabil că așteptările cetățenilor RM sunt mult mai crescute în privința procesului de integrare europeană a țării, iar imaginea generală care li se prezintă prin intermediul mijloacelor de comunicare este

una ușor idilică a ceea ce înseamnă proces de integrare europeană și ceea ce înseamnă să fii cetățean european prin consecință.

Eu cred că există o interpretare individuală pentru fiecare a noțiunii de „cetățean european”. Iar aceasta ține de doi factori. Primul, cât de informată este persoana cu această noțiune, iar al doilea, este la fel de important, care este interesul persoanei respective. Evident, elementul esențial îl reprezintă informarea. Aici un rol important îl joacă diferite instituții care gestionează, mai bine sau mai puțin acest proces, dar un rol important îl joacă și atitudinea, mai mult sau mai puțin proactivă a cetățeanului față de sursele de informare. Credem că rolul important le revine elitelor politice și guvernului de a informa constant și realist despre procesul de apropiere de UE, beneficiile pe termen scurt, mediu și lung pentru cetățenii statului nostru, făcând abstracție de la formule idilice a ceea ce înseamnă UE pentru Moldova, dar nu mai puțin importantă ar fi și presiunea mai puternică din partea societății civile care este slabă, sau nu este deloc.

Faptul că RM, dar și majoritatea moldovenilor, își văd viitorul legat de UE, acest lucru înseamnă și identificarea lor cu un set de valori europene. Pentru structurile administrative, aceasta semnifică nu doar reforme pe interior în toate domeniile de politici, îndeplinirea obligațiilor asumate în relațiile cu UE, aceasta înseamnă și a asigura un nivel de viață pentru cetățenii RM apropiat de nivelul de viață al cetățenilor UE, care reprezintă un standard foarte înalt la nivel mondial. Este puțin să declari obiectivul și vectorul european, acest lucru înseamnă îmbrățișarea a ceea ce se numesc valori europene [1, art. 2] valori comune astăzi statelor-membre ale UE, acest lucru implică și dorința de a accesa acest nivel de trai, într-un timp cât mai scurt, care fiecare dintre noi își imaginează că s-ar putea întâmpla pe parcursul vieții lui.

Iar cetățenii RM trebuie să fie conștienți de faptul că, pentru a deveni un cetățean european, în sens plener al acestui termen, trebuie în primul rând să învețe a deveni un bun cetățean al RM, iar aceasta înseamnă să-ți îndeplinești obligațiile de cetățean, înseamnă să îmbrățișezi implicit și valorile europene care sunt valori universale, înseamnă acceptarea unei culturi comune care depășește frontierele statelor, dar și acceptarea unor noi valori civice, (pluralism, nediscriminare, toleranță etc.), valori ce sunt comune resortisanților statelor-membre ale UE. Se impune deci, întărirea mijloacelor de comunicare socială, dar și sporirea accesibilității lor ca o modalitate de a trezi interesul cetățeanului RM pentru subiectele ce țin europenizarea țării, fiindcă doar pe această cale poate fi asigurată legitimitatea demersului european al guvernanților.

Contextul istoric, dar și dimensiunea politică a declarării anului 2013 An European al Cetățeanului sunt diferite la nivelul Uniunii Europene și la

nivelul Republicii Moldova. Pentru UE cetățenia europeană este o realitate politică suficient de puternică, realitate dată de conținutul juridic și politic al cetățeniei, iar anul 2013 se dorește a fi unul crucial în contextul evaluării aplicabilității și eficacității sale [3]. Iar pentru a pregăti evenimentele, conferințele, seminarele etc., dedicate acestui an, Comisia Europeană a organizat în perioada mai-septembrie 2012 o amplă campanie de consultare publică în cadrul căreia cetățenii au fost întrebați despre problemele cu care se confruntă în exercitarea drepturilor lor de cetățeni ai UE.

Pentru RM, dar și pentru cetățenii săi, cetățenia europeană este o realitate abia schițată, iar declararea anului 2013 An European al Cetățeanului este un prilej de informare a cetățenilor despre procesele de integrare europeană, despre valoarea juridică și politică a cetățeniei europene, precum și evaluarea eficacității sale. Constrângerile temporale legate de adoptarea Hotărârii Parlamentului RM cu privire la declararea anului 2013 Anul European al Cetățenilor, (menționam că în luna mai Hotărârea Parlamentului adoptată la 19 aprilie nu era încă publicată în Monitorul Oficial al RM) nefiind acompaniată de un Plan de acțiuni transparent, privind activitățile planificate pentru a fi desfășurate pe parcursul acestui an, ne conduce să afirmăm că, din nefericire, nu există mijloace foarte clare de evaluare a eficacității acestor activități, în ciuda preluării pur formale și simbolice la nivel național a valorilor promovate în Uniunea Europeană.

Visul european al moldovenilor este intangibil acum. Ar trebui să ne asigurăm că cetățenii RM înțeleg ce este Uniunea Europeană, procesul de integrare economică și asociere politică, ce este perspectiva europeană dar și condițiile necesare a fi satisfăcute pentru a accede la UE. Iar atunci când vor fi satisfăcute criteriile de aderare – este important ca cetățenii să ajungă să știe ce înseamnă aceasta.

Referințe:

1. *Tratatul de funcționare a Uniunii Europene* (versiune consolidată), din 25 martie 1957 Disponibil: eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:ro:PDF
2. *Tratatul de instituire a Uniunii Europene* (versiune consolidată), din 7 februarie 1992 Disponibil: eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:ro:PDF
3. *Decizia nr. 1093/2012/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 noiembrie 2012 privind Anul European al Cetățenilor* (2013), Disponibilă: eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:325:0001:0008:RO:PDF
4. *Hotărâre pentru aprobarea proiectului de Hotărâre a Parlamentului cu privire la declararea anului 2013 Anul European al Cetățenilor* (nr. 22, 14 ianuarie), Disponibilă: Monitorul Oficial al RM, nr. 22-25 (4340-4343) din 1 februarie 2013, p.37.

ACTIVISMUL JUDICIAR EUROPEAN

Stela BUIUC

Activismul judiciar se referă la dorința instanțelor judecătorești de a elabora politici, atunci când guvernul nu poate sau nu dorește să o facă. Acest activism poate fi perceput ca fiind un transfer al puterii decizionale de la legislativ, guvern sau administrația publică, către instanțele de judecată.

Activismul Curții de Justiție a Uniunii Europene semnifică implicațiile în domeniul politicilor Uniunii Europene, pe care Curtea le realizează în procesul exercitării rolului său de interpretare a dreptului UE. Astfel, în conformitate cu art.19 al Tratatului privind Uniunea Europeană (TUE), Curtea „asigură respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea tratatelor” [4]. Există mai multe abordări pe marginea acestui subiect. Unii susțin că instanțele, prin natura funcțiilor lor, nu pot acționa în calitate de legiuitori. Alții văd activismul judiciar ca pe o „judicializare” a politicilor. În cazul de față însă, nu contează foarte mult definiția „activismului judiciar”, ci răspunsul la întrebarea „Cum ar trebui să fie înțeles activismul judiciar al Curții de Justiție a UE?”

Activismului judiciar al Curții de Justiție a UE îi sunt aduse multe critici, Curtea fiind învinuită de distorsionarea echilibrului „drept/lege-politică”. Mai mult decât atât, prin această practică, Curtea ar atenta la autonomia politică a statelor-membre ale UE, iar mecanismul limitat al instituțiilor UE de a exprima un răspuns politic în privința hotărârilor sale fortifică și mai mult rolul Curții în calitate de actor politic [3, 4]. Dacă e să analizăm activismul Curții de Justiție a UE din această perspectivă, apare o altă problemă. Este oare atât de influentă Curtea de Justiție în raport cu statele-membre și instanțele naționale, sau există suficiente mecanisme pentru limitarea puterii Curții și realizarea unui transfer al activismului spre instanțele naționale, conferindu-i un context național? Se presupune că însăși procedura preliminară, reglementată de art.267 al Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene (TFUE) [4], în cadrul căreia se realizează majoritatea „exercițiilor de interpretare”, ar fi și limita puterii de influență a Curții de Justiție.

Art.267 TFUE este utilizat ca un instrument pentru dezvoltarea infrastructurii ordinii juridice a UE. Instanțele naționale trebuie să aplice prevederile dreptului UE, de aceea este esențial ca acestea să interpreteze în mod uniform dreptul UE. Prin urmare, cele mai multe cazuri care implică legislația UE sunt decise în sălile de judecată a instanțelor naționale, fără o acțiune preliminară adresată Curții Europene de Justiție. Influența Curții cu privire la aceste cazuri este, de multe ori, supraevaluată. Dreptul UE nu este exact și se bazează pe principii fundamentale flexibile, cum ar fi principiul proporționalității, care acordă instanțelor o marjă largă de discreție. Dacă judecătorii naționali aplică aceste norme flexibile într-un mod prointegraționist, atunci anume această metodă de aplicare determină

măsura în care principiile fundamentale ale dreptului UE au un impact direct asupra sistemului juridic și a legislatorului național. Rolul Curții aici este important, dar limitat. Putem constata următoarele în acest caz: Curtea permite și încurajează deciziile judecătorești naționale prointegraționiste, însă nu are o influență absolută. De aceea, activismul judiciar ar trebui să fie realocat, de la Luxemburg, spre instanțele naționale [2, p.79].

Patru domenii ale dreptului UE, care sunt de o mare importanță socială și juridică, precum și în privința cărora Curtea a fost acuzată de activism, sunt: libera circulație, legislația anti-discriminare, normele referitoare la interpretarea directivelor și normele privind despăgubirile pentru încălcarea legislației UE. În toate aceste domenii, conceptele juridice fundamentale sunt imprecise și susceptibile la diverse interpretări. Ambiguitatea acestor domenii de drept este o trăsătură comună a legislației UE, care rezultă din caracterul flexibil și incomplet al acordului dintre statele-membre ale UE, reprezentat de Tratatul UE. Statele-membre au realizat un acord imprecis, din motive politice și juridice, și se confruntă cu consecințe juridice imprecise. Cu toate acestea, gradul de deschidere a normelor, de asemenea, are tangență și cu contextul în care legislația UE se aplică [2, p.80]. Prin urmare, putem constata că în condițiile în care însăși statele-membre au decis caracterul flexibil al normelor UE, iar interpretarea acestora se realizează în mare parte, la momentul aplicării dreptului UE, de către instanțele naționale, acestea din urmă au suficiente instrumente și posibilități de a se implica și de a realiza „activismul judiciar” în materia dreptului UE, iar Curtea de Justiție nu are acea putere supranaturală și influență absolută, de care este învinuită.

Din câte am văzut mai sus, puterea Curții este limitată de competența instanțelor naționale de a aplica dreptul UE, precum și de caracterul imprecis și flexibil al normelor dreptului UE. Care este, atunci, rolul Curții în cadrul competenței de interpretare a legislației UE? Dacă este să analizăm rolul acesteia din perspectiva științelor politice, atunci „activismul judiciar”, exercitat de Curte este abilitatea de a da o formă dreptului UE și de a intensifica astfel procesul de integrare în domeniul legislativ, iar Curtea este un „actor rațional”, și un „actor politic”.

Cele mai importante dezbateri teoretice privind rolul Curții de Justiție au început în anii 1990, atunci când doctrinele de integrare europeană, neoraționalistă și neofuncționalistă, iar mai apoi, liberal inter guvernamentală și supra-națională, au recunoscut rolul și influența tot mai puternică a Curții de Justiție. Aceste teorii importante au decis să explice rolul Curții prin intermediul teoriilor integraționiste care au fost deja testate pe arena politică. Se părea că o astfel de abordare era una firească, iar Curtea era văzută ca un actor politic supra-național, alături de Comisia sau Parlamentul, care promovează intens o integrare mai profundă. Această percepție a fost pusă la dubii de unii

autori, prin intermediul conceptului de „context al raționalului” [4, p.17]. Așadar, cu ajutorul unui astfel de concept, Curtea nu este privită doar ca un simplu actor politic, iar accentul trece de la politic spre lege. Contextul raționalității nu este altceva decât o formă de argumentare care depinde de circumstanțe, de un anumit context. Deci, ar fi greșit să spunem că Curtea ar fi doar un actor rațional, care își argumentează raționamentele pe baza unor interese politice. Concluziile Curții trebuie să fie argumentate și justificate de prevederile legislației, precum și de contextul în care aceasta se aplică. Într-un înțeles contextual, putem afirma că raționalitatea este un proces dinamic, care depinde de context; nu este un proces mecanic și nu este direct transferabil altor contexte; are un efect de stabilizare și limitare asupra argumentării juridice prin încadrarea acesteia într-un context etc. [4, p.20].

În lumina tuturor limitărilor aduse „activismului judiciar” al Curții de Justiție: normele și principiile flexibile ale dreptului UE, competența de aplicare a dreptului UE de către instanțele naționale ale statelor-membre, precum și încadrarea acestui „activism” într-un context care ar trebui să urmeze logica și limbajul dreptului UE, nu putem percepe Curtea ca pe un actor politic, cu o alură negativă. Curtea, de-a lungul anilor, asigură respectarea dreptului UE în interpretarea și aplicarea Tratatelor, chiar dacă apelează și la „activismul limitat” de care dispune. Importanța atitudinii sale proactive constă în rezultatul atins: facilitarea procesului de integrare legislativă în cadrul Uniunii Europene.

Referințe:

1. DAVIES, G. *Activism relocated. The self-restraint of the European Court of Justice in its national context*. In: *Journal of European Public Policy*, 2012, no.19:1, p.76-91.
2. DAWSON, M. *The Political Face of Judicial Activism: Europe's Law-Politics Imbalance*, 2012, [Accesat 05.10.2012] Disponibil: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1984636;
3. GRIMMEL, A. *Judicial Interpretation or Judicial Activism?: the Legacy of Rationalism in the Studies of the European Court of Justice*, 2010, [Accesat 03.10.2012] Disponibil: http://aei.pitt.edu/14470/1/CES_176.pdf.
4. *Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene* (versiune consolidată 2012), JO C 326 din 26 octombrie 2012.

OBLIGAȚIA TRANSPUNERII DIRECTIVELOR UE ÎN ORDINEA JURIDICĂ A STATELOR-MEMBRE.

Noțiunea și natura juridică

Daniel MUSTEAȚĂ

Instituind, inițial, Comunitățile Europene și, ulterior, Uniunea Europeană, statele-membre au convenit să încredințeze o parte din suveranitatea lor unor organisme suprastatale, transferând o serie de atribute naționale specifice, care nu pot fi redobândite oricum și doar în condiții de excepție. Astfel, ordinea juridică a Uniunii Europene reprezintă o nouă ordine juridică, în legătură cu acesta fiind evocate două caracteristici principale: 1) este o ordine juridică autonomă; 2) este o ordine juridică integrată în sistemul juridic al statelor-membre [1, p.62].

Una din trăsăturile de bază ale dreptului UE este prioritatea sa în raport cu ordinea juridică internă a statelor-membre. În acest sens, aplicarea prioritară a dreptului UE în raport cu dreptul național a fost fundamentată pe jurisprudența Curții de Justiție a UE, cele mai relevante fiind cauzele *Van Gend en Loos* [2] și *Costa* [3]. Astfel, în Hotărârea *Costa/ENEL*, pentru prima dată, Curtea a enunțat principiul priorității aplicării dreptului UE. Obiectul cauzei îl constituia conflictul dintre o lege italiană din 1962 și dispozițiile Tratatului de instituire a Comunității Economice Europene, iar Curtea Constituțională italiană se pronunțase în favoarea aplicării legii interne, Curtea de la Luxemburg s-a pronunțat clar în sens contrar, afirmând, fără echivoc, prioritatea de aplicare a prevederilor Tratatului.

Spre deosebire de *Regulamente*, care, așa cum sunt definite de art.288 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) [4], reprezintă acte juridice obligatorii, direct aplicabile, nefiind necesare măsuri suplimentare de transpunere, *Directivele* sunt obligatorii pentru statele-membre numai sub aspectul obținerii rezultatului care trebuie atins. Astfel, conform prevederilor art.288 alin.(3) ale TFUE, „*Directiva este obligatorie pentru fiecare stat-membru destinat cu privire la rezultatul care trebuie atins, lasând autorităților naționale competența în privința formei și a mijloacelor de realizare*”. Directivele sunt deosebit de utile atunci când scopul este de a armoniza legile statelor-membre într-un domeniu sau de a introduce o modificare legislativă complexă [5, p.85]. Regulamentele sunt mult mai detaliate datorită aplicabilității directe a acestora, însă există o mulțime de directive care sunt într-atât de detaliate, încât viciază discreția alegerii formelor și mijloacelor de implementare a acestora, acordată statelor-membre și urmează a fi transpuse în legislația națională literalmente [6, p.100].

Directiva apare ca fiind o tehnică de legislație mediată, fiind adresată statelor-membre pentru a adopta măsuri de punere în aplicare care vor

introduce modificări în sistemul lor legislativ național, în vederea atingerii și asigurării conformității cu rezultatul prevăzut în directivă, dar lasă autorităților naționale dreptul și competența de a alege formele și mijloacele de realizare. Pentru ca o directivă să producă efecte juridice în ordinea juridică internă a unui stat-membru destinat este necesară intervenția autorităților naționale, aceasta creând, în sarcina destinatarilor, o obligație de a lua măsurile necesare pentru aplicarea sa efectivă.

Obligația transunerii Directivelor reiese chiar din cuprinsul art.288 alin. (3) din TFUE prin formele și mijloacele de realizare alese de autoritățile statelor-membre destinate în privința obiectivului ce urmează a fi atins. Transpunerea este un proces complex care implică mai multe etape de interacțiune între structurile Uniunii Europene și cele naționale. Multe Directive conțin norme noi care trebuie transpuse în sistemele juridice interne, iar din această cauză procesul este pe departe de a fi simplu [7].

Statul-membru destinat decide asupra modalității – tehnică legislativă specifică fiecărui stat în parte, și asupra mijloacelor – instituții juridice care urmează să realizeze obiectivul fixat de directivă. Statul destinat poate atât să adopte acte juridice, cât și să modifice sau să abroge reglementările naționale incompatibile cu directiva.

Potrivit unor autori [8, p.5-6], procesul de realizare a obligațiilor din TFUE referitoare la transpunerea directivelor poate fi denumit prin sintagma „punere în practică”, care se realizează în trei etape: transpunere, aplicare și punere în executare. Transpunerea este definită ca fiind un proces de transformare a directivei în prevederi naționale prin intermediul autorităților legislative competente. Aplicarea vizează etapa de punere în practică la cazul concret, iar punerea în executare sau impunerea privește controlul și aplicarea eventualelor sancțiuni pentru nerespectarea obligației de transpunere.

Etapele în cauză pot fi găsite în *Ghidul privind Aproximarea Legislației de Mediu a Uniunii Europene* [9]. Potrivit acestuia, *transpunerea* reprezintă orice măsură legislativă, reglementativă sau administrativă obligatorie luată de către o autoritate competentă a unui stat-membru pentru a încorpora în cadrul ordinii legale naționale obligațiile, drepturile și sarcinile canonizate în directivele de mediu ale UE. *Implementarea* cuprinde totalitatea metodelor autorităților competente de încurajare sau constrângere a altora, privind conformarea cu legislația existentă (de ex. monitorizarea, controalele la fața locului, sancțiunile și măsurile obligatorii de corecție) pentru a îmbunătăți performanța politicii de mediu cu scopul final de îmbunătățire a calității generale a mediului. *Impunerea*, la rândul său, presupune realizarea controlului, a aplicării sancțiunilor care derivă din încălcarea normelor adoptate pe plan național, pentru asigurarea unei conformări reale cu cerințele directivei.

Transpunerea este obligatorie pentru statele-membre, obligativitatea fiind prevăzută chiar în art. 151 alin.(3) din TFUE: „(3) Un stat-membru poate încredința partenerilor sociali, la cererea lor comună, punerea în aplicare a directivelor adoptate în conformitate cu alin.(2) sau, după caz, punerea în aplicare a unei decizii a Consiliului, adoptată în conformitate cu art.155”. De asemenea, urmează a se preciza că transpunerea unei directive presupune o obligație pozitivă, de a face, adică adoptarea unor norme juridice noi, sau negativă – abrogarea normelor interne contrare – care are caracter imperativ. Este esențială și respectarea termenului de transpunere, or expirarea acestuia determină aplicarea cu efecte directe a directivei în dauna oricăror dispoziții interne contrare, care nu mai pot produce efecte juridice din acel moment.

În concluzie, remarcăm că transpunerea Directivelor UE în ordinea juridică internă a statelor-membre reprezintă un proces complex, etapizat și obligatoriu, scopul principal al căruia vizează atingerea obiectivelor urmărite de fiecare directivă în parte, lăsând la latitudinea statelor-membre modalitățile și mijloacele de implementare. Transpunerea Directivelor urmează să corespundă criteriilor clarității și certitudinii situațiilor juridice, iar pentru transpunerea corectă, se cer dispoziții normative interne cu caracter de constrângere, simplele practici administrative nefiind suficiente pentru executarea valabilă a obligației UE.

Referințe:

1. MANOLACHE, Octavian, *Drept comunitar, ed. a IV-a*. București: All Beck, 2003. ISBN 973-655-398-1.
2. Hot. CJCE din 05.02.1963, *Van Gend en Loos / Neetherlands island revenue Administration*, cauza 26/62.
3. Hot. CJCE din 15. 07. 1964, *Costa / ENEL*, cauza 6/64.
4. *Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene* (versiune consolidată), [Accesat 27.05.2013]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:083:0047:0200:ro:PDF>.
5. CRAIG, Paul, De Burca, Grainne., *EU Law, Text, Cases and Materials*. New York: Oxford University Press Inc. ISBN 978-0-19-927389-8.
6. CHALMERS, D., DAVIES, G. and MONTI, G.. *European Union Law, Cases and Materials*. Cambridge: University Press, 2010. ISBN 978-0-521-12151-4.
7. DIMITROVA, A., RHINARD, M. *The power of norms in the transposition of EU Directives*, în *European Integration online Papers (EIoP)*, vol. 9 (2005), no. 16. [Accesat 27.05.2013] Disponibil: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2005-015a.htm>.
8. PRECHAL, S. *Directives in EC law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. ISBN 9780199207596.
9. European Comission. *Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation*. Bruxelles: 1997. [Accesat 28.05.2013] Versiunea în limba română disponibilă: <http://ec.europa.eu/environment/archives/guide/trans/rom.pdf>.

SCOPUL INSTITUȚIEI ADOPTIEI

Violeta COJOCARU, Ludmila BÎRCĂ*

*Agenția Protecția Consumatorilor din Republica Moldova

În Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948, în art.25, alin.(2) se precizează că: „*Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire speciale. Toți copiii, indiferent dacă s-au născut în cadrul sau în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.*”

De regulă, ocrotirea copilului se realizează de către părinți (ocrotirea părintească). Cu titlu de excepție, copilul este ocrotit prin adopție, prin tutelă, sau prin măsurile de protecție speciale. Una din cele mai efective și binevenite forme optime de educație și protecție a drepturilor copiilor, lipsiți de protecția părinților, este adopția. Nici cea mai perfectă instituție de educație nu-i capabilă să substituie părinții, mama [3, p.11-20].

Adopția prezintă una din formele protecției publice a copiilor. Multe organe și organizații statale și obștești, direct sau indirect, se preocupă de protecția juridică a copilului. Adopția se află sub controlul statului și al societății. Adopția îndeplinește un important rol social și familial, contribuind nu numai la preluarea sarcinilor societății în creșterea, educarea și pregătirea profesională a copiilor lipsiți de ocrotire părintească, dar și la asigurarea unui climat de fericire, de iubire și înțelegere, similar cu acela pe care îl oferă viața de familie firească [2, p.230].

În societatea romană, adopția era soluția convenabilă pentru persoana fărădescendenți legitimi de a primi în familia sa copii, care astfel dobândeau numele adoptatorului, continuau cultul strămoșilor săi și veneau la moștenirea părintelui adoptiv la fel ca un copil legitim [5, p.255-258].

Nu se poate nega însă că rolul rațiunilor afective este de multe ori dublat de considerente patrimoniale. Adopția a fost întodeauna o instituție a familiilor bogate, care căutau să-și asigure continuitatea averii. Aceste rațiuni au fost adesea tot atât de puternice ca și cele afective. O exprimare aparte a acestei idei poate fi găsită în Codul lui Caragea: „*Facerea de copii de suflet este dar spre mîngîierea celor care n-au copii*” (art.1 partea IV cap. 5) [1, p.93].

Convenția Europeană în materia adopției de copii, adoptată la Strasbourg la 24.04.1967 prevede că adopția se face în interesul copilului (art.8 alin. (1)), iar Convenția asupra protecției copilului și cooperării în materia adopției internaționale ratificată de țara noastră prin Hotărârea Parlamentului nr.1468-XIII din 29.01.98 prevede că adopția se încheie în interesul superior al copilului. În aceeași ordine de idei, menționăm Legea nr. 99 din 28.05.2010 privind regimul juridic al adopției care în art.3 lit.b) prevede că *protecția drepturilor copilului prin adopție se realizează respectarea interesului superior al copilului.*

Adopția este o măsură de protecție a drepturilor copilului și se face numai pentru protejarea intereselor superioare ale copilului. Aceste

dispoziții legale exprimă finalitatea socială și finalitatea familială a instituției adopției, care are scopul de a înlocui instituția juridică a ocrotirii părințești. Adopția prezintă avantajul de a oferi o familie permanentă copilului care nu are un mediu corespunzător în familia sa de origine și o alternativă răspunde nevoilor identificate în urma procesului de evaluare realizat de profesioniști.

Din aceste reglementări naționale și internaționale, rezultă că ar exista două feluri de interese ale copilului, dar nu se prevede expres în ce constă interesul superior al copilului și prin ce se deosebește de interesul copilului. Unele critici argumentează că expresia „interesul superior” semnifică faptul că în toate circumstanțele, interesul copilului să prevaleze, ca fiind superior oricărui alt interes.

În opinia noastră, binele copilului, interesul copilului și interesul superior al copilului ar putea fi considerate ca fiind expresii sinonime, cu toate că unii experți definesc binele copilului ca fiind o stare ideală de atins, iar interesul superior constituind dreptul ce urmează a fi exercitat în vederea atingerii acestui ideal [9, p.7-14].

Principiul interesului superior al copilului trebuie să primeze în toate acțiunile care privesc copiii. Aceasta nu înseamnă că interesul superior al copilului va fi întotdeauna singurul factor decisiv ce trebuie luat în seamă, dar că, pot exista interese competitive sau conflictuale privind drepturile omului, de exemplu între copii luați separat, între diferite grupuri de copii și între copii și adulți. Cu toate acestea, interesul copilului trebuie avut în vedere în orice situație și trebuie demonstrat că interesele copilului au fost analizate și luate în considerare cu prioritate.

Interesul superior al copilului rezidă în faptul că adopția trebuie să asigure dezvoltarea armonioasă a copilului și respectarea drepturilor fundamentale ce-i sunt recunoscute, iar interesul copilului constituie finalitatea superioară a adopției. Interesul copilului este sufletul, esența adopției, finalitatea unică și superioară care justifică oricare din normele ce reglementează adopția [4, p.405].

Acest interes prevalent poate consta, după caz, în: dezvoltarea fizică; pregătirea școlară sau profesională; climatul de stabilitate și siguranță; sănătatea fizică sau mentală; mediu favorabil din punct de vedere material; mediu afectiv adecvat, moral și empatic; autoritatea reală și benefică asupra copilului.

În privința scopului în care se încuviințează adopția, practica judiciară a stabilit că adopția se face în interesul celui adoptat [6]. În conformitate cu art. 20 din Convenția cu privire la drepturile copilului (ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.1990), orice copil, temporar sau definitiv de mediul său familial, sau care, în propriul interes, nu poate fi lăsat în acest mediu, are dreptul la protecție și un ajutor special din partea statului care poate fi acordat, și sub forma adopției.

Principiul interesului superior al copilului este reluat aproape obsesiv în tot cuprinsul actelor normative ca etalon al fiecărei din acțiunile, măsurile sau

deciziile luate în legătură cu înfăptuirea adopției [7, p.50]. În aceeași ordine de idei, Ion P. Filipescu menționează: „*Interesul adoptatului trebuie avut în vedere nu numai la încuviințarea adopției, ci și în timpul în care aceasta există, precum și atunci când se pune problema desfacerii ei*”. Adopția se încheie în interesul copilului, interes care reprezintă rațiunea de a fi a adopției și, de aceea, folosirea adopției în alt scop nu se justifică [4, p.405].

Pentru ca instituția adopției să-și poată îndeplini în bune condiții scopul ei familial și social, este necesar să se țină cont de faptul că la baza încheierii și încuviințării ei stă atât interesul primordial al celui adoptat, cât și interesul persoanei sau familiei care adoptă, deoarece prin adopție se dă satisfacție nu numai nevoii și interesului adoptatului de a se bucura de ocrotire coresponsuzătoare, dar și interesului adoptatorilor izvorât din dorința de a fi părinți.

În concluzie, dispozițiile menționate trebuie înțelese și interpretate în sensul că adopția se face numai în interesul adoptatului, iar nu în sensul că s-ar face exclusiv în interesul acestuia. Chiar dacă la acest interes legea se referă expres, trebuie să înțelegem și interesul adoptatorului ca fiind „implicit” cuprins în lege [2, p.230]. Rezultă deci că scopul adopției constă în asigurarea protecției intereselor patrimoniale și nepatrimoniale ale copiilor lipsiți de ocrotireapărintească sau de o ocrotire coresponsuzătoare. De asemenea, scopul familial al adopției trebuie privit ca o îmbinare a intereselor adoptatorului de a fi ocrotitcu interesul adoptatorului de a ocroti, de a veni în ajutor copiilor care nu se pot bucura de o ocrotire părintească.

Referințe:

1. AVRAM, M. *Filiația. Adopția națională și internațională*. București: All Beck, 2001. ISBN 973-655-050-8.
2. BANCIU, M. *Dreptul familiei*. Cluj-Napoca: Argonaut, 1995 vol. I. ISBN 973-96883-2-2.
3. CREȚU, V. Natura juridică a procedurii civile pentru încuviințarea adopției. În: *Revista Națională de Drept*. 2001, nr.2, p.11-20.
4. FILIPESCU, I., FILIPESCU, A. *Tratat de dreptul familiei*. București: All Beck, 2002. ISBN 973-655-212-8
5. HANGA, V. *Drept privat roman*. Cluj-Napoca: Argonaut, 1996. ISBN 978-973-127-626-7.
6. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a R.Moldova: Cu privire la practicaaplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației privind regimul juridic al adopției nr.5 din 24.12.2012*. Chișinău, 2013.
7. IRINESCU, L. Reflecții privind instituția adopției. În: *Analele Științifice ale Universității "Al. I.Cuza. Iași"*, 2009, tomul IV, p.47-66.
8. JAKOTĂ, M., *Dreptul Roman*. Iași: Fundația Chemarea, 1993, vol. 1. ISBN 978-973-47-1408-7.
9. ȚARĂLUNGĂ, V. Principiul interesului superior al copilului: concept, abordare, particularități. În: *Revista moldovenească de Drept internațional și relații internaționale*. 2010, nr.1, p.7-14.

CETĂȚENIA CA PUNCT DE LEGĂTURĂ ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT

Violeta COJOCARU, Alina SCUTELNIC

Instituția cetățeniei are, în dreptul internațional privat, o tradiție de aproape două secole. Acest punct de legătură este cunoscut sub denumirea de *lex patriae*, parte componentă a legii naționale. Legea națională și-a făcut intrare în dreptul pozitiv, la 21 martie 1804, în această zi a fost promulgat, în Franța, un act normativ cu un uriaș impact asupra umanității, Codul civil al francezilor, mai fiind cunoscut sub denumirea de *Codul lui Napoleon*. Acest cod prevedea că legile privind starea și capacitatea persoanelor îi cârmuiesc pe francezi chiar dacă aceștia își au reședința în străinătate. Prin larga audiența internațională a Codului lui Napoleon, principiul guvernării statului personal de către legea națională a fost acceptată de majoritatea statelor din Europa continentală, precum și de importante state din Asia (Iran, China, Japonia) sau din Africa (fostele colonii franceze, dar și Egiptul sau Etiopia). Reprezentantul școlii italiene, Mancini, considera că apartenența unei persoane la o națiune îi determină și statutul civil, nu doar cel politic. Prin urmare, orice persoană membră a unei națiuni avea dreptul subiectiv de a cere autorităților statului străin, pe teritoriul care se găsea, să-i aplice așa-numita „parte necesară” din legea națiunii căreia îi aparținea, adică acea parte care reglementa, pe lângă starea și capacitatea persoanei, relațiile de familie și succesiunea. Așa cum individul nu se putea sustrage, în dreptul intern, legii naționale, așa și statul care-l primește pe străin nu poate să-l priveze pe acesta de statutul conferit de legea națională [1].

Republica Moldova a receptat legea națională ca punct de legătură pentru statutul personal odată cu intrarea în vigoare a Codului civil al RM, la 22 iunie 2002, care prevede la art.1587 că „starea civilă și capacitatea persoanei fizice sunt cârmuite de legea națională”. În același art. la alin.(2) legiuitorul explică ce reprezintă legea națională și anume: „legea națională a cetățeanului se consideră legea statului a cărui cetățenie o are persoana”. Prevederile Codului civil sunt completate de prevederile Codului familiei în materie de căsătorie la titlul VI „Reglementarea relațiilor familiale cu elemente de extraneitate”. Potrivit Codului familiei, Convenției CSI asupra asistenței juridice în materia dreptului civil, dreptului familiei și dreptului penal din 22 ianuarie 1993, ratificată de Republica Moldova la 16.03.95, precum și acordurilor bilaterale ale RM cu state precum Republica Letonia, Ucraina, Federația Rusă, România, Republica Lituania, privind asistența juridică la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală reflectă relevanța deosebită a cetățeniei la încheierea căsătoriei. Importanța acesteia se manifestă în faptul că căsătoria în Republica Moldova între cetățeni străini

este supusă condițiilor de fond a legii naționale a fiecărui dintre soți (art.155 Cod Fam.). O excepție în acest sens este prezentă în Tratatul dintre Republica Moldova și Republica Azerbaidjan cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 26.10.2004, întocmit la Baku și intrat în vigoare din 12 februarie 2006 care la art. 26, cuprinde norme conflictuale privind încheierea căsătoriei stipulând că „condițiile încheierii căsătoriei sunt determinate pentru fiecare dintre viitorii soți de legislația părții contractante al cărei cetățean este soțul”. Astfel, dacă în celelalte acorduri semnate de Republica Moldova relevanță are cetățenia fiecăruia dintre viitorii soți, atunci în tratatul cu Republica Azerbaidjan – doar a soțului.

O altă incursiune a cetățeniei în materie de căsătorie se determină prin influența acesteia asupra relațiilor personale nepatrimoniale și patrimoniale ale soților. Cu toate că Codul familiei nu conține asemenea aspecte, la art.157 acordurile bilaterale semnate de RM fac referire la *lex patriae* privind raporturile juridice personale și patrimoniale dintre soți. În acest tratat cetățenia deține poziții prioritare de la caz la caz. Astfel, în acordurile RM cu Republica Lituania, Republica Letonia, Republica Azerbaidjan, Federația Rusă raporturile personale și patrimoniale sunt guvernate, primordial, de domiciliul comun al soților, iar în cazul inexistenței lui, se va aplica legea statului a cărui cetățeni sunt. Nu am putea vorbi de aceleași prevederi în tratatul semnat cu România și Ucraina în privința asistenței juridice civile, familiale și penale care impune, în principal, legea națională comună a soților în raporturile menționate, iar în cazul absenței acesteia, aplicabilitate va avea legea domiciliului comun al soților.

Prevederile tratatelor semnate de RM în materia dreptului familiei, la care am făcut referire mai devreme, sunt omogene în privința desfacerii căsătoriei. În cazul acțiunilor de desfacere a căsătoriei, se aplică legislația și sunt competente instituțiile Părții contractante ai cărei cetățeni au fost soții la depunerea cererii. Dacă soții au domiciliu pe teritoriul celeilalte Părți contractante, adică statul parte la parte-contractantă, sunt competente și instituțiile Părții contractante.

Căsătoria, reprezentând, în mod normal, originea unei familii a promovat de-a lungul timpului, valori ce corespundeau cu tradițiile, obiceiurile și religia societății, totuși în etapa actuală nu pot fi negate tendințele ce țin de întemeierea unei familii – încheierea Pacturilor civile de solidaritate, reprezentând un contract încheiat între două persoane majore, de sexe diferite sau de același sex, pentru a-și organiza viața în comun. Faptul că RM nu cunoaște în legislația sa un asemenea concept juridic nu înlătură posibilitatea ca un cetățean al Republicii Moldova să încheie un asemenea pact, fapt prevăzut de însuși Codul civil francez, care stipulează că contractarea unui

PACS este posibil și în cazul în care unul dintre solicitanți este cetățean francez, iar celălalt are altă naționalitate. Alături de PACS, care reprezintă o realitate a sec. XXI, de popularitate se bucură și recunoașterea, de către statele lumii, a căsătoriilor încheiate între homosexuali. Căsătoria celebrată în RM este doar uniunea dintre un bărbat și o femeie, fapt ce rezultă din prevederile Codului familiei, cum ar fi art. 2, 11 etc. Atât timp cât condițiile de fond pentru încheierea căsătoriei sunt guvernate de legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți, un cetățean al RM nu va beneficia de recunoaștere, de către instanța judecătorească, a unei căsătorii între homosexuali, chiar dacă a fost valabil încheiată, într-un stat care permite asemenea căsătorii, suportul legal fiind prevăzut la art.15 C. fam. care prevede ca impediment la căsătorie – căsătoria persoanelor de același sex. În contextul dat, am vrea să aducem un exemplu din practica CEDO, având legătură directă cu cetățenia și recunoașterea căsătoriilor între persoanele de același sex.

Prin intermediul *hotărârii în cauza Schalk* (în speță, reclamații – un cuplu austriac de același sex – doreau să se căsătorească, dar cererea lor a fost respinsă de autorități; hotărârea a fost contestată, ajungându-se în final în fața CEDO), Curtea a menționat că statele-membre ale CEDO nu sunt obligate să legalizeze căsătoria între persoane de același sex. Totodată, înalta instanță europeană a afirmat cu claritate că o relație de coabitare între persoane de același sex, trăind într-un parteneriat de facto, intră în sfera noțiunii de „viață familială” (și nu doar a aceleia de „viață privată”), iar cuplurile homosexuale se găsesc într-o situație analogă celei a cuplurilor heterosexuale, în ceea ce privește nevoia de recunoaștere legală a relațiilor lor. O primă reacție jurisprudențială subsecventă la această hotărâre a putut fi observată în decizia 4184 din 15 martie 2012 a Curții de Casație din Italia, într-un litigiu care privea transcrierea în registrele de stare civilă italiene a unei căsătorii homosexuale încheiate de doi bărbați italieni în Olanda. Tradițional, în dreptul italian, diferența de sex a soților reprezintă o exigență minimă indispensabilă pentru „existența” însăși a căsătoriei, pentru „identificabilitatea juridică a actului căsătoriei”, care nemijlocit are legătură cu cetățenia bărbaților italieni; în plan internațional, aceasta implică refuzul recunoașterii căsătoriilor homosexuale ca fiind acte inexistente (și nu datorită unei eventuale contrarietăți a lor cu ordinea publică internațională italiană). În decizia sa din martie 2012, înalta instanță italiană a reamintit această soluție, dar a optat pentru o poziție mai nuanțată, inspirată de evoluțiile din dreptul european în materie (hotărârea Schalk fiind expres citată). Având în vedere că diferența de sex nu mai este un element esențial al căsătoriei, ea a apreciat că o căsătorie homosexuală nu mai poate fi considerată astăzi „inexistentă”, ci doar inaptă, în principiu, a produce efecte juridice în Italia (și deci

imposibil a fi transcrisă în actele de stare civilă locale) [2]. Finalitatea acestui caz a demonstrat încă o dată că legătura stabilită între o persoană și statul, a cărei cetățenie o deține, nu poate fi nesocotită nici măcar în contextul în care persoana dată s-ar afla într-un alt stat.

Referințe:

1. DARIECU, Cosmin. *Relațiile personale dintre soți în dreptul internațional privat*. București: C.H. Beck, 2009, p. 41
2. Disponibil la adresa web: <http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollId=522> (vizitat la 02.04.2013)

INTERPRETAREA CONVENȚIILOR ORGANIZAȚIEI INTERNAȚIONALE A MUNCII

Natalia UNTILA

Interpretarea este o activitate intelectuală, preocupată cu determinarea mesajului normativ care rezultă din text. Interpretarea legilor reprezintă încadrarea unei situații concrete în regula generală și abstractă, consacrată de normele de drept, în vederea aplicării acestora din urmă. În conformitate cu definițiile enunțate supra, interpretarea modelează conținutul normei „prinse” în interiorul textului. Textul care este obiectul de interpretare poate fi general (ca într-o constituție) sau individual (ca într-un contract). Acesta poate fi scris (convenție) sau verbal (acordul de voință verbal într-un contract). Prin interpretare, se ajunge la cunoașterea mesajului normativ a unui text. Este un proces care „extrage” sensul juridic al textului [1].

În scopul de a promova o mai mare certitudine juridică prin unificarea internațională a legilor, simpla adoptare a convențiilor de drept uniform este insuficientă. De asemenea, este necesar să se asigure aplicarea uniformă și interpretarea convențiilor de către instanțele judecătorești. Deși juriștii și instanțele nu contestă necesitatea de aplicare și interpretare uniformă, practica arată o tendință clară, care ar putea pune în pericol proiectul de unificare juridică. Dintre factorii care sunt cruciali pentru realizarea, aplicarea și interpretarea uniformă a convențiilor Organizației Internaționale a Muncii, ies în evidență trei factori, în special: definirea autonomă a termenilor juridici, este necesar să nu fie prea infuzat cu idei preconcepute importate de educație juridică internă. În al doilea rând, sensul autonom determinat nu ar trebui să fie înțeles prin aplicarea metodologiei juridice interne, în schimb, interpretarea trebuie să fie făcută printr-o metodologie autonomă internațională. În al treilea rând, aplicarea uniformă internațională a convențiilor impune ca instanțele să țină seama de constatările instanțelor altor țări. Cu toate acestea, este necesar accesul la hotărârile străine și capacitatea de a le înțelege [2].

În ceea ce privește convențiile uniforme de drept privat, natura acestor convenții este afectată de alegerea metodei de interpretare. Datorită lipsei unui sistem juridic internațional de autoritate, instanțele naționale se pronunță cu privire la aceste convenții. Mai mult decât atât, aceste instanțe trebuie să respecte normele constituționale privind dreptul public internațional și legea internă, care poate influența, în mod semnificativ, interpretarea convențiilor. Interpretarea subiectivă și îngustă orientată la voința suverană a statelor ar pune în pericol scopul convențiilor de drept uniform, adică crearea de o securitate juridică în relațiile internaționale.

Crearea OIM a avut loc în perioada în care evoluțiile industriale, pe lângă beneficii, au provocat un șir de dezechilibre sociale, forța de muncă și locul de muncă fiind acele componente ale unei lumi noi în care comportamentul

rațional limitat, deseori oportunist posesorilor de capital, a generat exploatarea și denigrarea umană [3]. Astfel, pe parcursul existenței OIM au fost elaborate Convențiile și Recomandările în materie de timp și condițiile de muncă, securitate socială, libertatea de asociere. Convențiile urmau să stabilească reguli precise, chiar dacă prin standardele minime, care să asigure faptul că progresul, performanța economică este sinonimă cu justiția socială, prosperitatea și pacea tuturor și că dreptul celor care își vând capacitățile de muncă pentru existență sunt protejate.

În timp, interpretarea normelor OIM a generat, cel puțin, trei mari controverse: interpretarea prin luarea în considerare a condițiilor economice și sociale din statul care a ratificat, interpretarea convențiilor separat sau ca o parte a unui corpus juridic și interpretarea convențiilor pragmatice. Referitor la prima controversă este evident că nu se poate face abstracție de realitățile și istoria țării respective, dar acest lucru nu trebuie să servească drept pretext pentru a evita aplicarea dispozițiilor esențiale ale convențiilor respective. A doua controversă s-a declanșat în cursul anului 1994, când Anglia a fost în centrul tuturor dezbaterilor din cadrul OIM, întrucât nu mai permisesse afilierea la sindicate a angajaților civili ai Centrului guvernamental de comunicații, pe motive legate de securitatea națională. În susținerea poziției sale, guvernul englez invocă Convenția nr.151/1978 privind relațiile de muncă în funcția publică, convenție care permite excluderea din câmpul de protecție al convenției a lucrătorilor care au responsabilități cu un caracter strict confidențial. Cea de-a treia problemă de interpretare vizează convențiile programatice, de genul Convenției nr.122/1964 asupra politicilor de ocupare a forței de muncă. Asemenea convenție – pe fond – invită statele care le ratifică să adopte o anume politică într-un domeniu determinat, iar ca formă sunt redactate într-o manieră flexibilă, fără a conține obligații imediate sau cuantificabile [4].

Moldova a ratificat 40 de convenții ale OIM, inclusiv cele 8 fundamentale. Domeniile principale de intervenție ale OIM sunt: instruirea și reabilitarea profesională, politicile de angajare, administrația muncii, legislația muncii și relațiile industriale, condițiile de muncă, dezvoltarea managementului, securitatea socială, statistica muncii, igiena și securitatea în muncă. Instrumentele prin care intervine OIM sunt norme ale muncii, care acoperă toate problemele legate de muncă, fiind elaborate și încorporate în convenții și recomandări internaționale (în total sunt 188 convenții și 199 recomandări), de către reprezentanți ai guvernelor, angajatorilor și lucrătorilor din toată lumea. Legislația muncii este supusă actualmente unui proces de revizuire care are drept scop armonizarea cu regulamentele Uniunii Europene. Folosind observațiile Comitetului de Experți pentru Aplicarea Convențiilor și Recomandărilor (CEACR) ca subiecți de debut pentru intervenții, OIM va susține acest proces prin consolidarea cunoașterii de către constituenții tripartitiți a standardelor de muncă

internaționale și a capacității lor de întreprindere a măsurilor necesare pentru transpunerea lor în cadrul legal și instituțional adecvat.

OIM deține o competență generală în domeniul muncii și securității sociale [5]. Dreptul european promovează o umanizare a lucrului și o adaptare a activității profesionale în funcție de angajat. Cu toate acestea, normele internaționale de multe ori sunt în conflict cu măsurile interne în domeniu. Dezvoltarea anumitor norme de drept intern a contribuit la abordarea și analiza formei în care se manifestă puterea executivă în societatea contemporană [6].

Am asistat cu toții la importanța implicării OIM în timp util și profund la o dimensiune socială a globalizării, folosind munca decentă ca un cadru pentru un set echilibrat de politici, pentru o confruntare cu criza financiară și economică, convențiile având un rol important, fiind un mecanism de supraveghere, dar având și capacitatea de reacție rapidă pentru a răspunde la cererea de schimbare în lume. Rolul convențiilor internaționale de muncă în economia globalizată este puternic, toate componentele au un interes legitim în a progresa [7].

OIM a fost fondată datorită convingerilor că justiția socială este esențială pentru pacea universală și durabilă. Aceasta este astăzi una din organizațiile internaționale care a reușit să evolueze pozitiv, cu o puternică personalitate în viața internațională. În concluzie, OIM a fost și rămâne în continuare una dintre cele mai importante organizații internaționale care are puterea de a emite acte normative în domeniul muncii și protecției sociale în cel mai democratic mod.

Referințe:

1. BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. 2005 [Accesat 28.05.2013] Disponibil: <http://press.princeton.edu/chapters/s7991.pdf>
2. BISCHOFF, Jan Asmus. *Interpretation of International Uniform Law*, [Accesat 28.05.2013] Disponibil: <http://fds.oup.com/www.oup.com/pdf/13/9780199578955.pdf>
3. LIPCIU, A. Organizația Internațională a Muncii la 90 ani. În: *Revista științifico-practică și informativă de drept, Dreptul Muncii*, 2009, nr. 7(43)/2009, p.22-23.
4. POPESCU, A. *Dreptul internațional și european al muncii*. București: C.H. Beck, 2008. ISBN 78-973-115-383-4.
5. ȘTEFĂNESCU, I.T. *Tratat de dreptul muncii*. București: Luminex, 2002. ISBN 973-588-684-7.
6. POPA, V. V. *Dreptul muncii*. București: All Beck, 2004. ISBN 973-655-503-8.
7. ȚICLEA, A. O nouă eră de justiției sociale. A 100 sesiune a Conferinței Internaționale a Muncii și moștenirile noastre. În: *Revista română de dreptul muncii*, 2011, nr.5, p.252-253.

COMPETENȚA PERSONALĂ A STATULUI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC.

Aspecte definitorii

Olga DORUL

Un stat suveran, în cadrul comunității internaționale, se bucură de o libertate de decizie deplină și completă. În primul rând, deoarece, prin definiție, nu este recunoscut ca fiind suveran decât statul care este cu adevărat independent, cu alte cuvinte, este titularul comandamentului superior al subiecților care-i sunt supuși, cel ce determină singur dreptul care este aplicabil pe teritoriul său și nu este supus unei autorități, care i-ar putea impune limite în procesul decizional. Doctrina juridică internațională definește suveranitatea prin raportarea conceptului la criteriile de exclusivitate, autonomie și plenitudine a competenței politice. Exclusivitatea competențelor semnifică faptul că doar autoritatea națională stabilă, în mod constituțional, are dreptul să vorbească în numele poporului său și să angajeze semnătura statului său. De asemenea, autoritățile naționale sunt unicele autorizate să execute acte de constrângere asupra persoanelor și bunurilor aflate pe teritoriul lor. Orice acțiune de această natură, realizată de un alt stat, ar însemna violarea suveranității și i-ar angaja răspunderea în fața instanțelor juridice internaționale. Autonomia presupune faptul că actele constituționale și legale ale autorităților statelor suverane sunt prezumate, conforme regulilor aplicabile față de asemenea acte, deoarece nu poate fi pusă chestiunea contestării libertății poporului de a-și alege regimul său politic, economic și social. Pentru aceleași motive, fiecare stat dispune de dreptul de a încheia relații pașnice cu alte state, de a contracta cu ele, de a se supune astfel în mod liber regulilor juridice comune. Un stat suveran nu poate fi limitat decât prin dreptul pe care l-a acceptat. El poate, prin urmare, în orice moment să renunțe la un tratat internațional, dacă respectă modalitățile de denunțare prevăzute. De asemenea, un stat poate refuza să semneze un tratat internațional, dacă consideră că interesele sale sunt amenințate. În final, ideea de plenitudine acordă fiecărui stat dreptul de a exploata în mod liber resursele sale naturale aflate în teritoriul său. Dreptul internațional garantează unui stat atât inviolabilitatea frontierelor sale, precum și aderarea la organisme internaționale în baza principiului nediscriminării și reciprocității avantajelor. Statele-membre ale Națiunilor Unite beneficiază în acest mod de egalitate suverană, fiecare în parte, oricare ar fi dimensiunea și ponderea lor politică, dispun de același număr de voturi. Anume din acest motiv statele în curs de dezvoltare sunt apărătorii vigilenți ai principiului de suveranitate care le furnizează posibilitatea de negociere în cadrul ONU, care este net superioară potențialului lor real [1, p.299-300].

Suplimentar competențelor teritoriale, statul își exercită autoritatea asupra persoanelor aflate pe teritoriul său. La fel ca celelalte competențe, cea personală este expresia suveranității unui stat. Deoarece persoanele, în termenii dreptului internațional contemporan, prezintă categorii juridice diferite, este necesar a face distincția dintre cetățenii acestui stat și străinii aflați în teritoriul său. În acest context, competența personală a statului, după cum rezultă din doctrina franceză [2, p.1], ne apare ca puterea juridică recunoscută statului de a acționa cu privire la cetățenii săi aflați în străinătate, iar exemplul cel mai expresiv adus întru consolidarea acestei teze este protecția oferită de către state persoane aflate în afara statului (protecția diplomatică). Totuși, considerăm că accentul major în definirea acestui tip de competență nu poate fi pus pe elementul „extern” și ne raliem opiniei dominante în literatura de specialitate, precum că competența personală a statului este definită ca posibilitatea și dreptul acestuia de a veghea asupra populației permanente și temporare din teritoriul său. La rândul lor, persoanele sunt obligate să respecte legile statului respectiv. Deja, în calitate de derivată a competenței personale „interne” a statului, statul își poate extinde protecția pe care o acordă cetățenilor săi și dincolo de frontierele sale prin acordare, de exemplu, de imunități diplomatice.

Statul își exercită competența personală, în primul rând, față de propriii cetățeni. Aceasta va depinde, prin urmare, de condițiile de acordare de către stat a cetățeniei. Cetățenia este definită ca legătura politico-juridică dintre o persoană fizică și un cetățean, legătură stabilă în timp și spațiu, exprimată prin drepturi și obligații reciproce. În Hotărârea *Nottebohm* din 6 aprilie 1955, Curtea Internațională de Justiție a constatat că legătura juridică are la bază un fapt social de legătură, o solidaritate efectivă de existență, de interese, de sentimente atașate unei reciprocități de drepturi și obligații; ea este expresia juridică a faptului că un individ ce o posedă este, de fapt, mai puternic legat de populația statului care i-a acordat cetățenia decât de orice alt stat.

Un caz particular, în contextul competențelor statului, îl prezintă naționalitatea persoanelor juridice. În acest sens, sunt aduse precizări, interpretări prin Hotărârea Curții Internaționale de Justiție din 5 februarie 1970 în *Cazul Barcelona Traction*, caz deferit jurisdicției Curții datorită diferendului apărut între Belgia și Spania.

Instanțele jurisdicționale internaționale au avut ocazia să se pronunțe, în repetate rânduri, cu referire la conținutul competenței personale a statelor. Astfel, în Cazul schimbului de populație dintre Grecia și Turcia, Curtea Permanentă de Justiție Internațională a emis în anul 1925 un aviz consultativ prin care a constatat că acordarea cetățeniei ține de competența exclusivă a statului. Reiterând, Curtea Internațională de Justiție în anul 1955, a examinat *cauza Nottebohm*, și a ajuns la concluzia că cetățenia nu este reglementată de

dreptul internațional, iar cetățenia pentru a fi opozabilă trebuie să rezulte dintr-o legătură efectivă între stat și persoana fizică.

Din punctul de vedere al dreptului internațional public, competența personală face obiectul unei atenții particulare, atunci când sunt invocate atingeri realizate în afara teritoriului statului. Prima dificultate apărută, în acest context, ține de faptul că raportul juridic față de care statul încearcă să aplice regulile ordinii sale juridice este localizat în teritoriul unui stat terț; a doua dificultate constă în faptul că autorul acestei conduite este deja supus propriei ordini juridice. Această concurență dintre ordinele juridice constituie obiectul de reglementare a dreptului internațional, deoarece, în fond, este o situație în care subiecții săi se contrecază în libertățile lor de acțiune [3, p.9]. În practică, apar frecvente situații de conflict de competență teritorială și personală, însă acesta, conform unei practici stabilite, va fi soluționat în favoarea competenței teritoriale.

Referințe:

1. BONIFACE P. *Dictionnaire des relationsinternationales*. Paris: Hatier, 1996, p.299-300. ISBN-13: 978-2218716423
2. PINTO R. *Le problème de la nationalitédevant lejudgeinternational*. AFDI, 1963, p.361 [Accesat 25.05.2013] Disponibil :http://droit.univ-lille2.fr/fileadmin/user_upload/enseignants/lavenue/DIPA/dipa3.pdf
3. BOURGUIGNON, J. *La competencepersonnellepassive*, Mémoirepour le Master 2 en Droitinternational public. Paris, 2010. [Accesat 20.05.2013] Disponibil: <https://docassas.u-paris2.fr/nuxeo/site/esupversions/e31f020c-9b14-46a5-83cb-b869636cf66c>

CONDIȚIILE ANGAJĂRII RĂSPUNDERII JURIDICE PENTRU IMPLICAREA COPIILOR ÎN CONFLICTELE ARMATE

Virginia ZAHARIA

În termenii teoriei, apariția normelor ce au incriminat utilizarea copiilor în cadrul conflictelor armate a fost generată în contextul istoric, social și juridic al anilor postbelici – *ocasiolegis* – ca reacție a comunității internaționale față de pierderile în rândurile copiilor și menirea normei, scopurile urmărite de aceasta – *ratiolegis* – au fost de a preîntâmpina și combate practicile de implicare a copiilor în conflictele armate atât în plan național, precum și la eșalon mondial, în conformitate cu obligațiile asumate de state prin semnarea Convenției cu privire la drepturile copilului, dar și alte acte internaționale în materia protecției copiilor.

Problema de bază în materia protecției copiilor afectați de conflictele armate contemporane o constituie aspectele realizării răspunderii ce survine pentru cei care încalcă interdicția: pentru cei ce recrutează, precum și pentru statele care admit această încălcare. Din păcate, practica demonstrează că deseori săvârșirea acestei infracțiuni rămâne nepedepsită. Totodată, există frecvente cazuri când la săvârșirea infracțiunii participă mai multe persoane, însă sunt pedepsite unități. Suplimentar, conflictele armate interne, al căror număr sporește alarmant în fiecare an, prezintă, de fapt, situații în care aplicarea textelor internaționale nu are nici un sens pentru beligeranți. Prin urmare, unicul instrument care ar fi capabil să oblige statele să acționeze în modul convenit este instituția, iar în opinia autorilor contemporani – ramura răspunderii internaționale. De exemplu, Tribunalul special pentru Sierra Leone, în practica sa, cu referire la copiii-soldați arată că sancțiunile dure afectează grav persoanele care au recrutat sau utilizat copii pentru a face război.

Recrutarea copiilor-soldați comportă consecințe negative atât pentru copii, cât și pentru persoanele care s-au ciocnit cu ei în acțiunile militare. Recrutarea copiilor-soldați are ca efect moartea, cauzarea vătămarilor corporale copiilor, precum și adaptarea dificilă a copilului la viața normală. Aceasta, de asemenea, își impune amprenta negativă asupra generațiilor viitoare. Atitudinea pasivă față de implicarea copiilor în conflictele armate vine în contradicție cu dispozițiile actelor internaționale, care reglementează protecția specială a copiilor. Din acest considerent, interzicerea recrutării copiilor-soldați este problema primordială, care trebuie să fie soluționată atât de părți, precum și de către societatea internațională. În această ordine de idei, răspunderea pentru realizarea ansamblului de măsuri în vederea interzicerii atragerii copiilor în ostilități revine în primul rând statelor care au ratificat convențiile referitoare la protecția copiilor în timpul conflictelor armate și care au obligația de a adopta, la nivelul legislației interne, măsurile de implementare a acestor convenții care trebuie să corespundă cu ordinea juridică internă a statului dat.

Aceste măsuri legislative, sau de altă natură, trebuie să ofere statelor posibilitatea de a respecta normele stabilite de convenții, pe de o parte, și să asigure respectarea lor, pe de altă parte [1, p.33].

Statutul de la Roma din anul 1998, ce a creat Curtea Penală Internațională, a recunoscut natura criminală și inumană a recrutării și utilizării copiilor în război. Prima învinuire pronunțată de Curte a fost cea a lui Tomas Lubanga Dyilo pentru recrutarea și utilizarea copiilor în Republica Democrată Congo. Acest caz a fost ales pentru realizarea urmărilor cu scopul de a semnala dezaprobarea comunității internaționale a unei asemenea crime și de a recunoaște această crimă ca cea mai gravă ce poate fi săvârșită în perioada unui conflict armat [2, p.17]. În detalii, art. 8(2)(b)(xxvi) din Statutul Curții Penale Internaționale (CPI) interzice recrutarea copiilor de până la 15 ani în forțele armate regulate naționale, sau folosirea lor pentru participare activă la ostilități în conflictele armate internaționale; art. 8(2)(e)(vii) al Statutului CPI conține norma analogică pentru situațiile de conflict armat intern.

Totodată, Statutul Curții Penale Internaționale conține norme ce au drept obiectiv protecția copiilor în toate situațiile, indiferent de faptul dacă aceștia participă direct la ostilități sau sunt afectați de consecințele acestora. În așa mod, Statutul CPI propune definiția genocidului, ce include transferul forțat al copiilor dintr-un grup în altul; definirea sclaviei, ce constituie o crimă contra umanității. Această din urmă clauză cuprinde și practica răspândită a folosirii copiilor în scopuri sexuale sau în alte scopuri pe timp de pace sau conflict militar. În lista crimelor de război, statutul cuprinde interdicția de a direcționa intenționat atacurile asupra clădirilor destinate educației, învățământului în perioada conflictelor armate internaționale sau interne. La fel este reiterată interdicția prezentă în mai multe acte internaționale, și anume, interdicția de a înrola copiii mai mici de 15 ani în forțele armate naționale, precum și în forțele sau grupurile armate în cadrul conflictelor armate interne [2, p.114-115].

De asemenea, art. 4 (c) din Statutul Tribunalului special pentru Sierra Leone reproduce conținutul art. 8(2)(e)(vii) al Statutului CPI. Acest fapt a stat la baza deciziei Tribunalului special pentru Sierra-Leone de a condamna 3 persoane în cazul AFRC, și anume, Brima, Camara și Canu la termene lungi de privațiune de libertate inclusiv pentru recrutarea și utilizarea copiilor-soldați.

Una din condițiile angajării răspunderii juridice pentru atragerea copiilor în ostilități este săvârșirea faptei internaționale ilicite, care datorită gradului sporit de pericol social pe care-l prezintă este numită crimă de război.

Crimele de război constituie o categorie de fapte penale prin care se încalcă în mod grav regulile stabilite prin tratatele internaționale sau cu caracter cutumiar, referitoare la modul de desfășurare a conflictului armat și

la protecția anumitor categorii de persoane și de bunuri în cadrul acestuia. Termenul *crimă de război* este o expresie care desemnează încălcarea normelor de purtare a războiului de către orice persoană sau persoane, militare sau civile. Aceste crime sunt condamnabile în temeiuri morale, etice sau religioase, întrucât ele constituie încălcări ale normelor legale, având drept rezultat lezarea celor nevinovați și neprotejați, duc la degradarea scopurilor și principiilor beligeranților, sunt cauză a slăbirii disciplinei propriilor forțe militare, afectează relațiile cu alte state și pot cauza represalii din partea oponentilor [3, p.16].

Sfera crimelor de război a fost extinsă considerabil prin Convențiile de la Geneva din 1949 și prin Protocolul adițional II la aceste Convenții din 1977. În Convenții se specifică că în conflictele armate sunt interzise oricând și oriunde: luarea de ostatici, execuțiile fără judecată, tortura și orice tratament crud și dezonorant. De asemenea, convențiile prevăd în mod categoric obligația statelor de a urmări și pedepsi persoanele care se fac vinovate de comiterea crimelor de război. Pornind de la principii, general recunoscute în materie, de încriminare și jurisdicție în privința crimelor de război, Convențiile de la Geneva au stabilit obligația statelor de a adopta legislația necesară pentru pedepsirea infracțiunilor grave pe care le prevăd, de a căuta persoanele vinovate și de a le deferi tribunalelor sale, indiferent de naționalitate, potrivit principiului represiunii universale [3, p.16].

În concluzie, putem afirma că normele juridice în materia copiilor implicați în ostilități au cunoscut o evoluție graduală, la momentul de față ajungându-se la crearea restricțiilor și sancțiunilor mult mai riguroase. Suplimentar convențiilor internaționale, statele au subscris principiilor și angajamentelor internaționale. Deși nu dețin elementul de constrângere, aceste principii, odată fiind adoptate, indică voința și un angajament asumat de state în scopul de a proteja mai bine copiii și de a adera la norme mai severe în materie de protecție [2, p.153].

Referințe:

1. CERNEI, T. Problema implicării copiilor combatanți în conflictele armate. În: *Probleme actuale ale dreptului internațional umanitar*. 2006. 196 p.
2. BUREAU INTERNATIONAL DES DROITS DE L'ENFANTS. *Les enfants et les conflits armés*. Québec, Montréal, Canada, 2010. ISBN 978-0-9865647-1-0.
3. BALAN, O. *Protecția drepturilor omului prin reprimarea crimelor de război și crimelor contra umanității*. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr. 1 (28), p.16-18.

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI DATELOR CU CARACTER PERSONAL

Gheorghe NICOLAESCU

Datele cu caracter personal sunt transferate din ce în ce mai mult peste frontiere – atât cele virtuale, cât și cele geografice – și sunt stocate pe servere în mai multe țări.

Acesta este un aspect caracteristic al tehnologiilor de tip „cloud computing”. Globalizarea fluxurilor dedate necesită consolidarea la nivel internațional a drepturilor persoanelor la protecția datelor. Pentru aceasta, trebuie adoptate principii solide privind protecția datelor persoanelor, menite să faciliteze circulația transfrontalieră a datelor cu caracter personal, asigurând în același timp un nivel ridicat și coerent de protecție, fără lacune și lipsite de complexitate inutilă.

Astfel, una din funcțiile de bază ale Autorității Europene pentru Protecția Datelor (AEPD) reprezintă o colaborare structurată cu celelalte autorități de protecție a datelor cu caracter personal. Forumul central pentru cooperare în cadrul UE este Grupul de lucru privind art.29. Acesta este în cazul în care autoritățile naționale de protecție a datelor cu caracter personal se întâlnesc pentru a face schimb de opinii privind problemele actuale, pentru a discuta despre o interpretare comună a legislației privind protecția datelor și pentru a oferi consultanță Comisiei Europene.

AEPD participă, de asemenea, la activitățile care urmăresc asigurarea protecției datelor cu caracter personal în al treilea pilon al UE, care se referă la cooperarea polițienească și judiciară. Aceasta include participarea la o serie de reuniuni cu Organismele de Supraveghere Comune ale sistemelor de informare din al treilea pilon. Ea este, de asemenea, un membru al grupului de lucru privind poliția, instituit de către Conferința Europeană, cu scopul de a pregăti consultanță în materie în cadrul celui de-al treilea pilon. În plus, AEPD a luat, de asemenea, parte la reuniunile Autorității de Supraveghere comune a Sistemului de Informații Schengen, care intră atât sub incidența pilonului unu, cât și sub incidența celui de al treilea.

Una dintre cele mai importante sarcini de cooperare se referă la Eurodac, în cazul în care responsabilitățile pentru supravegherea protecției datelor cu caracter personal sunt împărțite. Eurodac este un sistem IT de mari proporții care cuprinde amprentele digitale ale solicitanților de azil. Se compune din unitățile naționale (în funcție de legislația națională), și o unitate centrală (reglementate de Regulamentul 45/2001). O abordare coordonată este esențială, ținând cont de faptul că supravegherea depinde de o colaborare între autoritățile naționale pentru protecția datelor cu caracter personal și AEPD. De aceea, AEPD organizează întâlniri bianuale de coordonare.

Două mari conferințe de protecție a datelor cu caracter personal sunt organizate în fiecare an. În fiecare primăvară, o conferință europeană adună oficialii autorităților de protecție a datelor cu caracter personal din statele-membre ale UE și Consiliul Europei. Și în fiecare toamnă, o gamă largă de experți în protecția datelor, atât din sectorul public, cât și din sectorul privat, se reunesc pentru Conferința Internațională.

În partea ce ține de cooperarea internațională privind protecția datelor cu caracter personal, sub aspectul fluxurilor transfrontaliere de date cu caracter personal, chestiunea se pune în ce măsură legile naționale privind protecția datelor oferă o protecție adecvată persoanelor fizice, atunci când informațiile care îi privesc constituie obiectul fluxurilor transfrontaliere. Calculatoarele, conectate la căile de telecomunicații sunt pe cale de a deschide noi perspective pentru prelucrarea de date la nivel internațional. Acestea ajută la depășirea mai multor tipuri de bariere care împiedică comunicarea dintre națiuni: distanță, timp, limbă și cost. Prelucrarea dispersată permite utilizatorilor să distribuie un sistem informativ sau o bază de date în mai multe țări. Rețelele permit utilizatorilor să aibă acces la conectarea sistemelor de informare situate în țări îndepărtate. În mai multe sectoare (de exemplu, bancare, de călătorie, cărți de credit, etc.), astfel de aplicații de procesare transfrontalieră a datelor deja sunt utilizate pe larg.

În partea ce ține de utilizatori sau persoane vizate nu ar trebui să existe nici o diferență, dacă operațiunile de prelucrare să fie efectuate în una sau mai multe țări.

Aceleași reguli de bază ar trebui să se aplice și persoanele fizice ar trebui să aibă aceleași garanții de protecție a drepturilor și intereselor sale.

Cu toate acestea, în practică, protecția persoanelor își pierde eficiența când aria geografică se extinde. O preocupare este că utilizatorii nu sunt tentați să evite controalele impuse de protecție a datelor, prin mutarea operațiunilor lor, în tot sau în parte spre „paradisuri de date”, adică, în țările cu legi mai puțin stricte în privința protecției datelor sau nu le au în general.

Pentru a diminua acest risc, unele state și-au instituit în dreptul intern controale speciale sub forma, spre exemplu, de autorizare de export a datelor.

Totuși, astfel de controale ar putea împiedica libera circulație internațională a informațiilor care constituie un principiu de importanță fundamentală, atât pentru persoane fizice, cât și pentru națiuni. Astfel ar trebui să fie găsită o formulă pentru a garanta că protecția datelor la nivel internațional nu afectează principiul.

Chiar și între state în care există un sistem de legi de protecție a datelor foarte similare, apar probleme atât în raport cu legea în sine, cât și cu aplicarea ei în practică. Când prelucrarea automată a datelor personale implică părți din diferite țări (de exemplu, în cazul unei baze de date într-o

țară conectată la terminalele din alte țări), este uneori dificil a determina care stat are jurisdicție și care legislație națională este aplicabilă.

În plus, persoanele care trăiesc într-o țară pot întâmpina dificultăți atunci când doresc să își exercite drepturile în ceea ce privește fișierele automatizate situate în alte țări. Astfel de probleme nu pot fi rezolvate în mod satisfăcător decât prin cooperare internațională.

În general, ținând cont de dezvoltarea tehnologică rapidă de prelucrare a informațiilor și de dezvoltarea fluxului internațional de date, este de dorit să se stabilească mecanisme la nivel internațional și să fie dezvoltate cele existente, care ar permite statelor de a se informa și consulta cu privire la protecția datelor.

În acest sens, unul dintre cele mai importante instrumente internaționale cu caracter regional care stă la baza cooperării internaționale privind protecția datelor cu caracter personal este Convenția pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal care a fost adoptată în cadrul Consiliului Europei în 1981 și a intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 1 iunie 2008.

Convenția este formată din trei părți principale:

- Dispoziții de drept material în formă de principii de bază.
- Reguli speciale pentru fluxurile transfrontaliere de date.
- Mecanisme de asistență reciprocă și de consultare între părți.

Punctul de plecare al Convenției este că anumite drepturi ar trebui să fie protejate în temeiul libertății circulației informației, indiferent de frontiere, acest din urmă principiu este consacrat în instrumentele internaționale și europene privind drepturile omului (art. 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, art. 19 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice).

Astfel, în contextul celor expuse, putem constata cu certitudine că cooperarea internațională în domeniul protecției datelor cu caracter personal este un proces indispensabil garantării acestui drept, de altfel fundamental, cu atât mai mult, cu cât evoluția tehnologiilor informaționale se desfășoară cu o viteză extremă și necesită nu doar a fi încadrată în limitele principiilor legale de drept, dar și instituirea și dezvoltarea unui cadru adecvat de implementare și aplicare atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

HOTĂRĂRILE DE PRESTARE ÎN JURISPRUDENȚA INTERNĂȚIONALĂ

Diana SĂRCU

Din motive de celeritate, judecătorii internaționali încearcă, de cele mai dese ori, să reglementeze litigiul în ansamblu printr-o singură hotărâre prin care se pronunță asupra fondului (asupra încălcării unei obligații internaționale) și asupra reparației datorate, urmare a constatării prejudiciului cauzat. Aceasta este posibil doar dacă chestiunea satisfacției echitabile este suficient de pregătită pentru a fi hotărâtă. În caz contrar, jurisdicția va emite două hotărâri distincte: una în principal, prin care se va pronunța asupra fondului, alta doar asupra satisfacției echitabile. Ambele ipoteze se referă la contenciosul de prestare [5, p.129-130] și se întâlnesc în practica contencioasă a Curții Internaționale de Justiție (CIJ) și Curții Europene a Drepturilor Omului. De asemenea, în ambele ipoteze decizia jurisdicțiilor ia forma unei hotărâri și se referă la fondul acesteia.

Cu referire la CEDO, în situația în care Curtea a statuat printr-o singură hotărâre în același timp asupra fondului propriu-zis a cauzei și asupra acordării unei satisfacții echitabile, doctrina franceză ridică unele critici legitime. De exemplu, profesorul F.Sudre [9, p.113-124] consideră că această practică ar transforma **contenciosul indemnizator** într-un ordinar **contencios de convenționalitate**. De fapt, suntem de acord cu această opinie, deoarece statuând imediat asupra sumei pe care statul reclamat trebuie să o achite reclamantului, Curtea nu lasă autorităților naționale oportunitatea de a analiza și remedia ele-însele consecințele constatării încălcării pe care au comis-o, încălcându-se, prin urmare, principiul subsidiarității [8, p.39-40]. Prin urmare, dacă practica CEDO de a reglementa printr-o singură hotărâre fondul cauzei și acordarea satisfacției echitabile ar răspunde exigenței de celeritate a procedurii, atunci ea rămâne discutabilă din punctul de vedere al principiului subsidiarității. În pofida acestui fapt, practica oferă avantajul nonneglijabil de a garanta victimei o remediere imediată a situației sale, urmare a constatării încălcării comise în privința sa. În viziunea Marinei Eudes [5, p.130], soluția ar consta în utilizarea tehnicii de „disociere a contenciosului de prestare” – judecătorii ar condamna imediat statul la plata cheltuielilor și costurilor legate de procedurile internaționale, rezervând pentru o dată ulterioară chestiunea satisfacției echitabile privind prejudiciul material și moral.

Dar această metodă, în viziunea noastră, nu ar favoriza reglementarea rapidă a cauzelor în fața CEDO. Curtea pare să adopte în unele spețe o variantă de compromis, în special atunci când decizia asupra încălcării este degajată, dar mărimea satisfacției echitabile încă nu este calculată: ea adoptă hotărârea de condamnare, acordând statului un termen, în general de 3 luni, pentru a o informa asupra oricărei reglementări amiabile între părți asupra

mărimii satisfacției echitabile. Practica a fost utilizată și în spețele contra Moldovei – Prodan [7], Oferta Plus [6], ASITO [1] etc. în următoarea formulă: Curtea „invită Guvernul Republicii Moldova și reclamantul să prezinte, în următoarele trei luni, observațiile lor scrise cu privire la această chestiune și, în special, să informeze Curtea despre orice acord la care ei ar putea ajunge”.

Situația este cu totul diferită în cazul Curții Internaționale de Justiție, practica acestei instanțe, de la creare până în prezent, cunoaște doar două cazuri când jurisdicția s-a pronunțat printr-o hotărâre separată asupra cuantumului reparației datorate ca urmare a constatării încălcării printr-o hotărâre anterioară. De fapt, o hotărâre se referă la prima cauză cu care a fost sesizată Curtea – *Strâmtoarea Corfu* – cererea fiind introdusă de către Marea Britanie contra Albaniei la 22 mai 1947. În hotărârea asupra fondului [4], Curtea a constatat că dispune de competență pentru a fixa mărimea reparațiilor datorate. Totuși ea a precizat că nu este în măsură de a o face imediat în aceeași hotărâre, deoarece nici Guvernul albanez încă nu a indicat pe care dintre sumele reclamate le contestă, nici Guvernul britanic încă nu prezentase dovezile în suportul pretențiilor sale. În consecință, CIJ a enunțat că va institui în legătură cu aceasta o procedură distinctă, care s-a finalizat cu o hotărâre separată cu privire la fixarea mărimii reparațiilor datorate din 15 decembrie 1949 [3].

Curios este faptul că în această procedură Guvernul albanez nu a binevoit să se prezinte și să-și pledeze cauza, contestând de la bun început competența CIJ de a fixa mărimea reparațiilor, deoarece conform compromisului semnat între agenții Albaniei și Marii Britanii la 25 martie 1948 Curtea trebuia să examineze numai chestiunea dacă Albania era sau nu obligată să plătească reparații pentru prejudiciile cauzate navelor militare britanice în incidentul din 22 octombrie 1946, și compromisul nu prevedea că CIJ ar fi avut dreptul să fixeze mărimea reparațiilor și să ceară în consecință Albaniei informații la acest subiect.

În secunda hotărâre de prestare din jurisprudența CIJ – hotărârea recentă din 19 mai 2012 pe marginea speței *Ahmadou Sadio Diallo* (Guinea c. Republicii Democratice Congo) [2] – Curtea de asemenea s-a pronunțat asupra stabilirii cuantumului satisfacției echitabile datorate de către Congo în favoarea Guineei pentru prejudiciul cauzat resortisantului guineean prin încălcarea angajamentelor sale internaționale din partea statului congolez. CIJ a constatat că părțile nu au reușit să ajungă la un numitor comun în perioada de timp determinată privind mărimea despăgubirilor datorate, precum și categoriei prejudiciului care urma a fi compensat, astfel Curtea fiind în situația să se pronunțe asupra cuantumului exact al reparațiilor în vederea compensării prejudiciului suferit de Ahmadou Sadio Diallo pentru detenția preventivă și expulzarea de pe teritoriul congolez în perioada anilor 1995-

1996. Înalții magistrați de la Haga au conchis că despăgubirile urmează a fi estimate la 85 mii de dolari SUA pentru prejudiciul nematerial (moral) suferit de victimă, precum și 10 mii dolari SUA pentru prejudiciul material adus proprietății private a victimei alin. (61). CIJ a respins pretențiile în vederea reparației daunelor cu titlu de remunerație profesională și beneficiu ratat.

Numărul evident redus al hotărârilor de prestare în practica CIJ este explicat prin natura modalității de atribuire a competenței jurisdicției. Art.36 alin.(2) din Statutul CIJ stabilește limita *ratione materiae* a competenței Curții la chestiuni cu privire la: interpretarea unui tratat, orice problemă de drept internațional, existența oricărui fapt care, dacă ar fi stabilit, ar constitui încălcarea unei obligații internaționale; și natura sau întinderea reparației datorate pentru încălcarea unei obligații internaționale. Această clauză de atribuire a competenței este una facultativă, deoarece competența acestui organ judiciar al ONU, spre deosebire de instanțele naționale, totalmente depinde de voința părților aflate în diferend.

Referințe:

1. Asito c. Moldovei, Hotărârea din 8 noiembrie 2005. [Accesat 05.02.2013] Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ASITO%20\(fond%20si%20admisibilitate\)%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ASITO%20(fond%20si%20admisibilitate)%20(ro).pdf)
2. Cauza *Ahmadou Sadio Diallo* (Guinea c. Congo), Hotărârea cu privire la indemnizația datorată din 19 iunie 2012. [Accesat 05.04.2013] Disponibil: <http://www.icj-cij.org/docket/files/103/17045.pdf>
3. Cauza *Strâmtoarea Corfu* (Marea Britanie c. Albaniei), Hotărârea cu privire la fixarea mărimii reparațiilor datorate din 15 decembrie 1949. [Accesat 05.04.2013] Disponibil: <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1662.pdf>
4. Cauza *Strâmtoarea Corfu* (Marea Britanie c. Albaniei), Hotărârea din 9 aprilie 1949. [Accesat 05.02.2013] Disponibil: <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1644.pdf>
5. EUDES, M. La pratique judiciaire interne de la Cour Européenne des Droits de l'Homme. Paris: A. Pedone, 2005. 564 p. ISBN 978-2-233-00481-9.
6. Oferta Plus c. Moldovei, hotărârea din 19 decembrie 2006 [Accesat 05.04.2013] Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/OFERTA%20PLUS%20SRL%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/OFERTA%20PLUS%20SRL%20(ro).pdf)
7. Prodan c. Moldovei, Hotărârea din 18 mai 2004. [Accesat 05.04.2013] Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/PRODAN%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/PRODAN%20(ro).pdf)
8. SARCU, D. *Accesul la Curtea Europeană a Drepturilor Omului: condiții de admisibilitate*. Chișinău: Centrul de Drept, 2001. 123 p. ISBN 9975-9650-0-8.
9. SUDRE, F. De quelques interrogations sur l'évolution du mécanisme européen de garantie des droits de l'homme. In: *Mélanges APOLLIS*. Paris: Pedone, 1992, p.113-124.

QUOD NULLUM EST NULLUM EFECTUM PRODUCIT :
RECUNOAȘTEREA ȘI ÎNCUVIINȚAREA SPRE EXECUTARE
ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI DE LA NEW YORK DIN 1958
A HOTĂRĂRIILOR ARBITRALE STRĂINE ANULATE
ÎN STATUL DE ORIGINE

Diana LAZĂR

Eficacitatea internațională a hotărârilor arbitrale străine este reglementată de Convenția de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine din 10 iunie 1958, devenită cel mai important instrument de uniformizare a dreptului comerțului internațional, datorită ratificării masive de către 149 de state, printre care și Republica Moldova. În acest context favorabil, circulația internațională a hotărârilor arbitrale este rigid încadrată de temeiurile de refuz al recunoașterii și executării, reglementate exhaustiv și restrictiv de Convenția de la New York. Totuși, acest sistem de control asupra hotărârilor arbitrale nu este unicul și nu poate exista autonom de alte sisteme de control, în special de procedura de desființarea hotărârii arbitrale în statul unde arbitrajul și-a avut sediul sau după legea căruia a fost pronunțată hotărârea arbitrală.

Această cercetare își propune să analizeze coliziunile existente între aceste două sisteme: sistemul de control în statul de origine al hotărârii arbitrale și cel de la locul solicitării recunoașterii și executării hotărârii arbitrale, prin prisma aplicării reglementărilor Convenției de la New York din 1958, a dreptului comparat în materie de arbitraj comercial internațional, precum și cu referire la jurisprudența relevantă în această materie.

Convenția de la New York stabilește la art.V alin.(1) lit.e) că recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine poate fi refuzată, dacă partea recalcitrantă demonstrează că: „sentința nu a devenit încă obligatorie pentru părți sau a fost anulată sau suspendată de o autoritate competentă a țării în care, sau după legea căreia, a fost dată sentința”. Totodată, art.VII al aceleiași Convenții stipulează că dispozițiile sale „nu privează nici o parte interesată de dreptul pe care l-ar putea avea de a se prevala de o hotărâre arbitrală în modul și în măsura admisă de legislația sau tratatele țării în care sentința este invocată”, articol recunoscut drept „condiția aplicării dreptului mai favorabil”.

Norma stabilită de art.V, alin. (1), lit.e) este una din cele mai ambigue norme ale Convenției de la New York, suscitând interpretări diverse în doctrină și aplicări eterogene în practică, ceea ce se răsfrânge nefavorabil asupra obiectivelor proarbitraj ale Convenției [1, p.302]. Acest temei poate fi supus analizei sub următoarele aspecte:

– hotărârea arbitrală străină *nu este obligatorie* pentru părți la momentul solicitării recunoașterii și executării;

– hotărârea arbitrală străină *a fost anulată sau suspendată* de o autoritate competentă a țării în care, sau după legea căreia, a fost dată hotărârea.

În acest context, este suscitată interpretarea limbajului Convenției de la New York, care, în versiunea engleză, la art.V evocă indirect caracterul discreționar al instanței de executare de a aplica sau nu temeiurile de refuz de la alin.(1), prin utilizarea cuvântului „*may*” (în traducere: „*poate*”), reluat ulterior și în jurisprudență [2, p.881].

Condiția caracterului obligatoriu al hotărârii ridică întrebări privind criteriile de determinare a acestuia, criteriile nereglementate de Convenția de la New York. Privită sub aspect istoric, această normă a Convenției de la New York a constituit unul din principalele inovații pozitive, comparativ cu Convenția de la Geneva pentru executarea sentințelor arbitrale străine din 1927, care solicita ca hotărârea arbitrală să fie „definitivă”, impunând astfel un dublu *exequatur*. Autorii Convenției de la New York au urmărit ca hotărârea arbitrală pronunțată să devină obligatorie și executorie pentru părți, odată ce nu este susceptibilă unor căi ordinare de atac, chiar dacă poate fi supusă unor căi extraordinare [3, p.452]. Cu toate acestea, în lipsa unor precizări ale Convenției, caracterul „obligatoriu” este definit de instanțele judecătorești în conformitate cu două tendințe:

(i) cu referire la legea statului în care, sau după legea căruia, a fost dată hotărârea arbitrală străină [4, p.976]; sau,

(ii) în mod autonom, doar în baza Convenției de la New York din 1958, această fiind considerată suficientă și superioară legilor naționale [5, p.342].

Susținută de autori celebri și de jurisprudență, prima interpretare este consacrată în Franța, Italia, România, aceasta fiind însă abandonată în ultimii ani în Belgia, Germania, Elveția, ale căror jurisprudență s-a raliat interpretărilor pragmatice ale tezei autonomiei caracterului obligatoriu al hotărârilor arbitrale, larg acceptată în Statele Unite ale Americii, Australia, Republica Populară Chineză, Olanda, Suedia și Marea Britanie.

Un alt subiect de controversă în doctrină și jurisprudență îl constituie aplicarea coroborată a art.V alin.(1) lit.e) și a art.VII alin.(1), care acordă prioritate dreptului forului de recunoaștere și executare în cazul când acesta este mai favorabil. În atare caz, două viziuni sunt pronunțate: viziunea franceză, consacrată în speța Hilmarton [6, p.14], denumită „standardul local de anulare”, și viziunea americană, consacrată în cazurile Baker Marine și Termorio, care își fondează deciziile pe competența discreționară a forului de executare de a aplica temeiul de la lit.e) alin.(1) art.V, pe atingeri aduse ordinii publice a statului de executare, și alteori pe art.VII alin.(1) al Convenției de la New York [7, p.280-285].

O condiție impusă de Convenția de la New York pentru refuzul recunoașterii și executării unei hotărâri arbitrale conform art.V alin.(1) e) este ca

aceasta să fie anulată sau suspendată de „autoritatea competentă țării în care, sau după legea căreia, a fost dată hotărârea”.Astfel, este important a determina care este statul unde arbitrajul și-a avut sediul, lucru complicat în cazul arbitrajului on-line, cu schimb de înscrisuri, în alte forme moderne ale procedurilor arbitrale. Convenția de la New York stabilește că și în statul conform legii căruia a fost pronunțată hotărârea, poate fi desființată respectiva hotărâre arbitrală. Și în această privință, unii autori consideră că „legea după care a fost dată sentința” se subînțelege *lexcausae* [8, p.565], iar alții o consideră *lex arbitri*, adică legea aplicabilă procedurii arbitrale” [9, p.453].

Coexistența procedurilor interne de control și a celor intervenite în contextul circulației internaționale a hotărârilor arbitrale străine demonstrează maximă importanță și interes academic, în special datorată lipsei unei armonizări internaționale a standardelor de anulare a hotărârilor arbitrale și a laconismului Convenției de la New York din 1958 în această privință.

Interpretările doctrinare și jurisprudențiale partajate readuc discuțiile la simpla întrebare: sunt hotărârile arbitrale rezultatele unei ordini juridice transnaționale, ori acestea sunt ancorate și provin din ordinea națională?

Referințe:

1. KRONKE, H., NACIMIENTO, P., OTTO, D., PORT, N.C. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention. Hague: Kluwer Law International, 2010. ISBN 9789041123565.
2. POUDRET, J.-Fr., BESSON, S. *Comparative Law of International Arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007. ISBN 9780421932104.
3. REDFERN, A., HUNTER, M., BLACKABY, N., PARTASIDES, C. *Law and practice of international commercial arbitration*, ed.4. Londra: Sweet & Maxwell. ISBN 9780199557189.
4. FOUCHARD, Ph., GAILLARD, Em., GOLDMAN, B. *International Commercial Arbitration*.Hague/Boston: Kluwer Law International,1999. ISBN 9041110259.
5. VAN DEN BERG, A.J. *The New York Arbitration Convention of 1958 : Towards a Uniform Judicial Interpretation*. Denver/Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1981. ISBN 9789065440358.
6. PAULSSON, J. Enforcement arbitral awards notwithstanding a local standard annulment. În: *The ICC International Court of Arbitration Bulletin*.1998, vol.9/no1, p.14-31.
7. KOCH Ch. The enforcement of awards annulled in their place of origin. The french and U.S.experience. În: *Journal of International Arbitration*. 2009, no.26(2), p.267-292.
8. ROȘ V. *Arbitrajul comercial internațional*. București: Ed.Monitorul Oficial, 2000. ISBN 978-2-35971-020-5.
9. REDFERN, A., HUNTER, M., BLACKABY, N., PARTASIDES, C. *Law and practice of international commercial arbitration*, ed.4. Londra: Sweet & Maxwell. ISBN 9780199557189.

CONSIDERAȚII PRIVIND LIMITELE APLICĂRII LEGII NAȚIONALE ÎN MATERIA STATUTULUI ORGANIC AL PERSOANEI JURIDICE

Valeriu BABĂRĂ

Persoanele juridice sunt supuse, în ceea ce privește anumite aspecte ale existenței și funcționării sale, legii naționale (*lex societatis* este *lex nationalis*), care potrivit art.1596 alin.(1) din Codul civil se consideră legea statului pe al cărui teritoriu aceasta este constituită. Astfel, toate problemele care sunt guvernate de legea națională formează statutul organic al persoanei juridice. În altă ordine de idei, orice persoană juridică are un statut organic, care este reglementat de legea sa națională. Rezultă că domeniul de aplicare al legii naționale este determinat de statutul organic.

Determinarea conținutului statutului organic este o problemă de calificare. În această privință, dreptul conflictual al Republicii Moldova operează o calificare analitică a acestei noțiuni, menționând elementele sale componente. În conformitate cu prevederile art.1596 alin.(2) din Codul civil, legea națională a persoanei juridice determină, în special:

- a) statutul persoanei juridice;
- b) forma juridică de organizare;
- c) exigențele pentru denumirea ei;
- d) temeiurile de creare și încetare a activității ei;
- e) condițiile de reorganizare a acesteia, inclusiv succesiunea în drepturi;
- f) conținutul capacității ei civile;
- g) modul acesteia de dobândire a drepturilor civile și de asumare a obligațiilor civile;
- h) raporturile din interiorul ei, inclusiv raporturile cu participanții;
- i) răspunderea ei.

Prin urmare, de principiu, o persoană juridică străină, care desfășoară activități în Republica Moldova va fi cărmuită, referitor la aspectele enumerate de art.1596 alin.(2), de legea sa națională.

În această ordine de idei, se impune precizarea că modul în care se exprimă articolul menționat sugerează că enumerarea este doar enunțiativă, iar nu limitativă. Autoritățile care aplică legea au libertatea aprecierii, în concret, de la caz la caz, dacă o anumită problemă, instituție sau situație juridică aparține sau nu statutului organic. Se recomandă [2, p.972] ca această apreciere să se facă din perspectiva necesității de a se recunoaște statutului organic domeniul cel mai întins posibil, în scopul asigurării unei cât mai mari unități de regim juridic. Statutul organic trebuie să cuprindă toate acele aspecte, a căror reglementare necesită o mai mare stabilitate.

Principiul potrivit căruia statutul organic al persoanei juridice este guvernat de legea națională este prevăzut de art.1596 din Codul civil.

Dispoziția cuprinsă în alin.(1) al acestui articol este o normă conflictuală de drept comun (*lex nationalis*) ce soluționează conflictul de legi în materia statutului organic al persoanei juridice în raporturi cu element de extraneitate. Litigiul dintre legea națională și legea străină ce s-ar declara competentă să joace rolul de *lex causae*, cauza fiind statutul organic, este soluționat de norma conflictuală de drept internațional privat a Republicii Moldova în favoarea legii naționale.

Însă în practică pot exista situații referitor la unele instituții care simultan aparțin atât statutului organic, cât și altor materii, reglementate de norme conflictuale speciale:

a) În materia contractelor legea competentă pentru reglementarea condițiilor de fond și efectele contractelor (*lex contractus*) se poate prezenta sub două forme:

– *lex voluntatis*, adică legea aleasă de părți în temeiul autonomiei de voință, în sensul art.1610 alin.(1) din Codul civil, potrivit căruia contractul este guvernat de legea aleasă prin consens de părți;

– legea determinată prin localizarea obiectivă a contractului, pe baza normelor juridice ale forului, în lipsa lui *lex voluntatis*, adică în situația în care părțile nu au ales legea aplicabilă contractului, sarcina de a proceda la localizarea obiectivă a contractului îi revine organului de jurisdicție (instanța de judecată sau de arbitraj). În acest sens, art.1611 alin.(1) din Codul civil prevede că, în lipsa unui consens între părți asupra legii aplicabile contractului, se aplică legea statului cu care contractul prezintă cele mai strânse legături, iar în continuare prevederea menționată califică noțiunea de „legăturile cele mai strânse”, stabilind că se consideră că există astfel de legături cu legea statului în care debitorul prestației, la momentul încheierii contractului, își are domiciliul, reședința sau este înregistrat în calitate de persoană juridică. În ceea ce privește textul de lege menționat, considerăm că formularea corectă ar fi „debitorul prestației caracteristice”, și nu „debitorul prestației”, prin prestație caracteristică înțelegându-se prestația pentru care este datorată plata, de exemplu prețul la contractul de vânzare-cumpărare [1, p.70].

b) În materia faptelor juridice ilicite legea aplicabilă potrivit art.1615 alin.(1) din Codul civil este legea statului unde s-a produs faptul cauzator de prejudiciu. Totodată, alin.(3) al aceluiași articol stabilește că, în cazul în care toate sau o parte din consecințele cauzatoare de prejudicii se produc pe teritoriul unui alt stat decât cel în care a avut loc delictul, reparației corelative se aplică legea acestui stat.

c) În materia statutului real legea aplicabilă este legea țării pe al cărui teritoriu se află bunul, în sensul art.1601 alin.(1) din Codul civil.

Așadar, în materiile menționate există norme care trimit la alte legi decât cea națională.

În astfel de situații, ne aflăm în prezența unui conflict între normele conflictuale, pe de o parte, între norma conflictuală care trimite la legea națională și norma conflictuală care trimite la o altă lege decât cea națională, iar pe de altă parte, între legea națională și legea străină, acesta din urmă reprezentând un conflict de legi.

În cazul în care competența legii naționale este înlăturată, declarându-se competența legii străine, putem vorbi despre o limitare a aplicării legii naționale, care reprezintă o excepție de la principiul guvernării statutului organic de către legea națională.

În ceea ce privește soluționarea acestor două conflicte și determinarea legii aplicabile (legea națională sau legea străină), în prealabil trebuie efectuată calificarea noțiunii din conținutul normei conflictuale, care este o calificare primară operabilă în conformitate cu *lex fori*.

Referințe:

1. BĂIEȘU, A. *Contractele comerciale internaționale*, Chișinău: CEP USM, 2007. 333 p. ISBN 9789975701884.
2. LOUSSOUARN, Y., BOURREL, P. *Droit international privé*, Paris: Dalloz, 1988. 1004 p. ISBN 9782247009459.

REFLECȚII ASUPRA IMPOSSIBILITĂȚII DEMODIFICARE A AȚIONALITĂȚII PERSOANEI JURIDICE ÎN DREPTUL CONFLICTUAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Valeriu BABĂRĂ

În dreptul internațional privat al Republicii Moldova, naționalitatea persoanei juridice se determină potrivit criteriului încorporării. Acest lucru rezultă din dispoziția art.1596 alin.(1) din Codul civil, care prevede că legea națională a persoanei juridice străine se consideră legea statului pe al cărui teritoriu este constituită. Astfel, legea aplicabilă statutului organic al persoanei juridice este legea națională.

În această ordine de idei, menționăm că criteriul încorporării pentru determinarea naționalității persoanei juridice este caracteristic sistemului anglo-american, pe când în dreptul continental, naționalitatea persoanei juridice se determină potrivit criteriului sediului social.

Așadar, naționalitatea persoanei juridice este determinată potrivit unor criterii, care pot fi diferite de la un sistem de drept la altul. De aceea, se pune problema de a cunoaște potrivit cărui sistem de drept vor fi stabilite criteriile naționalității.

Având în vedere că este o problemă de calificare, naționalitatea persoanei juridice este determinată de *lex fori*. Astfel, naționalitatea se încadrează în situația, de regulă, privind legea aplicabilă calificării unei instituții juridice, deosebindu-se implicit de cetățenie, ca punct de legătură în materia statutului personal, în care calificarea după *lex fori* constituie o excepție.

Criteriul încorporării reprezintă dreptul comun pentru determinarea naționalității persoanei juridice. Totodată, în cazurile când convențiile internaționale la care R.M este parte, stabilesc un alt criteriu privind determinarea naționalității persoanei juridice, se va aplica criteriul prevăzut în convenție, avându-se în vedere că art.1586 din Codul civil prevede că dispozițiile Cărții a V-a sunt aplicabile în cazul în care tratatele internaționale nu reglementează altfel.

Pe parcursul existenței persoanei juridice,este posibilă producerea unor evenimente prin care poate interveni schimbarea naționalității acesteia.

Modificarea acelor elemente ale persoanei juridice de care se leagă stabilirea naționalității, și care au caracter de puncte de legătură, va implica și modificarea naționalității.

Având în vedere că naționalitatea persoanei juridice se determină potrivit criteriului prevăzut de legea forului, schimbarea naționalității urmează a fi analizată din perspectiva unui sistem ca valoare de *lex fori*. De exemplu, dacă o persoană juridică își mută sediul din Germania în Anglia, pentru a stabili ce s-a întâmplat cu naționalitatea ei, în primul rând trebuie determinat sistemul de drept (cu valoare de sistem de referință) din perspectiva căruia vom face

analiza. Acest sistem de drept ne va indica dacă s-a produs sau nu o schimbare de naționalitate după mutarea sediului. Menționăm că soluțiile la aceleași întrebări pot fi diferite de la un sistem de drept la altul.

Referitor la eventualele modificări a naționalității persoanei juridice, pot exista următoarele situații:

1. Trecerea unui teritoriu aparținând unui stat sub suveranitatea altui stat ca urmare a unui tratat internațional

Într-un asemenea caz, persoana juridică își pierde naționalitatea precedentă și dobândește naționalitatea statului care își exercită în viitor suveranitatea. Această situație nu depinde de voința persoanei juridice.

Această ipoteză nu este una teoretică, fără suport în realitate. De exemplu, în anul 1918, societățile cu sediul în Alsacia au devenit franceze ca urmare a trecerii acestui teritoriu sub suveranitate franceză. La fel, s-a întâmplat după obținerea independenței Algeriei în anul 1962, instanțele franceze admitând că societățile franceze cu sediul în Algeria și-au schimbat de drept naționalitatea o dată cu dobândirea independenței acestei țări, în timp ce societățile sub control francez care au optat să-și mute sediul în Franța și-au conservat naționalitatea franceză [1, p.348].

2. Modificarea naționalității ca urmare a schimbării sediului social

Această schimbare determină modificarea legii naționale a persoanei juridice, intervenind un conflict mobil de legi în timp și spațiu prin care se pune problema determinării domeniului de aplicare în timp a celor două legi aflate în conflict. Cazul acesta de schimbare a naționalității depinde de voința persoanei juridice.

În legătură cu această modalitate de schimbare a naționalității persoanei juridice, deosebim câteva situații:

a) În cazul când transferul sediului persoanei juridice se face între două state, ambele utilizând criteriul sediului social (de exemplu, Franța și România) situația se prezintă în felul următor: primul stat nu va recunoaște naționalitatea sa persoanei juridice în cauză, pe când celălalt stat unde a fost transferat sediul îi va recunoaște naționalitatea sa. În acest mod, pentru ambele sisteme de drept, se produce o schimbare a naționalității persoanei juridice.

b) În cazul când persoana juridică își transferă sediul dintr-un stat în care naționalitatea se determină potrivit criteriului sediului social într-un stat în care naționalitatea se determină potrivit criteriului încorporării (de exemplu, Germania și R.M), situația se prezintă în felul următor: Din punctul de vedere al legislației germane, persoana juridică pierde naționalitatea germană și obține naționalitatea Republicii Moldova unde și-a stabilit noul sediu, iar din punctul de vedere al legislației Republicii Moldova în care s-a efectuat transferul sediului, naționalitatea persoanei juridice nu suferă nici o schimbare. Așadar, schimbarea naționalității persoanei juridice se produce doar din perspectiva legii germane.

c) În cazul când persoana juridică își transferă sediul dintr-un stat în care naționalitatea se determină potrivit criteriului încorporării într-un stat în care naționalitatea se determină potrivit criteriului sediului social (de exemplu, Republica Moldova și Franța), situația se prezintă astfel: Potrivit legii Republicii Moldova, persoana juridică își menține naționalitatea, în timp ce potrivit legii franceze, persoana juridică obține naționalitatea sa. Așadar, schimbarea naționalității persoanei juridice se produce numai din punctul de vedere al statului francez în care s-a transferat sediul.

3. Schimbarea naționalității persoanei juridice ca urmare a modificării cetățeniei majorității capitalului social sau asociaților

Această modalitate de schimbare a naționalității persoanei juridice este valabilă doar pentru sistemele de drept în care naționalitatea persoanei juridice se determină potrivit criteriului controlului. Pentru sistemele de drept care utilizează alte criterii, naționalitatea nu se schimbă.

În concluzie, putem constata că în dreptul conflictual al Republicii Moldova este imposibilă modificarea naționalității persoanei juridice, avându-se în vedere că în sistemele de drept în care naționalitatea se determină potrivit criteriului încorporării, schimbarea naționalității nu poate să se producă, așa cum rezultă și din exemplele menționate mai sus. Astfel, în dreptul conflictual al Republicii Moldova nici nu există reglementări privind legea aplicabilă în cazul schimbării naționalității persoanei juridice, deoarece naționalitatea nu poate fi modificată.

Referințe:

1. BATIFFOL, H., LAGARDE, P. Droit international Privé, Paris, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, 1983, tome 2, 692 p. ISBN 978227501601.

UNELE PRECIZĂRI PRIVIND NOȚIUNEA „ACTUL JURIDIC DE PROPORȚII” AL LICHIDATORULUI PERSOANEI JURIDICE INSOLVABILE ÎN LUMINA LEGII INSOLVABILITĂȚII nr.149/2012

Nicolae ROȘCA

Unul dintre principalele efecte ale intentării procesului de insolabilitate este, potrivit art. 74 din Legea insolabilității nr.149/2012 [1], desesizarea debitorului de la gestiunea propriei afaceri și trecerea dreptului de administrare și dispoziție asupra patrimoniului debitorului de la organul executiv al debitorului insolabil la lichidatorul/administratorul desemnat de instanța de judecată. Altfel spus, prin dispozițiile legale, se stabilește că instanța de insolabilitate împuternicește administratorul/lichidatorul cu dreptul de a prelua în posesie și administrare bunurile debitorului ce compun masa debitoare. În consecință, persoana juridică insolabilă, în perioada dintre data intentării procedurii de insolabilitate și data încetării procedurii de insolabilitate în legătură cu restabilirea solvabilității, sau data radierii acesteia din Registrul de Stat al persoanelor juridice, este gestionată, după caz de administratorul insolabilității sau de către lichidator. Deoarece obiectul de analiză este procedura falimentului, în lucrare vom opera doar cu termenul „lichidator”.

Acționând în numele și pe seama persoanei juridice fără procură, lichidatorul este organul care angajează persoana juridică insolabilă în raporturile juridice. Din acest motiv numele lichidatorului, în baza actului judecătoresc prin care a fost desemnat (hotărâre, încheiere) se înscrie în Registrul de Stat al persoanelor juridice. După aceasta, el ca și un veritabil organ executiv al persoanei juridice realizează atribuțiile de gestiune a patrimoniului persoanei juridice insolabile și o reprezintă pe aceasta în raport cu participanții la procedura de insolabilitate precum și în raport cu terții. Aceasta rezultă din dispozițiile exprese ale art.66 alin.(1) din Legea nr.149/2012 prin care se stabilește că lichidatorul/administratorul conduce debitorul, încheie tranzacții, stinge datorii, organizează vânzarea bunurilor la licitații ale debitorului insolabil, colectează datoriile de la debitorii debitorului insolabil, administrează conturile bancare, exercită alte atribuții stabilite prin lege.

Drepturile și obligațiile lichidatorului sunt stabilite la art.66-69 din Legea nr.149/2012, însă în prezentul studiu ne interesează drepturile și obligațiile acestuia în legătură cu încheierea actelor juridice de proporții. În acest sens, art.69 (1) prevede că, „actul de proporții [...] reprezintă un act juridic sau câteva acte juridice legate reciproc, încheiate direct sau indirect, asupra bunurilor a căror valoare reprezintă peste 10% din valoarea totală a masei debitoare conform ultimului raport de evaluare, iar în lipsa acestuia, conform ultimului raport financiar”. Analizele făcute în continuare au ca scop să

definească fenomenul de „act juridic de proporții”, de a explica expresiile „acte juridice legate reciproc” și „acte juridice încheiate direct sau indirect” și desigur de a supune analizei mecanismul de încheiere a unor astfel de acte juridice pentru a da soluții unor situații juridice practice.

Dispozițiile legale permit a concluziona că lichidatorul este în drept, de sinestătător, să încheie acte juridice cu caracter patrimonial (prin care persoana insolubilă dobândește sau înstrăinează bunuri, garantează obligații sau grevează bunuri) a căror valoare constituie nu mai mult de 10% din valoarea totală a masei debitoare calculată conform ultimului raport de evaluare sau ultimului raport financiar.

În cazul în care valoarea bunurilor care sunt obiect al actului juridic depășește 10% din valoarea totală a masei debitoare, actul juridic este calificat ca fiind „act de proporții”, iar pentru încheierea legală a acestuia este necesar acordul creditorilor. Actul juridic se consideră a fi de proporții datorită valorii patrimoniale pe care o implică, precum și existența posibilității de a prejudicia averea debitorului insolubil, și implicit drepturile creditorilor acestuia. În acest caz, legiuitorul nu mizează doar pe corectitudinea și diligența lichidatorului, dar îl impune pe acesta nu doar să informeze creditorii despre intenția de a contracta, dar și obligă exprimarea voinței creditorilor prin adoptarea unei hotărâri în acest sens.

Așadar, dacă actul juridic care urmează a fi încheiat are ca obiect bunuri a căror valoare constituie peste 10%, dar nu mai mult de 50% din valoarea totală a masei debitoare, lichidatorul este obligat să solicite acordul comitetului creditorilor. Dacă actul juridic are ca obiect bunuri a căror valoare depășește 50% din valoarea acestei mase, lichidatorul este obligat să obțină acordul adunării creditorilor.

Calitatea de act juridic de proporții poate fi recunoscută și câtorva „acte juridice legate reciproc” încheiate în numele insolubilului, fiecare dintre acestea având valoare economică mai mică de 10% din masa debitoare, dar valoarea totală a acestora să fie mai mare de 10%. În lipsa unor reglementări clare privind „legătura reciprocă”, invocăm analizele doctrinare făcute anterior [2, p.8] dispozițiilor art.82 din Legea nr.1134/1997 cu privire la societățile pe acțiuni care au același înțeles.

De asemenea, legiuitorul se referă la actele juridice de proporții încheiate direct sau indirect. Utilizând sintagma de acte juridice de proporții „încheiate direct sau indirect”, legiuitorul se referă la contractele prin care debitorul insolubil achiziționează sau înstrăinează direct, având în vedere contractele de vânzare-cumpărare în baza cărora are loc trecerea directă a dreptului de proprietate asupra bunului de la vânzător la cumpărător. Același lucru se realizează și în cazul unei cesiuni de creanță, preluare de datorie sau a unui contract de schimb. Achiziționarea sau înstrăinarea indirectă a bunurilor se realizează prin contractul de gaj (ipotecă), contractul de leasing, contractul de

chirie sau arendă cu pact de răscumpărare, când trecerea obiectului din proprietatea unei părți în proprietatea celeilalte părți sau a unui terț depinde de modul de executare a contractului sau de faptul cum a fost onorată obligația principală.

De la actele juridice analizate se desprind două categorii de acte juridice care după valoarea lor ar putea să se încadreze în cele de proporții, dar legiuitorul le exceptează. Ne referim la actele efectuate în procesul activității curente și cele impuse prin dispozițiile obligatorii ale instanței de insolabilitate. Astfel, legiuitorul indică la art.69 alin.(2) din Legea nr. 149/2012 că actele juridice „efectuate în procesul activității curente [2, p.10] prevăzute de prezenta lege” nu se califică ca acte de proporții chiar dacă valoarea lor este peste 10% din valoarea masei debitoare. Considerăm că în acest caz legiuitorul se referă la situația când în privința debitorului insolubil a fost aplicată procedura de restructurare și societatea insolubilă își continuă activitatea de întreprinzător de fabricare a producției sau prestare a serviciilor. În acest caz, administratorul insolabilității fiind chemat să continue activitatea este îndreptățit la încheierea unor acte juridice de procurare a materiei prime, de vânzare a bunurilor fabricate etc. cu valoare patrimonială peste cea indicată la art.69 (1).

De asemenea, nu se supun regulilor generale de încheiere și executare a actelor juridice de proporții cele impuse administratorului prin dispozițiile obligatorii ale instanței de insolabilitate, chiar dacă ele întrunesc caracteristicile actelor de proporții. Or, potrivit art.66 (1) lit.o) din Legea nr.149/2012, lichidatorul este obligat să îndeplinească hotărârile instanței de insolabilitate, implicit actele juridice impuse de aceasta (art.69 (9) Legea nr.149/2012).

Încălcarea modului de încheiere și executare a actelor juridice de proporții pot produce anumite consecințe juridice, inclusiv persoanele prejudiciate pot cere fie nulitatea [3, p.347-348] acestora fie despăgubiri.

Referințe:

1. *Legea insolabilității nr.149 din 29 iunie 2012.* În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 14 septembrie 2012, nr.193-197, în vigoare din 14 martie 2013.
2. ROȘCA, Nicolae. Unele precizări privind particularitățile tranzacțiilor de proporții încheiate de societatea comercială pe acțiuni. În: *Buletinul Judecătorei Economice și Serviciului Fiscal de Stat ale Republicii Moldova.* 2008, nr. 4, pag.6-10.
3. GUTNIKOV, O.B. *Nedeistvitelnâe sdelki v grajdanskom prave (teoria i praktika osparivania).* Moscova, 2007.

CU PRIVIRE LA MECANISMUL DE ÎNCHEIERE A ACTELOR JURIDICE DE PROPORȚII DIN NUMELE PERSOANEI INSOLVABILE

Nicolae ROȘCA

Analiza dispozițiilor Legii insolvenței nr.149/2012 privind încheierea și executarea actelor juridice de proporții din numele unei persoane insolvente evidențiază scopul legiuitorului de a evita înstrăinarea bunurilor incluse în masa debitoare la prețuri mai ieftine decât prețurile de piață sau cumpărarea unor bunuri la prețuri exagerate. Din acest motiv, pentru valabilitatea unui act juridic de proporții nu este suficient acordul administratorului/lichidatorului insolventului, ci se solicită acordul expres al creditorilor sau a structurilor formate de aceștia. În acest sens, art.69 din Legea nr.149/2012 prevede că încheierea unui act de proporții se face de către administratorul/lichidatorul insolvenței doar dacă există o hotărâre adoptată în unanimitate de comitetul creditorilor sau de către adunarea creditorilor.

Pentru a încheia un act juridic de proporții [1] lichidatorul trebuie:

– să inițieze procedura de evaluare. În cazul în care se preconizează încheierea unui contract ce implică valori patrimoniale importante, administratorul/lichidatorul trebuie să aibă în vedere prețul de piață al acestora și raportul lui cu valoarea masei debitoare. Dacă administratorul/lichidatorul nu poate determina cu precizie valoarea bunurilor ce sunt obiect al contractului, el poate angaja un evaluator, iar cu acordul comitetului creditorilor poate utiliza un evaluator propriu. Bunurile vor fi evaluate atât în bloc, cât și individual (art.117 alin.(4);

– să determine dacă bunul este sau nu obiectul unei tranzacții de proporții. În cazul în care decide vânzarea bunurilor în mod individual să determine dacă înstrăinarea acestui bun constituie sau nu un contract de proporții. Dacă valoarea bunului nu constituie peste 10% din valoarea masei debitoare, lichidatorul purcede la înstrăinarea bunului la licitație pornind de la valoarea determinată de evaluator;

– să determine organul care își dă acordul la încheierea contractului de proporții. În funcție de prețul bunului determinat de evaluator, care constituie obiectul actului juridic de proporții, lichidatorul trebuie să determine care organ va decide aprobarea tranzacției de proporții; comitetul sau adunarea creditorilor. Dacă valoarea bunului constituie între 10-50%, organul competent este comitetul creditorilor, iar peste această valoare – adunarea creditorilor;

– să solicite organului corespunzător (comitetului/adunării creditorilor) hotărârea de aprobare a actului juridic de proporții și stabilirea prețului inițial. În acest sens, lichidatorul va convoca ședința comitetului creditorilor, sau după caz ședința adunării creditorilor pentru darea acordului la înstrăinare și stabilirea prețului inițial de vânzare. Prețul inițial de vânzare a bunurilor

din masa debitoare și modul de vânzare se stabilesc la adunarea creditorilor sau la comitetul creditorilor, în baza raportului prezentat de lichidator și a evaluării efectuate.

– *Va organiza licitația pentru a determina persoana care acordă cel mai bun preț.*

– *Va încheia contractul cu persoana care a fost selectată la licitație.*

Lichidatorul va convoca în ședință comitetul sau după caz adunarea creditorilor pentru darea acordului la încheierea contractului de proporții și aprobarea prețului inițial. Dacă prețul bunurilor care este obiect al actului juridic constituie mai mult de 10% din valoarea masei debitoare, dar nu depășește 50% din aceasta, decizia de încheiere a actului de proporții poate fi adoptată de comitetul creditorilor societății care și va determina prețul inițial de vânzare. Se consideră că o astfel de hotărâre este adoptată de către comitet dacă s-a votat în unanimitate, adică toți membrii aleși sunt prezenți și au votat „pentru” încheierea actului de proporții. Dacă nu s-a întrunit unanimitatea, chestiunea respectivă va fi delegată adunării creditorilor.

Adunarea creditorilor va decide asupra încheierii actelor de proporții în privința cărora n-a decis comitetul creditorilor, asupra celor care depășesc 50% din valoarea activelor societății, precum și asupra tuturor actelor de proporții în cazul în care comitetul nu este format, sau atribuțiile lui au încetat. Hotărârile adunării creditorilor se adoptă cu votul majorității simple a creditorilor cu drept de vot prezenți sau reprezentați la adunare, iar hotărârile adunării creditorilor convocate repetat se iau cu majoritatea simplă din valoarea creanțelor creditorilor prezenți la adunare.

În cazul în care comitetul sau adunarea creditorilor nu cunoaște toate circumstanțele încheierii actului de proporții, precum și faptul că el a fost încheiat cu încălcarea altor prevederi legale, organul respectiv este în drept să ceară să se renunțe la încheierea unui asemenea contract, iar dacă a fost deja încheiat să-l rezilieze. Tot acest organ este îndreptățit să solicite de la administrator repararea prejudiciului cauzat creditorilor prin încheierea, respectiv, executarea actului de proporții contrar procedurii stabilite.

În cazul în care se examinează cauza cu privire la constatarea unui contract de proporții ca fiind nul, instanța de judecată trebuie să constate trei lucruri:

– dacă contractul este o tranzacție de proporții în sensul art.69 din Legea nr.149/2012. Pentru acesta va trebui de determinat: a) valoarea bunului care este obiectul contractului; b) valoarea masei debitoare a debitorului insolubil; c) proporția valorii bunurilor din masa debitoare.

– dacă a fost aprobată de către organul competent hotărâră de încheiere a actului respectiv;

– dacă a fost respectată procedura de adoptare a hotărârii stabilită de lege la art.57 și 62 din Legea nr.149/2012.

Când actele juridice sau operațiunile sunt săvârșite de lichidator cu depășirea limitelor legale, inclusiv fără a avea decizia comitetului și, respectiv, a adunării creditorilor, obligațiile ce rezultă din aceste acte sau operațiuni nu sunt opozabile persoanei juridice insolubile, pentru că orice cumpărător trebuie să cunoască limitele legale impuse lichidatorului. Contractul semnat de lichidator în lipsa deciziei organului respectiv nu obligă persoana juridică insolubilă și prin efectul art.220 alin.(1) C.civ. este lovit de nulitate absolută [2,p.193-200]. Nulitatea absolută operează indiferent dacă terțul contractant a avut sau nu cunoștință de lipsa aprobării, pentru că, fiind vorba de o dispoziție legală, terțul trebuie să pretindă, la încheierea actului juridic respectiv, dovada aprobării. Această soartă o are oricare contract de proporții, încheiat fără acordul comitetului sau al adunării creditorilor, chiar dacă prin însăși existența lui masei debitoare nu i s-a adus prejudiciu. Dacă prin aceste acte societății i se aduc prejudicii, administratorul care nu a respectat cerința legii poate fi obligat să-l acopere.

O problemă majoră care se ridică în legătură cu adoptarea hotărârii de încheiere a contractului de proporții privește posibilitatea de aprobare ulterioară a contractului. Doctrina juridică [3, p.349] a altor state, dar și practica judecătorească străină [4] a acceptat aprobarea ulterioară a contractului de proporții de către organul competent menționând că prezentarea deciziei exclude posibilitatea anulării acesteia [5, p.349]. Contrar reglementărilor stipulate la art.83 din Legea nr.1134/1997 cu privire la societățile pe acțiuni și analizate anterior [6], normele din Legea nr.149/2012 par a fi mai flexibile și nu exclud posibilitatea aprobării actului de proporții și mai târziu. Prin dispoziția art.69 alin.(8) din Legea nr.149/2012 se prevede că actele de proporții ale debitorului insolubil săvârșite cu încălcarea procedurii stabilite de aprobare de către adunarea creditorilor sunt valide, dacă terțul este de bună-credință și dacă actul nu a fost declarat nul în alte temeuri.

Referințe:

1. GUTNIKOV, O.B. *Nedestvitelinie sdelki v grajdanskom prave (teoria i praktika osparivanja)*. Moscova, 2007, s. 347-348.
2. BAIEȘ, Sergiu, ROSCA, Nicolae. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Vol. I. Chișinău: Cartier juridic, 2004, p.400.
3. STANCIU, D., CĂRPENARU, PREDOIU, C., DAVID, S., PIPERA, Gh. *Societățile comerciale, Reglementare, doctrină, jurisprudență*. București, 2002, p. 630. În acest sens, se afirmă că nulitatea poate fi totuși acoperită prin votul adunării generale, luat în baza unui raport special al cenzorilor (care vor explica rațiunile pentru care aprobarea nu a fost cerută în prealabil). COZIAN, M., VIANDIER, V. *Droit de société*. Paris: Litec, 1992, V-eme edition, p.247.
4. Hotărârea Plenului Judecătoriei Supreme a Federației Ruse și Plenului Curții Supreme de Arbitraj a Federației Ruse din 2 aprilie 1997 nr.4/8 „Cu privire la aplicarea Legii federale „cu privire la societățile pe acțiuni”, pct. 14.
5. GUTNIKOV, O.B. *Op. cit.*
6. ROȘCA, N. Unele precizări privind particularitățile tranzacțiilor de proporții încheiate de societatea comercială pe acțiuni. În: *Buletinul Judecătoriei Economice și Serviciului Fiscal de Stat ale Republicii Moldova*. 2008, nr. 4, p.6-10.

CONȚINUTUL PROCEDURII DE AUTENTIFICARE NOTARIALĂ A ACTELOR JURIDICE CIVILE

Vitalii PISTRUȚA

În prezent, procedura notarială, inclusiv cea de autentificare notarială a actelor juridice civile, este reglementată de Legea cu privire la notariat [2] și de Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare a registrelor notariale [6]. Însă nici unul din aceste acte normative nu ne oferă o viziune clară privind conținutul procedurii notariale.

În sensul filozofic, termenul „conținut” înseamnă „totalitatea elementelor constitutive esențiale, care caracterizează și condiționează existența și schimbarea unui obiect sau fenomen” [4].

Activitatea notarială se realizează prin acte notariale și consultații notariale. Dacă ne referim la procedura notarială de autentificare, atunci rezultatul acestei activități reprezintă apariția unui nou act notarial, care, conform legii, *este de autoritate publică, se prezumă legal și veridic și are forță probantă și executorie*.

În mod evident, apariția drepturilor și obligațiilor rezultate dintr-un act juridic autentificat notarial este condiționată de săvârșirea de către notarul public a tuturor acțiunilor necesare. Or, anume stricta respectare a normelor de procedură atinge scopul urmărit de către părțile contractante și reprezintă garanția valabilității actului notarial și a faptului că acesta nu va fi declarat nul de către instanțele de judecată, iar notarul va fi exonerat de răspundere, în cazul în care instanța de judecată va anula acest act juridic.

Examinând normele legale existente în acest domeniu, observăm următoarele elemente constitutive esențiale ale procedurii de autentificare:

1. Stabilirea identității solicitantului actului notarial [2, p.42]. În prezent, această condiție prezumă îndeplinirea de către notar a următoarelor acțiuni: solicitarea prezentării actelor de identitate ale sistemului național de pașapoarte (sau a pașapoartelor pentru cetățeni străini și apatrizi); verificarea legalității actului prezentat; verificarea identității persoanei prezente în fața notarului cu cea înfățișată pe actul de identitate. Suplimentar la aceste norme, se aplică și prevederile unor legi speciale, care urmăresc scopuri mai înguste, de ex., în prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului [3].

În acest context, urmează a fi revizuite normele legale, iar notarul să fie asigurat cu accesul gratuit la registrele publice ale statului, dat fiind faptul că onorariile încasate de notar, în majoritatea cazurilor, nu acoperă costul acestor servicii. Totodată, pentru comparație, putem menționa că misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale Republicii Moldova le este oferită posibilitatea de stabilire a identității în baza informației gratuite din Registrul de Stat al populației, ceea ce exclude din start stabilirea identității în baza unor acte false.

2. Verificarea capacității de exercițiu și capacității juridice a persoanelor [2, p.43]. Deși o astfel de condiție este pusă pe seama notarului, procedura notarială nu descrie acțiunile notarului în vederea realizării acesteia. Starea vizată se va determina în baza prevederilor legale (atingerea vârstei, căsătorie etc.). În cazul unor persoane străine, notarul este obligat să studieze și *legea națională a acestei persoane*. Doar în cazul în care notarul are dubii referitor la acest capitol, notarul poate amâna îndeplinirea actului notarial și solicita informații despre limitarea în capacitatea de exercițiu sau declararea persoanei ca incapabilă de la instanțele de judecată. Această măsură nu-i oferă un răspuns categoric, or, persoana poate schimba domiciliul destul de des, iar în prezent nu există nici un registru care ar conține această informație în mod sistematizat.

3. Verificarea autenticității semnăturilor părților și a altor participanți la îndeplinirea actului notarial [2, p.44]. Verificarea constă în faptul că persoana semnează în fața notarului, respectiv, notarul este sigur că documentul a fost semnat nemijlocit de către persoana identificată. În acest sens, Regulamentul recomandă notarului *să solicite persoanelor care semnează actul notarial să-și scrie numele și prenumele cu mână proprie, în cazul în care semnătura nu le include. Actele notariale se vor semna, de regulă, cu cerneală de culoare albastră* [6, p.6].

4. Solicitarea și verificarea tuturor documentelor necesare pentru îndeplinirea actului notarial [2, 50 alin. (3)].

5. Explicarea părților sensului și importanței proiectului actului juridic, conținutului actului notarial, precum și drepturile și obligațiile lor, să o avertizeze despre consecințele actelor notariale îndeplinite [2, 19 lit. b), 41, 50 alin. (2)].

6. Verificarea corespunderii actului juridic prevederilor legale și a condițiilor de valabilitate ale acestuia, inclusiv conformității conținutului lui cu intențiile reale ale părților [2, 41, 50 alin. (2)].

7. La autentificarea actelor juridice, pe documentul respectiv, notarul aplică girul de autentificare [2, p.46]. Conținutul girului trebuie să corespundă prevederilor Ordinului Ministrului Justiției [5].

8. Înregistrarea actului notarial [2, p.47]. Fiecare act notarial este supus înscrierii în registrul actelor notariale și i se atribuie un număr de ordine aparte, care se repetă și pe document.

9. Aplicarea semnăturii și sigiliului notarului [2, 3 alin. (2)]. Fără aceste atribute, actul notarial nu obține forța juridică specială.

Suplimentar la aceste condiții generale, față de anumite acte juridice, procedura notarială instituie condiții suplimentare, dintre care putem evidenția: verificarea împuternicirilor reprezentantului (dacă acționează prin reprezentant); verificarea raporturilor de rudenie (care influențează asupra plăților ce

urmează a fi încasate); verificarea existenței dreptului de proprietate la persoana care înstrăinează etc.

Valabilitatea actului notarial (actului juridic) nu depinde de faptul încasării plății pentru asistență notarială acordată.

Este evident că notarul nu este un expert în domeniul tehnicii documentelor, psihiatriei, grafoscopiei sau a portretelor, însă stagierea efectuată inițial, dar și practica zilnică, împreună cu ridicarea continuă a nivelului profesional, înarmează notarul cu instrumente de depistare a situațiilor suspicioase. Aici este de reținut că, expertul, în domeniile respective, poartă răspundere doar pentru cazuri în care nu a prezentat la timp raportul [1, 20 alin.(2)] sau a prezentat, cu bună-știință, concluzii false [1, 21 alin.(7)]. Totodată, notarul va răspunde și în situația în care la executarea acestor obligații a concluzionat greșit, fără a avea vreă intenție [2, p.23]. Însă, instanțele de judecată nu iau în considerare nici aspectul responsabilității care disciplinează persoana în executarea atribuțiilor, nici faptul că toate acțiunile au fost îndeplinite personal în fața notarului, dar și nu a expertului, încât notarul a avut la dispoziție mai multe posibilități de clarificare a situației, în majoritatea cazurilor, prevalând raporturile de expertiză. *De lege ferenda*, legislația în domeniul probațiunii în fața instanțelor de judecată urmează a fi corectată în felul corespunderii cu prezumțiile oferite de legislația notarială, iar declararea nulității să intervină doar în cazul în care este probat incontestabil că notarul într-adevăr a încălcat obligațiile sale profesionale.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale nr. 1086-XIV din 23.06.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2000, nr. 144-145, art. 1056.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la notariat nr. 1453-XV din 08.11.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2002, nr. 154-157, art. 1209.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, nr.190-XVI din 26.07.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr. 141-145, art. 597.
4. *Marele dicționar de neologisme*. 2000. [Accesat 30.05.2013] Disponibil: <http://dexonline.ro/definitie/con%C5%A3inut>
5. Ordinul Ministrului Justiției al Republicii Moldova cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale, nr. 394 din 29.09.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2005, nr. 135-138, art. 448.
6. Ordinul Ministrului Justiției al Republicii Moldova privind aprobarea Regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completarea a registrelor notariale, nr. 95 din 28.02.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2008, nr. 63-65, art. 167.

ROLUL NOTARULUI PUBLIC ÎN PREVENIREA ȘI COMBATEREA SPĂLĂRII BANILOR ȘI FINANȚAREA TERORISMULUI

Vitalii PISTRIUGA

Este unanim recunoscut faptul că spălarea banilor și finanțarea terorismului sunt probleme actuale care compromit stabilitatea, transparența și eficiența sistemelor economico-financiare create de un stat pentru societate.

Spălarea banilor și finanțarea terorismului reprezintă două fenomene juridice diferite, primul se caracterizează prin aceea că veniturile obținute din activități ilicite se transformă pentru a le îndepărta de originea lor ilegală, iar cel de-al doilea constă în finanțarea, sub orice formă, a terorismului sau a celor ce îl încurajează sau se implică în el. Deseori, ambele aceste fenomene privesc acte juridice similare, majoritatea fiind îndreptate spre ascunderea unor bunuri sau mijloace bănești.

Lupta împotriva fenomenelor nominalizate constituie una dintre sarcinile primordiale ale fiecărui stat democratic și de drept, care se realizează prin intermediul instituțiilor sale.

Luând în considerație sarcina de bază a activității notariale, inevitabil ajungem la concluzia că notarul public este obligat să asigure imposibilitatea spălării banilor sau finanțării terorismului prin intermediul procedurilor notariale asistate, implicându-se activ în combaterea acestor fenomene.

Implicarea dată include mai multe acțiuni ce urmează a fi întreprinse, însă, după cum rezultă din informațiile prezentate de notarii Ministerului Justiției, o parte dintre notari nu le cunosc sau nu le aplică. În acest context, asociațiile notariale existente urmează să asigure instruirea corespunzătoare a notarilor în acest domeniu.

1. În general, procedura notarială de autentificare exclude anonimatul, dat fiind faptul că stabilirea identității solicitantului constituie obligația fundamentală a notarului public.

În vederea excluderii fenomenelor menționate din practica notarială, notarul trebuie să respecte jurământul depus [2, p.14] și să aplice prevederile legislației din domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului. Astfel, concomitent cu stabilirea identității, notarul va verifica dacă solicitantul actului notarial este inclus în listele persoanelor, grupurilor și entităților implicate în activități teroriste potrivit informațiilor oferite de Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor (în continuare – SPCSB) sau Serviciul de Informații și Securitate, inclusiv relatate în Ordinul Serviciului de Informații și Securitate privind listele persoanelor, grupurilor și entităților implicate în activități teroriste, nr. 68 din 15.11.2011 [4].

La identificare, notarul va solicita informațiile de contact ale solicitantului

actului notarial și va întreba care este scopul urmărit prin procedura notarială solicitată, urmând a fi relatată cauza actului juridic în documentul notarial întocmit.

Deși legislația notarială nu stabilește această obligație, în cazul în care notarul are anumite suspiciuni privind identitatea persoanei, se vor reține pentru păstrare în arhivă, copiile actelor de identitate ale solicitantului actului notarial – persoană juridică sau persoană fizică.

Notarul va solicita și informația dacă solicitantul acționează în nume propriu sau în numele altei persoane fizice sau juridice (cu verificarea documentelor în baza cărora persoanele sunt învestite cu împuterniciri de a acționa în numele sau în interesul altei persoane). În cazul reprezentării, actele ce confirmă împuternicirile persoanei urmează a fi reținute în original sau în copie, dacă acestea atestă și existența altor împuterniciri care urmează a fi realizate pe viitor.

Orice opunere a solicitantului în oferirea informației solicitate, în acest scop, de către notar creează dubii privind intențiile reale ale acestuia, fapt care constituie temei pentru suspiciunea notarului în legalitatea actului juridic, iar notarul trebuie să refuze îndeplinirea actului notarial până la înlăturarea acestor dubii. Activitatea notarială se bazează pe încrederea societății (solicitanților) în persoana notarului, în faptul că orice informație prezentată va fi păstrată în confidențialitate. Deci, nu trebuie să aibă loc crearea obstacolelor în realizarea funcției notarului.

În caz excepțional, notarul poate solicita informații și privind activitatea comercială și financiară a solicitantului pe ultimii 5 ani, conform standardelor generale, pentru a exclude participarea în acte juridice a unor persoane juridice „fantomă”, precum și a fi sigur că solicitantul este în stare să execute obligațiile asumate prin contract.

Procedura de identificare necesită accesul la registrele publice, care în prezent se oferă doar contra plată, motiv care creează piedici în realizarea deplină a funcțiilor notariatului.

2. În cazul în care notarul are suspiciuni referitor la identitatea solicitantului actului notarial sau la datele comunicate de acesta, suspiciuni care nu pot fi înlăturate imediat, notarul amână îndeplinirea actului notarial și va înlătura suspiciunile existente până la îndeplinirea actului notarial, inclusiv prin apelarea la S.P.C.S.B.

3. Examinând fiecare contract în parte, notarul va discuta cu solicitanții acestuia pentru a verifica și a stabili toate faptele necesare, inclusiv prin studierea minuțioasă a tuturor documentelor prezentate. Faptul dat îi permite cunoașterea multiaspectuală a cazului și, drept urmare, oferă mai multe posibilități de depistare a existenței unor semne de suspiciuni în contractul solicitat.

O parte din indicii de anomalie pentru notari putem găsi în documentele de recomandare elaborate de către SPCS B [5, p.45-47]. Evident că lista

indicilor relatate nu este una exhaustivă, iar notarul în fiecare caz în parte, cunoscând domeniul său de activitate, utilizează deprinderile practice de depistare a acestor cazuri și de informare promptă a SPCSB.

4. Fiind o entitate raportoare, notarul public este obligat să raporteze despre tranzacțiile care cad sub incidența Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului [3]. Ca urmare, se necesită stabilirea modului de achitare a prețului contractului: în numerar sau prin transfer, fapt care determină și nașterea obligației de remitere a formularului special. În cazul în care plata are loc prin transfer, contractul autentificat trebuie să conțină și datele referitor la contul bancar pe care urmează a fi transferat prețul contractului.

5. Concomitent, notarul va stabili dacă pentru o operațiune valutară este nevoie de o autorizare din partea Băncii Naționale a Moldovei. În cazul unui răspuns pozitiv, procedura notarială de autentificare urmează a fi amânată până la obținerea acestei autorizații, în conformitate cu Legea privind reglementarea valutară [3].

6. În cazul în care activitatea notarului este asigurată cu personalul angajat, obligația notarului include și instruirea acestora. Notarul poartă răspundere pentru încălcarea obligațiilor sale profesionale, astfel, nu există nici un temei de exonerare de răspundere pe motiv că acțiunile legale nominalizate *supra* nu au fost îndeplinite din vina angajaților.

7. Având în vedere fenomenul infracțional examinat care este de lungă durată, măsurile întreprinse de notar trebuie să fie perfecționate încontinuu, bazându-se pe experiența practică acumulată, sugestiile și recomandările oferite de către organele de supraveghere în domeniu și asociațiile profesionale.

Făcând totalul, ajungem la concluzia că procedura notarială necesită includerea unor norme care vor promova în mod mai explicit rolul activ al notarului în cadrul realizării scopului nominalizat.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova cu privire la notariat nr. 1453-XV din 08.11.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2002, nr. 154-157, art. 1209.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 190-XVI din 26.07.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr. 141-145, art. 597.
3. Legea Republicii Moldova privind reglementarea valutară nr. 62-XVI din 21.03.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2008, nr. 127-130, art. 496.
4. Ordinul Serviciului de Informații și Securitate privind listele persoanelor, grupurilor și entităților implicate în activități teroriste nr. 68 din 15.11.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2011, nr. 203-205, art. 1789.
5. SÂRCU, V., GOFMAN, M. *Ghid practic privind tranzacțiile suspecte*. Chișinău: Prut Internațional, 2004. ISBN 9975-69-613-9.

CAZURILE SI CONDIȚIILE DE SOLUȚIONARE A CAUZELOR CIVILE PRIN INTERMEDIUL REGULILOR DE COMPETENȚĂ JURISDIȚIONALĂ

Veronica BUJOR

Sistemul de judecată are un istoric și o evoluție demnă de apreciere, preocuparea legiuitorului, de-a lungul istoriei sale, fiind aceea de a oferi un cadru procesual de desfășurare a soluționării conflictelor dintre cei care apelează la organele de justiție spre rezolvarea neînțelegerilor ivite în viața de zi cu zi în raporturile lor economice ori sociale, între subiecții de drept.

Spectaculoasa resurrecție a statului de drept, marcând trecerea de la „dreptul statului” la „statul dreptului”, subordonarea statului față de drept redimensionează una din funcțiile statului, și anume, cea de aplicare a dreptului. Printr-un original circuit se ajunge ca statul, autorul dreptului, să se subordoneze acestuia, inclusiv prin desfășurarea unor activități specifice de realizare a dreptului, precum: emiterea unor reguli de drept pentru aplicarea altor reguli, ierarhic superioare; exercitarea unor prerogative sau atribuții; rezolvarea conflictelor care apar în procesul particularizării regulilor emise sau prerogativelor exercitate.

Indiferent însă de natura activităților desfășurate pentru realizarea dreptului, în sens mai larg vorbind, pentru înfăptuirea uneia dintre funcțiile statului, autoritățile acestuia urmează să acționeze pe baza și în limitele competenței prestabilite prin regulile de drept.

Codul de procedură civilă debutează prin a se referi, chiar în primele sale articole, la regulile de competență. Această reglementare este firească dacă se ține seama de importanța regulilor procedurale prin intermediul cărora se statornicește atribuțiile instanțelor judecătorești. Într-adevăr, în cazul declanșării unui litigiu, prima problemă care trebuie rezolvată de reclamant este de a determina instanța competentă. Totuși, codurile moderne, deși acordă aceeași importanță majoră problemelor de competență, încep printr-o prezentare generală a principiilor de bază ale procedurii judiciare, tendință începută odată cu adoptarea Codului civil german de la sfârșitul sec. XIX. Codul nostru de procedură civilă urmează aceeași tendință a codurilor moderne.

Prin competență, în general, se desemnează capacitatea unei autorități publice sau a unei persoane de a rezolva o anumită problemă. Conceptul de „competență” este de amplă utilizare în limbajul juridic, mai cu seamă în domeniul procesual. În dreptul procesual civil, prin competență se înțelege capacitatea unei instanțe de judecată de a soluționa anumite litigii sau de a rezolva anumite cereri. Precizăm că nu toate litigiile civile sunt de

competența instanțelor judecătorești. Există litigii care se soluționează de către alte autorități statale sau de către alte organe, jurisdicționale sau cu activitate jurisdicțională, decât instanțele judecătorești. Deci, vorbind de competență ne raportăm la instanța judecătorească sau la alt organ de jurisdicție ori cu activitate jurisdicțională, și nu la judecători, care sunt încadrați în acea instanță.

Cazurile și condițiile în care o instanță judecătorească are aptitudinea de a soluționa o anumită cauză civilă se determină prin intermediul regulilor de competență. Legislația noastră utilizează criterii diferite pentru determinarea competenței instanțelor judecătorești. O primă clasificare a normelor de competență sunt norme de competență generală (o instituție procesuală prin intermediul căreia se delimitează activitatea instanțelor judecătorești de atribuțiile altor autorități statale sau nestatale) și norme de competență jurisdicționale, după cum ne raportăm la organele din sisteme diferite sau la organele din același sistem.

Delimitarea activității instanțelor judecătorești, între ele, se realizează prin intermediul regulilor competenței jurisdicționale. Competența jurisdicțională, la rândul său, îmbracă două forme: competența materială și competența teritorială. Competența materială este desemnată de unii autori ca și competență de atribuție în cadrul căreia se distinge competența materială funcțională, care se stabilește după felul atribuțiilor jurisdicționale ce revin fiecărei categorii de instanțe și competența materială procesuală, care se stabilește în raport de obiectul, valoarea sau natura litigiului dedus judecății.

Vorbind de competența teritorială, distingem între competența teritorială de drept comun, competența teritorială alternativă și competența teritorială exclusivă, după cum cererea se introduce la instanța de drept comun din punct de vedere teritorial, reclamantul având posibilitatea alegerii între mai multe instanțe deopotrivă competente, sau cererea trebuie depusă numai la o anumită instanță.

O ultimă clasificare este delimitarea în competență absolută și competență relativă, după cum normele care le reglementează au caracter imperativ sau dispozitiv. Au caracter imperativ normele de competență generală, normele de competență materială și cele de competență teritorială exclusivă, iar caracter dispozitiv – normele de competență teritorială de drept comun și alternativă. Exercițarea atribuțiilor instanțelor judecătorești în statul de drept nu se poate face fără o delimitare clară a sarcinilor ce revin acestora în funcție de gradul de ierarhie pe care se află, fie între instanțele judecătorești și alte organe care au atribuții jurisdicționale.

În domeniul dreptului, termenul de „competență” are mai multe accepțiuni. Problema competenței interesează nu numai dreptul procesual civil, dar și alte ramuri de drept sau chiar și alte domenii ale vieții social-

economice, de justa ei rezolvare depinzând cunoașterea organelor chemate să soluționeze problema privind apărarea drepturilor și intereselor persoanelor; fizice și juridice în statul de drept.

Cele mai importante norme ce reglementează competența le găsim în Codul de procedură civilă și în alte legi ce conțin și ele reglementări privind competența.

În prezent, în legislația noastră, există o mare diversitate de atribuții care sunt conferite de lege altor organe decât instanțelor judecătorești. Așa este cazul în materia contravențională, vamală, fiscală, de creație intelectuală și de proprietate industrială, de expropriere, electorală etc. Unele din aceste jurisdicții au fost cercetate pe larg la alte discipline juridice, ca: Dreptul administrativ, Dreptul constituțional, Dreptul muncii, astfel că nu este necesar să mai revenim asupra lor în cadrul lucrării de față.

Dar constatăm că nici în această privință nu există reglementări concordante. De aceea, considerăm că o simplificare a, cel puțin, unora din reglementările actuale s-ar impune în perspectiva perfecționării reglementărilor juridice în materie.

Bibliografie:

1. LEȘ, I. *Comentariile Codului de procedură civilă*. Vol. I. București: All Beck, 2001, p. 3.
2. LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil*, ed. a V-a. București: C.H. Beck, 2010.
3. DELEANU, Ion. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. Arad: Servo-Sat, 2000.
4. CIOBANU, V.M. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală*. Vol. I. București: Național, 1996.
5. CIOBANU, Viorel Mihai. *Tratat teoretic și practice de procedură civilă*. Vol. I. București: Național, 1996, p.372.
6. DELEANU, Ion, DELEANU, Sergiu. *Mică enciclopedie a dreptului. Adagii și locațiuni latine în dreptul românesc*. Cluj: Dacia, 2000, p. 218.

În termen de 1 an de zile – în caz de apariție a divergențelor privind modul de reparare a prejudiciului material, părțile sunt în drept să se adreseze în instanța de judecată în termen de un an din ziua constatării mărimii prejudiciului (art. 334 alin.(4) CM). În cazul în care inițial părțile s-au înțeles asupra recuperării benevole a prejudiciului perfectând faptul dat (fie prin tranzacție, fie printr-o simplă cerere a salariatului, prin care acesta recunoaște prejudiciul cauzat, vinovăția și mărimea determinată de angajator), iar ulterior apar anumite divergențe, termenul va curge din momentul apariției divergențelor în privința respectării acordului de recuperare benevolă a prejudiciului cauzat [7, p.467]. Același termen este aplicabil și pentru salariat în cazul în care obiectul acțiunii sale în instanța de judecată va fi repararea prejudiciului material cauzat de către angajator.

1) *În termen de 3 luni* – de la data când salariatul a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său (art. 355 alin.(1) CM). Termenul de prescripție de 3 luni de zile în litigiile ce rezultă nemijlocit din încetarea contractului individual de muncă, se va calcula din ziua în care ordinul a fost adus la cunoștința salariatului contra semnătură, din ziua eliberării carnetului de muncă, având temeiurile concedierii înscrise, sau din ziua constatării refuzului salariatului de a lua cunoștință de ordinul de concediere pentru a semna sau a primi carnetul de muncă. În cazul în care nu este prezentă nici una din situațiile enumerate la alineatul precedent, termenul se va calcula în baza principiului general – din momentul în care salariatul a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său. După cum indică CM de acest termen se poate folosi doar salariatul. Exemple de încălcări din partea angajatorului ce pot fi contestate de către salariat în instanța de judecată în termen de 3 luni de zile sunt, de exemplu, concedierea; transferul salariatului la o altă muncă fără acordul acestuia atunci când potrivit legii acordul salariatului este necesar, modificarea timpului de muncă al salariatului fără acordul acestuia; contestarea ordinului angajatorului de către o salariată gravidă prin care s-a dispus atragerea acesteia la munca de noapte sau la munca suplimentară etc.

2) *În termen de 3 ani* – de la data apariției dreptului salariatului, în situația în care obiectul litigiului constă în plata unor drepturi salariale sau de altă natură ce i se cuvin salariatului (art.355 alin.(1) CM). Obiectul unor asemenea acțiuni în instanța de judecată – solicitarea de plată a salariului restant sau a unor indemnizații de concediu, de concediere, compensații etc.

Potrivit Legii contenciosului administrativ [8], funcționarul public se va adresa cu acțiune privind litigiile despre modificarea, încetarea contractului de muncă în instanțele de contencios administrativ, fără a fi necesară procedura prealabilă extrajudiciară de soluționare a litigiului în termenul prevăzut de legea contenciosului administrativ – 30 de zile de la data

comunicării actului administrativ despre modificarea sau încetarea relațiilor de muncă cu autoritatea publică.

Cererile depuse cu omiterea, din motive întemeiate, a termenelor de prescripție prevăzute în alineatul precedent, pot fi repuse în termen de instanța de judecată. În legislație lipsește enumerarea temeiurilor ce permit instanței de judecată restabilirea termenului depășit pentru înaintarea cererii în judecată, respectiv, repunerea în termenul omis se va decide în fiecare caz aparte. Instanța de judecată nu este în drept să refuze, să restituie sau să nu dea curs cererii din cauza omiterii termenului de adresare în judecată. Mai mult decât atât, instanța de judecată nu este în drept să respingă acțiunea civilă, după examinarea acesteia, pe motiv de încălcare a termenului de prescripție extinctivă, decât în cazul în care partea opusă va ridica excepția încălcării prescripției, la examinarea cauzei în fond[9].

Referințe:

1. ROMANDAȘ, N., BOIȘTEANU, E. *Dreptul muncii. Manual*. Chișinău: Reclama, 2007, p.404. ISBN 978-9975-900-74-4.
2. BEIU, C. *Introducere în jurisdicția muncii*. Craiova, 1996, p.2.
3. SECRIERU, O., MACOVEI, T. *Litigii de muncă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p. 256. ISBN 978-9975-53-135-1.
4. *Drept procesual civil, partea specială*. Red. științific Al. COJUHARI. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p. 440. ISBN 978-9975-78-784-0.
5. Codul muncii adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.
6. Hotărârea Plenului CSJ a RM Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează obligația uneia dintre părțile contractului individual de muncă de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți. *Buletinul CSJ a RM*. 2006, nr.2, p.9.
7. Manualul judecătorului pentru cauze civile, ed. II. Coord. M. POALELUNGI. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.1200. ISBN 978-9975-53-197-9.
8. Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10.02.2000. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 57-58/375 din 18.05.2000.
9. Codul Civil adoptat prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.

INTERZICEREA MUNCII FORȚATE

Tatiana MACOVEI

Libertatea muncii exclude munca forțată, iar în temeiul art.44 al Constituției Republicii Moldova [1] munca forțată este interzisă. În consens cu prevederile constituționale și cele internaționale, unul din principiile prevăzute de Codul muncii [2] al Republicii Moldova în art. 5 lit. b) este interzicerea muncii forțate (obligatorii), iar art. 6 al CM consacră libertatea muncii, stipulând că „orice persoană este liberă în alegerea locului de muncă, a profesiei, meseriei sau activității sale. Nimeni, pe toată durata vieții sale, nu poate fi obligat să muncească sau să nu muncească într-un anumit loc de muncă sau într-o anumită profesie, oricare ar fi acestea”.

„Munca forțată” este definită în CM drept orice muncă sau serviciu impus unei persoane sub amenințare sau fără consimțământul acesteia. Cu alte cuvinte, munca forțată pune în pericol libertatea contractuală a individului în sfera raporturilor juridice de muncă [3, p.58].

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale [4] în art. 4 alin.(2) stabilește: nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

Comisia Europeană a Drepturilor Omului susține că elementele necesare pentru munca forțată sau obligatorie sunt:

- a) lucrul sau serviciul să fie exercitat de către cineva contrar voinței sale;
- b) condițiile sau cerințele de îndeplinire a acestui serviciu sau lucrul sunt injuste sau opresive, sau lucrul ca atare implică greutatea insuportabile și inevitabile [5, p.42];

Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 29/1930 privind munca forțată sau obligatorie [6] definește „munca forțată sau obligatorie” drept orice muncă sau serviciu pretins unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare, și pentru care numitul individ nu s-a oferit de bună voie.

Totuși termenul „munca forțată sau obligatorie” nu va cuprinde, în sensul prezentei convenții:

- a) orice muncă sau serviciu pretins în virtutea legilor privind serviciul militar obligatoriu și destinat unor lucrări cu caracter pur militar;
- b) orice muncă sau serviciu făcând parte din obligațiile civice normale ale cetățenilor unei țări pe deplin independentă;
- c) orice muncă sau serviciu pretins unui individ ca urmare a unei condamnări pronunțate printr-o hotărâre judecătorească, cu condiția ca această muncă sau serviciu să fie executat sub supravegherea și controlul autorităților publice și ca numitul individ să nu fie cedat sau pus la dispoziția unor particulari, societăți sau unor persoane morale private;

d) orice muncă sau serviciu pretins în cazurile de forță majoră, adică în caz de război, catastrofe sau pericol de catastrofe ca: incendii, inundații, foamete, cutremure de pământ, epidemii sau epizootii violente, invazii de animale, de insecte sau de paraziți vegetali dăunători, și în general orice împrejurări care pun în pericol sau riscă să pună în pericol viața și condițiile normale de existență a întregii populații sau a unei părți din populație;

e) muncile mărunte de la sat, adică muncile executate direct în interesul colectivității de către membrii acesteia, munci care pot fi considerate ca obligații civice normale ce revin membrilor colectivității, cu condiția ca populația însăși, sau reprezentanții săi direcți, să aibă dreptul să se pronunțe asupra justeții acestor munci.

Prevederi similare se regăsesc și în Codul muncii al RM, care în art. 7 alin. (5) prevede: nu se consideră muncă forțată (obligatorie):

a) serviciul militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu îndeplinesc serviciul militar obligatoriu;

b) munca unei persoane condamnate prestată în condiții normale în perioada de detenție sau de liberare condiționată de pedeapsă înainte de termen;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

În jurisprudența comunitară, s-a stabilit că nu constituie cazuri de muncă forțată următoarele situații:

- suspendarea beneficiului alocației de șomaj, cauzate de refuzul persoanei vizate de a accepta un loc de muncă;

- activitățile juridice prestate de un avocat, în cadrul programului de asistență juridică civilă din oficiu;

- obligația de reducere a onorariilor notariale, în cazuri expres determinate prin lege, pentru anumite categorii de persoane;

- obligația impusă unor judecători de a îndeplini, fără remunerație, îndatoririle de serviciu ale unor colegi absenți de la serviciu, în vederea desfășurării normale a actului de justiție ș.a.m.d. [7].

În consens cu art. 1 al Convenției OIM nr.105 din 25.06.1957 privind abolirea muncii forțate [8]art.7 alin.(3) Codul muncii al RM stabilește interdicția folosirii sub orice formă a muncii forțate (obligatorii), și anume:

a) ca mijloc de influență politică sau educațională ori în calitate de pedeapsă pentru susținerea sau exprimarea unor opinii politice ori convingeri contrare sistemului politic, social sau economic existent;

b) ca metodă de mobilizare și utilizare a forței de muncă în scopuri economice;

c) ca mijloc de menținere a disciplinei de muncă;

d) ca mijloc de pedeapsă pentru participare la grevă;

e) ca mijloc de discriminare pe criterii de apartenență socială, națională, religioasă sau rasială.

Codul muncii stabilește că la munca forțată (obligatorie) se atribuie:

a) încălcarea termenelor stabilite de plată a salariului sau achitarea parțială a acestuia;

b) cerința angajatorului față de salariat de a-și îndeplini obligațiile de muncă în lipsa unor sisteme de protecție colectivă sau individuală ori în cazul în care îndeplinirea lucrării cerute poate pune în pericol viața sau sănătatea salariatului.

Legislația penală incriminează ca infracțiune munca forțată, iar persoanele care atrag la muncă forțată sunt pasibile de răspundere penală. Astfel, art.168 Cod penal [9] al Republicii Moldova prevede: forțarea unei persoane să presteze o muncă împotriva dorinței sale, ținerea persoanei în servitute pentru achitarea unei datorii, obținerea muncii sau a serviciilor prin înșelăciune, constrângere, violență sau amenințare cu violență se pedepesc cu închisoare de până la 3 ani.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 20.07.1994. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 12.08.1994.
2. Codul muncii adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.
3. BOIȘTEANU, Eduard, ROMANDAȘ, Nicolai. *Dreptul muncii, Partea generală*. Chișinău: CEP USM, 2012. ISBN 978-9975-71-292-7.
4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1095, în vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.1998.
5. ROMANDAȘ, Nicolai, BOIȘTEANU, Eduard. *Dreptul muncii*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. ISBN 978-9975-900-74-4.
6. Convenția OIM nr.29 privind munca forțată sau obligatorie, adoptată la Geneva, 28.06.1930, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.610-XIV din 01.10.1999. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr.112-114 din 14.10.1997, art.539, în vigoare pentru Republica Moldova din 23.03.2001; În: *Tratate internaționale*. Chișinău, 2001, vol.27, p.210-222.
7. BÎRSAN, Corneliu. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole*. Vol. I – *Drepturi și libertăți*. București: All Beck, 2005, p. 264.
8. Convenția OIM nr.105 privind abolirea muncii forțate, adoptată la New York, 25.06.1957, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.707-XII din 10.09.1991, în vigoare pentru Republica Moldova din 10.03.1994. În: *Tratate Internaționale*. Chișinău, 1998, vol.1, p.91-95.
9. Codul penal adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr.72-74/195 din 14.04.2009; republicat: *Ibidem*, nr.128-129/1012 din 13.09.2002.

EFECTELE INTENTĂRII PROCEDURII DE INSOLVABILITATE

Gheorghe MACOVEI

Procedura de insolvabilitate rămâne a fi una dintre cele mai controversate proceduri sub aspectul interpretărilor ce le provoacă, începând de la natura juridică a acesteia și terminând cu tipurile de acte jurisdicționale prin care are loc încetarea acesteia.

Astfel instituția intentării procedurii de insolvabilitate rămâne a fi una din cele mai dificile instituții sub aspectul interpretării acesteia și înțelegerii efectelor ei, deoarece este absolut diferită de intentarea unui proces civil în ordine generală.

Pornind de la doctrina autohtonă, procedura examinării și soluționării de către instanțele de judecată a oricărei pricini civile este marcată la începutul fazei intentării procesului civil [1, p.7]. Prin urmare, la nivel doctrinar este acceptat faptul că orice cauză civilă începe prin intentarea acesteia. Inexistența, a ceea ce numim proces civil, anterior intentării pricinii civile se demonstrează și prin efectele intentării procesului asupra drepturilor și obligațiilor justițiabililor, deoarece intentarea procesului civil are drept efect apariția raporturilor procesual-civile și nemijlocit obținerea calității procesuale (reclamant, pârât ș.a.), precum și a drepturilor și obligațiilor procesuale [2, p.8].

O situație cu totul diferită avem în cadrul procedurii de insolvabilitate, deoarece intentarea procesului de insolvabilitate nu semnifică începutul raporturilor de procedură civilă, ci continuarea unei etape specifice a procesului în general, precedată de o totalitate de acțiuni procesuale care au loc anterior intentării propriu-zise a procedurii de insolvabilitate.

Starea dată de lucruri este generată de specificul examinării cererii introductive. Astfel ca rezultat al depunerii cererii introductive instanța de judecată dispune prin încheiere primirea spre examinare a acesteia [3], ceea ce nu înseamnă intentarea procedurii de insolvabilitate, dar începutul unei etape premergătoare intentării procesului ce are ca scop verificarea existenței sau inexistenței temeiurilor pentru intentarea procesului de insolvabilitate. Prin urmare, deși formal prin primirea spre examinare a cererii introductive se pune începutul raporturilor de procedură civilă, acestea nu presupun intentarea procedurii de insolvabilitate propriu-zise. Și doar după verificarea existenței sau inexistenței temeiurilor de insolvabilitate instanța de judecată poate dispune intentarea procedurii de insolvabilitate în privința debitorului sau să adopte o altă hotărâre după caz [4].

Un aspect specific, doar pentru procedura de insolabilitate, este tipul actului prin care se intentează procedura de insolabilitate. În conformitate cu prevederile art. 14 al Codului de procedură civilă al RM [5], în formă de hotărâre se emite dispoziția primei instanțe prin care se soluționează fondul pricinii, iar în formă de încheiere se emite dispoziția primei instanțe prin care nu se soluționează fondul pricinii. În acest sens, procedura de insolabilitate se intentează prin hotărâre judecătorească și în cazul dat ea semnifică începutul tuturor acțiunilor care se vor desfășura în privința debitorului insolabil, și nu sfârșitul acestora.

Importanța adoptării hotărârii de intentare a procedurii de insolabilitate este una categorică pentru întregul proces fiind cauza și momentul de început al tuturor acțiunilor legate de desfășurarea propriu-zisă a procedurii de insolabilitate.

Un prim efect al intentării procedurii de insolabilitate este înlăturarea *de iure* a debitorului de la administrarea și dispunerea de bunurile incluse în masa debitoare [6]. În comparație cu perioada de până la intentare, când înlăturarea debitorului de la administrarea întreprinderii poate fi dispusă la solicitarea creditorilor și poartă caracterul unei măsuri de asigurare, după intentarea procedurii de insolabilitate, dreptul debitorului insolabil de a administra întreprinderea și de a dispune de bunurile sale încetează de drept. În acest sens, legea garantează strict efectele înlăturării debitorului de la administrarea propriilor bunuri instituind regula nulității a orice act efectuat de debitor asupra masei debitoare după intentarea procedurii de insolabilitate [7].

De asemenea, ca rezultat al intentării procedurii de insolabilitate, are loc suspendarea activității organelor de conducere a debitorului. Mai mult decât atât, asociații, fie acționarii, nu au dreptul de a primi oarecare plăți în calitate de dividende sau alte cote de participație în cadrul debitorului, precum și nu au dreptul de a solicita separarea cotei de participație în masa debitoare în legătură cu ieșirea sau excluderea debitorului din lista asociaților, ceea ce înseamnă că echivalentul cotei de participație va fi achitat odată cu celelalte creanțe.

Un efect specific îl are intentarea procedurii de insolabilitate asupra măsurilor de asigurare sau alte limitări aplicate debitorului până la intentarea procesului. În conformitate cu Legea insolabilității, din momentul intentării procedurii de insolabilitate orice măsuri de asigurare se anulează de drept și se aplică în exclusivitate numai de către instanța de judecată care a intentat procedura de insolabilitate. De menționat că în afară de anularea măsurilor de asigurare, odată cu intentarea procedurii de insolabilitate, se interzice executarea oricăror obligații de masei debitoare pe o perioadă de 180 de zile din data intentării.

În vederea asigurării conservării masei debitoare, unul din efectele imperative ale intentării procedurii de insolvabilitate este suspendarea, odată cu intentarea procesului, a penalităților, dobânzilor și altor plăți aferente datoriilor creditoare ale debitorului, precum și a plăților aferente creditelor acordate debitorului de către Ministerul Finanțelor din bugetul de stat.

Unul din efectele intentării procesului de insolvabilitate de cea mai largă aplicabilitate este suspendarea altor procese civile pendente la data intentării procesului de insolvabilitate în care debitorul insolvabil își are calitate fie de reclamant, fie de pârât. Deși lucrurile la prima vedere sunt destul de simple, suspendarea proceselor civile se realizează în conformitate cu următoarele reguli.

În cazul în care anterior intentării procesului de insolvabilitate a fost intentat un proces civil, în care debitorul este reclamant, acesta nu se va suspenda, procesul, în cazul dat, poate fi continuat de administratorul insolvabilității în procedura în care a fost pornit.

În situația în care anterior intentării procesului de insolvabilitate a fost intentat un proces civil în care debitorul este pârât, acesta iarăși nu se va suspenda, dar vor fi preluate de administrator, cu condiția că litigiul se referă la separarea unui bun din masa debitoare, executarea creanțelor garantate, obligațiile masei debitoare.

Și, în sfârșit, în cazul în care anterior intentării procesului de insolvabilitate a fost intentat un proces civil în care debitorul este pârât, iar reclamant este unul din creditorii chirografari, atunci procesul civil se va suspenda până la reluarea acestuia, fie până la încetarea procesului de insolvabilitate. Doar în acest caz vom vorbi despre aplicarea corectă a normei de trimitere de la art. 260 alin. (1) lit. d) a Codului de procedură civilă în coroborare cu prevederile art. 79 alin. (4) a Legii insolvabilității [9].

Referințe:

1. BELEI, Elena, CHIFA, Felicia, COJUHARI, Alexandru ș.a. *Drept procesual civil: partea specială. Curs universitar*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009. 440 p., ISBN 978-9975-78-784-0.
2. *Ibidem*.
3. Legea insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 193-197/663 din 14.09.2012, art. 21.
4. *Ibidem*, art. 30.
5. Codul de procedură civilă, adoptat prin Legea nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 111-115/451 din 12.06.2003.
6. Legea insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 193-197/663 din 14.09.2012, art. 74.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.

ASPECTE CONFLICTUALE PRIVIND EFECTELE CĂSĂTORIEI CU ELEMENT DE EXTRANEITATE

Igor ȘEREMET

O căsătorie legal încheiată produce efecte generale care cuprinde raporturile personale dintre soți și raporturile patrimoniale.

Respectiv, prin încheierea căsătoriei, soții dobândesc drepturi și își asumă obligații personale prevăzute de titlul III, cap.5 din Codul familiei al Republicii Moldova, și anume: determinarea domiciliului comun, alegerea numelui pe care soții îl vor purta, obligația reciprocă de sprijin moral și fidelitate conjugală [1, p.279].

De asemenea, căsătoria produce și efecte patrimoniale ce se referă la regimul legal și contractual al bunurilor soților, proprietatea în devălmășie a soților, dreptul de posesie și dispunere a bunurilor.

Cât privește determinarea legii care reglementează raporturile personale și patrimoniale cu element de extraneitate ale soților, conform art.157 alin.(1) și alin.(2) din Codul familiei *„Drepturile și obligațiile personale nepatrimoniale și patrimoniale ale soților se determină de legislația statului în care își au domiciliul comun, iar în lipsa domiciliului comun – legislației statului unde aceștia au avut ultimul domiciliu comun. Dacă soții nu au și nici nu au avut anterior un domiciliu comun, drepturile și obligațiile lor personale nepatrimoniale și patrimoniale se determină pe teritoriul Republicii Moldova în baza legislației Republicii Moldova”*.

Efectele personale și patrimoniale ale căsătoriei intervin doar ca urmare a schimbării stării civile ale soților.

În sensul art.1587 alin.(1) din Codul civil al Republicii Moldova, starea civilă este guvernată de legea națională, fapt care determină că și efectele căsătoriei urmează să fie guvernate de legea națională a soților, doar în cazul când ea este comună.

Dacă, în urma soluționării conflictului de calificări, autoritatea competentă stabilește că soții au legi naționale diferite, atunci își găsește aplicabilitate punctul de legătură – domiciliul comun al soților, cu ajutorul căruia determinăm legea materială aplicabilă efectelor generale ale căsătoriei.

Astfel, legislația conflictuală a Republicii Moldova nu oferă soluții privind determinarea legii aplicabile efectelor generale ale căsătoriei peste hotarele țării în situația când soții nu au cetățenie comună și domiciliu comun, precum și în cazul când nu au avut anterior un domiciliu comun.

De asemenea, prin art.157 din Codul familiei, legislatorul național atribuie la domeniul efectelor patrimoniale și regimul juridic al bunurilor imobile, fapt care contravine art.1582 alin.(1) din Codul civil, conform căruia *„Dispozițiile Cărții a V-a – Drept internațional privat din Codul civil, nu*

afectează acțiunea normelor imperative de drept ale Republicii Moldova care, în virtutea indicării în normă sau în virtutea importanței lor deosebite pentru asigurarea drepturilor și intereselor subiecților de drept civil, reglementează raporturile respective indiferent de dreptul aplicabil”.

Respectiv, efectele patrimoniale ale căsătoriei cu element de extraneitate privind bunurile imobile urmează a fi guvernate de legea locului aflării bunului imobil – *lex rei sitae*, prin coroborare cu art.1601 alin.(1) din Codul civil, conform căruia „*Conținutul posesiunii, dreptului de proprietate și altor drepturi reale asupra bunurilor mobile și imobile, realizarea și ocrotirea lor se determină potrivit legii statului pe al cărui teritoriu se află bunurile, dacă nu se prevede altfel”.*

Nu mai puțin depășită este norma conflictuală prevăzută de art.157 alin.(3) din Codul familiei, conform căruia „*Contractul matrimonial ..., în baza unui acord dintre soți, poate fi supus legislației statului unde își are domiciliul unul dintre soți. În lipsa unui atare acord, contractului în cauză i se aplică prevederile alin.(1) și (2)”.*

Aceasta, contravine art.1610 alin.(1) din Codul civil, conform căruia, condițiile de fond ale contractului sunt guvernate de legea aleasă prin consens de părți, cât și art.1611 alin.(1), potrivit căruia, în lipsa unui consens între părți asupra legii aplicabile contractului, se aplică legea statului cu care contractul prezintă cele mai strânse legături, interpretându-se că există astfel de legături cu legea statului în care debitorul prestației, la momentul încheierii contractului, își are domiciliul, în subsidiar, reședința.

Sub aspect comparativ, interesează soluțiile oferite de normele conflictuale din sistemele de drept ale altor state, precum și cele uniformizate prin instrumente normative internaționale pentru determinarea legii aplicabile efectelor generale ale căsătoriei.

Conform art.2589 din Codul civil român „*(1) Efectele generale ale căsătoriei sunt supuse legii reședinței obișnuite comune a soților, iar în lipsă, legii cetățeniei comune a soților. În lipsa cetățeniei comune, se aplică legea statului pe teritoriul căruia căsătoria a fost celebrată. (2) Legea determinată potrivit alin.(1) se aplică atât efectelor personale, cât și efectelor patrimoniale ale căsătoriei pe care această lege le reglementează și de la care soții nu pot deroga, indiferent de regimul matrimonial ales de aceștia (3). Prin excepție de la prevederile alin.(2), drepturile soților asupra locuinței familiei, precum și regimul unor acte juridice asupra acestei locuințe sunt supuse legii locului unde aceasta este situată” [4].*

Cât privește legea aplicabilă regimului matrimonial, în sensul art.2590 din Codul civil român, este legea aleasă de soți. Însă principiul *lex voluntatis* este limitat doar la alegerea următoarelor: a) legea statului pe teritoriul căruia unul dintre soți își are reședința obișnuită la data alegerii; b) legea statului a căruia

cetățenie o are oricare dintre ei la data alegerii; c) legea statului unde își stabilesc prima reședință obișnuită comună după celebrarea căsătoriei.

Potrivit art.3 din Convenția de la Haga din 14 martie 1978, la care Republica Moldova nu este parte, regimul patrimonial al soților este guvernat de legea aleasă de către ei, până la încheierea căsătoriei, cu excepția bunurilor imobile, care va fi guvernat de legea locului aflării acestora [5].

Însă Convenția limitează spectrul legilor care poate fi ales de către soți, și anume: 1. Legea statului, cetățean al căruia era unul dintre soți la momentul alegerii; 2. Legea statului, pe teritoriul căruia avea domiciliul unul dintre soți la momentul alegerii; 3. Legea primului stat, pe teritoriul căruia, soții intenționează să stabilească domiciliul comun după încheierea căsătoriei.

Totodată, art.4 din Convenția menționată stabilește că, dacă soții, până la încheierea căsătoriei, nu au ales legea aplicabilă regimului patrimonial, atunci acesta va fi guvernat de legea statului pe teritoriul căruia soții și-au stabilit prima reședință obișnuită după încheierea căsătoriei.

În sensul Convenției CSI din 22.01.1993, raporturile juridice personale și patrimoniale ale soților sunt determinate de legislația Părții contractante, pe teritoriul căreia au domiciliul comun. Dacă unul dintre soți locuiește pe teritoriul uneia dintre Părțile contractante, iar altul – pe teritoriul altei Părți contractante și ambii soți au una și aceeași cetățenie, atunci raporturile lor juridice personale și patrimoniale sunt determinate de legislația acelei Părți contractante, ai cărei cetățeni sunt [6].

Excepții de la regulile menționate se referă la cazul când soții nu au avut domiciliul din urmă comun pe teritoriul Părților contractante, fiind aplicată legea Părții contractante care examinează cauza, și respectiv, regimul juridic al bunurilor imobile, fiind guvernat de legea locului aflării acestora.

Referințe:

1. BABĂRĂ, Valeriu. *Drept internațional privat*. Chișinău: „Elena-V.I.” S.R.L., 2009. ISBN 978-9975-106-37-5.
2. Codul civil nr.1107-III din 06.06.2002, promulgat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.719-III din 11.06.2002. Publicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.82-86/661 din 22.02.2002, în vigoare din 12.06.2003.
3. Codul familiei nr.1316-XIV din 26.10.2000, promulgat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.4-III din 19.04.2001. Publicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.47-48/210 din 26.04.2001, în vigoare din 26.04.2001.
4. Codul civil al României, adoptat prin Legea nr.287/2009, promulgat prin Decretul Președintelui României nr.518/2011. Publicat în: *Monitorul Oficial al României*, nr.409 din 10 iunie 2011, intrat în vigoare la 01 octombrie 2011.
5. Convenția de la Haga din 14 martie 1978 privind legea aplicabilă regimului patrimonial al soților, http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=86.

6. Convenția C.S.I. din 22.01.1993 cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.402-XIII din 16.03.1995, în vigoare din 26.03.1996, publicată în ediția oficială: *Tratate internaționale*, 1999, vol.16.

INFLUENȚE STRĂINE ASUPRA SISTEMELOR NAȚIONALE DE DREPT.

Cazul Codului civil, 1864

Valentina COPTILEȚ

Evoluția istorică a culturii juridice a țărilor civilizate demonstrează că fiecare popor își elaborează și dezvoltă legislația proprie în baza tradițiilor naționale, dar și sub influența receptării legislației altor state, care pe parcursul istoriei au fost determinate de varii factori. Astfel, sistemele naționale sunt influențate prin contribuții externe, care pot proveni din așa fenomene ca: păstrarea, exportarea, asimilarea sau adoptarea unui anumit sistem de drept [1, p.27].

Istoria dreptului cunoaște câteva mari procese de recepție a dreptului care au afectat teritorii deosebit de mari, chiar continente întregi ca: receptarea dreptului roman, care a fost aplicat secole de-a rândul în multe state din Europa, chiar și după dezmembrarea Imperiului Roman, recepția dreptului francez, care a influențat puternic cultura juridică a sec.XIX etc.

Secolul XIX în istoria Europei este numit secolul naționalităților. Țările europene în dorința de a-și edifica independența prin autonomie juridică și modernizarea statului au optat pentru codificări – luând ca model Codul civil al lui Napoleon. Toată cultura juridică a sec. XIX a fost dominată de exegeza acestui cod [2, p.66]. Este și cazul României.

Inițiativa elaborării proiectului de Cod civil a aparținut domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

În acest sens, s-au constatat diverse inițiative a mai multor oameni politici din acea perioadă. Astfel, la 13 octombrie 1859, ministrul de justiție ad-interim din Țara Românească, Gh.Crețeanu, a propus domnitorului „condicile franceze” evocând împrejurarea că pentru întocmirea unui nou corp de legi sunt necesari mulți ani și pe lângă aceasta „cele mai multe staturi civilizate au adoptat condicile franceze ca cele mai perfecte” [3, p.180].

Codul civil român a fost elaborat în 1864 de către membrii Consiliului de Stat. Comisia a definitivat Codul civil în șapte săptămâni. Această grabă a fost în dauna perfecțiunii lucrării, ea explică cea mai mare parte din lacunele, erorile, contrazicerile și nesiguranța expresiei de care suferă Codul.

Elaborând Codul civil după modelul Codului civil francez, Comisia de redactare a ținut cont și de „proiectul de Cod civil italian, de unele legi speciale cum a fost cea franceză privind transcripția din 1853 și cea belgiană din 1851 privind ipoteca, precum și de normele juridice de drept românesc” [4, p.20].

Ca și modelul său francez, Codul civil român era alcătuit dintr-un titlu preliminar (art.1- 5), și trei cărți: I. „Despre persoane” (art.6-460); II. „Despre diferite modifi cațiuni ale proprietății” (art.461-643); III. „Despre diferite moduri prin care se dobândește proprietatea” (art.644-1910) și dispoziții generale (art.1912-1914). Cărțile erau împărțite în titluri, acestea în capitole, acolo unde era nevoie, în secțiuni. Împărțirea era criticabilă din cauza disproporției dintre cartea a treia și celelalte două, dar este explicabilă [5, p.47].

Elogiat de cei ce i-au văzut, pe bună dreptate, însemnătatea pentru România modernă și criticat de cei ce l-au redus la o simplă copie a Codului civil francez din 1804, Codul a fost principalul izvor ce a stat la baza reglementărilor raporturilor de drept civil.

Inspirat din Codul civil francez și din alte legislații europene înaintate la acea perioadă, dar și menținând ceea ce intrase în tradiție pe baza vechilor legiuiri românești, Codul civil a creat un cadru juridic necesar pentru dezvoltarea noilor relații de proprietate privată, a introdus norme și instituții juridice dintre cele mai evolute [6, p.163].

La baza reglementărilor juridice a raporturilor civile s-au pus importante principii de drept ce au avansat legislația civilă română între cele mai progresiste din perioadă.

Astfel situația juridică a persoanelor a avut la bază proclamarea tuturor oamenilor ca persoane egale și libere.

Reglementarea relațiilor de rudenie, în mare parte, au fost preluate din legislația anterioară, care era superioară Codului civil francez, privind încheierea și desfacerea căsătoriei și egalitatea soților la invocarea motivelor de divorț (în special adulterul), menținând prin aceasta tradiția.

Uneori Codul civil român, deviind de la tradiția juridică națională, urmează Codul francez și da o reglementare mai slabă ca interdicția cercetării paternității dispusă de Codul civil francez. Cu toate acestea, practica a mers pe calea aplicării teoriei responsabilității civile (art.998 CC), obligând bărbatul să plătească cheltuielile necesare pentru întreținerea și educarea copilului, sau cel puțin o parte din ele.

Codul a reglementat proprietatea și dreptul de proprietate ca suma celor trei atribute: *jus utendi*, *jus fruendi* și *jus abutendi*. Posesia era determinată ca stăpânirea unui bun.

În materie de obligații Codul reieșea din următoarele principii fundamentale: autonomia de voință, egalitatea părților în fața legii și libertatea părților în contract.

Sucesiunea, despovărată de privilegiul masculinității din dreptul medieval, a fost reglementată ca una din instituțiile chemate să apere noul tip de proprietate.

Cele menționate ne permit să concluzionăm că Codul civil român de la 1864 a avut calități mari, a oferit un larg câmp de afirmare a relațiilor bazate pe proprietatea privată, a stimulat dezvoltarea acestora, a pus pe baze noi relațiile dintre persoane, a determinat importante schimbări de mentalitate, a contribuit la crearea unui sistem de drept civil modern, care să corespundă celor mai înalte exigențe ale epocii.

Unii autori afirmau că acest cod este o formă fără fond, nu corespundea realităților economice [7, p.225], tradițiilor și moravurilor poporului, a fost lucrat în grabă, are multe greșeli de redacție [8, p.201]. S-au adus învinuiri că, prin introducerea lui, datorită unei hotărâri grăbite, s-a rupt legătura cu trecutul.

Criticele au fost, în cea mai mare parte, nefondate, sau în tot cazul exagerate. Codul nu a fost o simplă traducere, ci reprezenta o îmbunătățire vădită a Codului francez, având ca bază principală romanitatea. Introducerea Codului la 1864, fără amânare și discuții lungi, s-a impus din necesitatea foarte urgentă a unificării legislative. Cât privește critica referitoare la tehnica constructivă a Codului, deși repartizarea materiilor este câte o dată lipsită de rigurozitate și de ordine, ea nu trebuie exagerată, deoarece Codul este o lucrare, înainte de toate, practică, de la care se cere, în primul rând, o expunere clară și simplă. Lacunele și imperfecțiunile Codului au fost împlinite și modificate prin legi posterioare, doctrină și jurisprudență. Modificat și adus în concordanță cu rigorile timpului (chiar nici regimul comunist nu l-a abrogat), Codul civil român de la 1864 a fost până în 2011 principalul izvor de Drept civil român.

Referințe:

1. BONCIOAC, A. *Drept privat comparat*. București: Editura Fundației România de Măine, 2003. ISBN 973-582-615-1.
2. LOZANO, MARIO G. *Marile sisteme juridice. Introducere în dreptul European și extreuropen*. Coordonator traducere și îngrijire ediție: prof.univ. dr. Mihai-Constantin EREMIA. București: All Beck, 2005.
3. LUPULESCU, Dumitru. *Introducere în dreptul. Drept civil*. București: Lumina Lex, 1998. ISBN 973-588-062-8.
4. RĂDULESCU, Andrei. *Pagini din istoria dreptului românesc*. București: Editura Academiei, 1970. ISBN 469-659-924.
5. CETERCHI, Ioan, coord. *Istoria dreptului românesc*. București: Editura Academiei, 1987, vol.2.
6. ARAMĂ, Elena, COPTILEȚ, Valentina. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. ISBN 978-9975-53-129-0.
7. FIROIU, Dumitru. *Istoria statului și dreptului românesc*. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1996.
8. CERNEA, Emil, MOLCUȚ, Emil. *Istoria statului și dreptului românesc*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” 1998. ISBN 973-9167-77-2.

DETERMINAREA OBIECTULUI PROBAȚIUNII ÎN PROCESUL CIVIL

Felicia CHIFA

Apărarea judiciară a drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor și organizațiilor se înfăptuiește pe calea soluționării de către instanța de judecată, a litigiilor civile. În calitate de primă condiție a justiției apare necesitatea constatării circumstanțelor de fapt petrecute până la intentarea procesului, iar cunoașterea acestora poate avea loc doar prin intermediul probațiunii judiciare, care reprezintă o activitate procesuală a participanților la proces, reprezentanților acestora și a instanței de judecată în vederea prezentării, administrării și aprecierii probelor în procesul civil. Probațiunea judiciară are o structură complexă, scopul fiind de a stabili și proba faptele componente ale obiectului probațiunii.

În încercarea de a face unele generalizări asupra determinării obiectului probațiunii, suntem de acord cu poziția potrivit căreia este foarte complicat de a analiza obiectul probațiunii abstract [1, p.13], adică făcând caracteristici care ar putea fi atribuite tuturor felurilor de procedură civilă, deoarece după natura lor juridică, procedurile clasice și cele de control se deosebesc esențial atât în ceea ce privește faptele ce necesită a fi dovedite, cât și în modalitatea de formare a obiectului probațiunii, a rolului judecătorului și a participanților la proces în formarea acestuia. Totodată, vom aborda doar determinarea obiectului probațiunii în procedurile litigioase, ceea ce va permite analiza multispectuală a instituției în cauză.

Obiectul probațiunii reprezintă totalitatea faptelor material-juridice și procesuale ce necesită a fi constatate pentru soluționarea justă a pricinii civile. Obligația de determinare a obiectului probațiunii incumbă judecătorului astfel potrivit art. 118 CPC RM [2], circumstanțele care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii sunt determinate definitiv de instanța judecătorească pornind de la pretențiile și obiecțiile părților și ale altor participanți la proces, precum și de la normele de drept material și procesual care urmează a fi aplicate.

Examinând prevederile legale, putem determina că obiectul probațiunii în procedurile contencioase are două surse de formare:

– pretențiile și obiecțiile părților, adică fapte juridice pe care reclamantul își întemeiază cerințele sale material-juridice față de pârât și circumstanțele prezentate de pârât care indică asupra netemeinicii acțiunii civile intentată împotriva sa, direcționate împotriva procesului, a participării pârâtului în el sau spre respingerea acțiunii;

– ipoteza și dispoziția normei sau a unui șir de norme de drept material și procesual, ce urmează a fi aplicate. Norma juridică fiind o regulă generală și obligatorie de conduită al cărui scop este acela de a asigura ordinea socială,

realizabil, inclusiv, prin aplicarea forței de constrângere.

Din cele expuse, rezultă că instanța nu se limitează la afirmațiile părților în determinarea obiectului probațiunii. Deseori părțile în pretențiile și obiecțiile lor, expun fapte care nu au nici o importanță juridică, cum ar fi unele determinări morale ale faptelor săvârșite de participanții la proces. Judecătorul în acest caz nu le include în obiectul probațiunii, iar faptele ce nu sunt indicate de părți, dar au o importanță juridică pentru soluționarea justă a cauzei, sunt incluse în obiectul probațiunii din inițiativa instanței.

Menționăm că la faza de intentare a procesului, odată cu depunerea cererii de chemare în judecată, reclamantul este obligat să indice atât circumstanțele de fapt, cât și de drept ale acțiunii sale, însă obiectul se determina la faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare. Pe parcursul soluționării litigiului, conținutul și numărul faptelor obiectului probațiunii poate suferi modificări, în dependență de schimbarea temeiului acțiunii sau de creșterea ori micșorarea quantumului pretențiilor acțiunii înaintate.

Un rol deosebit în constatarea obiectului probațiunii au hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în care sunt expuse faptele ce necesită a fi constatate pentru anumite categorii de cauze. În hotărârile menționate sunt indicate fapte comune anumitor tipuri de cauze, care necesită a fi stabilite de către instanța de judecată, acestea rezultă din conținutul normei juridice cu caracter general, însă pentru fiecare pricină civilă concretă se stabilesc și fapte specifice, care sunt deduse din pretențiile și obiecțiile părților, numărul lor fiind determinat de circumstanțele fiecărui litigiu concret.

O dificultate esențială prezintă determinarea obiectului probațiunii în cazul soluționării litigiilor izvorâte din raporturile reglementate de normele de drept material cu dispoziție relativ-determinată, ex.: litigiile privind repararea prejudiciului moral, litigiile privind privarea de drepturile părintești etc., atunci când judecătorul trebuie să țină cont de circumstanțe concrete și să le aprecieze din punctul de vedere al semnificației sale juridice. Circumstanțe de acest tip avem în mai multe norme juridice, spre exemplu, „alte motive temeinice” (alin.(4) art.20 CF RM) [3]. „Instanța judecătorească va desface căsătoria dacă va constata că conviețuirea soților și păstrarea familiei în continuare sunt imposibile (alin.3, art.37 CF RM).” Criteriile de determinare a motivelor temeinice, sau criteriile de determinare că viața în comun este imposibilă, nu sunt expres stipulate în nici o lege, și ținând cont de principiul accesului liber la justiție, nici unei persoane nu i se poate refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare (art.5 alin.2 CPC RM), judecătorul singur trebuie să determine aceste criterii conform intimei sale convingeri. Evitarea completă a normelor cu o dispoziție relativ-determinată este imposibilă, astfel este necesară asigurarea aplicării corecte a acestor norme. Aplicarea normelor

cu o ipoteză relativ determinată, spre deosebire de cele cu ipoteză determinată, se realizează în trei etape: dovedirea faptelor, care pot avea importanță juridică; aprecierea circumstanțelor stabilite; concluzia juridică. În cazul aplicării normelor juridice cu o ipoteză determinată, a doua etapă lipsește.

În scopul realizării justiției, judecătorul trebuie să examineze minuțios și să aprecieze afirmațiile părților despre însemnătatea juridică a unor sau altor circumstanțe, să determine legătura dintre acestea și normele de drept ce prevăd fapte relativ-determinate, astfel va fi posibilă aprecierea corectă a probelor.

În concluzie, menționăm că constatarea corectă a obiectului probațiunii este un proces complex, care determină legalitatea și temeinicia actelor procesuale, legalitatea fazelor procesuale și a întregului proces și face procesul mai organizat, asigurând finalizarea lui într-un termen rezonabil, iar în caz de constatare greșită a obiectului probațiunii, prin includerea în cercul faptelor care necesită a fi probate ale unor circumstanțe care nu au nici o importanță pentru soluționarea cauzei, procesul, ca și consecința, se va tergiversa, fapt care va determina cheltuieli inutile de timp și de mijloace procesuale. Iar în cazul în care nu au fost constatate și dovedite faptele care necesitau a fi dovedite, hotărârea instanței va fi pasibilă de casare, potrivit art.386 CPC RM, în baza netemeinicii acesteia.

Referințe:

1. ТРЕУШНИКОВ, М.К. *Судебные доказательства*. Москва: Городец, 2004. ISBN 5-59S4-QOQS-8.
2. *odul de procedura civilă al Republicii Moldova*, nr.225 din 30.05.2003. Publicat: 12.06.2003 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 111-115.
3. *Codul familiei al Republicii Moldova*, nr.1316 din 26.10.2000. Publicat: 26.04.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.47-48.

К ВОПРОСУ О ЗНАЧЕНИИ РЕГИСТРАЦИИ ДОГОВОРА КУПЛИ-ПРОДАЖИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ЕДИНОГО ИМУЩЕСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА

Александр КАЛЕНИК

Актуальной новеллой действующего законодательства, регулирующего оборот предприятий как единых имущественных комплексов, явилось дополнение закона РМ «О государственной регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей» [4] статьей 19¹ в редакции Закона РМ № 235 от 26.10.2012 [5]. Данное нововведение явилось долгожданным, увязавшим сформулированное в ст. 818 ГК РМ [6] требование о необходимости регистрации нотариально заверенного договора купли-продажи предприятия с положениями закона РМ «О государственной регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей», определяющими полномочия Государственной регистрационной палаты.

Следует заметить, что вплоть до 07.12.2012 (дата вступления в силу Закона РМ № 235 от 26.10.2012 [5]) в компетенцию Государственной регистрационной палаты регистрация договоров купли-продажи предприятий не входила, а процедура такой регистрации в законодательстве Республики Молдова вообще отсутствовала, в связи с чем появлялись основания говорить, что требования ст. 818 ГК РМ не имеют под собой серьезных правовых оснований [7, с.211] и подлежат исключению [3, с.47]. В настоящее время приобретатели предприятий – имущественных комплексов могут в полной мере следовать правилу ст. 818 ГК РМ о регистрации договора купли-продажи предприятия в Государственной регистрационной палате, а последняя обязана осуществлять определенную ст.19¹ закона о государственной регистрации юридических лиц регистрацию указанных договоров. Так, по мнению комментаторов ГК РМ, момент регистрации договора купли-продажи предприятия в Государственной регистрационной палате определяет момент заключения данного договора [2, с.445].

Данное утверждение не может не вызывать возражений. Во-первых, как следует из содержания ст. 214 ГК РМ, обязательна регистрация сделок, предметом которых выступает недвижимое имущество, а также сделок, в отношении которых законом установлена обязательность регистрации. Во-вторых, следует иметь в виду, что законодательное требование о регистрации тех или иных сделок относится не к их форме, а к моменту возникновения прав, порождаемых этими сделками. С учетом того, что, согласно содержанию ч. (1) ст. 817 ГК РМ, договор купли-продажи предприятия является консенсуальным договором, его

следует считать заключенным не с момента регистрации, а с момента достижения сторонами согласия по всем существенным условиям договора и придания ему нотариальной формы.

В то же время, заметной проблемой определения момента перехода прав на переданное по договору купли-продажи предприятие выступает коллизия между ст. 818 ГК РФ, требующей регистрации договора в Государственной регистрационной палате, и ч. (1) ст. 822 ГК РФ, предусматривающей немедленную регистрацию права собственности на принятое покупателем предприятие. В указанных нормах речь идёт о разных регистрациях: в ст. 818 ГК РФ – о регистрации договора купли-продажи, а в ч. (1) ст. 822 ГК РФ – о регистрации права собственности на предприятие, о чем верно подмечено в литературе [1, р.62; 10, с.61].

Нельзя не сказать, что норма о необходимости регистрации права собственности на принятое покупателем по договору предприятие (ч. (1) ст. 822 ГК РФ) также не выдерживает критики, исходя из того, что действующее законодательство не предусматривает реестров для регистрации прав на такие особые объекты гражданских прав, как предприятия – имущественные комплексы [8, с.196]. Реестр недвижимого имущества для регистрации прав на предприятия никак не подходит, т.к. предприятие – имущественный комплекс представляет собой аналог движимой вещи с режимом правовой совокупности, и не может быть признано в целом недвижимостью, даже если и включает в себя отдельные недвижимые вещи [7, с.208]. Таким образом, регистрировать право собственности на принятое по договору предприятие нигде, поэтому требование ч. (1) ст. 822 ГК РФ о регистрации права собственности на предприятие имеет нулевое правовое содержание и подлежит исключению из текста закона.

С другой стороны, предусмотренная ст. 818 ГК РФ и урегулированная ст.19¹ закона о государственной регистрации юридических лиц регистрация договора купли-продажи предприятия должна порождать определенные позитивные правовые последствия. Так, на основании регистрации договора купли-продажи предприятия регистратор вносит в Государственный реестр юридических лиц отметку о проданном предприятии, свидетельствующую о совершенной сделке и переходе прав на предприятие от продавца к покупателю. Такой отметки вполне достаточно для информирования любых заинтересованных лиц о совершенной в отношении конкретного предприятия сделке, при этом право покупателя на принятое по договору предприятие не подлежит какой-либо регистрации ни в Государственном реестре юридических лиц, ни в любом другом реестре (права собственности далеко не на все движимые вещи подлежат обязательной регистрации). Для возникновения у покупателя права на принятое предприятие достаточно того, что право собственности на предприятие переходит к покупателю с даты передачи

предприятия (т.е. подписания сторонами акта приема-передачи), если договором не предусмотрено иное (ч. (1) ст.822 ГК РМ).

Итак, в настоящее время регистраторы могут вносить в Государственный реестр юридических лиц соответствующие отметки о совершении определенных сделок в отношении отдельных предприятий. При этом регистрация договора купли-продажи предприятия, влекущая за собой внесение соответствующей отметки в Государственный реестр юридических лиц, должна отражать момент перехода прав в отношении проданного предприятия от продавца к покупателю со ссылкой на составленный сторонами договора акт приема-передачи.

Известно, что на практике сделки в отношении предприятий не имеют широкого распространения [9, с.238]. По имеющимся данным (не публикуемым в установленном порядке), по состоянию на апрель 2013 г. Государственной регистрационной палатой было зарегистрировано всего 4 договора купли-продажи предприятия как единого имущественного комплекса. Учитывая распространенную практику покупки (продажи) различного рода бизнеса, происходящую путём отчуждения (приобретения) пакетов акций и долей в уставном капитале коммерческих обществ, урегулированный ст.817-822 ГК РМ договор купли-продажи предприятия следует признать альтернативным способом отчуждения (приобретения) организованного предпринимательского дела (бизнеса).

Литература:

1. CHIBAC, Gh., BĂIEȘU, A. și al. *Drept civil. Contracte speciale*. V. III. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 568 p.
2. BLOȘENCO, A. și al. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. 2. Chișinău: Arc, 2006. 1355 p.
3. МИHALACHE, Iu. Forma contractului de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial unic. În: *Studia Universitatis. Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova*. 2007, nr.6, p. 43-48.
4. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.184-187, ст. 711.
5. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 248-251, ст. 812.
6. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86, ст. 662.
7. КАЛЕНИК, А.В. Особенности правового режима предприятия как объекта гражданских прав по законодательству Республики Молдова и Украины. В: *Гражданское законодательство Республики Молдова и Украины: традиции, современность, перспективы*: Коллективная монография / Халабуденко О.А, Харитонов Е.О., Харитонова Е.И.; под ред. О.А. ХАЛАБУДЕНКО, Е.О. ХАРИТОНОВА; Междунар. независимый ун-т Молдовы, Нац. ун-т «Одесская юридическая акад.». Кишинэу: ULIM; Одесса, 2012, с.185-213.
8. КАЛЕНИК, А.В. *Коммерческое (предпринимательское) право* / А.В. Каленик. Ed. a 3-a. Chișinău: S.n., 2008 (Tipografia din Bălți S.R.L.). 352 p.
9. КАЛЕНИК, А.В. Практические аспекты правового регулирования купли-продажи предприятия как имущественного комплекса. В: *Conferința științifică națională cu participare internațională «Creșterea impactului*

- cercetării și dezvoltarea capacității de inovare»: Științe sociale. Vol.I: Rez. comunicărilor, 21-22 sept. 2011. Chișinău: CEP USM, 2011, p. 238-242.*
10. ХАЛАБУДЕНКО, О. Договор купли-продажи предприятия как имущественного комплекса. В: *Бухгалтерские и налоговые консультации*. 2003, № 10, с. 55-61.

OBLIGAȚIA DE DILIGENȚĂ ȘI LOIALITATE A ADMINISTRATORULUI SOCIETĂȚII COMERCIALE

Victoria HÎNCU

Toți administratorii trebuie să fie independenți și să lucreze în folosul acționarilor. Adică acțiunile lor trebuie să poarte un caracter obiectiv, indiferent de interesele vreunui acționar semnificativ [9, p.33]. Mai mult ca atât, aceștia au dreptul și obligația de a face toate operațiunile ce se impun pentru aducerea la îndeplinire a obiectului de activitate a societății, cu excepția restricțiilor impuse prin actele constitutive [6, p.92]. Așadar, administratorul trebuie să-și exercite mandatul cu obiectivitate, de multe ori trebuie să ia hotărâri și să exercite anumite acțiuni în privința unei bune derulări a activității societății. Mandatul administratorilor – legal și convențional, își are izvorul în hotărârile adunării generale a societății, în voința socială. Prin urmare, ajungem la concluzia că administratorii nu reprezintă un acționar anume, ci societatea în ansamblul său, mai exact totalitatea asociaților.

Administratorii trebuie să fie loiali companiei și acționarilor acesteia, ceea ce reprezintă un comportament corect din partea sa. În acest sens, putem exemplifica situația când deciziile îi afectează în mod diferit pe acționari, ei trebuie tratați în mod echitabil. Astfel, administratorii trebuie să aplice un standard etic general în relațiile cu acționarii și terții, respectiv să țină cont de interesele tuturor. Așadar, prin deciziile sale, interesul general al societății nu trebuie afectat sau deturnat [9, p.25].

Noile criterii legale de apreciere a conduitei administratorilor în îndeplinirea funcției lor sunt menite să apere interesele societății și, implicit, ale acționarilor, dar și să-i apere pe administratori de răspundere, atunci când au acționat conform legii. Legislația în vigoare cere ca membrii consiliului de administrație să își exercite mandatul cu loialitate, în interesul societății [4, p.332].

Administratorii oricărei societăți comerciale pot face toate operațiile cerute pentru aducerea la îndeplinire a obiectului societății, în afară de restricțiile stabilite prin lege și actul constitutiv [4, p.372].

Statutul administratorului instituie o serie de obligații legale, de multe ori, acestea poartă un caracter complex luând în considerație raporturile juridice în care se află administratorul față de societatea comercială [7, p.67]. Aici se atribuie și obligația de diligență și loialitate față de societatea comercială, obligații reglementate expres de legislația Republicii Moldova art. 72 al Legii nr.135/2007 [5].

În conformitate cu dispozițiile legale menționate, administratorul societății comerciale în exercitarea atribuțiilor sale trebuie să dea dovadă de diligență și loialitate, adică să depună maxim efort pentru ca activitatea sa să

fie eficientă. Aceasta se materializează la selectarea salariaților, care ulterior vor activa în cadrul societății și de nivelul lor de competență și profesionalism depinde dezvoltarea și succesul societății ș.a. Prin urmare, administratorul trebuie să aibă o conduită calificată, asemănătoare unui profesionist, care se bazează pe cunoștințe și experiență în mediul de afaceri.

În opinia unor autori, obligația de diligență cuprinde trei elemente constitutive [2, p.143], și anume:

- Obligația de supraveghere a activității societății, în general, și a directorilor în special.
- Obligația de a se informa.
- Obligația de atenție în luarea deciziilor.

Prima obligație denotă anumite sarcini pentru administrator, și anume, să cunoască, în orice moment, starea financiară și patrimonială a societății, să cunoască potențialele probleme semnificative pentru societate, la fel și să efectueze studierea documentelor cu caracter juridic și financiar de ordin intern, pentru a lua decizii corecte în soluționarea problemelor cu care se poate ciocni societatea comercială pe care o gestionează. Cea de a II-a obligație se referă la faptul că administratorul trebuie să fie informat despre modul în care activează societatea, mai mult ca atât, lipsa de informare ori informarea insuficientă, constituie o neglijență gravă din partea administratorului [2, p.145]. Și cea de a III-a obligație prescrie o atenție deosebită din partea administratorului de a se informa anterior luării vreunei decizii. Așa cum se menționează în literatura de specialitate „o administrare diligență este incompatibilă cu transformarea în obicei a delegării de atribuții unor alte persoane” [2, p.146].

Conform doctrinei române, obligația de diligență și cea de loialitate sunt bipolare. Dacă obligația de loialitate se referă la un standard de comportament față de societate care are drept principiu exercitarea mandatului fără imixtiunea interesului personal al administratorului, atunci obligația de diligență pleacă de la premisa contrară, susținând că administratorul trebuie să se implice în afacerile societății, în așa fel încât să le conducă pe criteriul de profesionalism și profitabilitate [2, p.137].

Așadar, obligația de loialitate față de societatea comercială, reprezintă, după cum s-a mai menționat, datoria administratorului de a trata afacerile societății cu corectitudine și onestitate, în așa fel urmărind în mod exclusiv interesele societății, abținându-se de la a-și prevala propriile interese în exercițiul funcției sale și de la a intra în conflict de interese cu societatea [3, p.173].

Putem menționa faptul că loialitatea pornește de la calitatea de gestionar al intereselor altuia, prin urmare, aceasta obligă administratorul să-și exercite atribuțiile de gestiune și să folosească puterile de reprezentare numai în sensul în care i-au fost acordate legal sau prin actul de constituire – așa cum se menționează în literatura de specialitate [3, p.173] – aducerea la îndeplinire a scopului societății, obținând profit din realizarea obiectului de activitate.

Administratorii nu încalcă această obligație, dacă, în momentul luării unei decizii de afaceri, el este în mod rezonabil îndreptățit să considere că acționează în interesul societății și pe baza unor informații adecvate [8, p.252].

În aceeași ordine de idei, ținem să menționăm, că sistemul *common law* pretinde agentului să-ți ducă la îndeplinire îndatoririle asumate acționând în scopurile și interesele celui a cărui proprietate o gestionează sau care îl reprezintă, ceea ce echivalează cu loialitatea față de interesele mandantului în dreptul continental [3, p.172].

La fel și în dreptul britanic, obligația de loialitate cuprinde îndatorirea subiectivă și personală a administratorului de a face tot ceea ce consideră în mod rezonabil că servește intereselor companiei [3, p.174]. Astfel, prin intermediul acestei obligații, se tinde ca societatea să obțină avantajele patrimoniale planificate.

Așadar, culpa administratorului poate fi reținută doar după administrarea probelor care evidențiază un comportament prin care se încalcă conținutul obligației de diligență și loialitate.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova. Adoptat prin Legea Republicii Moldova nr.1107-XV din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86 din 22 iunie 2002.
2. CATANĂ, N. Radu. *Obligația de diligență și prudență a administratorilor în contextul reformei dreptului societăților comerciale*, Ad honorem Stanciu D. Cârpenaru, București: C.H.Beck, 2006. ISBN (10) 973-115-016-1; ISBN (13) 978-973-115-016-1.
3. CATANĂ, N. Radu. *Dreptul societăților comerciale. Probleme actuale privind societățile pe acțiuni*. Cluj-Napoca: Sfera juridică, 2007. ISBN 978-973-1875-02-6.
4. CĂRPENARU, D. Stanciu. *Tratat de drept comercial român*. București: Universul juridic, 2012. ISBN 978-973-127-825-4.
5. Legea Republicii Moldova privind societățile cu răspundere limitată nr.135 din 14.06.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr.127-130.
6. MUNTEANU, E. *Regimul juridic al administratorilor societăților comerciale pe acțiuni*. București: All Beck, 2000. ISBN 973-655-036-2.
7. PIPEREA, G., *Obligațiile și răspunderea administratorilor societății comerciale. Noțiuni elementare*. București: All Beck, 1998. ISBN 973-9435-04-1.
8. ȘANDRU, D. *Societățile comerciale în Uniunea Europeană*. București: Editura universitară, 2006. ISBN (10) 973-749-125-4; ISBN (13) 978-973-749-125-1.
9. TODICĂ, C. *Statutul juridic și puterile administratorului în societatea comercială*. București: Universul juridic, 2011. ISBN 978-973-127-630-4.

REFLECȚII PRIVIND NATURA RAPORTULUI JURIDIC DINTRE ADMINISTRATOR ȘI SOCIETATEA COMERCIALĂ

Victoria HÎNCU

Administratorul în cadrul unei societăți comerciale reprezintă un organ executiv. Este organul care o reprezintă în raport cu alți subiecți și prin intermediul exercitării atribuției principale cu care este investit, și anume – gestionarea societății comerciale, aceasta din urmă își asigură funcționalitatea sa.

Administratorul este investit în funcția sa în baza unei hotărâri a adunării generale, care poate fi luată la momentul constituirii societății, cât și ulterior, pe parcursul funcționării acesteia. Așa cum se menționează în literatura de specialitate [4, p.60], asociații în cadrul adunării generale decid să confere unuia sau mai multor asociați sau persoane neasociate mandatul de administrator.

Calificarea corectă a naturii raporturilor juridice dintre administratori și societatea comercială necesită o atenție deosebită, deoarece de aceasta depinde corecta determinare a naturii juridice a răspunderii administratorilor, întinderea acesteia, dar nu în ultimul rând și asupra drepturilor și obligațiilor sale.

Problema naturii raporturilor administrator–societate este întreținută și prin faptul că legiuitorul a prevăzut numeroase obligații în sarcina administrației societare, care au întreținut dezbaterile privind natura juridică a răspunderii administratorului. Având în vedere originea lor legală, în general se consideră că neîndeplinirea acestor obligații atrage răspunderea delictuală a administratorilor față de societate, ceea ce conduce la un regim conjugat, contractual și delictual, al răspunderii juridice a membrilor organului de administrare și reprezentare [2, p.165].

Nu în zadar se afirmă în doctrină că natura juridică a relațiilor dintre societatea comercială și administratorii acesteia constituie una dintre problemele cele mai controversate [3, p.76].

În doctrina română, pe marginea acestui subiect, există numeroase opinii, dar care pot fi ordonate după criteriul evoluției istorice a atitudinilor științifice privind această problemă grupându-se în trei concepții [3, p.77] cu suficiente argumente și elemente de distincție:

– *concepția clasică*, se bazează pe teoria mandatului, care pe parcursul timpului s-a dovedit a fi imperfectă, deoarece nu este în măsură să răspundă clar la unele întrebări de genul: pe cine reprezintă administratorul ca mandatar, pe asociați de la care primește puterea ori societatea în numele căreia participă la raporturile juridice ș.a.;

– *concepția modernă*, are la bază teoria reprezentării legale, care la fel nu clarifică pe deplin natura juridică a raporturilor dintre administrator și

societatea comercială, pe care o administrează, în plus, administratorul nu poate fi considerat organ al societății, întrucât nu contribuie la formarea voinței sociale, ci la executarea ei;

– *concepția actuală*, care se fundamentează pe ideea că mandatul administratorului are o dublă natură juridică, contractuală și legală, care particularizează și definește funcția administratorului societății comerciale și o deosebește de alte funcții (ex. cenzorii, lichidatorii ș.a.).

O opinie în completarea celor menționate mai sus este că administratorul și atunci când nu are calitatea de asociat, în funcție de puterile primite de la societate, administratorul ca purtător și executant al voinței colective a societății poate influența și chiar imprima o parte din propria sa voință în luarea deciziei sociale, fie prin executarea funcțiilor sale în interesul societății, fie prin numeroasele cazuri, în care prin decizia socială se stabilește numai cadrul general și limitele de acțiune ale administratorului, urmând ca acesta să întreprindă măsuri și activități specifice de gestiune și administrare [3, p.86].

Luând în considerație faptul că adunarea generală a asociațiilor este organul societății care formează voința socială, înseamnă că actul juridic de tip contractual, pe care îl reprezintă decizia adunării generale de a desemna (dintre asociați sau dintre terți, neasociați) administratorul și care încorporează voința socială, unit cu acceptarea de către administrator a funcției încredințate, este de încadrat în tiparul mandatului comercial, acordul de voință, consimțământul părților realizându-se între societate și administrator, deoarece consimțământul administratorului se manifestă, uneori și în mod tacit, prin simpla acceptare a mandatului [4, p.62]. Opinie care în practică nu este acceptată de toți, fiind criticată. Aici trebuie să aducem unele completări, și anume, că mandatul dat administratorului nu este unul exclusiv contractual, reglementarea acestui conținut fiind completată de dispozițiile legale referitoare la obligațiile imperativ stabilite în sarcina administratorului, precum și la limitele mandatului acestuia [4, p.63].

În urma celor menționate, putem afirma că raporturile juridice dintre administrator și societatea comercială pe care o gestionează are o dublă natură: contractuală și legală. Pentru fundamentarea acestei concluzii evidențiem faptul că administratorul nu este un simplu mandatar, dar este și purtătorul voinței sociale, mai bine zis, este cel ce exprimă și execută voința socială.

O altă tentativă de a încerca explicarea naturii juridice a relațiilor dintre administrator și societatea comercială s-a efectuat prin prisma legislației muncii, și anume, prin intermediul contractului de muncă încheiat cu societate [5, p.128]. Pe marginea acestui subiect, opiniile doctrinare au avut o evoluție contradictorie, de la acceptarea contractului de muncă a administra-

torului societății comerciale ori admiterea lui în anumite condiții sau la anumite forme de societate, până la respingerea în totalitate [7, p.191; 6, p.51].

Circumstanțele ne impun să atenționăm și la unele momente, cum ar fi – voința socială este aceea care stabilește dacă în raport cu societatea comercială administratorii societății sunt simpli mandatar, mandatar comerciali cu reprezentare ori fără reprezentare și atunci când este cazul în ce măsură raporturile de mandat se suprapun peste cele de muncă [3, p.84].

La fel a constituit obiect de controversă în literatura de specialitate natura raportului juridic dintre administrator și societatea comercială în situația în care administratorul nu are putere de reprezentare. În prezent, se consideră că toți administratorii au calitatea de mandatar, indiferent dacă aceștia au sau nu puterea de reprezentare. Instituția administratorului fără reprezentare nu a obținut o calificare juridică diferită, sub aspectul naturii sale, față de administratorul cu putere de reprezentare [7, p.212].

În final vrem să menționăm o abordare mai nouă întâlnită în doctrina română, conform căreia *raporturile dintre administrator și societatea pe care o gestionează au o natură electivă contractual-fiduciară și funcțională*, derivată din complementaritatea fundamentului mandatului comercial și a teoriei funcției [1, p.10], aceasta răspunde exigențelor referitoare la eficientizarea regimului răspunderii, întrucât, permite un regim agravat al răspunderii prin raportare la criteriul culpa *levis in abstracto* [1, p.14].

Referințe:

1. AL HAJJAR, S. *Răspunderea civilă a administratorilor debitorului aflat în insolvență*. București: Universul juridic, 2012. ISBN 978-973-127-716-5
2. CATANĂ, N. Radu. *Dreptul societăților comerciale. Probleme actuale privind societățile pe acțiuni*. Cluj-Napoca: Sfera juridică, 2007. ISBN 978-973-1875-02-6.
3. MUNTEANU, E. *Regimul juridic al administratorilor societăților comerciale pe acțiuni*. București: All Beck, 2000. ISBN 973-655-036-2.
4. PIPEREA, G. *Obligațiile și răspunderea administratorilor societății comerciale. Noțiuni elementare*. București: All Beck, 1998. ISBN 973-9435-04-1.
5. POPA, F. *Punct de vedere asupra naturii juridice a raporturilor dintre societatea comercială și administratorul acesteia, angajat cu contract de muncă în această calitate*. Ad honorem Stanciu D. Cărpenu. București: C.H. Beck, 2006. ISBN (10) 973-115-016-1; ISBN (13) 978-973-115-016-1.
6. ȘTEFĂNESCU, T. I., BELIGRĂDEANU, Ș. *Natura raportului juridic dintre societățile comerciale și administratorii sau directorii acestora*. În: *Revista română de drept privat*. 2009, nr. 1, p. 47-75.
7. TODICĂ, C., *Statutul juridic și puterile administratorului în societatea comercială*. București: Universul juridic, 2011. ISBN 978-973-127-630-4.

AVANTAJELE SOLUȚIONĂRII LITIGIILOR ÎN ARBITRAJELE COMERCIALE

Gheorghe POSTOLACHI

Academia de Studii Economice a Moldovei

În prezent, atât pe plan național, cât și pe cel internațional arbitrajul comercial a devenit o instituție *bine așezată, reglementată de numeroase convenții bilaterale și multilaterale acordând o protecție destul de amplă din partea organismelor internaționale*. Aceasta se datorează faptului că în cazul apariției disputelor între comercianți la stabilirea și executarea contractelor, ei preferă ca aceste neînțelegeri să fie soluționate pe o cale alternativă decât cea de recurgerea la instanțe judecătorești. Mai mult ca atât, comercianții preferă soluționarea disputelor pe cale alternativă, deoarece aceasta conține avantaje față de instanțele judecătorești.

Republica Moldova nu are tradiții vechi de utilizare a arbitrajului ca modalitate de soluționare a litigiilor comerciale interne și internaționale.

Numai după afirmarea independentei, în condițiile de tranziție la economia de piață, datorită numeroaselor avantaje, arbitrajul a început să fie apreciat de oameni de afaceri și câștigat treptat teren în sistemul de soluționare a litigiilor comerciale.

Însă arbitrajul nu reprezintă un concurent al justiției statale, după cum nici nu urmărește să știrbească domeniul acesteia. Relațiile dintre jurisdicția statală și cea arbitrală nu sunt raporturi de concurență, ci de suplینire, de întregire a căilor de soluționare a litigiilor, deci de extindere a varietăților pe care legea le oferă persoanelor fizice sau juridice pentru soluționarea eventualelor litigii cu maximă eficiență, flexibilitate și profesionalism.

Totuși trebuie să menționăm că în perioada când instanțele judecătorești statale sunt compromise în ochii societății, când sondajele de opinii reflectă o descreștere a neîncrederii față de justiția tradițional-statală, este necesar a oferi persoanelor interesate, în special comercianților, o alternativă a examinării litigiilor patrimoniale prin intermediul arbitrajului comercial.

În scopul utilizării mai frecvente a soluționării litigiilor acestei instituții de către agenții economici, este necesar de a-i convinge pe aceștia că arbitrajul nu cedează în fața instanțelor de judecată statale, ci, din contra, prezintă anumite avantaje care privity integral oferă o siguranță a obiectivității și corectitudinii justiției pentru persoanele în litigiu. Aceste avantaje sunt:

- Flexibilitatea arbitrajului

Arbitrajul oferă o procedură de soluționare a diferendului simplificată, stabilită de regulamentele interne ale arbitrajelor, însă de multe ori ea poate fi aleasă de părți care, prin voință proprie, stabilesc reguli de procedură mai convenabile. La fel, părțile pot să-și aleagă arbitri care vor fi împuterniciți să

pronunțe sentința, ceea ce sporește încrederea părților și garanția competenței judecătorilor.

- Confidențialitatea arbitrajului

Arbitrajul conferă confidențialitate, adică desfășurarea procedurii arbitrale se realizează în cerc închis, ceea ce permite păstrarea secretului comercial și evitarea publicității judiciare, aspect deloc neglijabil, mai ales în raporturile comerciale.

- Sentința arbitrală este definitivă și obligatorie pentru părți

În toate statele care recunosc și promovează instituția arbitrajului, hotărârea unei Curți arbitrale este definitivă și obligatorie pentru părțile în litigiu. Desigur, există posibilitatea de a ataca hotărârea arbitrală (acțiunea în anulare prevăzută de Codul de procedură civilă), dar motivele pentru care se poate cere și admite această anulare sunt limitativ prevăzute de către lege.

Sentința arbitrală este obligatorie și definitivă, putând fi desființată numai pe calea acțiunii în anulare, dar nu pentru motive care vizează fondul litigiului, ci doar pentru anumite excepții procedurale prevăzute de Codul de procedură civilă. Sentința poate fi investită cu formula executorie astfel încât, ulterior, să i se aplice procedura executării silite.

- Neutralitatea

Decurgând din principiul autonomiei de voință a părților, larg recunoscut și aplicat în cazul instituției arbitrajului, apare avantajul plasării părților din state diferite pe o poziție de perfectă egalitate în ceea ce privește elemente esențiale ca: locul arbitrajului; limba în care au loc dezbaterile; procedura și regulile aplicabile; naționalitatea arbitrilor; reprezentarea legală.

Această posibilitate de alegere este în măsură să asigure o perfectă neutralitate, înlăturând avantajarea necuvenită a uneia din părți.

- Garantarea respectării drepturilor apărării

Cu toate că procedura arbitrală este simplificată, totuși pentru părți este oferită o garantare a bunei respectări a acesteia, o trăsătură esențială a cărei este respectarea dreptului la apărare. Sancțiunea nerespectării acestui drept survine în momentul recunoașterii și executării hotărârilor arbitrale prin desființare sau nerecunoașterea hotărârii pronunțate cu încălcarea dreptului la apărare.

- Recunoașterea internațională a hotărârilor

Hotărârea unui tribunal arbitral se bucură deseori de o recunoaștere internațională mai puternică decât cea a unei instanțe naționale. Mai mult de 120 de state au semnat Convenția Națiunilor Unite din 1958 referitoare la recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine, cunoscută sub denumirea de *Convenția de la New York*. Pe lângă aceasta, mai există și numeroase tratate bilaterale sau multilaterale menite să faciliteze recunoașterea internațională.

- Specializarea arbitrilor

Specializarea arbitrilor în diverse domenii înguste ale jurisprudenței, precum și în domenii specifice (economic, tehnic etc.) duce, de multe ori, la eliminarea cheltuielilor cu eventualele expertize contabile, tehnice, necesare adesea în vederea soluționării litigiilor comerciale.

- Taxele de arbitraj sunt mai mici decât la instanțele judecătorești cu până la 50%. Astfel, cu cât valoarea litigiului este mai mare, cu atât taxa de arbitraj este mai mică.

Cu toate că lista avantajelor nu este exhaustivă, aceste avantaje enunțate ar putea determina persoanele în litigiu să se adreseze în arbitrajele comerciale, ceea ce ar spori eficiența soluționării disputelor între persoanele private.

Referințe:

1. DELEANU, Ion, DELEANU, Sergiu. *Arbitrajul intern și internațional*. București: Rosseti, 2005.
2. PRESCURE, Titus, CRIȘAN, Radu. *Curs de arbitraj comercial*. București: Rosseti, 2005.

REGLEMENTAREA CONTROLULUI CORPORAL ÎN LEGISLAȚIA VAMALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Octavian CIOBANU

Printre multiplele forme de control vamal, enumerate în literatura de specialitate și în legislația vamală a Republicii Moldova, distingem forma excepțională ce se aplică persoanelor fizice, și anume, controlul vamal corporal. Controlul vamal corporal este considerat o formă excepțională de control vamal dat fiind faptul, că într-un fel sau altul, se aduce intimidare demnității umane care într-un stat de drept este una din valorile supreme ale personalității. Trebuie să menționăm că, în condițiile unui stat de drept, controlul vamal corporal este mai degrabă un imperativ decât o necesitate. Aplicarea formei date de control se datorează creșterii criminalității, contrabandei cu arme, droguri, valori culturale, valori valutare și mijloace bănești, care din ce în ce mai mult poartă un caracter transnațional [4, p.259].

Reglementarea legală a controlului vamal corporal o găsim în Codul vamal al Republicii Moldova și în Instrucțiunea cu privire la ordinea efectuării controlului corporal al persoanelor ce se deplasează peste frontiera de stat a Republicii Moldova, aprobată prin Ordinul Directorului General al Departamentului Controlului Vamal al Republicii Moldova nr.916 din 25.07.1995 [3].

În conformitate cu art.194 Cod vamal al Republicii Moldova, controlul corporal, ca formă excepțională de control vamal, poate fi efectuat cu permisiunea șefului organului vamal sau a adjunctului acestuia, dacă există destule temeiuri pentru a presupune că persoana care trece frontiera vamală sau care se află în zona de control vamal ori în zona de tranzit din aeroportul internațional are asupra sa, și nu le prezintă, mărfuri ce constituie obiectul contravențiilor sau infracțiunilor prevăzute de legislația Republicii Moldova sau de acordurile internaționale la care aceasta este parte [1].

Controlului corporal poate fi supusă persoana ce a atins vârsta de 16 ani, după controlul documentelor. Iar în cazul în care sunt temeiuri suficiente de a considera că obiectele interzise trecerii peste frontiera vamală se află la o persoană care nu a atins vârsta de 16 ani, ridicarea și prezentarea lor controlului vamal trebuie efectuată în prezența persoanelor cu care se deplasează peste frontiera vamală persoana minoră (părinți, tutori, însoțitori).

Controlul corporal se efectuează numai prin decizia șefului organului vamal sau adjunctului acestuia, care se fixează în declarația vamală completată și semnată de persoana ce urmează a fi supusă controlului corporal. În lipsa șefului sau adjunctului acestuia, decizia despre înfăptuirea controlului corporal poate fi luată de colaboratorul vamal ce execută obligațiile de control vamal la sectorul respectiv [2].

Până la efectuarea controlului corporal, colaboratorul vamal înștiințează persoana fizică despre decizia șefului organului vamal sau a adjunctului privind efectuarea controlului corporal, îi explică drepturile și obligațiile pe care le are și îi propune să prezinte benevol obiectele nedecarate sau tănuite.

Controlul vamal corporal trebuie să se desfășoare în mod corect, excluzând acțiuni ce înjosec demnitatea sau sunt periculoase pentru viața și sănătatea persoanei controlate, precum și să nu cauzeze prejudicii bunurilor acesteia. Controlul corporal se efectuează de un colaborator vamal de același sex cu persoana supusă controlului. În lipsa de așa colaboratori ai serviciului vamal, controlul poate fi efectuat de colaboratorii celorlalte servicii de stat ce se află în zona de control vamal (grăniceri, poliția de frontieră, ecologic, fitosanitar).

Persoana responsabilă de efectuarea controlului corporal nu poate efectua acest control dacă: este soț sau rudă cu persoana supusă controlului, sunt alte circumstanțe, care dau de înțeles că colaboratorul vamal, direct sau indirect, este cointeresat în rezultatele controlului corporal, în momentul efectuării controlului corporal se află într-o stare fizică care nu-i permite să efectueze controlul, fără să-i cauzeze oarecare prejudicii persoanei controlate.

Persoana responsabilă a organului vamal, împuternicită să efectueze controlul corporal, este obligată să execute hotărârea de efectuare a controlului vamal corporal exact și în termen.

Controlul corporal se efectuează în prezența a doi martori asistenți de același sex cu persoana supusă controlului corporal. În calitate de martori asistenți pot fi invitați orice cetățeni ai Republicii Moldova care nu sunt cointeresați de rezultatul controlului corporal. Martorii au dreptul să urmărească examinarea lucrurilor depistate la persoana supusă controlului, precum și să facă observații referitor la procedura efectuării controlului corporal, care urmează a fi incluse în procesul-verbal.

În cazurile necesare pentru participare în procesul controlului corporal, poate fi înviat un lucrător medic. Lucrătorul medical efectuează personal examinarea corpului, fără cauzarea daunelor sănătății și vieții persoanei examinate, dă explicații privitor la examinarea corpului și semnează procesul-verbal și alte documente întocmite în prezența lui. Lucrătorul medical este în drept să facă cunoștință cu procesul-verbal și să facă mențiuni în partea ce se referă la examinarea corpului persoanei, precum și să folosească în caz de necesitate a mijloacelor tehnice, care nu prezintă pericol pentru viața și sănătatea persoanei supuse controlului corporal.

După necesitate, la controlul corporal poate fi invitat un specialist, care nu este cointeresat de rezultatul controlului corporal. Specialistul trebuie să respecte indicațiile date de persoana responsabilă a organului vamal.

Numărul persoanelor ce participă la controlul corporal trebuie să fie cât mai minim, dar nu mai puțin de 3 persoane. Condiționat, procedura de efec-

tuare a controlului corporal se împarte în trei etape interdependente: etapa pregătitoare, care constă în aducerea la cunoștință a deciziei șefului organului vamal; controlul nemijlocit; etapa finală, care include documentarea procedurii de control corporal [6, p.161].

O altă condiție esențială a controlului corporal este aceea că controlul corporal se efectuează numai în încăperi izolate, aflate în zona de control vamal, în care trebuie să fie limitat accesul persoanelor străine și să corespundă condițiilor sanitare și igienice. În cazuri excepționale, controlul corporal se poate efectua în încăperi izolate a aeroportului, gărilor, clădirilor organizațiilor de transport sau în mijloace auto (cabine, cupeu etc.) luminate suficient și care corespund cerințelor sanitaro-igienice. În procesul controlului vamal corporal, colaboratorul vamal va efectua următoarele acțiuni: va examina toate obiectele mici ce se află la persoana controlată (bastoane, umbrele, brichete, pixuri), va examina îmbrăcămintea, încălțăminte, încălțăminte pălăria ce sunt dezbrăcate de la persoana controlată într-o formă consecutivă de sus în jos, va examina coafura, mâinile, tălpile picioarelor etc.

În timpul controlului corporal, este necesar a duce supravegherea permanentă după persoana supusă controlului corporal, a urmări orice schimbare în comportamentul ei. La cercetarea îmbrăcămintei și încălțăminte, o atenție deosebită trebuie de atras la obiectele de producție casnică, încălțăminte ortopedice, precum și la cusăturile, manșetele, umerășele, tocurele pantofilor etc.

Procesul-verbal de efectuare a controlului vamal corporal se întocmește în două exemplare și trebuie să conțină toate elementele caracteristice lui. Procesul-verbal se semnează de toate persoanele participante la controlul corporal, precum și de persoana care a fost supusă controlului corporal.

În cazul intentării unei cauze penale sau procedurii administrative, ca rezultat al efectuării controlului corporal, procesul-verbal de efectuare a controlului corporal se anexează la materialele respective, la organul vamal rămânând o copie a acestuia [7, p.349].

Referințe:

1. Codul vamal al Republicii Moldova din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, din 01.01.2007 ediție specială.
2. Instrucțiunea cu privire la ordinea efectuării controlului corporal a persoanelor ce se deplasează peste frontiera de stat a Republicii Moldova, adoptată prin Ordinul Directorului General al Departamentului Controlului Vamal nr.916 din 25.07.1995.
3. A se vedea: mapa cu ordine operative pe anul 1995, Arhiva Serviciului Vamal al R.Moldova. Chișinău 1995.
4. ГАБРИЧИДЗЕ, Б.Н. *Российское таможенное право*. Москва: Норма, 1999, с.259.
5. ХАЛИПОВ, С.В. *Таможенное право*. Москва: Юрайт, 2011, с.161.
6. *Таможенное право*. Под ред В.Т. ДРАГАНОВА и М.М. РАССОЛОВА. Москва: Закон и право, 2001, с.349.

REGLEMENTĂRI JURIDICE PRIVIND DREPTUL LA ASIGURĂRI SOCIALE DE STAT

Ludmila PROCA

Actualmente, una din sarcinile politicii sociale a statului constă în formarea unui sistem eficient de protecție socială, având la bază două componente, ce completează reciproc: asigurarea socială și asistența socială. Practica internațională demonstrează că *sistemul de asigurări sociale* – unul dintre principalele instituții de protecție socială în condițiile economiei de piață – garantează realizarea dreptului constituțional al cetățenilor de asigurare materială la bătrânețe, în caz de boală, pierdere totală a capacității de muncă, pierdere a întreținătorului, șomaj [1, p.25].

Noțiunea „asigurărilor sociale de stat” implică, în mod necesar, existența a trei elemente: *riscul, prima și prestația asiguratorului* [2, p.29] prin care se înțelege forma de ocrotire a persoanelor încadrate, constând în acordarea de ajutoare materiale și asistență medicală în caz de boală, în trimiterea la odihnă sau tratament [2, p.28].

În literatura juridică de specialitate, doctrinarii definesc asigurările sociale ca ansamblu de norme juridice ce reglementează relațiile juridice, care se nasc, se modifică și se sting în legătură cu acoperirea unor riscuri sociale, determinate de lege” [3, p.29], din contul și în conformitate cu salariul fiecărei persoane, din care au fost achitate contribuții la fondurile de asigurări sociale [4, p.190].

Definiția legală a noțiunii de *asigurări sociale* este enunțată și în art.1 din Legea privind sistemul public de asigurări sociale [5]: „sistem de protecție socială a persoanelor asigurate, constând în acordarea de indemnizații, ajutoare, pensii, de prestații pentru prevenirea îmbolnăvirilor și recuperarea capacității de muncă și de alte prestații prevăzute de legislație”; iar în art.2 se stipulează că *dreptul la asigurări sociale este garantat de stat și se exercită, în condițiile legii, prin sistemul public de asigurări sociale* [5], gestionat și administrat de o instituție publică autonomă de interes național, cu personalitate juridică - Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS), [5, art.43], care este și asigurator. Sistemul public de asigurări sociale este un sistem organizat de stat pe principiul contributivității obligatorii, prin care se realizează constituirea de fonduri și plata de prestații de asigurări sociale din acesta [6].

Sistemul asigurărilor sociale de stat încorporează *asigurarea obligatorie și asigurarea benevolă* [1, p.282]. Asigurarea obligatorie reflectă relațiile juridico-civile, legate de constituirea și realizarea în temeiul legii a resurselor fondului de asigurări. În RM acest fond poartă denumirea de Buget al asigurărilor sociale de stat (BASS), ale cărui venituri provin din contribuții de asigurări sociale, transferuri din bugetul de stat și din alte venituri (dobânzi, majorări de întârziere) [5].

Prin efectul Legii privind sistemul public de asigurări sociale (art.4) s-a determinat și cercul de persoane **asigurate obligatoriu**:

1) persoana care desfășoară activitate pe bază de contract individual de muncă;
2) persoana care desfășoară activitate în funcție electivă sau este numită la nivelul autorității executive, legislative sau judecătorești, pe durata mandatului, ale cărei drepturi și obligații sunt asimilate, cu cele ale persoanei prevăzute la pct.1);

3) persoana care realizează un venit anual echivalent cu cel puțin 4 salarii medii lunare pe economie și este: asociat unic, comanditar, acționar sau manager în societatea comercială cu care nu a încheiat contract individual de muncă; manager cu contract de management; membru al unei asociații familiale; autorizată să desfășoare activitate independentă; angajată la o instituție internațională, dacă nu este asiguratul acesteia; membru de cooperativă meșteșugărească; desfășoară activitate în o unitate de cult recunoscută și nu are încheiat contract individual de muncă; a atins vârsta de 16 ani și nu întâmpină restricții în asigurarea obligatorie;

4) persoana care realizează un venit anual echivalent cu cel puțin 3 salarii medii lunare pe economie și are proprietate și/sau este arendaș de terenuri agricole și forestiere; desfășoară activitate agricolă în cadrul gospodăriei țărănești sau activitate privată în domeniul forestier; este membru al unei societăți agricole sau al altor forme de asocieri din agricultură;

5) persoana care realizează prin cumul un venit anual echivalent cu cel puțin 4 salarii medii lunare pe economie și se regăsește în două sau în mai multe situații din prezentul articol.

Angajatorii pentru asigurații prevăzuți la art.4 pct.1) și 2) sunt obligați să transmită trimestrial, în formă electronică, și anual, pe suport de hârtie, declarațiile privind evidența nominală a asiguraților [5, art.5 alin.(1)].

Persoanele prevăzute la art.4 pct.3)-5) care au împlinit vârsta de 16 ani sunt obligate să depună individual declarația de asigurare în termen de 30 de zile de la încadrarea în situațiile menționate [5]. Se exceptează de la obligativitatea depunerii declarației de asigurare persoanele prevăzute la art.4 pct.3)-5), dacă se regăsesc simultan și în una din situațiile de la același articol pct.1). Declarațiile pe suport de hârtie sau în formă electronică prevăzute la alin.(1) și (2) se depun la structurile teritoriale ale CNAS, în a căror rază se află sediul angajatorului sau domiciliul asiguratului. Declarația privind calcularea și utilizarea contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii se va prezenta în formă electronică și pe suport de hârtie de către plătitorii contribuțiilor la BASS în termenele stabilite anual în Legea BASS [5, alin.(5)].

Legiuitorul, prin art.6 din Legea privind sistemul public de asigurări sociale, prevede posibilitatea persoanelor neasigurate să-și exteriorizeze voința și să se **asigure benevol** pe bază de contract individual, dacă nu se regăsesc în situațiile art. 4. S-a stabilit că evidența drepturilor și obligațiilor de asigurări sociale în sistemul public se realizează pe baza **codului personal de asigurări sociale**, semn convențional de înregistrare atribuit fiecărui asigurat. Evidența individuală a contribuabililor (persoane fizice și juridice) și a contribuțiilor de asigurări sociale se efectuează în corespundere cu

Regulamentul administrării Registrului de Stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale, care se aprobă de Guvern [5, art.8].

Cotele de contribuții de asigurări sociale se aprobă anual prin Legea BASS. Contribuția de asigurări sociale se datorează de la data încadrării în una din situațiile prevăzute la art.4 sau a încheierii contractului de asigurare [5, art.19 alin.(1)]. Asigurații prevăzuți la art.4 pct.3) și 4) și cei care încheie contract de asigurare, datorează integral cota de contribuție de asigurări sociale respectiv condițiilor lor de muncă [5, art.19 alin.(4)]. Calculul și plata contribuției de asigurări sociale datorate de asigurații angajați prin contract individual de muncă și de angajatorul lor se fac lunar de către angajator. Plata contribuției de asigurări sociale datorată de asigurații prevăzuți la art.4 pct.3) și 4) și de cei care încheie contracte de asigurare, se face lunar de către aceștia pe baza calculului efectuat și comunicat de structurile teritoriale CNAS la care sunt asigurați [5, art.20].

Stagiul de cotizare – perioadele în care persoana a plătit contribuții de asigurări sociale în sistemul public din RM, precum și din altă țară, în condițiile stabilite prin acordurile sau convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte [5, art.9].

Persoanele care desfășoară activitate pe bază de contract individual de muncă sunt asigurate obligatoriu conform Codului muncii RM. Una din clauzele generale, incluse în conținutul contractului individual de muncă, este „condițiile de asigurare socială” [7, art.49 alin.(1) pct.p)].

Angajatorul are dreptul să încheie contract individual de muncă cu salariații în modul și în condițiile stabilite de CM [7, art.10 alin.(1) pct.a)], de alte acte normative și este obligat să respecte clauzele contractului individual de muncă [7, art.10 alin.(2) pct.b)], inclusiv *condițiile de asigurare socială*, conform legislației în vigoare. Salariații, la încheierea contractului individual de muncă cu angajatorul, au dreptul la *asigurare socială obligatorie* [7, art.9 alin.(1) pct.o)] în modul prevăzut de legislația în vigoare și sunt obligați să achite contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii [7, art.9 alin.(2) pct.h)] în modul stabilit.

Asigurarea socială de stat obligatorie în cadrul relațiilor de muncă în bază de contract individual de muncă este recunoscută prin legislația Republicii Moldova.

Referințe:

1. ROMANDAȘ, N., PROCA, L., ODINOKAIA, I. *Dreptul protecției sociale*. Chișinău, 2011.
2. GHIMPU, S., ȚICLEA, A., TUFAN, C. *Dreptul securității sociale*, București: All Beck, 1998.
3. ATHANASIU, A. *Dreptul securității sociale*. București: Actami, 1996.
4. ВОЛГИН, Н.А. *Социальная политика*: Учебник. Москва: Изд-во РАГС, 2005.
5. Lege privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489 din 08.07.1999. În: *MO al RM*, nr.1-4 din 06.01.2000.

6. Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr.156 din 14.10.1998, art.1. În: *MO al RM*, nr. 111-113 din 17.12.1998.
7. *Codul muncii al RM*. În: *MO al RM*, nr.159-62 din 29.07.2003.

ПРЕКРАЩЕНИЕ ИСКЛЮЧИТЕЛЬНОГО ПРАВА НА ТОВАРНЫЙ ЗНАК

Татьяна БОДЮЛ

Вопрос о том, в какой момент прекращает действовать исключительное право на товарный знак, является частью более общего вопроса о действии исключительного права на разные результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации во времени, который имеет чрезвычайно важное практическое значение и потому требует теоретической, научной проработки, на основе чего и должны быть сделаны практические выводы и рекомендации.

Прекращение исключительного права на товарный знак в Республике Молдова регулируется частью 4 «Прекращение прав на товарный знак» Закона РМ № 38/2008 «Об охране товарных знаков» [1]. Термин «прекращение» [исключительного права] применяется в заглавии части 4 Закона РМ № 38/2008 в двойном значении: как прекращение, которое действует с обратной силой с момента предоставления правовой охраны товарному знаку (прекращение «ab ovo» – с самого начала), и как прекращение, которое действует только на будущее, то есть товарный знак какое-то время действовал, а затем исключительное право на него прекратилось.

Далее в Законе РМ № 39/2008 термин «прекращение» применяется только во втором значении этого слова: прекращение на будущее (ст. 19), а для прекращения с обратной силой используется термины «*лишение прав на товарный знак*» (ст. 20) и «*признание недействительным*» (ст. 21, ст. 22).

Признание недействительным акта о предоставлении правовой охраны товарному знаку. Права на товарный знак приобретаются и охраняются на территории Республики Молдова путем: 1) регистрации товарного знака на основе решений АГЕРІ (Глава III, ст. 28-46 Закона РМ № 38,2008; 2) решений МБ ВОИС о международной регистрации товарных знаков на территории Молдовы (ст. 74-82 Закона РМ № 38/2008); 3) решений суда о признании товарного знака общеизвестным (ст. Часть 1¹ Признание товарного знака общеизвестным, ст. 1.²>32¹ - 7.²>32⁷ Закона РМ № 38/2008) [2].

Сами решения, конечно, не являются сделкой в смысле ст. 195 ГК РМ. Это ненормативный правовой акт государственного или международного органа. Такой акт может быть оспорен и признан недействительным по основаниям, указанным в ст. 21 (1) и ст. 22 (1) Закона РМ № 38/2008. Думается, что перечень оснований признания акта о предоставлении охраны товарному знаку является исчерпывающим. С момента вынесения решения о признании недействительным акта о предоставлении правовой охраны товарному знаку все исключительные права на него прекращаются с момента их возникновения. В некоторых случаях, указанных в п. 3 ст. 21 и п. 4 ст. 22 Закона РМ № №38/2008,

решение о признании недействительным может относиться лишь к части акта о предоставлении правовой охраны товарному знаку. В этих случаях правовая охрана товарного знака прекращается лишь частично, в остальной своей части товарный знак продолжает действовать.

С какого момента вступают в силу решения о признании недействительными актов о предоставлении правовой охраны товарным знакам? Если такое решение принимает АГЕРП, оно вступает в силу с момента его принятия. Это следует из ст. 46 и ст. 48 (3) Закона РМ № 38/2008. Если решение вынесено судебной инстанцией, то согласно ст. 24 (1) Закона РМ № 38/2008 владелец товарного знака лишается прав полностью или частично с даты подачи заявления о лишении прав или встречного иска. В то же время по заявлению одной из сторон судебная инстанция может определить более раннюю дату, на которую возникло одно из лишений прав. Все договорные и внедоговорные обязательства, существующие на момент вступления в силу такого решения, прекращаются и не подлежат исполнению. Такое основание в главе VII ГК РМ «Прекращение обязательств» прямо не указано. Его можно назвать *«прекращение обязательств в связи с отсутствием основания их возникновения»*. Этот случай прекращения обязательств основывается как на общих нормах ГК (ст. 514 и 642), так и на специальных нормах п. 3 ст. 24 Закона № 38/2008.

Когда акт о предоставлении правовой охраны товарному знаку можно признать недействительным? В Законе № 38/2008 не указан срок, в течение которого можно оспорить и признать недействительным правовую охрану товарного знака. Это означает, что в процессе оспаривания правовой охраны товарного знака его владелец не может ссылаться на пропуск заявителем исковой давности, требуя вынесения решения об отклонении возражения (ст. 271 ГК РМ).

Данная норма не должна пониматься как запрет вынесения решения о признании недействительным акта о предоставлении правовой охраны товарному знаку после прекращения исключительного права на него по любому основанию, указанному в ст. 20, 21 и 22 Закона РМ № 38/2008. Объясняется это тем, что и в случае прекращения действия товарного знака на будущее у третьих лиц могут быть законные интересы признать его недействительным с самого начала. В этой связи и следует считать, что судебная инстанция должна принимать и рассматривать по существу возражения о признании недействительными и тех актов о предоставлении правовой охраны товарным знакам, правовая охрана которых была ранее прекращена.

Прекращение правовой охраны товарного знака на будущее. В статьях 19, 20, 21, 22 Закона РМ № 38/2008 указаны десять случаев прекращения правовой охраны товарных знаков на будущее. В некоторых

случаях прекращение права происходит по воле правообладателя (ст. 19), в других – вопреки его воле. В любом случае прекращения правовой охраны товарного знака на будущее следует учитывать, что до этого исключительное право на товарный знак в течение определенного времени существовало и правообладатель имел исключительное право на использование товарного знака, а также право распоряжаться этим правом, в частности, правом выдачи лицензий. Если исключительное право на товарный знак было нарушено в период его существования, то последующее прекращение действия исключительного права не освобождает нарушителя от ответственности. Даже после прекращения правовой охраны к лицу, нарушившему право на товарный знак в период его действия, может быть предъявлен иск о возыскании убытков (либо о выплате компенсации – ст. 24 (3) Закона РМ № 38/2008), а также применены другие способы защиты нарушенного исключительного права на товарный знак. Разумеется, при этом подлежат применению общие правила о сроке исковой давности.

Отдельные случаи прекращения правовой охраны товарных знаков на будущее. Прекращение охраны в связи с неиспользованием знака (ст.20 Закона РМ № 38/2008). Как известно, правовая охрана товарного знака может быть прекращена досрочно, если товарный знак не используется в течение пяти лет после его государственной регистрации. Решение о досрочном прекращении правовой охраны товарного знака по этому основанию принимается судебной инстанцией в соответствии с нормами ст.20 Закона. Лишение прав получает юридическую силу с даты обретения решением судебной инстанции окончательного характера. В какой момент принятое по этому вопросу решение Палаты вступает в силу? Ответ на этот вопрос с практической точки зрения чрезвычайно важен.

Отказ правообладателя от права на товарный знак (ст. 19 Закона РМ № 38/2008). Заявление правообладателя об отказе от права на товарный знак должно быть подано в письменной форме в АГЕРІ. Закон не предусматривает, что оно должно быть мотивированным. АГЕРІ обязан удовлетворить такое заявление. В этом случае права на товарный знак прекращаются с даты внесения отказа в Национальный реестр товарных знаков (ст. 19 (3) Закона РМ № 38/2008). Отказ от товарного знака регистрируется лишь при наличии согласия всех правообладателей товарного знака, внесенных в Национальный реестр товарных знаков.

Библиография:

1. *Мониторул Официал* № 99-101 от 6 июня 2008, в силе с 6 сентября 2008.
2. Часть 1¹ введена Законом РМ № 20 от 23.02.2012, в силу 20.04.2012.
3. ПОДОКСИК, М.Я. Истек ли срок действия товарного знака? В: *Патентный поверенный*, 2005, № 5. с.33.
4. ЕРМАКОВА, Е.А. Досрочное прекращение действия товарного знака: есть проблемы. *Там же*, с.35.

**HOTĂRÂREA PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE A
REPUBLICII MOLDOVA „CU PRIVIRE LA PRACTICA
JUDICIARĂ ÎN CAUZELE PENALE REFERITOARE LA
INFRAȚIUNILE SĂVÂRȘITE PRIN OMOR (art.145-148
CP RM)”nr.11 din 24.12.2012: UNELE REFLECȚII CRITICE**

Sergiu BRÎNZA

Relativ recent, la 24.12.2012, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr.11 cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM) [1] (în continuare – Hotărârea Plenului CSJ nr.11/2012). Analiza acestei hotărâri a permis identificarea mai multor explicații criticabile, a căror aplicare ar putea avea ca efect orientarea greșită a practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile prevăzute la art.145-148 CP RM.

Astfel, în primul rând, provoacă nedumeriri unele explicații, conținute în Hotărârea Plenului CSJ nr.11/2012, care vizează delimitarea violenței în familie (art.201¹ CP RM) de unele infracțiuni săvârșite prin omor: „Este posibil ca omorul intenționat să fie comis de către un membru de familie asupra unui alt membru al familiei. În asemenea cazuri, aplicarea răspunderii în baza lit.c) alin.(3) art.201¹ CP RM nu este necesară, acțiunile făptuitorului fiind calificate numai în corespundere cu alin.(1) art.145 CP RM. În situațiile de acest gen, când se săvârșește omorul în prezența unor circumstanțe agravante, specificate în alin.(2) art.145 CP RM, urmează calificarea numai în corespundere cu prevederile literei respective din alin.(2) art.145 CP RM” (pct.3)); „Dacă mama comite omorul propriului copil, care nu are calitate de nou-născut, atunci faptele pot fi calificate în baza lit.c) alin.(3) art.201¹ CP RM sau dacă persistă intenția la omor în baza lit.e) alin.(2) art.145 CP RM” (pct.7)); „Lit.c) alin.(3) art. 201¹ CP RM prevede infracțiunea de violență în familie, care a provocat decesul victimei, pentru care sunt aplicabile aceleași explicații din pct.10 al prezentei Hotărâri, care explică componența de infracțiune prevăzută de alin.(4) art.151 CP RM” (pct.11)).

Autorii explicațiilor în cauză sugerează că, în ipoteza faptei prevăzute la lit.c) alin.(3) art.201¹ CP RM, făptuitorul manifestă imprudență (și nu intenție) în raport cu decesul victimei. Însă o asemenea poziție intră în contradicție cu însăși esența juridică a violenței, în general, și a violenței în familie, în particular. În contextul infracțiunilor prevăzute la art.201¹ CP RM, violența, ca formă a agresivității, trebuie să presupună intenția de a produce prejudicii unei persoane. Dacă făptuitorul manifestă imprudență față de prejudiciile cauzate unei persoane, respectiva faptă nu poate fi privită ca violență, în general, și ca violență în familie, în particular.

În afară de aceasta, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.201¹ CP RM, nu este posibilă manifestarea imprudenței, pornind de la interpretarea siste-

matică a sancțiunilor de la art.145, 149-152 și 201¹ CP RM. Tocmai de aceea, art.149 CP RM este cel care urmează a fi aplicat în situația lipsirii de viață din imprudență a unui membru al familiei de un membru al familiei.

Se poate conchide că, în cazul provocării intenționate a decesului unui membru al familiei, aplicarea răspunderii în baza lit.c) alin.(3) art.201¹ CP RM exclude calificarea suplimentară în corespundere cu art.145 CP RM. În acest caz, săvârșirea omorului în prezența unor circumstanțe agravante, care sunt specificate în alin.(2) art.145 CP RM, nu are nici un impact asupra calificării celor comise conform lit.c) alin.(3) art.201¹ CP RM. Prezența unor asemenea circumstanțe agravante poate fi luată în considerație la individualizarea pedepsei stabilite la alin.(3) art.201¹ CP RM.

Alte explicații din Hotărârea Plenului CSJ nr.11/2012, care pun în gardă, sunt cele de la pct.5.6, ținând de interpretarea prevederii de la lit.g) alin.(2) art.145 CP RM („Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane): „În cazul în care făptuitorul a încercat să omoare două sau mai multe persoane, dar a decedat numai una singură, răspunderea trebuie aplicată în baza art.145 alin.(1) (dacă nu sunt circumstanțe din alin.(2)), art.27 și art.145 alin.(2) lit. g) CP al RM. Dacă făptuitorul a încercat să omoare trei sau mai multe persoane, dar au decedat numai două din trei persoane (sau trei din patru, sau patru din cinci etc.), calificarea se efectuează pentru fapta de omor săvârșită în conformitate cu art.145 alin.(2) lit. g) și art. 27 CP al RM”.

Observăm că autorii explicațiilor citate mai sus ignoră latura subiectivă a infracțiunii, privită ca element constitutiv obligatoriu al infracțiunii. Recurgerea la incriminarea obiectivă – considerând doar numărul de victime și ignorând intenția făptuitorului – înseamnă nerespectarea art.15 CP RM, care stabilește că gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină, printre altele, conform laturii subiective a infracțiunii. Cert este că, în ipoteza analizată, intenția făptuitorului se realizează parțial, nu integral, așa cum și-a dorit făptuitorul. Deci, sunt îndeplinite condițiile stabilite în art.27 CP RM: acțiunea sau inacțiunea intenționată este îndreptată nemijlocit spre săvârșirea omorului a două sau mai multor persoane, însă, din cauze independente de voința făptuitorului, infracțiunea dată nu și-a produs efectul. Nici în art.27 CP RM, nici într-o altă normă penală, nu se prevede și nu poate să se prevadă că tentativa de infracțiune nu este posibilă în ipoteza stabilită la lit.g) alin.(2) art.145 CP RM.

Legiuitorul este cel care a ales să stabilească la lit.g) alin.(2) art.145 CP RM doar numărul minim de victime, nu și numărul maxim de victime. Ne place sau nu, dar dacă intenția făptuitorului a fost să omoare, de exemplu, 100 de persoane, și, din cauze independente de voința lui, i-a reușit să omoare 99 de persoane, calificarea trebuie făcută oricum în baza art.27 și lit.g) alin.(2) art.145 CP RM. Doar o asemenea soluție asigură respectarea întocmai a literei legii.

Este adevărat că, în asemenea cazuri, legea penală pare a fi imperfectă. Însă, numai legiuitorul are competența de a perfecționa legea penală. O posibilă soluție ar consta în excluderea din alin.(2) art.145 CP RM a literei g), însoțită de incriminarea într-un alineat aparte al art.145 CP RM a faptei de atentare la viața a două sau mai multor persoane. În acest fel, în aceeași normă ar fi incriminate: 1) omorul consumat săvârșit asupra a două sau mai multor persoane și 2) tentativa la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane.

În orice caz, instanța de judecată nu este competentă să modifice legea penală, chiar dacă aceasta este vădit imperfectă. De asemenea, trebuie de subliniat că, în nici un caz, imperfecțiunile legii penale nu trebuie să fie suportate de către făptuitor.

În fine, dar nu în ultimul rând, trebuie de menționat că este criticabilă omisiunea pe care au admis-o autorii Hotărârii Plenului CSJ nr.11/2012. La concret, în pct.5.15 al Hotărârii Plenului CSJ nr.11/2012 (care se referă la interpretarea prevederii de la lit.p) alin.(2) art.145 CP RM („Omorul săvârșit la comandă”) se omite a se explica următoarele: „Ca omor săvârșit la comandă trebuie calificat numai omorul condiționat de obținerea unei recompense materiale de la cel care comandă infracțiunea. Nici omorul săvârșit la rugămintea cuiva, nici chiar omorul condiționat de obținerea unei recompense de ordin nematerial de la cel care comandă infracțiunea – neavând o determinantă patrimonială – nu poate fi calificat conform lit.p) alin.(2) art.145 CP RM. Pe cale de consecință, fapta autorului omorului săvârșit la comandă nu poate fi calificată suplimentar conform lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, din moment ce interesul material îl ghidează în mod inerent”.

Considerăm absolut necesar ca o asemenea explicație să existe în Hotărârea Plenului CSJ nr.11/2012. Ea ar oferi interpretarea cea mai restrictivă posibilă a prevederii de la lit.p) alin.(2) art.145 CP RM (fiind astfel în spiritul dispoziției de la alin.(2) art.3 CP RM) și ar pune capăt speculațiilor privind posibila sferă de incidență a acestei prevederi. De asemenea, explicația în cauză ar releva relația dintre agravantele prevăzute la lit.b) și p) alin.(2) art.145 CP RM. Ar deveni clar că aplicarea prevederii de la lit.p) alin.(2) art.145 CP RM exclude necesitatea reținerii față de autorul omorului la comandă a prevederii de la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM.

Referințe:

1. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor* (art.145-148 CP RM),nr.11 din 24.12.2012 [Accesat 11.05.2013] Disponibil: <http://csj.md/content.php?menu=1442&lang=5>

**ADOPTAREA LEGII nr.130 din 08.07.2012 PRIVIND REGIMUL
ARMELOR ȘI AL MUNIȚIILOR CU DESTINAȚIE CIVILĂ:
CONOTAȚII DE DREPT PENAL**

Sergiu BRÎNZA

La 08.07.2012, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă [1] (în continuare – Legea nr.130/2012). Adoptarea acestei legi nu poate să nu aibă un impact asupra interpretării și aplicării tuturor acelor norme din partea specială a Codului penal, în care se utilizează termenul „armă” sau derivatele acestuia: lit.g) alin.(2) art.164; lit.g) alin.(2) art.165; lit.f) alin.(2) art.166; lit.d) alin.(2) și lit.d) alin.(4) art.166¹; lit.a) alin.(2) art.184; lit.e) alin.(2) art.188; lit.b) alin.(3) art.189; lit.a) alin.(2) art.206; lit.c) alin.(2) art.278; alin.(2) și (3) art.279¹; alin.(2) art.282; art.283-285; alin.(3) art.287; lit.c) alin.(2) art.289; art.290, 291; lit.b) alin.(5) art.295; lit.c) alin.(2) art.295²; lit.d) alin.(2) art.317; lit.b) alin.(2) art.328; art.340; lit.c) alin.(3) art.352; lit.b) alin.(3) art.362, etc.

Acest impact se datorează modificării aduse de către legiuitor înțelesului termenului „armă”. În atare context, consemnăm că, în conformitate cu alin.(1) art.129 CP RM, prin „arme” înțelegem instrumentele, piesele sau dispozitivele astfel declarate prin dispozițiile legale.

Până la intrarea în vigoare la 26.10.2013 a Legii nr.130/2012, asemenea dispoziții legale aplicabile conținea în Legea Republicii Moldova cu privire la arme, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.05.1994 [2] (în continuare – Legea nr.110/1994). Printre altele, conform art.1 al acestei legi, arma individuală este un dispozitiv (mijloc material), destinat (adaptat) prin construcție și util din punct de vedere tehnic pentru vătămarea unei persoane, a unui animal, pentru apărarea contra unui atac sau pentru imitarea proprietăților sale de luptă.

Din această definiție, rezultă următoarele două condiții pe care un dispozitiv (mijloc material) trebuie să le îndeplinească pentru a fi considerat armă: 1) să fie destinat (adaptat) prin construcție pentru vătămarea unei persoane, a unui animal, pentru apărarea contra unui atac sau pentru imitarea proprietăților sale de luptă; 2) să fie util din punct de vedere tehnic. În lipsa oricăreia din aceste două condiții, dispozitivul (mijlocul material) nu poate fi considerat armă în sensul Legii nr.110/1994.

Pentru comparație, în art.2 al Legii nr.130/2012, noțiunea de „armă” este definită într-un mod diferit: obiect sau dispozitiv, conceput sau adaptat, prin care un plumb, un glonț ori un alt proiectil sau o substanță nocivă gazoasă, lichidă ori în altă stare, pot fi descărcate cu ajutorul unei presiuni explozive, lichidă sau atmosferice ori prin intermediul unor alți agenți propulsori, în

măsura în care se regăsește în una din categoriile prevăzute la anexa nr.1 „Categoriile de arme” la Legea nr.130/2012.

Observăm că în această definiție nu se precizează: 1) pentru ce este concepută sau adaptată o armă; 2) dacă arma trebuie sau nu să fie utilă din punct de vedere tehnic. Considerăm că aceste neajunsuri vor influența negativ asupra calității interpretării și aplicării tuturor acelor norme din partea specială a Codului penal, în care se utilizează termenul „armă” sau derivatele acestuia.

Prezentându-ne argumentele, vom menționa următoarele: în art.2 al Legii nr.130/2012 nu este specificat că arma trebuie să fie destinată (adaptată) prin construcție pentru vătămarea unei persoane, a unui animal, pentru apărarea contra unui atac sau pentru imitarea proprietăților sale de luptă. Reiese că, sub incidența noțiunii de armă, va putea intra chiar și o armă care nu este destinată (adaptată) prin construcție pentru vătămarea unei persoane, a unui animal, pentru apărarea contra unui atac sau pentru imitarea proprietăților sale de luptă. Cu alte cuvinte, reiese că sub incidența acestei noțiuni va putea intra: 1) arma dezactivată (adică arma devenită definitiv nefuncțională ca urmare a modificării și transformării ei în mod ireversibil de către un armurier licențiat în domeniul reparației armelor); 2) arma de recuzită (adică arma special confecționată, fabricată sau devenită inofensivă ca urmare a modificării ei de către un armurier licențiat în domeniul reparației armelor, utilizată în activitatea instituțiilor specializate în domeniul artistic (cinematografice sau cultural-artistice); 3) arma inutilizabilă (adică arma deteriorată a cărei uzură depășește 50% și care are unul sau mai multe defecte evidente, atestate, conform reglementărilor tehnice, de către organul competent sau de către armurier); 4) arma de panoplie (adică arma de foc devenită nefuncțională ca urmare a dezactivării ei sau datorită gradului avansat de deteriorare, atestat de către un armurier licențiat în condițiile legii) etc.

Nu considerăm justificată o asemenea lărgire a înțelesului noțiunii de „armă” din perspectiva interpretării și aplicării normelor din partea specială a Codului penal, în care se utilizează termenul „armă” sau derivatele acestuia. De exemplu, dacă e să ne referim la infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM, ne întrebăm în ce ar consta pericolul social sporit al purtării, păstrării, procurării sau comercializării ilegale a armelor dezactivate, a armelor de recuzită, a armelor inutilizabile, a armelor de panoplie sau a altor asemenea arme?

În opinia noastră, astfel de obiecte ar trebui incluse în categoria „alte obiecte folosite în calitate de armă”. Ele ar trebui deosebite de armele care sunt destinate (adaptate) prin construcție pentru vătămarea unei persoane, a unui animal, pentru apărarea contra unui atac sau pentru imitarea proprietăților sale de luptă. Dintr-o asemenea perspectivă, de exemplu, în cazul infracțiunii prevăzute la lit.g) alin.(2) art.164 CP RM, aplicarea unei arme dezactivate, de recuzită, inutilizabile sau de panoplie (fapt cunoscut făptuitorului) ar

putea să intre sub incidența acestei norme numai în acele cazuri când obiectele nominalizate ar fi aplicate în vederea anihilării victimei sau a altor persoane (de exemplu, în cazul când victima ar fi lovită în cap cu patul de oțel al unui pistol de recuzită).

În alt context, mai există un motiv pentru care considerăm că definiția noțiunii de „armă” din art.1 al Legii nr.110/1994 este mai reușită decât definiția similară din art.2 al Legii nr.130/2012. Or, potrivit primei dintre aceste definiții, pentru a fi considerat armă, dispozitivul (mijlocul material) trebuie să fie util din punct de vedere tehnic.

În legătură cu aceasta, menționăm că, în corespundere cu lit.n) categoria B) din anexa nr.1 la Legea nr.130/2012, se consideră având calitatea de arme părțile esențiale ale armelor de foc prevăzute la lit.a)-m) categoria B) din anexa în cauză, mecanismele de închidere, camera și țeava armelor de foc, în calitate de obiecte separate (pozițiile tarifare NM RM 9305 10 000, 9305 21 000, 9305 29 000). Mai mult, la art.2 al legii în cauză, noțiunea „componentă esențială de armă de foc” este definită în felul următor: „mecanism de închidere, cameră a cartușului și/sau țeavă a armei de foc care, în calitate de obiecte separate, sunt incluse în categoria armelor de foc (subl. ne aparține – n.a.) pe care sunt montate ori sunt concepute să fie montate”.

În această ordine de idei, de exemplu, dacă e să ne referim la infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM, ne întrebăm în ce ar consta pericolul social sporit al purtării, păstrării, procurării sau comercializării ilegale a mecanismului de închidere, a camerei cartușului și/sau a țevei armei de foc?

În același fâgaș, este cazul de consemnat că, în conformitate cu lit.f) categoria A) din anexa nr.1 la Legea nr.130/2012, se consideră având calitatea de armă orice dispozitiv conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă (poziția tarifară NM RM 9301 90 000). În același timp, la art.2 al legii în cauză, noțiunea „piesă de armă de foc” este definită astfel: „orice element sau element de înlocuire, special conceput pentru o armă de foc, esențial pentru funcționarea acesteia și anume: ...orice dispozitiv conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă”. Până la urmă, în accepțiunea Legii nr.130/2012, ce este un dispozitiv conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă: 1) o armă sau 2) o piesă de armă? Trebuie sau nu trebuie aplicat art.290 CP RM în cazul purtării, păstrării, procurării, fabricării, reparării sau comercializării ilegale a unui asemenea dispozitiv?

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.222-227.
2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.4.

**UNELE IMPLICAȚII ALE ADOPTĂRII LEGII
nr.38 din 21.03.2013 PENTRU MODIFICAREA
ȘI COMPLETAREA UNOR ACTE LEGISLATIVE**

Vitalie STATI

La 21.03.2013, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative [1]. Astfel, Codul penal a fost modificat și completat după cum urmează:

A) după art.242 CP RM, a fost introdus art. 242¹ CP RM „Manipularea unui eveniment”, a cărui dispoziție are următorul conținut: „(1) Încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, ...; (2) Aceleași acțiuni săvârșite de către un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive... ”.

Din conținutul dispoziției art.242¹ CP RM, observăm că aceasta incriminează o faptă, care, în esență, se distinge prin următoarele: 1) un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat¹ este încurajat, influențat sau instruit de către făptuitor să întreprindă anumite acțiuni (de exemplu, să câștige/să piardă competiția la un scor anumit); 2) odată întreprinse, aceste acțiuni ar produce un efect viciat asupra respectivului eveniment sportiv sau asupra respectivului eveniment de pariat; 3) săvârșind infracțiunea analizată, subiectul urmărește să obțină bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană; 4) răspunderea se agravează conform alin.(2) art.242¹ CP RM, dacă subiectul infracțiunii analizate are calitatea specială de antrenor, de agent al sportivului, de membru al juriului, de proprietar de club sportiv sau de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive.

B) Codul penal a fost completat cu art. 242² „Pariurile aranjate”, a cărui dispoziție are următorul conținut: „(1) Parierea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat fie informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluși eveniment în intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluși

---

¹ Considerăm că, prin „eveniment de pariat” trebuie de înțeles evenimentul care: a) se desfășoară sau nu în conformitate cu regulile sportului; b) are un caracter real sau ireal; c) presupune că participantul la eveniment mizează pe caracterul real sau ireal al acestuia; d) presupune că rezultatul pariului este generat parțial de elemente aleatorii; e) este obiectul unei convenții prin care fiecare dintre participanți, care susțin lucruri contrare într-o dispută, se obligă să ofere o compensație materială aceluși participant care se va dovedi că are dreptate.

eveniment, ... ; (2) Acțiunile prevăzute la alin.(1): a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală; b) care au cauzat daune în proporții deosebit de mari, ...”.

Din conținutul dispoziției art.242² CP RM, se poate vedea că articolul dat incriminează o faptă care se remarcă prin următoarele: 1) cunoaște două modalități normative alternative: a) pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat; b) informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat; 2) constituie o formă specifică a: a) pregătirii de escrocherie (atunci când infracțiunea prevăzută la art.242² CP RM apare în modalitatea normativă de pariare pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat), deoarece presupune crearea intenționată de condiții pentru dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane pe calea înșelăciunii sau a abuzului de încredere, implicând utilizarea informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat²; b) complicității la pregătirea de escrocherie (atunci când infracțiunea prevăzută la art.242² CP RM apare în modalitatea normativă de informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat), deoarece presupune înlesnirea creării intenționate de condiții pentru dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane pe calea înșelăciunii sau a abuzului de încredere, implicând punerea la dispoziție a informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat; 3) în cazul în care infracțiunea analizată apare în modalitatea normativă de informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, scopul infracțiunii este unul special: scopul de a determina persoanele, care au fost informate cu privire la existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, să participe la pariul respectiv; 4) subiectul infracțiunii analizate are calitatea specială de persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat; 5) răspunderea se agravează conform alin.(2) art.242² CP RM, dacă infracțiunea analizată fie este săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, fie cauzează daune în proporții deosebit de mari; 6) nu este obligatoriu ca infracțiunea analizată să se afle în conexitate etiologică cu infracțiunea prevăzută la art.242¹ CP RM. Or, așa cum rezultă din textul legii penale, în contextul ultimei infracțiuni, în calitate de eveniment manipulat poate apare un eveniment sportiv care să nu fie un eveniment de pariat;

C) dispozițiile de la alin.(1) art.333 „Luarea de mită” și de la alin.(1) art.334 „Darea de mită” au fost completate. Făcând o comparație între

---

² Trebuie de precizat că, în ipoteza infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(2) art.242² CP RM, vom fi în prezența unei forme specifice a escrocheriei (în formă consumată) săvârșite în proporții deosebit de mari (adică a faptei prevăzute la alin.(5) art.190 CP RM).

variantele în vigoare ale acestor dispoziții, pe de o parte, și variantele dispozițiilor de la alin.(1) art.333 și alin.(1) art.334 CP RM de până la amendamentul din 21.03.2013, pe de altă parte, putem remarca elementul de nouitate pe care-l aduce acest amendament. Astfel, potrivit variantelor în vigoare ale alin.(1) art.333 și alin.(1) art.334 CP RM, printre altele, răspunderea este stabilită pentru: 1) pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, sau acceptarea unor oferte ori promisiuni din partea acestora pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat (alin.(1) art.333 CP RM); 2) promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat (alin.(1) art.334 CP RM).

Dacă e să ne referim la implicațiile amendamentului operat la alin.(1) art.333 și alin.(1) art.334 CP RM, considerăm că întrebarea cea mai dificilă este: în ce relație se află art.242¹ și 334 CP RM: 1) art.242¹ și 334 CP RM se referă la ipoteze cu totul diferite, incompatibile; 2) art.242¹ CP RM este o normă specială în raport cu art.334 CP RM; 3) art.334 CP RM este o normă specială în raport cu art.242¹ CP RM; 4) infracțiunile prevăzute la art.242¹ și 334 CP RM pot forma un concurs ideal, nefiind atestată o relație de concurență între respectivele norme?

Apariția întrebării în cauză e condiționată de probabilitatea existenței unor similitudini între: a) influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană (ipoteză prevăzută la art.242¹ CP RM) și b) promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat (ipoteză prevăzută la art.334 CP RM).

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.75-81.

**LEGEA nr.40 din 21.03.2013 PENTRU COMPLETAREA
CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA
nr.985-XV DIN 18 APRILIE 2002:
OPORTUNITATEA ADOPTĂRII**

Vitalie STATI

La 21.03.2013, Codul penal al Republicii Moldova a fost supus unor amendamente ca urmare a adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii Republicii Moldova pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 [1]. La concret, Codul penal a fost completat cu art. 180¹ „Împiedicarea intenționată a activității mass-media sau intimidarea pentru critică” și cu art. 180² „Cenzura”.

Art.180¹ CP RM are următorul conținut: „(1) Împiedicarea intenționată a activității mass-media sau a jurnalistului, precum și intimidarea mass-media sau a jurnalistului pentru critică se pedepsesc cu amendă în mărime de la 150 la 300 unități convenționale cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice pe un termen de până la 2 ani; (2) Aceleași acțiuni săvârșite cu folosirea situației de serviciu se pedepsesc cu amendă în mărime de la 300 la 500 unități convenționale cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice pe un termen de până la 4 ani; (3) Acțiunile prevăzute la alin.(1) și (2): a) săvârșite cu aplicarea violenței sau cu amenințarea aplicării ei; b) săvârșite de două sau mai multe persoane; c) însoțite de sustragerea sau deteriorarea materialelor sau echipamentului jurnalistului în scopul împiedicării activității jurnalistice, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 400 la 1000 unități convenționale cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice pe un termen de până la 5 ani”.

La rândul său, art.180² CP RM are conținutul următor: „(1) Denaturarea nejustificată a materialului jurnalistice sau interdicția nejustificată de a răspândi anumite informații, impusă de către conducerea mass-media publice, se pedepsește cu amendă de la 300 la 500 unități convenționale cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani; (2) Indicația funcționarului public sau a persoanei care exercită funcție de demnitate publică cu privire la activitatea editorială dată mass-media sau angajaților mass-media, precum și orice altă formă de împiedicare a tirajării sau răspândirii informației se pedepsesc cu amendă de la 300 la 1000 unități convenționale cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani”.

Din nota informativă la proiectul de lege, care a stat la baza adoptării Legii din 21.03.2013 pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002, aflăm următoarele: „Proiectul de lege are ca obiect sancționarea actelor de cenzură în mass-media publice,

precum și sancționarea actelor de imixtiune în activitatea editorială a mass-media din partea funcționarilor publici sau persoanelor ce exercită funcții de demnitate publică. În vederea evitării abuzurilor de această normă, alin.(1) art.180² CP RM nu se referă la actele de cenzură comise în mass-media private. Totuși, alin.(2) al acestui articol se referă la indicațiile date atât mass-media private, cât și celor publice. Art.180¹ CP RM are scopul, pe de o parte, de a exclude intimidarea jurnaliștilor, și, pe de altă parte, de a crea condiții benefice jurnaliștilor pentru relatarea despre chestiuni de interes public. Instituirea protecției mass-media împotriva imixtiunii este necesară din cauza nivelului insuficient al respectării dreptului la libertatea de exprimare, comportamentul neadecvat al funcționarilor publici și de lipsa unor norme în acest sens în legislația în vigoare” [2].

Completarea Codului penal cu art. 180¹ și 180² reprezintă o măsură congruentă adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova, la 23.04.2010, a Legii Republicii Moldova cu privire la libertatea de exprimare [2] și are ca scop instituirea unor mecanisme, necesare garantării libertății de exprimare și protecției împotriva cenzurii.

De altfel, definiția noțiunii de cenzură din art.180² CP RM este preluată aproape cu fidelitate din art.2 al legii în cauză: „cenzură – denaturare nejustificată a materialului jurnalistic sau interzicere nejustificată de a răspândi anumite informații de către conducerea mass-media; orice manifestare a autorităților publice sau a persoanelor care exercită funcții publice de ingerință în activitatea editorială a mass-media sau a angajaților acesteia ori de împiedicare a tirajării sau a răspândirii informației”.

În Legea cu privire la libertatea de exprimare pot fi identificate și alte dispoziții relevante. Acestea fie denotă oportunitatea adoptării art.180¹ și 180² CP RM, fie contribuie la interpretarea acestor norme penale: statul garantează libertatea de exprimare a mass-media. Nimeni nu poate interzice sau împiedica mass-media să răspândească informații de interes public decât în condițiile legii (alin.(1) art.4); independența editorială a mass-media este recunoscută și garantată de lege. Cenzura este interzisă (alin.(1) art.5); se interzice ingerința în activitatea editorială a mass-media, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. În cazul în care ingerința este prevăzută de lege, ea urmează a fi interpretată limitativ (alin.(2) art.5); nu constituie cenzură obligația impusă de instanța de judecată prin hotărâre definitivă de a răspândi sau de a nu răspândi o informație, precum și obligația impusă prin lege de a răspândi o anumită informație (alin.(4) art.5); cenzura în mass-media publică, precum și împiedicarea ilegală intenționată a activității mass-media, atrage răspundere penală (alin.(5) art.5).

Aceste prevederi urmează a fi coroborate cu altele, pe care le găsim în Codul audiovizualului al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Repub-

licii Moldova la 27.07.2006 [3]: radiodifuzorii aflați sub jurisdicția Republicii Moldova au dreptul să decidă liber asupra conținutului emisiunilor și programelor lor, respectând principiul de pluralitate a opiniilor în conformitate cu cadrul juridic și condițiile expuse în licența de emisie (alin.(1) art.8); cenzura de orice fel asupra comunicării audiovizuale este interzisă (alin.(2) art.8); independența editorială a radiodifuzorilor este recunoscută și garantată prin lege (alin.(3) art.8); sunt interzise ingerințele de orice fel în conținutul, forma sau modalitățile de prezentare a elementelor serviciilor de programe din partea autorităților publice sau a oricărui alte persoane din afara instituției respective a audiovizualului (alin.(4) art.8); nu constituie ingerințe normele de reglementare emise de Consiliul Coordonator al Audiovizualului în aplicarea Codului audiovizualului și cu respectarea dispozițiilor legale, precum și a normelor privind drepturile omului, stabilite în tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte (alin.(5) art.8); constrângerea autoritară (psihică), exercitarea presiunii prin intimidare a teleradiojurnaliștilor pentru a-i determina să încalce normele deontologice ale jurnalistului se pedepsesc conform legii (alin.(3) art.15).

Trebuie de menționat că toate aceste dispoziții ale Legii cu privire la libertatea de exprimare, precum și ale Codului audiovizualului își au suportul în următoarele prevederi ale Constituției: oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil (alin.(1) art.32 „Libertatea opiniei și a exprimării”); autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal (alin.(2) art.34 „Dreptul la informație”); mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice (alin.(4) art.34); mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii (alin.(5) art.34).

În acest fel, ajungem la concluzia că scopul completării Codului penal cu art. 180¹ și 180² constă în apărarea penală a relațiilor sociale cu privire la realizarea, în conformitate cu art.32 și 34 ale Constituției, a libertății opiniei și a exprimării, și, respectiv, a dreptului la informație.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.91.
2. *Legea pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect* [Accesat 10.05.2013] Disponibil: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1414/Default.aspx>
2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.117-118.
3. *Ibidem*, 2006, nr.131-133.

EXECUTAREA ORDINULUI SAU A DISPOZIȚIEI SUPERIORULUI – CAUZĂ CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI

Daniel MARTIN

Potrivit art. 40/1 CP al RM, nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită de o persoană în vederea executării unui ordin sau dispoziții a superiorului, care sunt obligatorii pentru aceasta, dacă ordinul sau dispoziția nu sunt vădit ilegale și dacă persoana care le-a executat nu a știut că ordinul sau dispoziția sunt ilegale.

Această cauză, care exclude caracterul penal al faptei, este cea mai recent introdusă în legislația penală națională. Instituția își are originea în reglementările internațional-penale în legătură cu instituirea după cel de-al Doilea război mondial a Tribunalului din Nürnberg. Principiile elaborate pentru activitatea acestui tribunal erau aplicabile criminalilor de război [1, p.500].

La sf. sec. XX executarea ordinului sau a dispoziției superiorului a apărut drept o cauză care exclude caracterul penal al faptei în mai multe țări europene și în unele țări ex. republici sovietice. Această instituție trece din sfera militară, inclusiv în sfera publică și se referă nu doar la ordinele și dispozițiile unui superior militar, dar și a unui superior civil.

După natura sa, executarea unui ordin sau a dispoziției este considerată o faptă nonpenală, pentru că lipsește vinovăția celui ce execută ordinul. Deși constituie o faptă cauzatoare de prejudicii, ea nu atrage după sine răspunderea penală a făptuitorului nemijlocit, pentru că acesta nu conștientizează caracterul ilegal al ordinului, ci, din contra, consideră că execută o faptă legală și necesară în circumstanțele concrete ale cauzei. Obligația executării ordinului sau a dispoziției rezultă nemijlocit din relațiile de serviciu dintre un superior și un subaltern, din cerințele disciplinei care stă la baza funcționării normale a organizațiilor și instituțiilor. Includerea acestei cauze în lista celor care exclud caracterul penal al faptei, pe de o parte, ridică autoritatea superiorilor, iar pe de altă parte, garantează securitatea subalternilor [2,p.334].

Drept temeii pentru comiterea faptei prevăzute de legea penală îl constituie ordinul sau dispoziția superiorului. În sens general, ordinul și dispoziția practic sunt sinonime.

În doctrină prin ordin se subînțelege o dispoziție a comandantului (șefului) adresată subordonaților care cere executarea unor acțiuni, respectarea unor reguli sau stabilește o ordine sau o situație [3, p.37].

Ordinele și dispozițiile se emit de către militari, persoanele cu funcții de răspundere sau de funcționarii publici. Ele sunt obligatorii pentru subalterni dacă sunt în limitele competenței persoanei care le-a emis.

Caracterul legal și obligatoriu al ordinului sau al dispoziției se prezumă. În sensul că subalternul nu poate pune la îndoială necesitatea executării acestora, dacă emană de la superiorul său, și dacă nu este vădit ilegal.

Neexecutarea unui ordin legal, poate atrage după sine răspunderea, inclusiv penală a subalternului. Pentru a nu executa ordinul sau dispoziția superiorului, subalternul trebuie să fie sigur că acesta este unul ilegal.

În teoria dreptului penal sunt evidențiate mai multe condiții de recunoaștere a executării ordinului sau a dispoziției drept circumstanță care exclude caracterul penal al faptei, și anume: ordinul trebuie să emane de la persoana împuternicită, adică de la superiorul executantului; să fie emis în limitele competenței superiorului, în conformitate cu împuternicirile acestuia; să ia o formă anumită [4, p.53].

Condiția de bază însă este ca ordinul sau dispoziția să fie ilegale, adică să fie contrare prevederilor legii sau altor acte normative, regulamente și să cauzeze prejudicii valorilor sociale protejate de lege., superiorul este șeful nemijlocit, șeful direct, sau un superior mai mare în grad decât cel căruia îi este adresat ordinul sau dispoziția. În sfera de serviciu, superiorul se consideră cel care nemijlocit poate da ordine sau indicațiile subalternilor săi conform fișei de post sau subordonării de serviciu. Șeful unei instituții în toate cazurile este superiorul oricărui colaborator al instituției.

Executantul ordinului poate fi doar persoana care se află în subordinea superiorului. Astfel, executantul nu va fi justificat să execute ordinul unei persoane superioare în funcție, dacă acesta nu este șeful direct și nu-l are în subordine. De regulă, executantul cunoaște șefii săi direcți care pot da ordine sau dispoziții.

Executantul trebuie să execute doar ordinul sau dispoziția emisă în forma corespunzătoare și de persoana respectivă. Ordinul și dispoziția pot fi atât verbale, cât și scrise. În unele cazuri, ordinul sau dispoziția după formă poate să conțină două semnături (ex. directorul și contabilul-șef).

Fapta comisă în vederea executării ordinului poate avea forma acțiunii sau a inacțiunii, dar în toate cazurile să fie prevăzută de legea penală, adică să atenteze la valorile sociale protejate de lege.

Ordinul sau dispoziția trebuie să fie obligatorii pentru subaltern, adică să intre în obligațiile funcționale ale acestuia.

Ca rezultat al executării ordinului poate fi cauzat prejudiciu diferitelor valori sociale: naturii, proprietății, protecției muncii, securității circulației etc.

În pofida faptului că executarea ordinului atentează la valorile sociale, persoana care îl execută nu este atrasă la răspunderea penală. Potrivit Codului penal, răspunderii penale pentru fapta săvârșită este supusă persoana care a emis ordinul sau dispoziția. În așa mod executantul nemijlocit – subalternul, apare ca un mijloc de comitere a infracțiunii.

Persoana care execută ordinul nu trebuie să conștientizeze caracterul ilegal al acestuia și caracterul ilegal al faptei sale. Sub aspect al laturii subiective, forma de vinovăție cu care acționează executantul este imprudența sau fapta este comisă fără vinovăție.

Potrivit alin.2, art. 40/1 CP al RM, persoana care a comis intenționat o infracțiune în vederea executării ordinului sau dispoziției vădit ilegale ale superiorului răspunde penal în temeieri generale.

Ordinul care este vădit ilegal nu urmează a fi executat. Se consideră vădit ilegale ordinele sau dispozițiile contrare ordinii publice, care încalcă vădit și nejustificat drepturile și interesele protejate de lege. Legea specifică că vădit ilegale sunt ordinele sau dispozițiile de a comite un genocid sau infracțiuni contra umanității. Persoana care execută un ordin vădit ilegal va fi trasă la răspunderea penală în calitate de autor al infracțiunii, iar cel care l-a emis – în calitate de organizator.

Pentru a fi tras la răspundere penală, inferiorul trebuie să cunoască caracterul ilegal al ordinului. Caracterul ilegal poate fi dedus din incompetența persoanei care a emis ordinul, din nerespectarea formei acestuia, din dispunerea cauzării anumitor prejudicii care sunt inadmisibile (de exemplu, de a comite un omor, sau de a sustrage bunurile unei persoane etc.). Concomitent, subalternul cunoaște nu doar caracterul ilegal al ordinului, dar conștientizează că comite o infracțiune și dorește sau admite survenirea consecințelor, fiind ghidat de dorința de a executa ordinul.

Neexecutarea ordinului sau dispoziției vădit ilegale exclude răspunderea penală.

Referințe:

1. *Курс уголовного права*. Том 1. Общая часть. Учение о преступлении. Под ред. Н.Ф. КУЗНЕЦОВОЙ и И.М. ТЯЖКОВОЙ. Москва: Зерцало-М, 2002.
2. *Уголовное право России. Общая часть: Учебник*. Отв. ред. Б.В. ЗДРАВОМЫСЛОВ. Москва: Юристъ, 1996.
3. ULIANOVSKI, X. Executarea ordinului ca circumstanță care exclude caracterul penal al faptei. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr. 6.
4. ЛОСЕВ, В. Исполнение приказа в условиях военной службы как обстоятельство, исключающее преступность деяния. В: *Судовый весник*, 2005, № 1.

ATRAGEREA MINORILOR LA ACTIVITATE CRIMINALĂ SAU DETERMINAREA LOR LA SĂVÂRȘIREA UNOR FAPTE IMORALE: FORMĂ SPECIALĂ A INSTIGĂRII?

Stanislav COPEȚCHI

Una dintre întrebările-cheie care apare în contextul infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM rezidă în soluționarea problemei dacă atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale constituie o formă specială a instigării. Evident, o astfel de întrebare rezultă din recunoașterea de către legiuitor a instigatorului ca participant la infracțiune. Potrivit art.42 alin.(4) CP RM, se consideră instigator persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să săvârșească o infracțiune. În același timp, în dispoziția normei de la art.208 CP RM, legiuitorul operează cu astfel de termeni indispensabili activității instigatorului meniți să reflecte modalitățile normative ale faptei prejudiciabile: 1. atragerea; 2. instigarea; 3. determinarea.

Aparent, în raport cu activitatea instigatorului, comportă identicitate noțiunea de „atragere” specificată la art.208 CP RM, care de altfel nu presupune altceva decât o activitate a persoanei de influențare asupra psihicului altei persoane întru determinarea la comiterea unei infracțiuni. *Lato sensu* și activitatea instigatorului ca participant la infracțiune presupune exercitarea unei presiuni asupra psihicului uman în scopul comiterii de acesta din urmă a unei fapte prejudiciabile.

Părerile savanților la acest subiect variază, unii opinând că infracțiunea prevăzută la art.208 CP RM reprezintă o formă specifică a instigării, iar alții, din contra, susțin contrariul. Bunăoară, M.V. Ivanova [1] consideră că deși atragerea minorilor la săvârșirea infracțiunilor amintește de instigare, aceasta are totuși o semnificație independentă. Pe o poziție radical opusă se situează autorii ruși A.I. Ciuceaev și V.V. Palii [2].

În general, prin formă specială de instigare, trebuie să înțelegem aceeași activitate specifică instigatorului – participant la infracțiune, dar care ia forma unei infracțiuni distincte, a cărui comportament de determinare la comiterea unei infracțiuni este incriminat în mod separat de o anumită normă din partea specială a Codului penal (instigare calificată). Pe cale de consecință, în ipoteza instigării unei persoane la comiterea unei anumite infracțiuni, comportamentul instigator fiind în acest caz incriminat drept infracțiune cu titlu de *nomen iuris*, cele comise urmează a fi calificate în conformitate cu norma din partea specială a Codului penal care stabilește drept infracțiune forma specială a instigării, nefiind necesară, în acest caz, trimiterea la norma de la alin.(4) art.42 CP RM. Alta însă, va fi soluția în cazul acțiunilor unei persoane care a atins vârsta de 18 ani de determinare a unui minor la comiterea unei infracțiuni. Într-o atare situație, de regulă, cele comise de adult urmează să fie încadrate în conformitate cu art.208 CP RM și norma care prevede comportamentul infracțional la care a recurs minorul sub

influența exercitată, cu trimitere la alin.(4) art.42 CP RM, sau fără trimitere, în situația de determinare la comiterea unei infracțiuni a unui minor care nu este pasibil de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de lege (ipoteza autoratului mediat).

În continuarea intervenției noastre științifice, vom identifica coraportul dintre noțiunile care apar pe post de modalități normative. În acest sens, apare întrebarea: sunt oare echipolente sintagmele „atrageră”, „instigare” și „determinare” prevăzute la art.208 CP RM, în raport cu activitatea instigatorului – participant la infracțiune?

În sensul infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM, prin „atrageră” trebuie de înțeles o influențare neconcretizată exercitată asupra victimei, prin manipularea psihologică a acesteia, când i se inoculează în conștiință modul criminal de viață sau când se întreprinde o racolare a acesteia într-un grup infracțional [3]. Pe când, în conjunctura instituției participației penale, prin „instigare” urmează să înțelegem activitatea unei persoane de a determina cu intenție o altă persoană să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală [4]. Din definițiile reproduse desprindem ideea că deși ambele activități presupun exercitarea unui atac asupra psihicului uman, acestea se deosebesc după natura influenței: concretizată, în cazul instigării și neconcretizată, în situația atragerii.

În altă privință, similitudinea dintre infracțiunea de atrageră a minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale și activitatea instigatorului în contextul participației penale, decurge din ipoteza în care fapta prejudiciabilă a infracțiunii de la art.208 CP RM se exprimă prin „instigarea minorilor la săvârșirea infracțiunilor”. Și într-un caz și în altul, legiuitorul folosește termeni practic identici din punct de vedere semantic: în cazul art.42 alin.(4) – instigatorul ca participant la infracțiune, cu activitatea de instigare corespunzătoare acestuia; iar în cazul infracțiunii specificate la art.208 CP RM – instigarea ca acțiune săvârșită de o persoană care a împlinit vârsta de 18 ani în privința minorilor. Anume în ipoteza dată, se impune cu stringență de decis dacă formează sau nu infracțiunea supusă cercetării o formă specială a instigării. Cu atât mai mult, că ambele activități constituie acțiuni concretizate de determinare a altei persoane la comiterea unei infracțiuni. Chiar și în aceste condiții optăm asupra alegației potrivit căreia infracțiunea prevăzută la art.208 CP RM nu este o formă specială a instigării.

In concreto, potrivit literaturii de specialitate [5], pentru a fi în prezența instigării, sunt necesare întrunirea cumulativă a următoarelor condiții: 1. obiectul juridic al faptei săvârșite de autor și obiectul juridic al instigării să fie identice; 2. prezența a cel puțin doi subiecți – instigatorul și instigatul; 3. activitatea instigatorului să fi avut drept urmare determinarea instigatului la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală; 4. activitatea de determinare să fie săvârșită cu intenție.

În sensul infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM, instigarea nu trebuie să întrunească toate condițiile sus-nominalizate. În special, nu interesează faptul dacă cel instigat (minorul ca victimă a infracțiunii) a recurs sau nu la

comiterea infracțiunii la care a fost determinat. Este necesar și suficient ca adultul să fi reușit implantarea în conștiința minorului a intenției de a comite o infracțiune, indiferent dacă minorul a consimțit benevol sau silit. Important este ca acesta din urmă să fi căzut de acord să săvârșească faptele la care a fost instigat. Aceasta de fapt este linia de bază de demarcație a instigării de infracțiune prevăzută la art.208 CP RM, atunci când fapta prejudiciabilă se exprimă prin instigarea minorilor la săvârșirea infracțiunii. Tocmai datorită acestui fapt, infracțiunea dată este una formală consumându-se odată cu exercitarea de către persoana care a atins vârsta de 18 ani a unor acțiuni de determinare a minorilor la săvârșirea unei infracțiuni.

În altă ordine de idei, și noțiunea de „determinare” utilizată de autoritatea legislativă în cuprinsul art.208 CP RM amplifică riscul aprecierii infracțiunii date drept formă specială a instigării, din moment ce potrivit legii penale, instigatorul este acel participant la infracțiune care determină o altă persoană să comită o infracțiune. Prin urmare, s-ar părea că noțiunile date au fost folosite de legiuitor cu același sens. Poate. Doar că, la o analiză mai minuțioasă observăm faptul că sintagma „determinare” în conjunctura art.208 CP RM vizează influențarea minorului de a săvârși anumite fapte imorale. De aici și concluzia: instigarea în ipoteza participației penale presupune determinarea unei persoane la comiterea unor fapte prevăzute de legea penală, dar nu și altor fapte ilegale.

Rezumând cele expuse *supra*, concluzionăm că, incontestabil, atunci când fapta prejudiciabilă se exprimă în instigarea minorilor la săvârșirea unei infracțiuni, intervenția are loc prin instituția participației penale. Or, ambele presupun exercitarea unei presiuni de ordin fizico-psihic asupra unei alte persoane întru determinarea celei din urmă la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală. Totuși, infracțiunea prevăzută la art.208 CP RM nu constituie o formă specială a instigării căci: a) după conținut este mai largă (or, presupune și ipoteza influențării neconcretizate); b) drept infracțiune legiuitorul stabilește nu doar atragerea la comiterea unei infracțiuni ci și a unor fapte neinfracționale (fapte imorale); c) conține un specific dictat de pericolozitatea atragerii la comiterea de infracțiuni a unor persoane cu un statut social vulnerabil – minorii; d) nu trebuie să cuprindă toate condițiile valabile și necesare activității instigatorului.

Referințe:

1. ИВАНОВА, М.В. *Ответственность и наказание за вовлечение несовершеннолетних в совершение преступления*. Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Волгоград, 2004.
2. ЧУЧАЕВ, А.И., ПАЛИЙ, В.В. *Вовлечение в совершение преступления: спорные вопросы трактовки*. В: *Российский следователь*, 2006, № 9, с.20-23.
3. BRÂNZA, S., STATI, V., elab. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. ISBN 978-9975-53-028-6.
4. GIURGIU, N., elab. *Legea penală și infracțiunea*. Iași: Gama, 1994.
5. GRAMA, M., elab. *Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor*. Chișinău: CEP USM, 2003. ISBN 9975-70-328-3.

RESPONSABILITATEA REDUSĂ ÎN DREPTUL PENAL: CONCEPT ȘI PROBLEMATICĂ

Stela BOTNARU

În conformitate cu dispozițiile alin. (1) art.21 CPRM, „sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice, responsabile, care în momentul săvârșirii infracțiunii au împlinit vârsta de 16 ani”. Din această stipulație, în cazul în care persoana ce a comis infracțiunea a fost declarată de organul competent iresponsabilă nu se mai antrenează răspunderea penală a acesteia. Însă între responsabilitate și iresponsabilitate nu se constată existența unui hotar pronunțat, accentuat. În lipsa acestuia, apare întrebarea firească cu privire la răspunderea persoanelor care au săvârșit fapte prejudiciabile în intervalul dintre starea de responsabilitate și cea de iresponsabilitate. În literatura de specialitate, conceptul „responsabilități” reduse provoacă multiple discuții. Pentru prima dată despre responsabilitatea redusă se menționa în legislația penală a Germaniei: în Codul penal al Landului Braunschweig din 1840, în Codul penal al Landului Sachsen-Altenburg din 1841 etc. În aceste coduri, printre factorii ce determină starea de responsabilitate redusă se indică deficiența mintală, subdezvoltarea, ebrietatea, lipsa completă de educație. Pentru faptele infracționale săvârșite în asemenea stare, se prevedea stabilirea unei pedepse mai blânde. Dispoziții similare, în acest sens, prevedea legislația penală a Suediei (a.1864), Danemarcei (a.1886), Finlandei (a.1889). Actualmente, Codurile penale ale mai multor țări (inclusiv al Republicii Moldova (art.23¹), al Germaniei (§21) etc., conțin dispoziții exprese ce reglementează responsabilitatea redusă.

Responsabilitatea redusă reprezintă o formă a responsabilității și este definită la alin.(1) art.23¹CP RM după cum urmează: „Persoana care a săvârșit o infracțiune ca urmare a unei tulburări psihice, constatată prin expertiza medicală efectuată în modul stabilit, din cauza căreia nu-și putea da seamă deplin de caracterul și legalitatea faptelor sale, sau nu le putea dirija pe deplin, este pasibilă de responsabilitate penală redusă”. Efectul constatării existenței reale a acesteia este starea de atenuare a răspunderii penale sau o circumstanță atenuantă personală. Apariția reglementării exprese a responsabilității limitate, cum mai este numită în literatura de specialitate, a fost absolut necesară și binevenită, oferind, în acest sens, instanței de judecată posibilitatea de a face referire la aceasta în cazul în care atribuie starea psihofizică a persoanei la circumstanțele atenuante pentru a reduce din termenul de pedeapsă având în vedere gradul redus de responsabilitate și de pericol social al faptei.

Caracterizând responsabilitatea redusă, mai mulți autori au interpretat-o diferit, fapt ce confirmă problematica instituției respective. De pildă, autorii publicațiilor ruse din anii 70-80 ai sec.XX determinau responsabilitatea redusă ca fiind:

a) capacitate limitată, diminuată, de a-și da seama de faptele sale și posibilitate redusă de a le conduce (Averbuh, Golubeva);

b) starea psihică a persoanei în cadrul căreia capacitatea de a-și da seama de faptele comise și de a le coordona, nu este pierdută complet, dar este scăzută devinând de la normă din cauza unor anomalii psihice de care suferă persoana: neuroză, debilitate, psihopatii etc. (Sușenco);

c) o modalitate a responsabilității în cadrul căreia, din unele cauze, posibilitatea făptuitorului de a conștientiza importanța faptelor sale sau de a conduce cu ele în timpul comiterii infracțiunii este diminuată (Kudreavțev).

Toate acestea permit constatarea unei vinovății reduse și, ca rezultat, stabilirea unei răspunderi și a unei pedepse mai reduse (Gluhareva). Totuși, majoritatea specialiștilor în domeniu consideră, pe bună dreptate, că responsabilitatea redusă reprezintă o varietate a responsabilității, în cadrul căreia făptuitorul în procesul săvârșirii infracțiunii, în cazul prezenței la el a unor tulburări psihice care nu exclud responsabilitatea, nu este capabil să conștientizeze pe deplin caracterul și gradul prejudiciabil al faptei (faptelor) sale sau nu le poate conduce. Responsabilitatea redusă este caracterizată prin două criterii: criteriul juridic (psihologic) și criteriul medical (biologic). Criteriul juridical responsabilității reduse este caracterizat prin capacitatea diminuată, minimalizată a făptuitorului de a-și da seama de cele săvârșite, de a aprecia importanța acestora și prin capacitatea redusă de a motiva faptele sale. În acest caz se au în vedere faptele prejudiciabile prevăzute de legislația penală, a căror componentă conțin semnele unei tulburări psihice a subiectului infracțiunii, precum și diminuarea esențială a posibilității acestuia de a conștientiza și de a dirija faptele sale. Criteriul medical cuprinde o dereglare temporară a activității psihice, prezența unei anomalii psihice, unele forme ale psihopatiilor, neurozele, debilitatea, subdezvoltarea psihofiziologică etc. Codul penal al Federației Ruse atribuie la răspunderea limitată următoarele tulburări psihice: oligofrenia; isteria; nevroza isterică; psihastenia; neurastenia; psihozele alcoolice; alte psihoze ce afectează capacitatea normală a creierului.

Responsabilitatea redusă are o legătură strânsă nu cu vinovăția, ci cu răspunderea penală, în special cu instituția individualizării pedepsei pentru persoanele recunoscute cu responsabilitate redusă.

Formele de vinovăție nu depind de responsabilitatea persoanei, astfel încât este imposibil de imaginat intenția relativă sau neglijența redusă. În cazul responsabilității reduse, ceea ce atenuază răspunderea făptuitorului nu este cuantumul vinovăției, ci aptitudinea incompletă de realizare a aspectului faptic și a periculozității acțiunii. În acest context, în literatură de specialitate, este expusă ideea potrivit căreia cuantumul vinovăției se determină cu ajutorul semnelor laturii subiective a componentei de infracțiune și depinde de forma acesteia (intenție sau imprudență), de tipul intenției (directă sau

indirectă) sau al imprudenței (neglijență sau încredere exagerată) și de conținutul acestora. Totuși nu poate fi negată legătura dintre responsabilitatea limitată a persoanei și vinovăție. Astfel, persoana poartă răspundere pentru comportamentul său în măsura în care ea avea posibilitatea de a controla acest comportament, de a dirija cu el. Lipsa unui act volitiv în calitate de imbold al faptei exclude răspunderea, iar o măsură de imperfecțiune a legăturii acestui act volitiv cu condițiile exterioare influențează cuantumul vinovăției și caracterul răspunderii.

Persoana care suferă de o dereglare psihică ce nu exclude responsabilitatea este, indiscutabil, un subiect al aplicării răspunderii penale. Faptul că subiectul răspunderii penale a săvârșit infracțiunea într-o stare de responsabilitate redusă nu înseamnă că pedeapsa în toate cazurile urmează a fi atenuată (lit.d) alin.(1) art.76 CP RM). În practică, putem întâlni și situații când făptuitorul prezintă un pericol sporit, și în aceste cazuri se cere obligatoriu, pe lângă pronunțarea unei pedepse penale, aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter medical (măsuri de siguranță). Problema principală a acestei instituții rezidă în determinarea expresă a tulburărilor psihice care ar duce la o capacitate redusă a persoanei de a conștientiza acțiunile/inacțiunile sale sau de a le dirija. Mai mult ca atât, nu există niciun act normativ (regulament, ordin, instrucțiune) în vigoare care ar prevedea bolile sau tulburările psihice (cronice sau temporare) ce ar condiționa starea de iresponsabilitate. Astfel, necesită a fi elaborat un mecanism clar determinat pentru aplicarea instituției responsabilității reduse, se impune sistematizarea practicii judiciare pe acest segment, ceea ce va contribui la aplicarea uniformă a acestei instituții. În același scop, pledăm pentru adoptarea unui act normativ care ar reglementa instituția responsabilității reduse.

Referințe:

1. КОЗАЧЕНКО, И.Я., СУХАРЕВ, Е.А., ГУСЕВ, Е.А. *Проблема уменьшенной вменяемости*. Екатеринбург, 1993.
2. КУДРЯВЦЕВ, И.А. Ограниченная вменяемость. В: *Государство и право*, 1995, №5.
3. КЕЛИНА, С.Г., КУБРЯВЦЕВ, В.Н. *Принципы советского уголовного права*. Москва: Наука, 1988.

MINORUL – VICTIMĂ A INFRAȚIUNII DE RĂPIRE A UNEI PERSOANE

Dorina GUREV

Domeniul protecției drepturilor copilului în țară a înregistrat o evoluție importantă din momentul când Republica Moldova a aderat la *Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului* [1], adoptată la 20.11.1989 la New York, care, printre altele, consfințește că: „din cauza lipsei sale de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de o protecție și îngrijire specială, inclusiv de protecție juridică adecvată”. Respectând angajamentele asumate prin ratificarea acestui document, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat la 15.12.1994 *Legea privind drepturile copilului* [2] care, prin prevederile art.30 stabilește că statul ia toate măsurile necesare pentru a preveni răpirea (subl. ne aparține – *n.a.*), vânzarea și traficul de copii în orice scop și sub orice formă. Mai mult, la elaborarea Codului penal în redacția din 2002, legiuitorul a diferențiat răspunderea penală pentru unele infracțiuni care, în mod direct sau indirect, atentează asupra minorului, asupra drepturilor și libertăților acestuia. Un exemplu, în acest sens, îl constituie și infracțiunea de răpire a unei persoane săvârșită cu bună știință asupra unui minor (lit.c) alin.(2) art.164 CP RM), agravantă care va constitui obiectul prezentului demers științific.

În literatura de specialitate [3, p.12; 4, p.159] în mod întemeiat se consideră că, pentru a fi aplicată agravanta de răpire a unei persoane săvârșită cu bună-știință asupra unui minor, este necesară îndeplinirea cumulativă a condițiilor: 1) victima să fie minor (condiție obiectivă); și 2) făptuitorul să manifeste bună-știință în privința calității de minor a victimei (condiție subiectivă).

De remarcat că, termenul „minor”, ce desemnează calitatea specială a victimei prevăzute la lit.c) alin.(2) art.164 CP RM este oarecum singular în plan legislativ; or, atât actele internaționale [5], cât și cele naționale [6; 7] utilizează termenul „copil”, care este echivalent termenului „minor”. Astfel, în conformitate cu prevederile acestor acte, o persoană este considerată copil din momentul nașterii și până la vârsta de 18 ani. Ipoteza minorului emancipat (alin.(3) art.20 Cod civil [8]) și a minorului care a încheiat căsătoria (alin.(2) art.20 Cod civil), adică situația în care minorul în vârstă de 16 ani dobândește capacitatea deplină de exercițiu, nu exclude încadrarea juridică în baza variantei agravate analizate, întrucât majoratul este atins odată cu împlinirea vârstei de 18 ani (alin.(1) art.51 al Codului familiei) [9] și nu odată cu obținerea capacității depline de exercițiu.

Totuși, nu toți minorii pot evolua în calitate de victime ale infracțiunii de răpire a unei persoane. Relevăm că, dacă minorul este rudă apropiată în raport cu făptuitorul, încadrarea juridică va fi în conformitate cu art.164¹ CP RM; or, tocmai această condiție reprezintă punctul de divergență a normei

speciale (art.164¹ CP RM) în raport cu norma generală (lit.c) alin.(2) art.164 CP RM). Prin urmare, în cazul în care, între răpitor și victimă există relații de rudenie specificate la alin.(4) art.134 CP RM, și anume: părinții, copiii, înfietorii, copiii înfiați, frații și surorile, bunicii și nepoții lor, fapta nu va putea fi calificată potrivit lit.c) alin.(2) art.164 CP RM. Perorăm pentru această defalcare incriminatorie bazată pe relațiile de rudenie apropiate dintre făptuitor și victimă, remaniere legislativă operată prin Legea nr.277 din 18.12.2008 [10], luând în calcul: dreptul copilului de a comunica cu ambii părinți, cu bunei, frații, surorile și cu celelalte rude [11]; facultatea redusă de conștientizare de către minor asupra limitării libertății sale datorită relațiilor de rudenie apropiate, circumstanțe care, în ansamblu, denotă un pericol social mai redus al infracțiunii de răpire a unui minor de către o rudă apropiată.

Cu referire la condiția subiectivă, ce vizează atitudinea psihică a făptuitorului față de minoritatea victimei, a fost instituită concepția [12, p.291] potrivit căreia, sintagma *cu bună-știință* semnifică faptul cunoașterii cu certitudine de către făptuitor a calității, stării sau vârstei victimei. În legătură cu aceasta, se impune de menționat că întrucât legiuitorul în mod obligatoriu impune această condiție, ipoteza în care este răpit un minor, fapt despre care făptuitorul nu cunoștea sau admitea asupra minorității victimei, exclude aplicabilitatea agravantei analizate. Aceasta deoarece acționează principiul incriminării subiective (art.6 CP RM). În context, în cazul în care făptuitorul eronat consideră că răpește un minor, suntem în prezența tentativei la lit.c) alin.(2) art.164 CP RM. Aceasta deoarece, potrivit art.27 CP RM, tentativa de infracțiune reprezintă acțiunea sau inacțiunea intenționată îndreptată nemijlocit spre săvârșirea unei infracțiuni dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, aceasta nu și-a produs efectul. Astfel, în condițiile circumstanței agravante analizate, făptuitorul a întreprins toate acțiunile în vederea răpirii cu bună-știință a unui minor, însă infracțiunea nu și-a produs efectul din motivul că victima nu posedă această calitate.

În altă ordine de idei, vom supune delimitării varianta agravantă a infracțiunii de răpire a unei persoane prevăzute la lit.c) alin.(2) art.164 CP RM în raport cu cea a infracțiunii de luare de ostatici prevăzută la lit.c) alin.(2) art.280 CP RM). În acest sens, în literatura de specialitate este lansată opinia, potrivit căreia, pentru subiectul infracțiunii de luare de ostatici, nu prezintă interes personalitatea victimelor – acesta este interesat de posibilitatea de a utiliza ostaticul ca un mijloc pentru atingerea scopurilor, persoana vinovată nu are o relație personală cu ostaticii, pe când în cazul răpirii unei persoane, făptuitorul din diferite motive, este interesat de identitatea specifică a victimei [13, p.12; 14, p.41]. În ceea ce privește răpirea unei persoane, între victimă și făptuitor, de regulă, există relații juridico-civile, întrucât, adesea răpirea este una dintre modalitățile arbitrare de soluționare a conflictelor de

natură juridică [15, p.10]. Prin urmare, victima infracțiunii de răpire, de cele mai dese ori, îi este cunoscută făptuitorului, fiind identificată anticipat. Făptuitorul mizează că tocmai datorită răpirii minorului, apropiații care îi sunt cunoscuți făptuitorului, vor fi dispuși să se conformeze cerințelor lui, pentru eliberarea victimei ori, un motiv strict personal îl determină pe făptuitor de a alege anume minorul, de exemplu, din răzbunare. Cât privește luarea de ostatici, victimele, de regulă, sunt persoane întâmplătoare, necunoscute făptuitorului. Însă, dacă victima este identificată din timp, aceasta este bine cunoscută sau este copilul unei astfel de persoane, pentru ca cerințele să fie îndeplinite la sigur.

Tabloul investigațiilor noastre nu ar fi complet, dacă nu ne-am referi la consimțământul victimei minore de a i se aduce atingere propriei libertăți fizice. După cum am stabilit în alt studiu [16, p.60], nu poate fi calificată ca răpire a unei persoane ipoteza în care persoana părăsește benevol locul faptei. Este oare valabil acest lucru și în cazul consimțământului minorului? Legiuitorul autohton nu stabilește o vârstă concretă de la care consimțământul victimei de a i se aduce atingere libertății fizice ar avea validitate, așa cum, de exemplu, o întâlnim în legislația unor state ale SUA. Bunăoară, lit.b) alin.(1) Secțiunea 135.00 (Privarea ilegală de libertate, răpirea și împedierea în exercitarea tutoratului: Explicarea unor termeni) din Codul penal al Statului New York [17], lit.b) alin.(1) Secțiunea 13A-6-40 din Codul penal al Statului Alabama [18] și lit.c) Secțiunea 786 (Răpirea persoanei și infracțiuni adiacente: Definiții) din Codul penal al Statului Delaware [19], prevăd că persoana se consideră deplasată și reținută (privată de libertate) fără acord (subl. ne aparține – *n.a.*), dacă aceasta reprezintă un copil în vârstă de până la 16 ani, indiferent de mijloace, inclusiv prin convingerea victimei (acordul tacit și lipsa opunerii rezistenței), dacă părintele, tutorele, altă persoană sau instituție care efectuează controlul și supravegherea asupra copilului nu și-au exprimat acordul pentru o astfel de reținere și deplasare.

Deci, capacitatea de consimțământ în dreptul penal trebuie raportată regulilor din dreptul civil. Cel puțin, aceasta este viziunea majorității respondenților. Fără a infirma sau a confirma această marjă, venim cu concretizarea că, în aspirația respectării previzibilității legii penale, se impune o reglementare explicită a acestei dileme, așa cum o face, de exemplu, legiuitorul în cazul art.174 CP RM.

Referințe:

1. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la New-York, din 20.11.1989, în vigoare la 20.09.1990, Republica Moldova a aderat la convenție prin Hotărârea Parlamentului nr. 408 din 12.12.1990, în vigoare din 25.02.1993. În: *Tratate internaționale*, la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ed. oficială, Chișinău, 1998, vol.1, p.51-72.
2. Legea privind drepturile copilului nr.338 din 15 decembrie 1994. În: *Monitorul*

- Oficial al Republicii Moldova*. 1995, nr.13.
3. BRÎNZĂ, S. Răspunderea penală pentru omorul prevăzut la lit.e) alin.(2) art.145 CP RM. În: *Revista Națională de Drept*. 2009, nr. 4, p. 2-15.
  4. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Drept penal. Partea specială*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, vol. I, 2011. ISBN 978-9975-53-029-3.
  5. *A se vedea*: art.1 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului.
  6. *A se vedea*: alin.(1) art.51 din Codul familiei al Republicii Moldova din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.47-48/210.
  7. *A se vedea*: alin.(2) art.1 din Legea privind drepturile copilului.
  8. Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. – 2002. – Nr.82-86.
  9. Codul familiei al Republicii Moldova din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.47-48/210.
  10. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44/120. În vigoare din 24.05.2009.
  11. *A se vedea*: alin.(1) art.52 din Codul familiei al Republicii Moldova din 26.10.2000; art.17 din Legea privind drepturile copilului.
  12. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V.ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu*. (Legea nr.985-XVI din 18.04.2002. Cu toate modificările operate până la republicare în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.72-79/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009. ISBN 978-9975-105-20-0.
  13. НОВИКОВА, О. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика похищения людей: По материалам Северного Кавказа / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2006.
  14. НУРКАЕВА, Т. Преступления против свободы и неприкосновенности личной. В: *Российская юстиция*. 2002, №8, с.40-41.
  15. ПАРФИНЕНКО, И. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика похищения человека / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Иркутск, 2007.
  16. GUREV, D. Reflecții teoretice și practice asupra violenței în contextul infracțiunii de răpire a unei persoane. În: *Revista Națională de Drept*. 2013, nr.1, p.58-64
  17. New York Penal Code. Section 135.00: unlawful imprisonment, kidnapping and custodial interference – definitions of terms [Vizitat 10.07.2011]. Disponibil: <http://codes.lp.findlaw.com/nycode/PEN/THREE/H/135/135.00>
  18. Alabama Code – Article 3: Kidnapping, Unlawful Imprisonment and Related Offenses [Vizitat 10.07.2011]. Disponibil: <http://codes.lp.findlaw.com/alcode/13A/6/3>
  19. Delaware Criminal Code – Section 786: Kidnapping and related offenses. Definitions [Vizitat 10.07.2011]. Disponibil: <http://codes.lp.findlaw.com/decode/11/5/II/786>
  20. СУМАЧЕВ, А.В. Диспозитивность в уголовном праве. В: *Юридическая наука и правоохранительная практика*, 2008. № 1 (4), с.66-79.
  21. IONUȘ, R.-G. *Implicații juridico-penale asupra consimțământului victimei: Monografie*. Chișinău: CEP USM, 2011. ISBN 978-9975-71-154-8

ASPECTE POLEMIZATE ASUPRA CASTRĂRII CHIMICE NONVOLUNTARE

Raisa GRECU*, Adriana EȘANU

*Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Prin Legea Republicii Moldova pentru completarea unor acte legislative nr.34 din 24.05.2012 [1], în vigoare din 01.07.2012, cadrul sancționator subsecvent prevăzut la art.98 CP RM, a fost suplimentat cu o nouă măsură de siguranță, denumită – castrarea chimică (lit.b¹) alin.(2) art.98 CP RM). Așa cum rezultă din prevederile alin.(2) art.104¹ CP RM, aplicarea castrării chimice, concomitentă unei pedepse principale, constituie o obligație a instanței de judecată, dacă va reține la calificare:lit.a) și b) alin.(3) art.171 CP RM sau lit.a) alin.(3) art.172 CP RM. Dimpotrivă, în acord cu prevederile alin.(3) art.104¹ CP RM, aplicarea acestei măsuri de siguranță este lăsată la discreția instanței în cazul săvârșirii infracțiunilor de la art.171 alin.(2) lit. a), alin.(3) lit.c)-f),art.172 alin.(2) lit.a), alin.(3) lit.a¹)-e) CP RM. Astfel, punctul de convergență la care se raportează castrarea chimică obligatorie îl constituie atentarea la inviolabilitatea sexuală a minorului, iar în cazul castrării chimice discreționare, atentarea la libertatea și inviolabilitatea sexuală a persoanei.

Despre modul de executare al acestei măsuri de siguranță, putem să avem doar închipuiri vagi. Aceasta deoarece, așa cum rezultă din art.291¹ al Codului de executare al RM [2], Guvernul Republicii Moldova urma să adopte Regulamentul cu privire la modul de executare a măsurii de siguranță prin aplicarea castrării chimice. De mai bine de zece luni din momentul intrării în vigoare a noii măsuri de siguranță, actul normativ mult așteptat încă nu a fost adoptat. La moment, legiuitorul a stabilit în alin.(4) art.104¹ CP RM doar subiecții implicați în punerea în executare a măsurii de siguranță (instituțiile medicale în comun cu instituțiile penitenciare) și perioada de punere în aplicare a acesteia (în cele trei luni din urmă de ispășire a pedepsei, după rămânerea irevocabilă a sentinței de condamnare). De aici, apare ca firească întrebarea: de ce castrarea chimică este o măsură de siguranță distinctă și nu o varietate a măsurilor de constrângere cu caracter medical, asemeni tratamentului medical forțat aplicat alcoolicii sau narcomanilor (art.103 CP RM)? Aceasta nu este unica întrebare care apare pe fundalul controversatei măsuri de siguranță.

Consacrarea în premieră a castrării chimice în legea penală a Republicii Moldova a ridicat multiple polemici privind oportunitatea unei astfel de sancțiuni, natura juridică a acesteia și, nu în ultimul rând, fundamentarea ei socială și de drept. De remarcat că opinia societății civile la capitolul oportunității aplicării castrării chimice este scindată în *pro* și *contra*, pe când marea majoritate a juriștilor privesc cu nedumerire asupra remanierii legislative care face obiectul demersului nostru științific. Deloc întâmplător, Președintele Republicii Moldova a refuzat să promulge Legea nr.34/2012. Or, nu putem să nu remarcăm multiplele disensiuni ale noii măsuri de siguranță cu

standardele internaționale în materia drepturilor omului. Cea mai esențială neconcordanță o prezintă castrarea chimică în raport cu art.3 din Convenția Europeană a Drepturilor și Liber-tăților Fundamentale ale Omului [3], care interzice în mod absolut tortura, pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante. Chiar dacă CEDO încă nu a examinat nici o cerere în legătură cu această problemă, jurisprudența tangențială acesteia ne dovedește reprobabilitatea acestei sancțiuni. Bunăoară, în cauza *Tyrrer contra Regatului Unit*[4], Curtea a acordat o deosebită semnificație naturii instituționalizate a violenței (folosirea nuierei ca instrument de pedeapsă), făcând referire la tratarea deliberată a unei persoane ca obiect aflat în puterea autorităților, care aplicau o pedeapsă ce constituia o agresiune la adresa demnității personale și integrității fizice [5, p.265], motiv din care a constatat o violare a art.3 din Convenție. Făcând o paralelă între pedeapsa corporală judiciară care a constituit obiectul cauzei *Tyrrer contra Regatului Unit* și castrarea chimică consacrată în legislația națională, nimic nu ne împiedică să-i atribuim statut de agresiune corporală instituționalizată. Deci, contrară art.3 din Convenție. Unii ar putea riposta asupra acestei alegații, făcând referire la alte state europene în care castrarea chimică este instituționalizată. O asemenea justificare o găsim și în *Nota informativă* la proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative [6]. *In concreto*, se exemplifică Germania, Danemarca, Suedia, țări în care este aplicată castrarea chimică cu acordul condamnatului(subl. ne aparține – *n.a.*). Anume consimțământul condamnatului de a fi supus castrării chimice constituie deznodământul polemicii ridicate. Datorită esenței acestei măsuri de siguranță, castrarea chimică nu este altceva decât un tratament medical, ce constă în administrarea în organismul bărbatului a unui preparat medical special, tratament ce are ca finalitate blocarea activității testosteronului, deci inhibarea dorințelor sexuale. Iar o intervenție în domeniul sănătății nu se poate efectua decât după ce persoana vizată și-a dat consimțământul liber și în cunoștință de cauză. Este o regulă fără derogare, prevăzută în Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicarea biologiei și medicinei, ratificată de Republica Moldova [7]. Printre altele, încă fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului a reiterat în cauza *Acmanne și alții contra Belgiei*[8] că impunerea unei intervenții medicale, fără consimțământul unui pacient adult abil mental, ar interfera cu dreptul său la integritate fizică și ar aduce atingere drepturilor protejate de art.8 CEDO. Însuși Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, în urma evaluării Legii Poloniei din 05.11.2009, care a instituit castrarea chimică nonvoluntară, a deliberat în pct.87) al Raportului din 2011 [9] că tratamentul anti-androgen ar trebui să se bazeze întotdeauna pe o evaluare psihiatrică și medicală individuală apro-fundată și că un astfel de tratament ar trebui să se acorde pe o bază pur voluntară (subl. ne aparține – *n.a.*). Așa cum ar trebui să fie cazul

înainte de a începe orice tratament medical, consimțământul scris liber și informat al persoanei în cauză ar trebui să fie obținut înainte de începerea tratamentului antiandrogeni, înțelegându-se că acordul poate fi retras în orice moment, în plus, astfel de persoane ar trebui să aibă o explicație detaliată (inclusiv în scris) cu privire la scopul și posibilele efecte adverse ale tratamentului în cauză. Pe lângă acordul informat, CPT-ul a mai formulat încă patru cerințe pentru a racorda această sancțiune instituționalizată prevederilor Convenției Europene pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, bazate pe art.3 din CEDO.

Argumentele etalate ne conving că consacrarea castrării chimice în arsenalul represiv național este un pas pripit, lipsit de o fundamentare științifică, iar disconsiderarea recomandărilor CPT-ului în materie, reprezintă o neonorare a obligațiilor pozitive de către Republica Moldova de a asigura la nivel legislativ un sistem suficient de garanții în vederea protejării drepturilor consfințite în CEDO. Iată de ce considerăm că legiuitorul ar trebui să revină la această reglementare în vederea: aprecierii corecte a naturii juridice a acesteia, grație căreia va identifica locul castrării chimice printre măsurile de siguranță; consacrării caracterului voluntar al castrării chimice și, desigur, pre-luării necondiționate a recomandărilor CPT-ului cu privire la cerințele impunerii ei în legislație.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr.126-129.
2. Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2005, nr.34-35.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 04.11.1950. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1997, nr.54-55.
4. Case of Tyrer versus United Kingdom. CEDH, 25 April 1978 [Accesat 19.05.2013] Disponibil: hudoc.echr.coe.int
5. Karen, REID. Ghidul specialistului în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Chișinău: Cartier, 2005. 672 p. ISBN 978-9975-79-395-7.
6. Notă informativă la proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat 25.04.2013] Disponibil: www.parlament.md
7. Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicarea biologiei și medicinei: Convenția privind drepturile omului și biomedicina, adoptată la Oviedo la 04.04.1997. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.1256-XV din 19.07.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2002, nr.110-112.
8. Case of Acmanne and others versus Belgium. CEDH, 10 December 1984 [Accesat 24.05.2013] Disponibil: echr.ketse.com
9. Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 26 November to 8 December 2009. Strasbourg.

PROBLEMATICA APLICĂRII NORMEI PRIVIND RISCUL ÎNTEMEIAT

Mariana GRAMA

A risca, adică a comite fapte în speranța unui final pozitiv în lipsa unei experiențe anterioare de comitere a unor astfel de fapte, este un element normal și necesar al activității vitale a oricărui organism social. Din acest punct de vedere, faptele, însoțite de risc, la fel ca și consecințele formale negative posibile ca rezultat al comiterii lor, în cele din urmă apar ca social-utile și necesare. Cu toate acestea, genul dat de „speranță” se poate finaliza și cu insucces, ba chiar să se producă consecințe grave negative neîntemeiate pentru cei din jur, iar aceste limite ale finalului probabil a faptelor însoțite de risc sunt determinate la nivel de lege. În sferile cele mai importante ale relațiilor sociale – la nivel de lege penală.

Deși situațiile din viața socială, însoțite de risc, au un caracter multispectual, totuși sînt caracterizate de trei elemente de bază:

- 1) prezența incertitudinii;
- 2) necesitatea de a alege din mai multe variante alternative de comportament posibil;
- 3) posibilitatea de a aprecia probabilitatea producerii rezultatului variantei de comportament alese.

În ce măsură reflectă acești parametri legea penală, apreciind anumite fapte însoțite de risc drept legale și pe cât de necesară este, în general, reglementarea de sine stătătoare a acestor fapte în Codul penal, sunt întrebările la care se cer răspunsuri.

Mai mulți autori [1, p.143-144; 2, p.256-257] sunt de părerea că existența printre normele Codului penal a unei norme referitoare la riscul întemeiat este binevenită, explicația fiind, de regulă, aceea că lipsa unei așa norme ar avea consecințe negative serioase pentru progresul științific, pentru rezolvarea neordinară a problemelor gospodărești și profesionale, ar împiedica inițiativa și curajul științific. Sunt dar și autori [2, p.101] care se expun contra existenței în Codul penal unui astfel de conținut al normei referitoare la riscul întemeiat. Deși norma respectivă există în Codul penal al Republicii Moldova de un deceniu, practica de aplicare a ei aproape că nu există. Mai mult decât atât, chiar și lucrătorii practici nu întotdeauna fac diferențe clare între riscul întemeiat și starea de extremă necesitate.

Legalitatea riscului în sfera reglementării juridico-penale este determinată de noțiunea „întemeiat”. Anume formula „risc întemeiat” a folosit-o legiuitorul nostru atunci când a prevăzut instituția dată printre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, spre deosebire de alte țări, cum sunt de exemplu, Lituania, Bulgaria, Uzbekistan, unde au fost folosite alte formule: „risc gospodăresc”, „risc profesional”, „risc de producere”.

Utilizând termenul „risc întemeiat”, trebuie să recunoaștem că pentru noi întrebarea despre subiecții ce pot admite riscul întemeiat este cât se poate de clară – poate fi orice persoană care cade sub incidența legii penale, din orice sferă socială. Este aceasta poziția corectă sau nu, întrebarea rămâne a fi una discutabilă.

În afară de aceasta, norma din art.40 CP RM, folosește termenul de „risc întemeiat” aducând în alin.(2) condițiile când riscul se consideră ca atare, iar în alin.(3) – condițiile când riscul nu se consideră întemeiat. Despre o eventuală depășire a limitelor riscului întemeiat, legiuitorul nu se expune, cum nu expune nici condițiile când ar putea exista (dacă aceasta este posibil) depășirea limitelor riscului întemeiat. Litera (j) din alin.(1) art.76 CP RM printre circumstanțele atenuante însă prevede „săvârșirea infracțiunii cu depășirea limitelor legale ale riscului întemeiat...”.

În context, noi suntem de aceeași părere cu autorul A.B.Saharov, care consideră că dreptul la risc, dreptul de a admite un comportament riscant, care ulterior s-ar încadra în prevederile art.40 CP RM, nu-l poate avea orice persoană, ci doar aceea care este profesionistă într-o anumită sferă și este capabilă să asigure respectarea condițiilor legalității riscului [3,p.117].

Este principal și cel de-al doilea moment: alegând termenul de „risc întemeiat”, legiuitorul a pus semnul egalității între această noțiune și noțiunea riscului legitim din punct de vedere juridico-penal. Așadar, riscul considerat întemeiat exclude fără oarecare condiții răspunderea penală, iar riscul considerat neîntemeiat atrage după sine răspunderea penală pe baze generale. Logic, dacă anumite condiții ale legalității riscului sunt încălcate, atunci, probabil, în opinia legiuitorului ar trebui aplicată norma ce prevede depășirea limitelor legale ale riscului întemeiat (art.76 alin.(1) lit.(j)), deși riscul se consideră, de fapt, neîntemeiat.

Specificul reglementării penal-juridice a riscului întemeiat se mai regăsește și în cadrul altei împrejurări, după noi, importantă. În conținutul normei penale, legiuitorul vorbește despre „...cauzarea de daune intereselor ocrotite de lege”. Astfel, legiuitorul confruntă dauna ce poate fi cauzată, nu cu o altă daună (așa cum se întâmplă în situația altor cauze care înlătură caracterul penal al faptei), dar cu scopul socialmente util, spre care tinde persoana și despre care, la fel, nu se expune clar legiuitorul. În consecință, avem un rezultat obiectiv și real al riscului care este comparat cu alt rezultat, aprecierea utilității și necesității căruia poartă un caracter subiectiv. În acest sens, de asemenea, există o multitudine de opinii [2, p.260].

Un alt aspect discutabil caracteristic instituției riscului întemeiat se deduce din alin.(3) art.40 CP RM atunci când legiuitorul declară că: „Riscul nu poate fi considerat întemeiat dacă era cu bună-știință îmbinat cu pericolul pentru viața persoanei...”. Codul penal al Federației Ruse, de exemplu

vorbește despre „...pericol pentru viața mai multor persoane”, pe când din legislația noastră reiese faptul că dacă chiar riscul este îmbinat cu pericol pentru viața unei singure persoane, nu se mai consideră întemeiat, poziție cu care nu suntem de acord. Ba mai mult, această prevedere poate crea confuzii în caz de interpretare a faptei ca risc întemeiat sau ca fiind comisă în stare de extremă necesitate [1, p.149-150].

Mai sunt și alte întrebări problematice caracteristice instituției riscului întemeiat, care urmează a fi examinate și chiar ar trebui punctate în legea penală, de exemplu: ce se înțelege prin scop socialmente util, care este forma vinovăției în cazul pricinuirii daunei intereselor ocrotite de lege ca rezultat al încălcării condițiilor legale de existență a riscului întemeiat, ce se întâmplă în cazul când este provocată daună pentru realizarea scopurilor socialmente utile intereselor ce nu sunt ocrotite de lege, cum putem aprecia care măsuri și care este „cuantumul” măsurilor ce sunt considerate necesare pentru a preveni cauzarea de daune intereselor ocrotite de lege pentru ca riscul să fie întemeiat etc.

Toate cele expuse mai sus, încă o dată ne pun în fața faptului că, în pofida unor studii care există deja în doctrina penală autohtonă referitor la riscul întemeiat, totuși norma din art.40 CP RM mai necesită a fi cercetată atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

Referințe:

1. ОРЕХОВ, В. *Необходимая оборона и иные обстоятельства исключают преступность деяния*. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. ISBN 5-94201-204-0.
2. ПАРХОМЕНКО, С. *Деяния, преступность которых исключается в силу социальной полезности и необходимости*. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. ISBN 5-94201-362-4.
3. ГРИНБЕРГ, М. *Технические преступления*. Новосибирск, 1992.
4. САХАРОВ, А. *Обстоятельства, исключают уголовную ответственность*. В: *Советское государство и право*, 1987, №11.

CASTRAREA CHIMICĂ – O NOUĂ MĂSURĂ DE SIGURANȚĂ PREVĂZUTĂ DE LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Ludmila NEGRITU

Prin Legea Republicii Moldova nr.34 din 24.05.2012 [1], sistemul sancționator prevăzut de legea penală a fost completat cu o nouă măsură de siguranță, fapt realizat prin inserarea în cap. X al părții generale a Codului penal al Republicii Moldova – „Măsurile de siguranță”, la art.98, a unei noi litere devenită lit.b¹), denumită „castrarea chimică”. Pornind de la prevederile art.104¹ CP RM, castrarea chimică reprezintă o măsură de siguranță obligatorie, sau după caz discreționară, aplicată de către instanța de judecată persoanelor care au săvârșit infracțiuni ce atentează la inviolabilitatea sexuală a minorilor ori la libertatea sau inviolabilitatea sexuală a persoanei.

Castrarea chimică are, întâi de toate, o conotație terapeutică ce vizează procesul de blocare a impulsurilor sexuale de anumiți compuși chimici hormonalni [2, p.13]. Așadar, este un tip de castrare temporară, care, de fapt, nu ține de extirparea sau sterilizarea invazivă a glandelor sexuale, ci de administrarea unor substanțe medicamentoase ce acționează asupra creierului inhibând hormonii care stimulează testiculele să producă testosteronul. De asemenea, aplicarea procedurii determină reducerea frustrării sexuale, potenței sexuale, frecvenței și intensității activității de masturbare. Consecința cea mai evidentă a castrării chimice este atenuarea recidivei în rândul celor ce suferă de parafilie până la 25-28% [3, p.26]. Este oportun de a reduce moderat interesele sexuale și fanteziile excitante pentru ca individul în cauză să-și poată controla propriul comportament sexual agresiv în plină autonomie, să-și poată reconstrui o rezistență mult mai solidă la aceste instincte sexuale anormale. De asemenea, studiile în materie [4, p.43] au demonstrat că pedofilia, cunoscută drept o perversiune sexuală, intră în categoria tulburărilor psihiatrice, supranumită „parafilie” – considerată o anomalie sexuală care poate produce perturbări personale și sociale considerabile.

Prin urmare, aplicarea doar a unei pedepse privative de libertate pentru aceste cate-gorii de persoane, nu ar avea un efect eficient de prevenție, în lipsa unui tratament medical și a unei psihoterapii corespunzătoare. Totuși, nu putem să nu remarcăm că, pe lângă avantajele relevate, castrarea chimică implică și unele controverse legate de: efectele colaterale ale acestui tratament; vârsta de la care poate fi aplicată respectiva măsură de siguranță; aspectul etic; costul acestei terapii etc. Opiniile privind consecințele nefavorabile ale terapiei antiandrogene sunt multiple, iar dato-rită studiilor științifice realizate [5, p.173], a fost demonstrat că este posibilă reducerea semnificativă a acestora, cu respectarea unor condiții: legea trebuie să prevadă efectuarea unor investigații medicale, înainte de începerea unui tratament, pentru a exclude prezența de afecțiuni endocrine, cardiovasculare, renale, osoase și hepatice.

O altă problemă pe care o discerne noua măsură de siguranță este cea a vârstei subiectului supus castrării chimice. Potrivit prevederilor alin.(2) art.104¹ CP RM, castrarea chimică se aplică în mod obligatoriu indiferent de pedeapsa principală pentru infracțiunile prevăzute la: art.171 alin. (3) lit.a) și b) CP RM; art.172 alin.(3) lit.a) CP RM. Nu putem să nu remarcăm că, în acord cu alin.(2) art.21 CP RM, pentru numitele infracțiuni, legiuitorul a instituit vârsta subiectului infracțiunii de 14 ani. Considerăm că este inadmisibil, dar și degradant să supunem un minor la castrare chimică, încălcând vădit principiul interesului superior al copilului, proclamat de Convenția ONU privind drepturile copilului [6], Constituția Republicii Moldova [7] și Legea privind drepturile copilului [8]. Castrarea prepuberală sau puberală afectează dezvoltarea somatică, fiind devastatoare pentru persoanele de sex masculin, caracterizată de producerea modificărilor în dezvoltarea psihică și intelectuală [9, p.2]. De aceea în unele state în care este consacrată această sancțiune, legiuitorul a ținut cont de aceste particularități. Bunăoară, în Germania vârsta subiectului castrării chimice nu poate fi mai mică de 25 ani. El poate fi supus tratamentului doar după ce a fost supus expertizei medicale pentru eligibilitate terapeutică [10, p.8]. Fiind o intervenție medicală, se pune problema abordării etice a castrării chimice. Convenția de la Oviedo privind drepturile omului și biomedicina [11] prevede la art.5 că „orice intervenție în domeniul sănătății nu se poate efectua decât după ce persoana vizată și-a dat consimțământul liber și în cunoștință de cauză”. Conchidem că aplicarea castrării chimice obligatorii este o încălcare flagrantă a respectivului act internațional, dar și a preve-derilor naționale, precum: Legea ocrotirii sănătății [12], Legea privind drepturile și responsabilitățile pacientului [13] etc.

În altă ordine de idei, atragem atenția asupra costurilor mari de implementare a castrării chimice sub forma terapiei hormonale. Astfel, după calculele estimate, pentru tratarea unui pacient în decurs de o lună, cheltuielile în Federația Rusă variază între 4.000 și 9.000 de ruble [14, p.1]. În unele state, precum California, subiectul supus castrării suportă cheltuielile pentru tratament în egală măsură cu statul [15, p.3], practică pe care o considerăm plauzibilă de implementat și în țara noastră.

Axându-ne pe experiența statelor americane, europene, care deja au o practică vastă în domeniu, conchidem că castrarea chimică este o măsură de siguranță oportună în prevenirea stării de recidivă în cazul subiecților pedofili. Totuși, pentru a nu intra în conflict cu standarde internaționale în materia drepturilor omului, urmează a fi elaborate garanții legislative de rigoare, precum: a) legislația trebuie să prevadă condițiile în care tratamentul poate fi aplicat și cele în care tratamentul nu poate fi aplicat; aplicarea automată a castrării chimice în cazul unor anumite categorii de infracțiuni este inacceptabilă; b) tratamentul trebuie aplicat doar cu acordul condamnatului,

liber exprimat și în cunoștință de cauză; până la exprimarea acordului, persoana trebuie informată despre efectele adverse ale tratamentului; ea trebuie să poată să-și retragă consimțământul la orice etapă; c) condamnatul urmează a fi examinat medical și psihic prealabil, în timpul și după tratamentul administrat; el trebuie să aibă acces la o consultație medicală independentă; d) evaluarea tratamentului urmează să fie făcută de către o autoritate medicală independentă; e) pentru a preveni recidiva, tratamentul trebuie să fie însoțit de psihoterapie și alte forme de consultanță; f) castrarea chimică nu trebuie să fie o condiție pentru eliberarea condamnaților de pedeapsă penală.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr.126-129.
2. FARAUNDO, A.R. *La castrazione chimica de rei parafiliaci:dibattito attuale*, 2006. [Accesat: 27.05.2013]. Disponibil: http://www.psicologiagiuridica.com/pub/docs/numero_14/articoli.pdf
3. *Ibidem*.
4. GAETANI, M. *Pedofilia – Un approccio multiprospettico*. Milano: Edizioni Franco Angeli, 2007. ISBN 88-464-8103-8.
5. PICOZZI, M., MAGGI, M. *Pedofilia – non chiamatelo amore*. Milano: Edizioni Angelo Guerini e Associati, 2007. ISBN 88-8335-382-X
6. *A se vedea*: alin.(1) art.3 al Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la New-York, la 20.11.1989. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.1990. În: *Tratate internaționale*, la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ed. oficială. Chișinău, 1998, vol.1, p.51-72.
7. *A se vedea*: art.50 din Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1994, nr.1. În vigoare din 27.08.1994.
8. *A se vedea*: art.24 al Legii privind drepturile copilului, nr.338-XIII din 15 decembrie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1995, nr.13.
9. DE ROSA, E. *Castrazione Universo del Corpo*. 1999. [Accesat: 02.05.2013]. Disponibil: [http://www.treccani.it/enciclopedia/castrazione_\(Universo_del_Corpo\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/castrazione_(Universo_del_Corpo)/)
10. FARAUNDO, A.R. Op. cit. Disponibil: http://www.psicologiagiuridica.com/pub/docs/numero_14/articoli.pdf
11. Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicarea biologiei și medicinei: Convenția privind drepturile omului și biomedicina, adoptată la Oviedo la 04.04.1997. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.1256-XV din 19.07.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2002, nr.110-112.
12. *A se vedea*: art.23 al Legii ocrotirii sănătății, nr. 411-XIII din 28.03.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1995, nr. 34.
13. *A se vedea*: art.13 al Legii privind drepturile și responsabilitățile pacientului, nr. 263 din 27.10.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2005, nr.176-181.
14. СЕРЕБРЯКОВА, Р. Химическая кастрация может и не подействовать на педофила. În: *Коммерсантъ Наука*, 2011, №9, с.1-2.
15. FARAUNDO, A.R. Op. cit. Disponibil: http://www.psicologiagiuridica.com/pub/docs/numero_14/articoli.pdf

MĂSURILE DE CONSTRÂNGERE CU CARACTER EDUCATIV AUTOHTONE, VS AL ROMÂNIEI ȘI FEDERAȚIEI RUSE

Ala OPALCO

Codul penal al Republicii Moldova care se aplică în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și actele internaționale, are drept obiectiv prevenirea de noi infracțiuni. Acest act legislativ enumeră faptele prejudiciabile comise cu vinovăție și pasibile de pedeapsa penală. Însă, cu o atenție deosebită legiuitorul autohton se referă la infractorul minor, apicând cel mai frecvent măsurile de constrângere cu caracter educativ, în cazul liberării de răspundere penală sau liberării de pedeapsa penală. Astfel, minorul poate fi liberat de răspundere penală, conform art.53 de către procuror în cadrul urmăririi penale și de instanța de judecată. La rândul său, art.54 creează posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ, făcând trimitere la art.104 care înglobează 5 măsuri de constrângere cu caracter educativ poziționate în cap. „Măsuri de siguranță”. Faptul că măsurile de constrângere cu caracter educativ urmează după măsurile de constrângere cu caracter medical și sunt continuate cu măsura de castrare chimică lit.b.1) art.98 și art.104.1 (deși castrarea chimică este și ea o intervenție medicală), nu denotă că această măsură (cast rarea chimică) este o completare la măsurile educative sau se aplică minorilor.

Drept măsuri de constrângere cu caracter educativ, art.104 prevede: 1. avertismentul, 2. încredințarea minorului pentru supraveghere unui anumit contingent de persoane fizice sau juridice, 3. obligarea de a repara daunele cauzate, 4. obligarea de a urma tratament medical de reabilitare psihologică, 5. internarea într-o instituție educativă sau medical-educativă.

Dacă în cazul liberării de răspunrele penală, în urma comiterii infracțiunii ușoare sau mai puțin grave pentru prima oară, legea penală prevede aplicarea măsurilor enumerate anterior, atunci, la liberarea de pedeapsă penală, art.93 legea prevede posibilitatea comiterii infracțiunilor nu doar a celor ușoare și mai puțin grave, dar și a celor grave, pentru care se aplică măsura internării sau alte măsuri de constrângere cu caracter educativ, ca și în cazul liberării de răspundere penală pentru comiterea doar a infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave.

Deși izvorul legislativ prevede la art.109 încă o posibilitate de a înlătura răspunderea penală a minorului, care a comis o infracțiune ușoară, mai puțin gravă sau chiar și gravă prin procedura de împăcare personală, această împăcare nu produce o educare sau reeducare a minorului infractor, care ar putea fi garantată prin intermediul aplicării măsurilor educative.

Codul penal al României, publicat în MO, partea I nr.510 din 24/07/2009, care va intra în vigoare la data de 1 februarie 2014 diferă prin structură, conținut și esență, când este vorba despre minorii infractori și măsurile

educative. Legiuitorului român prevede în cazul comiterii infracțiunii: pedepse, măsuri educative și măsuri de siguranță, deși noul cod prevede eliminarea aplicării pedepsei penale față de minor.

În titlul V – „Minoritatea”, care este alcătuit din cinci capitole consecutive și un număr impunător de articole, sunt reglementate minuțios următoarele aspecte: regimul răspunderii penale a minorului; regimul măsurilor educative neprivative de libertate; regimul măsurilor privative de libertate și dispozițiile comune. Deci, legiuitorului român pe lângă faptul că nu consideră măsurile educative drept măsuri de siguranță, el scoate în evidență două categorii de măsuri educative: a) măsuri educative privative de libertate și b) măsuri educative neprivative de libertate. Drept măsuri educative privative de libertate sunt considerate: a) internarea într-un centru educativ și b) internarea într-un centru de detenție. Un alt conținut, au măsurile neprivative de libertate: a) stagiul de formare civică, b) supravegherea, c) consemnarea la sfârșit de săptămână, d) asistarea zilnică. Facultativ, la măsurile neprivative de libertate pot fi impuse unele obligații cu o posibilă modificare sau stopate. Minorul poate fi obligat să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională. Ori, el poate fi obligat să nu depășească fără acordul serviciului de probațiune limita teritorială stabilită de instanță sau de a nu se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale sau la alte adunări publice, stabilite de instanță. O altă faptă imputabilă ar fi de a nu se apropia și a nu comunica cu victima sau cu membrii de familie ai acesteia, cu participanții la savârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instant. De asemenea, minorul poate fi obligat de a se prezenta la serviciul de probațiune, la datele stabilite de acesta și să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Din conținutul expus de legiuitor, rezultă că parte componentă și inevitabilă a măsurilor educative este serviciul de probațiune care se implică începând cu prima etapă – elaborarea referatului de evaluare a minorului și până la finele măsurilor educative.

În comparație cu legislația română, mai laconic la acest subiect este Codul penal al Federației Ruse, care reglementează măsurile de constrângere cu caracter educativ prin intermediul unui șir de articole concentrate în într-un singur capitol. Legea penală prevede următoarele măsuri de constrângere cu caracter educativ: 1) avertizarea, 2) transmiterea pentru supraveghere persoanei fizice sau juridice, 3) obligarea de a restitui paguba, 4) limitarea timpului liber și stabilirea unor exigențe față de comportament.

După cum se observă, toate trei izvoare legislative elucidează propria viziune vizavi de măsurile de constrângere cu caracter educativ aplicate minorului infractor. Pentru conformarea acestor măsuri la exigențele europene, este necesară o comparație între trei izvoare legislative, care e prezentată în următorul tabel.

Aspecte comparative

Codul penal al Republicii Moldova	Codul penal al României care va intra în vigoare la data de 1 februarie 2014	Codul penal al Federației Ruse
Partea generală	Partea generală	Partea generală
Capitolul X. Măsurile de siguranță	Titlul V – Minoritatea	Compartimentul V. Răspunderea penală a minorilor
<p>Art.98. Scopul și tipurile măsurilor de siguranță.</p> <p>Art.99. Aplicarea măsurilor cu caracter medical.</p> <p>Art.100. Internarea într-o instituție psihiatrică</p> <p>Art.101. Stabilirea, schimbarea, prelungirea și încetarea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical alienaților</p> <p>Art.102. Deducerea duratei de aplicare a măsurilor de constrângere cu caracter medical.</p> <p>Art.103. Aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicilor și narcomanilor sau punerea lor sub curatelă</p> <p>Art.104. Aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ</p> <p>Art.104. 1. Castrarea chimică</p> <p>Art.105. Expulzarea</p> <p>Art.106. Confiscarea specială</p> <p>Capitolul VI. Liberarea de răspundere penală</p> <p>Art.53. Liberarea de răspundere penală</p> <p>Art.54. Liberarea de răspundere penală a minorilor</p> <p>Capitolul IX. Liberarea de pedeapsă penală</p> <p>Art.93. Liberarea de pedeapsă penală a minorilor</p>	<p>Capitolul I – Regimul răspunderii penale a minorului</p> <p>Art.113. Limitele răspunderii penale</p> <p>Art.114. Consecințele răspunderii penale</p> <p>Art.115. Măsurile educative</p> <p>Art.116. Referatul de evaluare</p> <p>Capitolul II –Regimul masurilor educative neprivative de libertate</p> <p>Art. 117. Stagiul de educare civică</p> <p>Art.118. Supravegherea</p> <p>Art.119. Consemnarea la sfârșit de săptămână</p> <p>Art.120. Asistarea zilnică</p> <p>Art.121. Obligații ce pot fi impuse minorului</p> <p>Art.122. Modificarea sau încetarea obligațiilor</p> <p>Art.123. Prolungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate</p> <p>Capitolul III –Regimul masurilor educative privative de libertate</p> <p>Art. 124. Internarea într-un centru educativ</p> <p>Art.125. Internarea într-un centru de detenție</p> <p>Art.126. Schimbarea regimului de executare</p> <p>Art.127. Calculul duratei măsurilor educative</p> <p>Capitolul IV – Dispoziții comune</p> <p>Art. 128. Efectele cauzelor de atenuare și agravare</p> <p>Art.129. Pluralitatea de infracțiuni</p> <p>Art.130. Descoperirea unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității</p> <p>Art.131. Prescripția răspunderii penale a minorilor</p> <p>Art.132. Prescripția executării măsurilor educative</p> <p>Art.133. Efectele măsurilor educative</p> <p>Art.134. Minorul devenit major</p>	<p>Capitolul 14. Răspunderea penală și pedeapsa minorilor</p> <p>Art.87. Răspunderea penală a minorilor</p> <p>Art.88. Tipurile de pedepse aplicate minorilor</p> <p>Art.89. Stabilirea pedepsei minorului</p> <p>Art.90. Aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ</p> <p>Art.91. Conținutul măsurilor de constrângere cu caracter educativ</p> <p>Art.92. Lliberarea de pedeapsă a minorilor</p> <p>Art.93. Liberarea condiționată de pedeapsă</p> <p>Art.94. Termenele de prescripție</p> <p>Art.95. Termenele de prescripție a răspunderii</p> <p>Art.96. Aplicarea prevederilor acestui capitol față de persoanele cu vârsta de la 18 până la 20 ani</p>

Bibliografie:

1. *Codul penal al Republicii Moldova* [Accesat 21.05.2013] Disponibil: <http://lex.justice.md/>
2. *Codul penal al României*, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24/07/2009, care va intra în vigoare la data de 1 februarie 2014 [Accesat 21.05.2013] Disponibil: <http://www.avocatura.com/11491-noul-cod-penal.html>
3. *Уголовный кодекс Российской Федерации* [Accesat 21.05.2013] Disponibil: www.consultant.ru

CONCEPTUL ȘI POSIBILITĂȚILE GENETICII JUDICIARE

Mihail CHIRILĂ

Criminalistica este indisolubil legată de diferite domenii ale științei care sunt utilizate atât în cercetarea la fața locului, cât și în procesul determinării circumstanțelor în care s-au produs diferite infracțiuni și administrarea probelor necesare aflării adevărului în procesul judiciar. Urmele ridicate de la fața locului sunt examinate în laboratoare criminalistice de către experți, care identifică amprente digitale, substanțele chimice, fibrele textile, urmele homeoscopice rămase de la săvârșirea infracțiunii.

Descoperirile revoluționare recente impun reorientarea organului de urmărire penală în activitatea de administrare a probelor. La cercetarea locului săvârșirii infracțiunii să se acorde o atenție deosebită relevării, descoperirii, fixării și ridicării urmelor de natură biologică: sângele, urina, saliva, sperma, țesuturile, oasele, firele de păr ș.a., care prin intermediul examenului ADN vor contribui la identificarea făptuitorului și la aflarea adevărului în cauzele penale [1, p.17].

ADN acidul dezoxiribonucleic (în engl. *deoxyribonucleic acid, DNA* [2, p.34-36]), format din molecule organice complexe. Substanța se găsește în fiecare celulă a ființelor vii și este esențială pentru identitatea oricărui organism, de la *Euglena viridis*, mica ființă unicelulară aflată la granița dintre plante și animale, și până la *Homosapiens*, omul contemporan.

Structura ADN-ului a fost decodificată la începutul anilor 1950 de americanul James D. Watson și britanicul Francis Crick care au descifrat structura de dublă spirală a ADN. Conform propriilor afirmații, saltul calitativ al descifrării „secretului vieții” s-ar fi produs în ziua de 23 februarie 1953 [3, p.145].

Descoperirea ADN-ului a condus la înțelegerea conceptului de ereditate și, ulterior, la identificare, prin decodarea informațiilor genetice din componența moleculei de ADN. Structura chimică a ADN-ului înglobează codul genetic și se manifestă prin exprimarea caracterelor diferite ale fiecărei persoane: sex, înălțime, culoarea părului, ochilor etc. Fiecare celulă nucleată din organismul unui individ conține ADN și este o potențială sursă de identificare genetică a acestuia.

Amprenta genetică (sau profilul genetic) este o descoperire științifică relativ recentă. În 1984, geneticianul britanic Alec John Jeffreys a conceput un procedeu prin care un individ poate fi identificat după moștenirea sa genetică, metoda constând în extragerea și analiza ADN-ului dintr-o celulă provenită dintr-un fir de păr, din piele, salivă, spermă sau din sânge. Deși doi oameni pot să aibă un patrimoniu genetic identic, anumite secvențe, din structura ADN sunt specifice fiecărui individ, ceea ce ne face unici. Analiza genetică pune în evidență tocmai secvențele care dau profilul genetic inconfundabil al unei persoane.

Studierea moleculei de ADN nu a constituit o preocupare majoră pentru criminalistică până în anul 1985, când Alec Jeffreys și colegii săi de la Universitatea din Lancaster (Anglia) au prezentat, în premieră, valențele infinite ale ADN în identificarea unei persoane prin studierea urmelor biologice de orice natură lăsate de o persoană la locul săvârșirii infracțiunii [4, p.13].

Până la descoperirea ADN, urmele de natură biologică erau examinate în instituții specializate cu participarea specialiștilor din diferite domenii. În cadrul cercetărilor medico-legale se realiza analiza markerilor serologici clasici, erau folosite grupele sanguine, sistemul HLA, proteinele polimorfe și enzimele, cercetate prin metode imunologice sau electroforetice. Acești markeri genetici nu au dat niciodată rezultate suficient de concludente, mai ales în cazurile probelor analizate în cantități minime sau degradate, fapt des întâlnit în medicina legală, iar în afara analizei sângelui, celelalte probe, cum ar fi părul, saliva sau sperma, nu puteau fi analizate decât limitat [5, p.14].

Nu e vorba de înlocuirea identificării clasice medico-legale cu cea moleculară. Amprenta genetică nu permite decât stabilirea identității între structura genomică a unui individ cu o altă structură genomică și nu poate oferi date concrete privind fenotipul individual [6, p.359-361], ea completează identificarea medico-legală clasică și devine de neînlocuit în situațiile infracțiunilor grave și deosebit de grave.

Legislația Republicii Moldova prevede, în anumite situații, necesitatea prelevării unor mostre de natură biologică. În conformitate cu art.155 C.proc.pen. al RM, în calitate de mostre pot fi colectate: sânge, spermă, păr, secvențe de unghii, microparticule de pe corp, salivă, sudoare și alte eliminări ale corpului. Aceste urme trebuie păstrate în condiții speciale, conservate, pentru ulterioara cercetare. În prezent există recomandări metodice ale savanților biochimisti, criminaliști privind examinarea profilului ADN. Rezultatele remarcabile oferă posibilitatea identificării certe a persoanelor, cadavrelor, animalelor.

Din cele enunțate se observă caracterul complex al examinărilor profilului ADN în scopul stabilirii identității persoanei sau lipsa acestei identități. Examinarea se realizează în laboratoare speciale dotate cu aparataj sofisticat de către specialiști de profil. Pentru claritate, vom descrie laboratorul de expertize genetice judiciare ce funcționează cu succes în România.

Genetica judiciară [7, p.5] cuprinde un ansamblu de tehnici derivate din domeniul conexe – biochimia, genetica și criminalistica, pentru soluționarea unor cauze judiciare precum:

- identificarea de persoane în cazuri penale;
- determinarea relațiilor de rudenie naturală;
- identificarea victimelor dezastrelor naturale, accidentelor de mare amploare și actelor teroriste;
- identificarea victimelor de război etc.

Laboratorul de expertize genetice [8, p.19] efectuează:

– analiza prin metode genetice a urmelor biologice de natură umană (sânge, spermă, salivă, transpirație, fire de păr, depozite subunguiale, țesut osos, țesuturi dure etc.), ridicate de la locul faptei pentru identificarea persoanei care le-a creat;

– constituirea și gestionarea bazei de date computerizate, cu caracteristicile genetice ale persoanelor condamnate pentru săvârșirea de infracțiuni de natură judiciară, în scopul identificării rapide a autorilor infracțiunilor.

Schema fluxului de analiză cuprinde [9, p.28-29]: examinarea preliminară a urmelor; extracția ADN; cuantificarea ADN; amplificarea PCR (*polymerase chain reaction*); separarea și detecția produșilor de amplificare PCR; stabilirea profilului genetic; compararea profilului ADN al probei cu profilele din baza de date sau cu cele ale persoanelor din cercul de suspecți; formularea concluziilor expertizei, cu precizarea probabilității de repetare în populația de origine a profilului genetic identificat; dacă există identitate de profil genetic, se evaluează rezultatul prin raportare la frecvența alelelor în populația din care face parte persoana identificată.

Marele avantaj al tehnologiei amprentelor genetice – este fondată pe un demers științific obiectiv. Descifrarea structurii ADN a avut, are și va avea o importanță deosebită în cercetarea biologică, precum și în cercetarea altor domenii de activitate cu implicare genetică: medicină, zootehnie, criminalistică etc., deoarece informația genetică a viețuitoarelor este înmagazinată în ADN.

Sperăm, ca în viitorul apropiat și Republica Moldova să întreprindă acțiuni concrete în vederea implementării și aplicării metodei ADN-ului întru identificarea sigură a persoanelor prin probe criminalistice argumentate științific – progres radical în combaterea și prevenirea oricărei forme de activitate criminală.

Referințe:

1. MOLDOVEANU, G. *Profilul ADN în domeniul justiției penale*. În: rezumatul tezei de doctorat. București, 2010, p.17.
2. MADDEN, D. Discovering DNA. On: Science in School. 2006, no.1, p.34-36. www.scienceinschool.org/2006/issue1/discoveringdna, accesat 19.05.2013.
3. BUTLER, J.M. *Fundamentals of forensic DNA typing*. Amsterdam, Netherlands: Academic Press, 2010, p. 145. ISBN 978-012-374-999-4.
4. CURRAN, Th. *Analiza genetică în criminalistică. Direcția cercetărilor parlamentare*, Canada, Sept. 1997. Apud. TALBAN, C. *Schimbul de date și informații cu privire la ADN*. În rezumatul tezei de doctorat.
5. TALBAN, C. Op. cit., p.14.
6. LAZER, D. *The Technology of Justice: The Use of DNA in the Criminal Justice System*. Cambridge, MA: MIT Press, 2004, -424 p. ISBN: 0-262-12265-0.
7. POTORAC, R. Genetica judiciară în România. În: *Criminalistica*. 2005, nr. 4, p.29.
8. http://www.politiaromana.ro/Criminalistic/laboratorul_analize_genetice.htm, accesat la 24.05.2013.
9. BELIȘ, V. *Amprenta genetică în practica medico-legală*. Simpozionul de perfecționare a procurorilor criminaliști. Sinaia, 20-24 noiembrie 2000, p. 28-39.

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA CUNOȘTINTELOR DESPRE VERSIUNILE CRIMINALISTICE

Mihail CHIRILĂ

Așa cum apariția dreptului a însemnat o necesitate istorică, tot astfel s-a făcut simțită nevoia căutării de mijloace care să asigure posibilitatea identificării celor vinovați în săvârșirea infracțiunilor, probleme ce au fost permanente în atenția celor preocupați de combaterea faptelor antisociale.

Viziunea actuală asupra versiunilor criminalistice, rolului lor în activitatea de urmărire penală, s-a conturat odată cu dezvoltarea societății, sistemului de drept, criminalisticii – știința investigării infracțiunilor.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, în activitatea practică de cercetare a infracțiunilor s-a observat lipsa unui suport teoretic, argumentat științific, de combatere a fenomenului infracțional, acesta a intensificat activitatea cercetătorilor de a perfecționa și elabora noi metode, mijloace, procedee de descoperire, fixare, examinare a probelor. Totuși, au existat cercetări ale oamenilor de știință în sensul elaborării și introducerii unor elemente de criminalistică în procesul judiciar, remarcabile prin originalitate. În a doua jum. a sec. XIX, în Europa s-au creat premise și condiții obiective de cimentare a cunoștințelor menite să contribuie la descoperirea și cercetarea infracțiunilor [1, p.244].

Analiza din perspectiva istorică a oricărei ramuri a criminalistici este dificilă, deoarece, în sec. XIX nu existau cunoștințe criminalistice sistematizate. Consultarea opiniilor științifice despre rolul ipotezelor, presupunerilor, în activitatea de cercetare a infracțiunilor, expuse anterior, ne arată că versiunile au existat în conștiința umană din timpuri străvechi.

Realizările teoretico-conceptuale privind versiunile criminalistice actuale nu pot fi atribuite unei personalități anume, unei țări, deoarece, s-a ținut cont de diversitatea de opinii ale savanților din întreaga lume. Dacă am urmări și aprecia modul implementării și eficacitatea cunoștințelor privind versiunile criminalistice în practica investigațională a Republicii Moldova, evoluția acestei instituții nu poate fi analizată decât în cadrul etapelor parcurse de țara noastră în spațiul geopolitic în care s-a aflat. De aceea, vom examina evoluția subiectului menționat prin prisma a trei etape.

Prima etapă: a doua jumătate a sec. – înc. sec. XX; etapa a – perioada sovietică – până în 1990; a treia etapă – sf. sec. XX – până în prezent. Considerăm că aceste etape-segmente ne vor permite expunerea clară a evenimentelor și concluziilor ce urmează.

În *prima etapă*, informații concrete privind natura versiunilor criminalistice nu au fost descoperite. În publicațiile cercetătorilor din sec. XIX noțiuni folosite în prezent ca: „versiune”, „planificare”, „situație de anchetă”, „caracteristică criminalistică a infracțiunii etc.” nu sunt. Cercetările se rezumau la încercări de a oferi consultații-recomandări practicienilor în scopul eficientizării activității de investigare și descoperire a infracțiunilor.

Fondatorul criminalisticii, austriacul Hans Gross, judecător de instrucție și profesor de drept penal, în 1893 publică lucrarea *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik* (Manualul judecătorului de instrucție), pentru prima dată formulând definiția criminalisticii ca știință, folosind expresia „Știință a stărilor de fapt în procesul penal”. În lucrare, H. Gross scrie despre „...necesitatea elaborării unor presupuneri, care ulterior urmează a fi verificate...” [2, p.356]. Cu apartința lucrării autorului german A. Weingardt „Tactica cercetării penale” [3] noțiunile „plan”, „activitate de planificare”, „versiune” se conturează ca instrumente necesare și utile cercetării infracțiunilor. Scopul lucrării este de „a oferi un îndrumar despre elaborarea planurilor de cercetare și modul de realizare a acțiunilor planificate”.

După cum afirmă savantul rus R.S. Belkin, [4, p.6] în Rusia țaristă, o lucrare științifică temeinică despre istoria criminalisticii nu există. În această perioadă criminaliștii elaborau mai cu seamă problemele tehnicii criminalistice (E. Burinski, V. Lebedev, O. Tregubov ș.a.). Totuși, la sf. sec. XIX în publicațiile savanților-procesualiști se formulau regulile de bază ce urmau a fi respectate la audierea martorilor, la confruntare, percheziție [5, p.21].

Renumitul savant rus E.F. Burinski, „părintele criminalisticii rusești”, în lucrarea sa fundamentală *Expertiza judiciară a documentelor, realizarea și folosirea rezultatelor acesteia* (1903), precum și în multe alte lucrări, operează cu noțiunea „presupunere”, – echivalentul actualei „versiune”. Acest remarcabil om de știință atrăgea atenția la „necesitatea fundamentării logice a presupunerilor elaborate, precum și la explicațiile unor evenimente sau împrejurări ale faptei ilicite cercetate”. Aceste recomandări nu și-au pierdut actualitatea până în prezent.

În România, încă din sec. XIX, în anul 1847, în timpul domniei lui Nicolae Șuțu, apare, la Iași o lucrare *Reguli ce urmează a se păzi în privegherea și cercetarea vinovaților* [6, p.26], cu unele elemente de ordin tactic și metodologic.

Așadar, în prima etapă, analiza evoluției versiunilor dovedește un grad înalt de generalizare a informației despre versiune, fragmentarea ideilor, lipsa coerenței dintre ele. Recomandările privind investigarea infracțiunilor poartă un caracter tehnic pronunțat.

A doua etapă va evidenția tendințele evoluției cunoștințelor în versiunile criminalistice din societatea sovietică, principalul accent fiind pus pe realizările criminaliștilor ruși, având ca suport lucrările remarcabile ale savanților criminaliști din Franța, Germania, Anglia, SUA, le-au dezvoltat și au realizat studii valoroase.

Apariția cunoștințelor despre versiunea criminalistică și planificarea cercetării infracțiunilor ține de numele savantului rus V.I. Gromov [7, p.43]. care elaborează tezele de bază ale teoriei versiunilor criminalistice și plani-

ficării cercetărilor. Clarificarea conceptului „versiune”, observăm în *Arta descoperirii infracțiunii și legile* a savantului german Erich Anuschat *logicii* [8, p.46], (1927) tradusă în rusă de S.M. Potapov. Este o primă abordare a problematicii aplicării de către anchetator a raționamentelor logice, a regulilor de elaborare și de verificare a versiunilor la cercetarea infracțiunilor.

În viziunea profesorului francez *Marcel Le Clère* [9,p.358], folosirea eficientă a acestor instrumente tehnice și tactice criminalistice nu poate fi concepută decât într-un mod organizat, unica modalitate aptă să asigure un fundament științific urmării penale.

Până la anexarea Basarabiei de către URSS, la 28 iunie 1940, folosirea metodelor și mijloacelor tehnico-științifice în activitatea de combatere a criminalității în Basarabia s-a sprijinit pe sistemul de drept românesc, în structura căruia criminalistica ocupa o poziție distinctă [10, p.55]. În 1937, dr. Constantin Țurai publică *Elemente de poliție tehnică*, în care sunt abordate probleme vizând cercetarea științifică în traseologie, dactiloscopie, balistică judiciară. Prof. Cămil Suciuc redactează în 1951 primul curs de criminalistică și elaborează primul manual de criminalistică în 1963. Ulterior, a redactat și alte lucrări în care descria versiunea ca o ipoteză a unei posibilități, pornind de la unele date cunoscute, fie direct, fie prin deducție, ținând seama de experiența generalizată a activității de anchetă [11, p.499].

Asupra apariției și evoluției cunoștințelor despre versiunile criminalistice au influențat direct mai mulți factori, printre care: nivelul criminalității; rolul organelor de drept în combaterea fenomenului infracțional; caracterul cercetărilor științifice la eficientizarea descoperirii infracțiunilor.

Referințe:

1. GOLUBENCO, Gh. Considerații privind formarea sorginilor tehnicii criminalistice. În: *Revista Studii Juridice Universitare*.2011, nr. 1-2, p. 244-253.
2. ГРОСС, Г. *Руководство для судебных следователей как система криминалистики*. Новое изд. переп. с изд.1908 г. Москва: Лекс Эст, 2002. 1088 с. ISBN 5-901638-09-3.
3. ВАЙНГАРДТ, А. *Уголовная тактика. Руководство к расследованию преступлений*. Пер. с нем. В.М. БОРЕМОВИЧА. Овруч, 1910, с. 3.
4. БЕЛКИН, Р.С. *История отечественной криминалистики*. Москва: Норма, 1999. 486 с. ISBN 5-89123-302-9.
5. GUGU, A. *Cercetarea criminalistică a locului faptei în cauzele privind furturile din apartamente* / Autoref. al tezei de doctor. Chișinău, 2010.
6. OLARU, I. *Dezvoltarea școlii românești de criminalistică*. În: *Școala românească de criminalistică*. București: Ed. Ministerului de Internet , 1975 , p.23 și urm. Apud: STANCU, Em. *Tratat de criminalistică*. Ed. III. București: Universul Juridic, 2004. 736 p. ISBN 973-8446-12-0.
7. БЕЛКИН, Р.С. *Op. cit.*
8. АНУШАТ, Э. *Искусство раскрытия преступлений и законы логики*. Москва: ЛексЭст, 2001. 112 с. ISBN 5-901638-04-2.

9. LE CLERE, M. *Manuel de police technique*. Paris: Police Revue , 1974, p. 223.
Apud: STANCU, Em. *Tratat de criminalistică*. Ed. III. București: Universul Juridic, 2004. 736 p. ISBN 973-8446-12-0.
10. GOLUBENCO, Gh. *Criminalistica: obiect, sistrem, istorie / ULIM*. Chișinău: FEP. Tipografia Centrală, 2008. 216 p. ISBN 978-997-578-597-6.
11. SUCIU, C. *Criminalistica*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1972.

DREPTUL DE VOT ȘI DREPTUL DE A FI ALES ÎN REPUBLICA MOLDOVA – REGLEMENTĂRI CONSTITUȚIONALE

Nicolae OSMOCHESCU

Art. 38 din Constituția RM consfințește dreptul de vot și de a fi ales – garantat cetățenilor Republicii Moldova. Drepturile stipulate în acest articol fac parte din drepturile politice ale cetățenilor Republicii Moldova și au ca obiect de reglementare participarea cetățenilor la guvernare.

În alin. (1) se stipulează „*Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat*”. Prevederea urmează să fie corelată cu art.2 din Constituție, care prevede că suveranitatea și puterea de stat aparține poporului RM, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative. Alegerile sunt modalitatea de bază și principalul mijloc juridic de formare a instituțiilor și organelor de stat și/sau investirea persoanelor oficiale cu atribuții publice.

În regimurile reprezentative moderne, prin sistemul de alegeri se formează diverse organe ale puterii de stat: parlamentul, autoritățile administrației publice locale, se aleg șefii de stat, judecătorii etc.

Alegerile legitimează puterea. Prin alegeri poporul selectează reprezentanții săi. Mandatul încredințat le transmite împuterniciri de realizare a suveranității, exercitând funcții cu atribuții și competențe concrete. În conformitate cu Codul electoral al RM, termenul de alegeri se referă la periodicitatea alegerilor în Parlamentul RM, în autoritățile administrației publice locale, precum și referendumurile [1].

Acesta vizează acțiunile cetățenilor orientate spre întocmirea listelor electorale, desemnarea candidaților pentru comisiile electorale, dreptul de agitație, alte acțiuni întreprinse în conformitate cu legislația.

Din prevederile constituționale stipulate în art.2 alin. (1) rezultă drepturile electorale fundamentale: dreptul de a alege și de a fi ales. Aici sunt consacrate și principiile participării cetățenilor RM la alegeri, care se fac prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat [2].

Pactul internațional cu privire la Drepturile civile și politice din 16.12.1966, la care se face referință în art.4 din Constituție, prevede că orice cetățean are dreptul și trebuie să aibă posibilitatea, fără nici o discriminare și fără restricții rezonabile, de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorului [3].

Constatăm că prevederile constituționale sunt în concordanță cu standardele internaționale în general recunoscute și obligatorii pentru state în materia alegerilor.

Universalitatea sufragiului: realizarea dreptului electoral nu depinde de sex, rasă, naționalitate, limbă de vorbire, proveniență socială, funcția deținută

sau exercitată, genul de activitate, religie, aspirații politice, reședință, avere sau de alte criterii și circumstanțe. În Republica Moldova nu există sistemul censului electoral.

Egalitatea alegerilor. Acest principiu stabilește că toți cetățenii participă la alegeri în condiții egale. Principiu garantat, el asigură tuturor alegătorilor posibilități egale din punct de vedere juridico-normativ, începând cu înaintarea candidaților, participarea la campania electorală și votarea propriu-zisă.

Egalitatea dreptului electoral se asigură prin includerea alegătorului doar într-o singură listă, dintr-o singură circumscripție electorală, astfel încât acesta să participe la alegerea unuia și aceluiași organ electiv doar o singură dată. În cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător are dreptul la un singur vot. Fiecare vot are putere juridică egală (art.4 din C E RM).

Votarea directă. Cetățenii Republicii Moldova își exprimă opțiunile lor electorale, voința lor în procesul alegerilor de orice nivel nemijlocit, fără intervenția sau intermediul altor persoane particulare sau oficiale. Fiecare votează personal. Votarea în locul altor persoane este interzisă (art.53 din CE RM). Dreptul se exercită personal de titular. Nu se admite nici o formă de intermediar sau mandatar, chiar dacă acesta este un membru al familiei.

Secretul votului. Votarea în condiții secrete exclude orice control din partea oricăror organe sau funcționari publici, reprezentanți ai partidelor și mișcărilor politice, asupra modului în care alegătorul și-a exprimat opțiunea sa electorală. „Votarea la alegeri ... este secretă, excluzându-se astfel, posibilitatea influenței voinței alegătorului”(CE RM, art.6). Organele electorale sunt obligate să creeze și să asigure condițiile necesare pentru exercitarea votării secrete (CE RM, art.52).

Libertatea exprimării opiniei electorale. Acest principiu acordă, cetățeanului cu drept de vot, posibilitatea de a decide sine stătător utilitatea și necesitatea participării sale la alegeri. Libertatea exprimării opiniei electorale exclude orice formă de constrângere sau presiune asupra alegătorului pentru a-l determina să voteze, sau să nu voteze, precum și pentru a-l împiedica să-și exprime voința în mod independent (CE al RM, art.7).

Alegerile au loc în mod periodic. Periodicitatea alegerilor se stabilește în funcție de mandatul autorităților publice centrale și de autoadministrare locală, care este limitat în timp, de aceea alegerile ordinare trebuie să se desfășoare la anumite intervale de timp.

Analiza principiilor electorale ne demonstrează că acestea reflectă și evidențiază natura democratică a alegerilor în statul nostru.

În alin.(2) din art.38 este prevăzut că „*Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege*”.

La vârsta de 18 ani, cetățeanul devine titular al dreptului de vot activ – dreptul de a alege, de a participa la toate alegerile, indiferent de nivelul lor, precum și la toate procedurile electorale în conformitate cu legislația în

vigoare. Deși în Constituție nu este stipulat expres vârsta de 18 ani, aceasta este și vârsta când cetățeanul se bucură și de dreptul electoral pasiv – adică de dreptul de a fi ales. Legislația electorală în vigoare stabilește censul de vârstă pentru realizarea dreptului electoral pasiv în funcție de organul electiv pentru care urmează să concureze candidații. Astfel art.75 din CE RM prevede că pot fi aleși în Parlament cetățenii RM care au împlinit inclusiv în ziua alegerilor vârsta de 18 ani. Același cens este stabilit și pentru funcția de consilier în consiliile locale. Pentru candidații la funcția de primar se cere împlinirea, inclusiv în ziua alegerilor, a vârstei de 25 de ani.

Legislația RM nu stabilește plafonul de vârstă maximal nici pentru dreptul activ nici pentru dreptul pasiv electoral. Menționăm că în RM nu există alte censuri electorale în afară de cel al vârstei.

În partea a doua a aliniatului este prevăzută și stipulată existența excepției. Excepție de la dreptul electoral fac cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege. Codul electoral în art.13 stabilește restricții privind exercitarea dreptului de a vota. Astfel, nu au dreptul de a alege persoanele: a) care nu au împlinit vârsta de 18 ani; b) care sunt recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată. c) persoanele condamnate la privațiune de libertate prin hotărâre judecătorească definitivă.

Alin.(3) prevede că „*Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii*”. În conformitate cu art.13 din CE RM, dreptul de a fi aleși îl au cetățenii RM cu drept de vot care întrunesc condițiile prevăzute de acest Cod.

Și în acest caz CE, în art. 13 alin.(2), stabilește restricții în exercitarea dreptului electoral pasiv. Nu pot fi aleși: a) militarii cu serviciul în termen; b) cetățenii care nu au dreptul de a alege;c) cetățenii care au antecedente penale nestinse; d) cetățenii care în virtutea funcției pe care o dețin nu au dreptul să fie membri ai partidelor politice, sau a altor organizații social-politice, din momentul înregistrării lor în calitate de concurenți electorali, trebuie să-și suspende activitatea în funcția pe care o dețin.

Menționăm că în RM instituția revocării, cunoscută în multe țări, ca formă de manifestare a democrației, și ca formă de exprimare a voinței alegătorilor, poate fi aplicată doar în raport cu primarii (art.177 alin.2 din CE RM).

Considerăm că dreptul de a fi ales trebuie să fie reglementat mai concret, atât prin Constituție, cât și prin legislația ordinară și nu numai în aspectul vârstei, ci și al întrunirii altor condiții de cens.

Referințe:

1. Codul electoral, art.73, 119. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.81/667 din 08.12.1997.
2. *Ibidem*, art. 2.
3. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, art. 25. În: *Tratate internaționale*, 1998, vol.1, pag.30.

DREPTUL LA UN MEDIU ÎNCONJURĂTOR SĂNĂTOS ÎN REPUBLICA MOLDOVA – REGLEMENTĂRI CONSTITUȚIONALE

Nicolae OSMOCHESCU

Art. 37 din Constituția RM consfințește că

(1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive.

(2) Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.

(3) Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.

(4) Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane, ca urmare a unor contravenții ecologice.

Articolul conține patru alineate strâns legate între ele și interdependente.

În alin. (1) este stipulat „*Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive*”. Drepturile omului la un mediu înconjurător sănătos reprezintă prin sine o categorie specială a drepturilor constituționale ale omului, generate de activarea crizei ecologice la toate nivelurile: mondial, regional, național.

Din punct de vedere juridic, dreptul analizat este un drept fundamental din categoria drepturilor social-economice, drepturi cetățenești care asigură dezvoltarea materială, fizică și culturală a persoanei, permițând acesteia să participe cât mai activ posibil, la viața socială.

Recunoașterea și reglementarea drepturilor ecologice ale omului este una dintre cele mai esențiale noutăți ale dreptului la nivel mondial în general și ale dreptului național în RM. Inițial, drepturile omului la un mediu înconjurător sănătos au fost stipulate în Legea RM privind protecția mediului din 16.06.1993 [1].

În articolul din Constituție, precum și în Legea menționată, este prevăzut că fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător sănătos. Această prevedere urmează să fie interpretată în sensul larg al cuvântului. Prin sintagma „fiecare om” prin subiecții acestui drept trebuie să înțelegem nu numai cetățenii RM, ci și cetățenii străini, persoanele cu două sau mai multe cetățenii – bipatrizii, precum și persoanele fără cetățenie – apatrizii, care se bucură de aceleași drepturi și au aceleași îndatoriri ca și cetățenii RM [2], decât toți cei care se află în RM, indiferent de temeiul și termenul de ședere.

Analizând conținutul juridic al acestui drept, este necesar să desprindem trei categorii de indici ce caracterizează starea, calitatea mediului înconjurător: *ecologic, economic, estetic*.

Considerăm că dreptul omului la un mediu înconjurător sănătos poate și trebuie să fie asigurat de către stat prin următoarele măsuri și mijloace juridico-organizatorice: planificarea și reglementarea calității mediului înconjurător, a măsurilor de prevenire a acțiunilor care pot dăuna sau prejudicia mediul înconjurător și a celor de asanare; prevenirea și combaterea consecințelor avariilor, catastrofelor și calamităților naturale, precum și prin recunoașterea și asigurarea de către stat în conformitate cu legislația în vigoare [3] protecția mediului înconjurător: „ a) accesul deplin, operativ și liber la informațiile privind starea mediului și starea sănătății populației; b) dreptul de a se asocia în organizații, partide, mișcări, asociații de protecție a mediului, de a adera la cele existente; c) dreptul de a participa la dezbaterile proiectelor de legi, diverselor programe economice sau de altă natură ce vizează direct sau indirect protecția mediului și folosirea resurselor naturale; dreptul la informare și consultare asupra proiectelor de amplasare și construire a obiectelor cu efecte negative asupra mediului, de refacere și amenajare a teritoriului, a localităților urbane și rurale; d) dreptul de a interveni cu demersuri la instanțele de stat, pentru suspendarea temporară sau definitivă a activității agenților economici care aduc daune ireparabile mediului; dreptul de a solicita efectuarea expertizei obiectivelor și de a participa la efectuarea expertizei obștești; e) dreptul de a organiza referendumuri naționale și locale în probleme majore de protecție a mediului; f) dreptul la educație și instruire ecologică; g) dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sistă acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudecați în mod direct; dreptul de a trage la răspundere persoanele, care au comis contravenții sau infracțiuni ecologice; h) dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit cu urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului, precum și pentru prejudiciul adus sănătății oamenilor; i) dreptul de a beneficia de facilitățile prevăzute de legislație pentru investițiile capitale, care au drept scop ameliorarea calității mediului”.

Specificăm că toate cele sus-menționate, se referă nu numai la mediul înconjurător, ci și la produsele alimentare și obiectele de uz casnic. Evident că multe norme din acest domeniu le conține legislația funciară, forestieră, alimentară, acvatică etc.

În alin. (2) „Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic”, aceste drepturi, în sensul strict al cuvântului, nu sunt drepturi ecologice fundamentale, ci drepturi ecologice adiacente, conexe. Însă fără garantarea, respectarea și protecția acestor drepturi ale omului, nu poate fi obținut dreptul fundamental la un mediu înconjurător sănătos.

În alin. (3) este expres prevăzut că tănuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. Este o prevedere importantă, dacă ținem cont de multiplele cazuri când oficialitățile mai multor (sau unor) state au tănuit și falsificat informațiile cu privire la accidente dramatice care au avut loc la obiectele termonucleare. Cel mai tragic caz, în urma căruia au avut și au de suferit mii de cetățeni ai Republicii Moldova, este, bineînțeles, accidentul de la Cernobâl din 26 aprilie 1986. Conform legislației în vigoare, tănuirea sau falsificarea informației este un delict și se sancționează. Subiecții acestor delictes pot fi numai funcționarii publici cu atribuții în materia protecției mediului înconjurător.

În alin.(4) este prevăzută răspunderea persoanelor fizice și juridice pentru daune pricinuite sănătății și avutului unor persoane, ca urmare a unor contravenții ecologice. Ca normă constituțională această prevedere are un caracter de normă generală, principiu, răspunderea fiind prevăzută de legislația în vigoare.

În final, specificăm că articolul comentat are un caracter complex și el urmează să fie examinat, interpretat și comentat în strictă dependență cu alte articole, prind drepturile și libertățile fundamentale ale omului, dar, și cu art.59, care prevede că protecția mediului înconjurător constituie o obligație a fiecărui cetățean.

În prezent, Republica Moldova a ratificat circa 20 de Convenții internaționale în domeniul mediului și beneficiază de un esențial suport informațional, tehnic și financiar pentru realizarea prevederilor acestora în teritoriul statului prin implementarea diverselor proiecte ecologice.

Dreptul omului de a trăi într-un mediu sănătos este o exprimare sintetică a dreptului primar al omului la viață, la existență, la sănătate, și la demnitate, acestea fiind drepturi inalienabile, garantate de legea fundamentală, de diverse acte internaționale la care RM este parte și aparține omului de la naștere.

Referințe:

1. Art.30 din Legea nr.1515-XII privind protecția mediului înconjurător. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, 10/283, 30.10.1993/.
2. A se vedea și comentariul la art. 19.
3. Art.30 din Legea nr.1515-XII privind protecția mediului înconjurător.
4. Constituția Republicii Moldova, 24.07.1994.
5. Legea privind protecția mediului înconjurător nr.1515-XII, în: *Monitor*, 10/283, 30.10.1993.
6. HCC nr.12 din 17.03.97. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.21/9 din 03.04.1997.
7. HCC nr.26 din 18.09.98. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr. 90-91/35 din 01.10.1998.
8. HCC nr.29 din 01.10.98. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.96/39 din 22.10.1998.

DEZVOLTAREA RELAȚIILOR VAMALE PRIN PRISMA DREPTULUI NAȚIONAL

Zinaida LUPAȘCU

Cele mai vechi venituri ale organizațiilor politice românești s-au născut din dreptul asupra cărăușiei publice, care, grație așezării ținuturilor noastre de-a lungul drumurilor internaționale din acele timpuri, au constituit cel mai important izvor de bogăție. Când s-au născut primele organizații publice, corespunzătoare unor unități economice, au aplicat acestei îndeletniciri rentabile, o serie de taxe ca dreptul de trecere peste teritoriul supus autorităților. Vama era o instituție fiscală în vremurile statului organizat, pe baza căreia se pot explica marile venituri cu care această instituție a putut asigura întărirea domniei.

Cel mai vechi document vamal românesc este un privilegiu vamal – libertatea comerțului în Țările Românești – pe care-l dă Vlaicu Vodă în 1368 negustorilor din Brașov și care se referea la legătura dintre cărăușie și regimul vamal și confirma existența a două regimuri vamale: unul pentru mărfuri în tranzit, posesorii cărora urmau să plătească de două ori taxele vamale: la intrare și la ieșire din țară; și altul – pentru mărfurile destinate consumului intern, ce urmau să plătească o singură dată în vamă la Câmpul Lung sau în apropiere.

Prezintă interes stipulările din documentul lui Vlaicu Vodă, care precizează că mărfurile ce vor lua drumul Brăilei să fie scutite de plata taxelor vamale, ceea ce înseamnă faptul că domnitorul dorea ca întregul trafic al cărăușiei să se scurgă în acele ținuturi, de curând anexate stăpânirii sale, creându-le astfel avantaje ce puteau să le lege pe aceste localități mai temeinic de stăpânirea sa. Ca și celelalte venituri ale domniei, și taxele vamale puteau fi cedate, căci au fost găsite numeroase documente în care se vorbește de vameșii Sfintei Mănăstiri, ceea ce înseamnă că venitul acestei vămi fusese dăruit mănăstirii. Ce valoare reprezenta taxa vamală, care era cuantumului ei? Nu se poate de stabilit întotdeauna. Însă privilegiul lui Vlaicu Vodă din 1368 stabilește taxa de 3,33% din valoarea mărfii. Iar ulterior Mircea cel Bătrân fixează pentru mărfurile aduse pe mare taxa vamală în mărime de 3%. În general, taxele vamale nu erau mari, domnitorul având tot interesul de a încuraja cât mai mult circulația bunurilor prin țară.

Unul din documentele vechi care se referă la politica vamală a Țărilor Românești în perioada medievală este tratatul de comerț din anul 1408, încheiat între Mircea cel Bătrân și Vladislav, regele Ungariei, care prevedea că negustorii unguri vor plăti taxele vamale la sosirea lor în Târgoviște. Din acest articol, apărea obligația tuturor negustorilor ungari să achite tarifele, în prealabil stabilite de domnitor la intrarea în vechea capitală a Țărilor Românești.

Însă acest tratat nu prevede nimic referitor la faptul în caz că mărfurile aduse din Ungaria în Muntenia luau drumurile altor piețe de desfacere, nu

este clar dacă li se aplica sau nu taxele vamale. Totuși avem convingerea că negoțul unguresc din acele vremuri se bucura în Țările Românești de o vădită precădere, care și înlesnea lupta sa contra comerțului cu mărfurile poloneze, germane, austriece etc., nesuferind nici un regim tarifar decât în Târgoviște. Această situație era cauzată de faptul că în Țările Românești industria casnică – ceramică și a morăritului nu îndestulau piețele interioare cu diferite mărfuri. În sfârșit, domnitorul dând privilegiu negustorilor unguri, își asigura cu înțelepciune și tact politic liniștea hotarelor de-a lungul Carpaților. Privitor la ieșirea mărfurilor din țară, exportul, reieșea, că pe de o parte domnitorul îi obligă pe vameși să nu perceapă de la negustorii unguri nici o taxă vamală la exportul de către aceștia a mărfurilor, iar pe de altă parte, stabilea ordinul domnitorului, ca arendașul să treacă în cheltuielile domnești toate scutirile, ca să fie scăzute din arenda anuală.

Mai găsim, în același timp, și o categorie de vămi, care erau stabilite de feudali pe moșiile lor, dar care și ele erau supuse ordinelor domnitorului, clauză existentă în tratatul de comerț sus-menționat, privitor la trecerea mărfurilor prin alte vămi, care prevedea că unde nu se găsește vamă care este dată în arendă de însuși domnitor și pe întreaga lui domnie, să-i lase pe călătorii unguri să iasă liber cu mărfurile lor. Cine se încumeta să încalce ordinul domnitorului era pedepsit aspru.

Accentuăm că, în această perioadă, domnitorul dispunea de vamă ca un simplu proprietar care avea dreptul să folosească bunul legitim dobândit și el o dădea în arendă sau o dăruia oricui credea de cuviință. Astfel, de exemplu vama „Genune” fusese dăruită în anul 1415 de către Mircea cel Bătrân în folosul mănăstirii Cozia. Starețul acestei mănăstiri numea vameșul său, iar acesta încasa o taxă vamală în mărime de 3% din valoarea mărfii. Pornind de la cele expuse, putem să concluzionăm că tratatul de comerț dintre Mircea cel Bătrân și Vladislav, regele Ungariei prevedea că în cadrul țării existau o mulțime de vămi care erau clasificate în diferite categorii: vama domnitorului de la Târgoviște; vămile arendate, vama dăruită cu scopul de a-și acoperi nevoile mănăstirii, adică vama de la Cozia.

Toate vămile se supuneau ordinelor domnitorului, căruia vistiernicul îi ducea evidența referitoare la veniturile vamale ce intrau în tezaurul țării și administrarea acestora. Pentru Moldova în această perioadă avem:

– Privilegiul comercial acordat de Alexandru cel Bun în anul 1408 negustorilor din or. Lvov, caracteriza întregul sistem vamal al Moldovei din acea perioadă consolidând legăturile economice, pe de o parte, și cele politice, pe de altă parte, cu Polonia prin intermediul negustorilor, care au avut o pondere esențială asupra comerțului exterior al Moldovei. Datorită importanței pe care au avut-o ei, acorduri de acest gen au fost încheiate pe întreaga perioadă a evului mediu.

Conform acestui privilegiu, vămile erau clasificate în vămi mari și mici; interne și de margine (la hotar). În acest sistem de vămi, vama principală era la Suceava. Puncte vamale la hotar erau la Cernăuți, la Tighina și la Cetatea Albă, destinate comerțului cu polonezii, nemții, tătarii și armenii; iar la Bacău și Bârlad exista vamă pentru munteni, la Baia și la Moldovița era vamă pentru sașii Bistriței, la Trotuș – pentru negustorii din Brașov, la Hotin – pentru negustorii din Lvov. Iar în interiorul țării existau vămi interne la Suceava, La Siret, la Iași, la Lăpușna etc.

Puțin mai târziu, domnitorul Dan al Munteniei, stabilind legături de bună vecinătate cu or. Brașov, încheie din recunoștința ce o păstra față de regele Ungariei, care-i recunoscuse dreptul de a bate moneda, un tratat în anul 1424 în or. Târgoviște, acordând un nou tarif vamal minim pentru negustorii din or. Brașov.

Către anul 1433, Ilie Vodă – domnitorul Moldovei – semnează un tratat de comerț cu Ardealul, pe baza căruia au fost stabilite taxe vamale speciale.

Mai găsim în această perioadă și o serie de tratate de comerț încheiate în diverse epoci și în cadrul cărora taxele vamale au fost reflectate într-un mod neclar sau vag. Un exemplu vădit este Tratatul de comerț încheiat între Ștefan cel Tânăr, voievodul Moldovei, și Sigismund, care prevede că negustorii sunt liberi să facă cumpărăturile lor în voievodatul Moldovei, dar trebuie să plătească taxele vamale obișnuite și cele vechi. Tratatul de alianță, de extrădare și de comerț din anul 1546 dintre Ilie, voievodul Moldovei și Sigismund, prefera ca comercianții să fie obligați să plătească drepturile vamale uzuale, iar Tratatul de Comerț încheiat între P.Șchiopu, domnitorul Moldovei, și Elisabeta, regina Angliei, prevedea că taxele vamale erau percepute după tarif vamal fix.

Aceste tratate conțineau definiții ale regimului sau tarifului vamal, dar nu cum era organizată vama în această epocă. Deci, nu este clar: se arenda vama pe moșii, pe regiuni sau pe voievodate, precum și faptul în ce mod se încasau taxele vamale – o parte în bani și o parte în natură, sau exista o altă formă de plată.

Bibliografie:

1. FILITI, I. *Considerații generale despre vechea organizare fiscală a principatelor române pînă la Regulamentele Organice*. București, 1935.
2. MACOVEI, A. *Unificarea vamală între Moldova și Țara Românească*. București, 1958.
3. GRIGORAȘ, N. *Dărilor personale din Țara Românească și Moldova și dările în bani pentru turci la întemeierea statului și pînă la reforma lui C. Mavrocordat*.
4. IORDACHESCU, V. *Evoluția politicii și a legislației vamale a României de la 1408 pînă în 1886*. București, 1934.
5. *Dicționar de termeni uzuali în domeniul vamal juridic și comercial*. F. TUDOR, Ioan TĂNASE, G. TĂNASE. București: Editura didactică și pedagogică. 2004.
6. http://tip.customs.ro:7777/pls/postal/page/TIP_HOME_PAGE
7. MIHORDEA, V. *Arendarea vămilor și a ocnelor în Țările Române*. București, 1958.

ACTUALITATEA PROBLEMEI PRIVIND CONSTRÂNGEREA DE A FACE DECLARAȚII ABORDATĂ ÎN SENSUL REALIZĂRII CALITĂȚII ACTULUI DE JUSTIȚIE

Ion CURMEI

În prezentul articol, autorul face o analiză a conținutului infracțiunilor contra justiției, din perspectiva actualității problematicei constrângerii de a face declarații, ca instrument care perturbază realizarea calității actului de justiție.

Autorul prezintă acele fisuri care fac ca unele vătămări ale unor valori sociale ce țin de înfăptuirea justiției și care rămân în afara cadrului penal de sancționare.

Cu titlu de exemplu se arată că deși, statistic, faptele constrângerii de a face declarații nu se reflectă și în soluțiile de practică judiciară, acest fenomen se regăsește ca o realitate aproape cotidiană.

Autorul prezintă unele aspecte ce țin de poziția Curții Europene pentru Drepturile Omului, vizavi de importanța tratării corecte și sub toate aspectele a infracțiunii de constrângere de a face declarații.

Observații preliminare

În orice sistem penal, infracțiunile contra justiției joacă rolul de sprijin pentru desfășurarea în bune condiții a unei proceduri judiciare.

Din păcate, experiența statului nostru a dovedit că mijloacele de protecție penală a înfăptuirii justiției au fost aplicate timid și neconvincător. Ținând cont de numărul de persoane care fac declarații mincinoase, care încearcă să obțină, prin diferite metode de constrângere, unele declarații mai mult sau mai puțin veridice sau care depun plângeri penale pentru a împiedica desfășurarea unui proces civil, apare întrebarea dacă această stare de fapt se reflectă și în condamnările pentru aceste fapte. Răspunsul este evident negativ, fiind puține cazuri de condamnări pentru constrângeri de a face declarații, deși acest fenomen există, cu certitudine, în sistemul judiciar al Republicii Moldova. Astfel, combaterea infracțiunii de constrângere de a face declarații este o necesitate vitală în sensul realizării exigențelor unei societăți democratice și liberale, care în sine presupune primordialitatea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Sarcinile de bază ale jurisprudenței pot fi realizate numai prin respectarea drepturilor și intereselor legale ale omului.

Actualitatea problemei

În ultimul timp, în vederea realizării statului de drept, prin implementarea reformei judiciare și de drept, legislația penală a cunoscut transformări substanțiale impuse de rigorile stringente ce se referă la răspunderea penală pentru infracțiunea de constrângere de a face declarații, de unde rezultă

obligația instituțiilor de drept ale Republicii Moldova, de a ajusta legislația internă, la standardele survenite ca urmare a ratificării Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a altor Convenții ratificate de Republica Moldova.

Totodată, această ajustare a legislației este o soluție a problemelor cu care se confruntă sistemul judiciar al Republicii Moldova în vederea combaterii infracțiunilor contra justiției în ansamblu și în mod special retractarea situației infracționale a constrângerii de a face declarații. Deci, cel puțin din acest motiv, aspectul infracțional al constrângerii de a face declarații, merită o investigație minuțioasă. Actualitatea problemei respective mai este determinată și de faptul că răspunderea penală pentru infracțiunea de constrângere de a face declarații, este una, în linii generale, nouă pentru practica și doctrina autohtonă.

Astfel, analizând cumulum acțiunilor care ar duce la săvârșirea infracțiunii de constrângere de a face declarații, este remarcabil faptul că uneori un potențial martor, bănuț, învinut, interpret, translator și alții, pot fi corupți sau constrânși cu scopul de a da declarații care nu corespund adevărului. Totodată, în vederea exemplificării poziției respective, se menționează că acte ilegale de constrângere pot fi considerate audierea bănuțului sau învinutului în stare de oboseală, precum și în timpul nopții, insultarea și umilirea martorului, precum și alte acțiuni ce constituie tratamente inumane sau degradante. În acest sens, Curtea Europeană expune o poziție fermă vizavi de nerespectarea drepturilor omului prin mijloace de constrângere, intimidare și alte acțiuni, astfel în cazul Irlanda contra Regatului Unit (1978) a recunoscut ca tratament inuman și degradant un tip de interogatoriu sub presiune cu aplicarea a cinci tehnici de dezorientare sau de privare senzorială, și anume, acoperirea capetelor deținuților, în expunerea lor la un fluierat zgomotos și continuu, în privarea lor de somn, limitarea alimentației și în obligația de a rămâne în picioare la zid, într-o poziție penibilă, timp de mai multe ore. Curtea a relevat că aceste tehnici erau de natură să creeze victimelor unui atare tratament sentimente de teamă, de angoasă și de inferioritate, menite să-i umilească, eventual – să le zdrobească rezistența fizică sau morală.

Retractând condițiile care stau la baza realizării infracțiunii de constrângere de a face declarații, urmările ulterioare comiterii prezentei infracțiuni, ar trebui să se accentueze responsabilitatea organelor de drept ale statului în vederea identificării soluțiilor cu scopul combaterii prezentei infracțiuni și care ulterior va duce la realizarea unei calități indispensabile a actului de justiție.

Mai mult decât atât, având în vedere faptul că Republica Moldova pretinde la accesarea în comunitatea europeană, trebuie să se țină cont de

faptul că structurile europene pun ca motou în vederea realizării actului de justiție, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Astfel, problema constrângerii de a face declarații, este pusă în sarcina structurilor de drept ale statului, care trebuie să întreprindă măsurile necesare în vederea combaterii acțiunilor de constrângere sub orice formă.

Totodată, remarcând faptul că, în majoritatea cazurilor, acțiunile de constrângere în vederea obținerii unor informații scontate, sunt întreprinse la faza urmăririi penale, deci este evidentă responsabilitatea organelor care efectuează urmărirea penală de a ține cont de cumulul normelor de drept material stabilite în acest sens, având ca scop final realizarea actului de justiție.

Nu în ultimul rând, este foarte important de menționat că infracțiunea de constrângere de a face declarații este o infracțiune de pericol, care prin sine presupune survenirea unor consecințe mult mai periculoase în vederea respectării drepturilor omului.

În concluzie, se remarcă faptul că constrângerea de a face declarații trebuie să fie justificată din punctul de vedere al tuturor circumstanțelor relevante infracțiunii date. La acceptarea răspunderii penale pentru infracțiunea de constrângere de a face declarații, procurorul și judecătorul trebuie să tindă să asigure respectarea drepturilor omului, egalității, exactității și echității. Atât instanța de judecată, cât și procurorul și apărătorul trebuie să fie convingși de caracterul voluntar, cu bună știință a răspunderii penale pentru infracțiunea de constrângere de a face declarații și, de asemenea, să aibă certitudinea existenței unei baze faptice pentru declarația de recunoaștere a vinovăției.

Bibliografie:

1. ULIANOVSKI, Gh. *Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției*. Chișinău: Garuda-art, 1999.
2. *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane și degradante din 10 decembrie 1984*, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 473-XIII din 31 mai 1995.
3. TOADER, T. *Drept penal. Partea specială*. București: Hamangiu, 2007, p.231.
4. STOICA, O. *Drept penal. Partea specială*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1976, p. 214.

ACTELE DE IDENTITATE PENTRU REFUGIAȚI ȘI BENEFICIARI DE PROTECȚIE UMANITARĂ

Liuba ȘOVA

Constituția Republicii Moldova consacră unul din drepturile fundamentale – dreptul la libera circulație [1].

În dreptul azilului, problemele legate de documentele de identitate și de călătorie pentru refugiați sunt tratate atât în legislația națională, cât și tratate la care Republica Moldova este parte, inclusiv Convenția privind statutul refugiaților, adoptată la 28 iulie 1951 (în continuare – Convenție): art. 27, care se referă la documentele de identitate și arti. 28, care reglementează problema titlurilor de călătorie, articol, care este completat printr-o anexă a Convenției, ce fixează în 16 paragrafe mecanismul de punere în practică a prevederilor arti. 28 [2]. Este de remarcat faptul că titlurile de călătorie prezentate de Convenție sunt nu numai documente ce permit refugiaților trecerea frontierei în alte state dar, în egală măsură, sunt și documente de identitate recunoscute în interiorul teritoriului țării care îi primește, acte prin care refugiații să se poată identifica.

Conform prevederilor Legii privind azilul [3], organul responsabil pentru înregistrarea și documentarea solicitanților de azil este Direcția pentru refugiați din cadrul Biroului migrație și azil al Ministerului Afacerilor Interne (în continuare – Direcția refugiați). Legislația prevede documentarea străinilor chiar de la momentul solicitării azilului. Astfel, până la soluționarea cererii de azil, Direcția refugiați eliberează solicitantului de azil un document de identitate temporar, care atestă statutul acestuia de solicitant de azil, dar nu și identitatea lui adevărată.

Documentul de identitate temporar de solicitant de azil este valabil pe un termen de 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii lui pentru alte termene a câte 30 de zile, până la soluționarea definitivă a cererii. Minorii cu vârsta de până la 16 ani, însoțiți de părinți, sunt înscrși în documentul de identitate temporar de solicitant de azil al fiecărui părinte.

Minorul neînsoțit va fi documentat, de asemenea, cu document de identitate temporar de solicitant de azil. Străinului care a solicitat azil într-un punct de control al frontierei de stat sau la organul de poliție i se va elibera o adeverință provizorie, a cărei valabilitate nu depășește 48 de ore.

Adeverința provizorie ține loc de document de identitate temporar și permite deplasarea titularului până la Direcția refugiați. Modelul de adeverință provizorie se aprobă prin ordin al ministrului afacerilor interne. Documentul solicitantului de azil este proprietate de stat și urmează a fi restituit Direcției refugiați.

Oferind azil, statul stabilește beneficiarilor de protecție și dreptul de deținere a documentelor de identitate. Străinii cărora li se acordă protecție temporară sunt înregistrați la Direcția refugiați, după care li se eliberează documentele necesare pentru întreaga durată a protecției. Fiecărui beneficiar

de protecție temporară i se eliberează un document de identitate prin care i se acordă permisiunea de a rămâne pe teritoriul Republicii Moldova.

Străinului, care este recunoscut ca refugiat, i se eliberează buletin de identitate pe un termen de 5 ani. Refugiatul poate obține, la solicitare, document de călătorie care să îi permită deplasarea în afara teritoriului Republicii Moldova, cu excepția cazurilor când este periclitată securitatea națională sau ordinea publică a Republicii Moldova. Documentul de călătorie se eliberează refugiatului pe un termen de până la 2 ani, care nu va depăși termenul de valabilitate al buletinului de identitate [3].

Străinului, beneficiar de protecție umanitară i se eliberează buletin de identitate pe un termen de un an. La expirarea termenului de valabilitate a buletinului, Direcția refugiați va documenta solicitantul cu un act de identitate provizoriu. Beneficiarul de protecție umanitară poate obține, la solicitare, document de călătorie care să îi permită deplasarea în afara teritoriului Republicii Moldova, cu excepția cazurilor când este periclitată securitatea națională sau ordinea publică a Republicii Moldova. Documentul de călătorie pentru beneficiarii de protecție umanitară se eliberează pe un termen de un an.

Conform legii privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte [4] documentul de călătorie se eliberează persoanelor cărora li s-a acordat statutul de refugiat sau protecție umanitară, indiferent de vârstă, pentru ieșire și intrare în Republica Moldova. Denumirea documentului de călătorie se indică în limbile română, franceză și engleză. Astfel, distingem următoarele acte:

Buletin de identitate pentru refugiați – act de identitate eliberat persoanelor cărora li s-a acordat statutul de refugiat, inclusiv copiilor acestora, pe un termen de 5 ani.

Document de călătorie pentru refugiați – act de identitate eliberat persoanelor cărora li s-a acordat statutul de refugiat, indiferent de vârstă, pentru ieșire și intrare în Republica Moldova, pe o perioadă de până la 2 ani, dar care nu poate depăși termenul de valabilitate al buletinului de identitate.

Buletin de identitate pentru beneficiarii de protecție umanitară – act de identitate eliberat pe un termen de un an, persoanelor cărora li s-a acordat protecție umanitară, inclusiv copiilor acestora.

Document de călătorie pentru beneficiarii de protecție umanitară – act de identitate eliberat pe un termen de până la un an, dar care nu poate depăși termenul de valabilitate a buletinului de identitate, persoanelor cărora li s-a acordat protecție umanitară, indiferent de vârstă, pentru ieșire și intrare în Republica Moldova. Protecția umanitară se acordă pe o perioadă de un an.

Modelele actelor de identitate și de călătorie pentru refugiați sunt aprobate prin hotărâre a Guvernului [5].

Relevantă în stabilirea procedurii de eliberare a acelor de identitate pentru străini, este hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului

privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova [6]., care stabilește că, străinul, căruia i s-a acordat statutul de refugiat sau de beneficiar de protecție umanitară, se adresează la Ghișeul unic de documentare a străinilor din cadrul Biroului migrație și azil al Ministerului Afacerilor Interne (în continuare – Ghișeu unic) pentru a obține actele de identitate. Cererea pentru eliberarea actului de identitate se depune de către solicitant la Ghișeul unic conform programului de activitate stabilit de Biroul migrație și azil. În cazul minorilor și a persoanelor plasate sub tutelă sau curatelă, în calitate de solicitant acționează reprezentantul legal al acestuia, cu condiția prezenței obligatorii a persoanei reprezentate.

De rând cu alte condiții pentru eliberarea actelor de identitate, Regulamentul stabilește preluarea imaginii faciale și amprentelor digitale. La preluarea, solicitantul nu trebuie să aibă capul acoperit, ochii închiși ori să poarte ochelari. Aceste cerințe au fost pe larg discutate în societate și prin derogare de la prevederile regulamentului dat, preluarea imaginii faciale se poate realiza și cu capul acoperit, dacă există motive religioase sau a unor prescripții medicale, cu condiția ca fața titularului, de la baza bărbiei și până la frunte, să fie vizibilă în mod clar și fără umbre de lumină.

Legislația națională în domeniul documentelor de identitate și de călătorie pentru refugiați este în concordanță cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Referințe:

1. Arti. 27 al Constituției Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 1994, cu modificările și completările ulterioare.
2. *Convenția privind statutul refugiaților*, adoptată la 28 iulie 1951, întrată în vigoare la 22 aprilie 1954, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 677 din 23.11.2001 pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind statutul refugiaților, precum și la Protocolul privind statutul refugiaților. Promulgată la 04.12.2001. Publicată la 11.12.2001 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 150, art. 1199.
3. Lege privind azilul în Republica Moldova nr. 270-XVI din 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.53-54/145 din 13.03.2009.
4. Legea nr.273 din 09.11.1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte. Publicată la 09.02.1995 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 9, art. 89. Data intrării în vigoare: 09.02.1995.
5. Hotărârea Guvernului nr.626 din 28.06.2005 cu privire la actele de identitate ale refugiaților. Publicată: 15.08.2005 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 95-97, art. 715.
6. Hotărârea Guvernului nr.125 din 18.02.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova. Publicată la 22.02.2013 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 36-40, art. 171. Data intrării în vigoare: 07.03.2013.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ALEGERILE PARLAMENTARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cristina POPOVICI, Liuba ȘOVA

Alegerile constituie un obișnuit instrument juridic grație căruia poporul își exercită suveranitatea [3, p.5]. Având în vedere că Constituția Republicii Moldova [1] stabilește dispozițiile generale în baza cărora se alege Parlamentul, cum ar fi: votul universal, egal, direct, secret și liber exprimat, iar Codul electoral [2] reglementează procesul electoral, ne-am propus să reflectăm asupra regulilor electorale privitoare la alegerile parlamentare, care sunt cel mai mult discutate în societatea noastră.

Una din regulile electorale, pe care dorim să o menționăm, se referă la censul de vârstă, stabilit atât pentru dreptul de a alege, cât și pentru dreptul de a fi ales.

Censul de vârstă, fiind o condiție esențială a exercitării dreptului de vot, exprimă maturitatea judecății unei persoane. În majoritatea statelor, această vârstă este de 18 ani, fiind considerată vârsta la care tânărul posedă maturitatea politică necesară executării dreptului de vot. Optsprezece ani este vârsta la care persoanei i se atribuie capacitatea electorală, un aspect al capacității de drept constituțional.

Actualmente, în RM, dreptul de a alege îl au cetățenii care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept în modul stabilit de lege [2, art.11]. Însă au existat propuneri de a micșora vârsta care dă dreptul la vot de la 18 la 16 ani, similar ca în unele state(landuri) din Germania. Noi nu împărtășim aceste propuneri, pe motiv că, din lipsa experiențelor proprii, nu toți adolescenții de 16 ani pot lua decizii independente. Pentru a fi ales deputat în Parlament, Codul Electoral fixează vârsta de 18 ani [2, art.75].

În scopul asigurării reprezentării adecvate și responsabile a alegătorilor, considerăm necesar majorarea vârstei minime pentru beneficierea de dreptul de a fi ales în Parlament până la vârsta de 25 de ani. Propunerea referitoare la censul vârstei de 25 ani față de cel de 18 ani, necesar exercitării dreptului de vot, se explică prin importanța autorităților publice electivă, prin responsabilitatea ce le revine celor desemnați, prin maturitatea și experiența candidaților, prin ideea unei reprezentări responsabile și eficiente care ar presupune un grad sporit de maturitate politică și civică, o onorabilitate mai strictă.

Nu negăm faptul că pot fi tineri cu capacități extraordinare, care la vârsta de 18 ani să fie capabili de a lua decizii, pentru/și în interesele majorității, dar totodată considerăm că, la această vârstă, de regulă, tinerii sunt încadrați în procesul de studii. Or, votul deputatului prezintă intima lui convingere. Iar ca părerea deputatului să fie independentă și argumentată trebuie să se bazeze pe cunoștințe, experiență – pe care tânărul abia este în proces de acumulare. De ex. în SUA: în Senat, cetățenii pot accede numai după vârsta de 30 de ani, iar în Camera Reprezentanților după – 25 de ani.

Altă dimensiune pe care vrem să o menționăm se referă la gradul de reprezentare a femeilor în organul suprem reprezentativ. Și anume, în scopul asigurării respectării principiului fundamental al reprezentării poporului, în sensul asigurării egalității gender, considerăm oportun fixarea pentru femei a unui număr concret de mandate parlamentare.

Se vorbește mult, în ultima vreme, despre necesitatea lansării unei inițiative de înlocuire a actualului mod de scrutin din Moldova cu scrutinul mixt, prin îmbinarea celui majoritar uninominal cu cel proporțional.

Având în vedere că candidații independenți n-au trecut pragul electoral niciodată, putem afirma că actualul mod de scrutin din Republica Moldova este de tip proporțional, pe bază de liste. Acest mod de scrutin, având avantajul că asigură reprezentarea în parlament a principalelor curente de opinii politice (cu condiția să treacă pragul electoral) și dezavantajul că poporul trebuie să voteze liste și nu persoane, liste care uneori propun persoane care nu sunt cunoscute și nu au locuit niciodată în localitatea alegătorului, care urmează să fie reprezentat în parlament.

Împărtășim părerea că toate modalitățile de scrutin au avantaje și dezavantaje [4, p.220], fără a le detalia.

În scopul asigurării respectării principiului fundamental al reprezentării poporului, considerăm necesar trecerea la sistemul electoral mixt, prin combinarea alegerilor parlamentare pe listă de partid cu cele în circumscripții uninominale; Or, noi pledăm pentru îmbinarea a două moduri de scrutin: 50% din mandate prin scrutin de listă, și 50% din mandate să fie desemnate prin scrutin uninominal, la fel cum este în Republica Federală Germania, fie 75% la 25% cum este în Italia.

Considerăm că pentru Republica Moldova azi, cel mai bun mod de scrutin, este cel mixt, însă nu pentru că am subestimat rolul partidelor politice în societate. Și, în continuare, afirmăm că anume partidele politice sunt echipe organizate, cu experiență ce pot defini în programul său – programul de dezvoltare al societății pe termen lung. Însă această afirmație este doar pentru partidele politice așa numite istorice, care s-au afirmat în timp, care sunt capabile să preia și să exercite eficient puterea în stat de sine stătător. Mai mult, scrutinul uninominal va asigura și o legătură mai strânsă între alegător și deputat, or, astăzi această legătură este necesară pentru ambele părți.

În scrutinul proporțional, candidații se sprijină în campania electorală pe programul partidului pe care îl reprezintă, program care este, de cele mai multe ori, plin de generalități și care nu ia în calcul interesele cetățenilor dintr-o anumită regiune a țării.

În cazul adoptării sistemului majoritar uninominal, candidații ar trebui să se bazeze în campania electorală pe un program propriu, alcătuit în jurul unor angajamente precise, conceput tocmai pentru a veni în întâmpinarea intereselor cetățenilor din circumscripția electorală în care au loc alegerile. Mai mult, în cazul votării în Parlament a unor legi care vor influența decisiv

condițiile de viață ale locuitorilor unei circumscripții electorale, ar trebui ca parlamentarul ales în acea circumscripție să se consulte mai întâi cu alegătorii săi, și nu să voteze conform indicațiilor venite de la conducerea partidului din care face parte.

Pe lângă discuții, avem deja și experiență în sistemul electoral mixt, ce-i drept, introdus legal [5] doar pentru câteva zile. Și anume, la 19 aprilie 2013, Parlamentul a legiferat trecerea la sistemul electoral mixt, stabilind alegerea Parlamentului prin votarea pe circumscripții uninominale (sistemul majoritar) și națională (sistemul proporțional). Ca mai apoi, la 3 mai 2013 [6] să revină la reglementările anterioare, de până la intrarea în vigoare a Legii nr.94 din 19 aprilie 2013.

La 14 mai 2013, Mihai Godea, deputat în Parlament, a adresat Curții Constituționale sesizarea privind controlul constituționalității legii nr.108 din 3 mai 2013, motivând, printre altele, că abrogarea, doar după câteva zile, a unui act legislativ, care a introdus un sistem electoral discutat larg o perioadă îndelungată de timp, a încălcat grav principiul securității raporturilor juridice și stabilitatea normelor legale într-un stat de drept și democratic, precum și faptul că s-au operat și modificări în legislația electorală, care nu erau prevăzute anterior, cum ar fi: majorarea pragului electoral în alegerile parlamentare; introducerea restricțiilor de vot pentru studenți; interzicerea prelungirii timpului de vot.

Curtea a respins sesizarea, statuând în jurisprudența sa [7] că anime Parlamentul, ca organ suprem reprezentativ, fiind unica autoritate legislativă în stat, are abilitatea de a decide asupra pragului electoral, modalității de atribuire a mandatului de deputat, cotelor de participare a cetățenilor la orice tip de scrutin, condițiilor de valabilitate a rezultatelor acestuia.

Referințe:

1. *Constituția Republicii Moldova* din 29 iulie 1994, în vigoare de la 27 august 1994, cu modificările și completările ulterioare.
2. Codul electoral al Republicii Moldova din 21 noiembrie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.81/667 din 08.12.97, cu modificările și completările ulterioare.
3. GUCEAC, Ion. *Drept electoral*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. ISBN 9975-78-363-5.
4. GUCEAC, Ion. *Curs elementar de drept constituțional*. Chișinău: S.n., 2004.(Tipografia Centrală), vol.2. ISBN 9975-70-399-2.
5. Legea nr.94 din 19 aprilie 2013. Publicată: 20.04.2013 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 91.
6. Legea nr.108 din 3 mai 2013. Publicată: 10.05.2013 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 109.
7. Decizia de respingere a sesizării nr.18a/2013, privind controlul constituționalității Legii nr.108 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul electoral și Legea despre statutul deputaților în Parlament). www.constcourt.md.

REFLECȚII PRIVIND SUVERANITATEA POPORULUI

Doina CUCIURCA

Statul reprezintă o societate umană, așezată pe un teritoriu determinat și supusă unei puteri organizate politic și juridic, cu caracter suveran. Statul este obișnuit să dețină monopolul „constrângerii organizate”, deoarece este datorica lui de a edicta reguli de drept și de a asigura respectarea lor, fie prin convingere, fie prin forța de constrângere, atunci când aceasta este necesară [1, p.74]. Pentru susținerea acestei concepții statul este caracterizat de trei elemente: *poporul sau națiunea, teritoriul și puterea de stat sau suveranitatea* [2, p.9-10].

În doctrină, precum și în actele oficiale, opiniile privind suveranitatea statului au fost și sunt cele mai diverse, în unele cazuri fiind absolutizată, iar în altele chiar acceptându-se negarea ei completă.

Prima definiție cunoscută a suveranității este dedusă de jurisconsultul roman Proculus în următoarea formulare: *este liber în exterior acel popor care nu este supus puterii unui alt popor* [3, p.74].

Elaborarea și teoretizarea conceptului de suveranitate începe abia în evul mediu, dobândind contururi mai precise în sec. XV-XVI, când suveranitatea era considerată o trăsătură a puterii monarhilor. Astfel, Jean Bodin definește suveranitatea ca *summa potestas* care nu recunoaște nici o altă autoritate superioară. După Jean Bodin, suveranitatea fiind *absolută, perpetuă, indivizibilă, inalienabilă și imprescriptibilă*, tot el menționează că *numai comunitățile suverane erau state în sensul propriu al cuvântului* [4, p.8].

După Revoluția Franceză din 1789, prin Declarația drepturilor omului și cetățeanului, suveranitatea capătă o altă fațetă care prevede că *suveranitatea rezidă în popor, este unică și indivizibilă, imprescriptibilă și inalienabilă*. Această reglementare pune începutul transformării suveranității de stat în suveranitate națională, *summa potestas* nu mai poate fi personificată de conducătorul statului, dar de națiune în totalitatea ei. Este necesar de menționat că, totodată, dispare și caracterul absolut al suveranității. În aceeași perioadă, apar teoriile democratice în legătură cu suveranitatea, cum sunt *teoria suveranității populare și teoria suveranității naționale*.

Jean Bodin este primul gânditor care recunoaște într-o viziune modernă că suveranitatea aparține în mod natural și originar poporului [5, p.29]. În concepția filozofului francez Jean-Jacques Rousseau, suveranitatea poporului este rezultatul sumei aritmetice a cotelor-părți de suveranitate, astfel încât poporul devine titular al puterii prin acordul de voință al fiecărui individ, exprimat în cadrul unui pact social. Deținerea de către acesta a unei cote-părți de putere face posibilă, din punct de vedere teoretic exercitarea nemijlocită a puterii de către fiecare cetățean, întrucât voința colectivă nu poate fi reprezentată fără a se anula însăși esența suveranității, constând din însumarea voințelor particulare. Cum fiecare cetățean deține o cotă-parte

delimitată de suveranitate, este îndreptățit să participe direct la guvernare, nefiind nevoie să fie reprezentată. Suveranitatea, afirmă Jean-Jacques Rousseau, atribuită aritmetic poporului este exercitată prin organisme mandatate de popor cu atribuții de guvernare [6, p.222].

Astfel, potrivit concepției lui Jean-Jacques Rousseau, dreptul poporului de a participa la guvernare se exprimă prin vot și nu poate fi refuzat niciunui cetățean, deoarece dreptul îi aparține în calitate sa de titular al unui fragment de suveranitate, concepție care stă la baza votului universal. Din concepția lui Jean-Jacques Rousseau, putem deduce și concepția revocării reprezentanților poporului, în cazul în care aceștia își încalcă mandatul imperativ ce îi leagă de alegători. Această concepție o întâlnim și în istoria dezvoltării constituționale a statelor europene.

O altă teorie democratică este teoria *suveranității naționale*, susținută de Sieyes, care expunea ideea că suveranitatea rezidă în popor, el concepiind poporul ca un corp abstract, în care se topesc voințele individuale, devenind astfel națiune.

Națiunea în calitate de titular al suveranității a apărut ca o alternativă a monarhiei și, potrivit acestei concepții, cetățeanului nu îi revine nici un fragment de suveranitate, deoarece aceasta este indivizibilă și nu poate fi divizată în cote părți. În acest sens, se cere de menționat că concepția constituțională modernă este construită pe *teoria suveranității naționale* și pe principiul reprezentării, potrivit căruia membrii legislativului nu primesc de la alegători un mandat imperativ, dar unul reprezentativ. Potrivit acestei concepții, simbolul instituțional al suveranității naționale este Parlamentul format din reprezentanții poporului.

În condițiile dezvoltării democrațiilor avansate, statele au reglementat expres în textele legilor fundamentale teoria suveranității naționale sau populare. Astfel, Constituția Franței, din 1958, în art.3 alin.(1) proclamă că *suveranitatea națională aparține poporului*. Constituția RFG, adoptată la 23 mai 1949, în art.20 alin.(2) prevede că *suveranitatea emană de la popor*. Constituția Italiei, promulgată la 27 decembrie 1947, prevede că *suveranitatea aparține poporului, care o exercită sub formele și în limitele fixate de Constituție*. Constituția Spaniei, adoptată în 1978, prevede în art.1 alin.(2) că *suveranitatea națională constă în poporul spaniol, cel care emană puterile statului*. Constituția României, din 21 noiembrie 1991, revizuită la 18 septembrie 2003, în art.2 alin.(1) prevede că *suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum*. Constituția Portugaliei, din 1976, în art.111 prevede că *puterea politică aparține poporului și se exercită în condițiile stabilite în Constituție*, iar în art.112 prevede că *participarea directă și activă a cetățenilor la viața*

politică este condiția și instrumentul fundamental pentru a se ajunge la consolidarea sistemului democratic. Constituția Slovaciei, adoptată la 3 septembrie 1992, prevede că *puterea de stat aparține cetățenilor, care o exercită direct sau prin reprezentanții lor aleși*. Constituția Cehiei, adoptată la 16 decembrie 1992, prevede că *poporul este sursa întregii autorități a statului, el o exercită prin organele puterii legislative, executive și judecătorești*. Constituția Suediei, promulgată în 1974, prevede în art.1 că *în Suedia, suveranitatea emană de la popor. Suveranitatea națională suedeză este fundamentată pe libertatea de opinie și pe sufragiul universal și egal. Ea se realizează printr-un regim constituțional reprezentativ și parlamentar și printr-o gestiune autonomă a colectivităților teritoriale. Suveranitatea se exercită în conformitate cu legile*.

Reglementarea la nivel constituțional a principiului suveranității naționale sau populare a invocat opțiunea pentru una din cele două teorii democratice asupra suveranității, în asemenea circumstanță teoria care s-a impus a fost teoria suveranității naționale, unele constituții folosind chiar termenul de „popor”.

Deci suveranitatea poate fi definită ca o trăsătură esențială a puterii de stat, reprezentând faptul că aceasta este singura putere cu caracter statal în interiorul unui stat, fiind supremă în raport cu toate celelalte puteri, de natură nestatală, care există și se manifestă pe teritoriul unui stat și care îi sunt subordonate, precum și independența în planul relațiilor internaționale, în raporturile cu celelalte state și cu alți subiecți ai dreptului internațional public. Puterea politică primează asupra oricăror alte forțe în limitele teritoriului statului și ea are caracter exclusiv, eliminând, în drept, orice altă autoritate statală [7, p.22-25].

Referințe:

1. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, vol. I, 2001. ISBN 9975-930-26-3.
2. POPESCU, C.L. *Autonomia locală și integrarea europeană*. București: All Beck, 1999. ISBN 973-98766-2-5.
3. DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale*. Arad: Servo-Sat, 2001. ISBN 973-655-957-2.
4. VRABIE, G. Constituția Europeană – Constituția României. Reflecții privind suveranitatea. În: *Revista de Drept Public*, 2003, nr.3, p.8.
5. IONESCU, C. Principiul suveranității poporului – factor structurat al democrației constituționale. În: *Revista de Drept Public*, Serie nouă, anul II(20), nr.1-2, ianuarie-decembrie 1996, p.29.
5. ROUSSEAU, J.J. *Contractul social*. București: Editura științifică, 1957.
6. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală*. București: Europa Nova, 1996. ISBN 973-918-335-2.

PROBLEMATICA IDENTIFICĂRII REGIMURILOR DEMOCRATICE REPREZENTATIVE

Doina CUCIURCA

Există, desigur, mai mult de un singur mod de a distinge democrațiile. Dată fiind necesitatea de organizare a alegerilor competitive și alternarea la putere, normele și instituțiile sunt de o importanță majoră în democrații. Luarea în considerație, la moment, a celor ce atrag după sine aceste reguli este suficient pentru a transmite complexitatea și varietatea conținutului specificat pentru desfășurarea unor alegeri competitive. Există sute de moduri de a compila aceste reguli și astfel, în principiu, sute de moduri de a diferenția regimurile democratice. De aici reiese focalizarea asupra formei de guvernare instaurată, de normele care definesc guvernul și modul de investire a acestuia.

Conceptual, forma de guvernare într-o democrație depinde de relația dintre executiv, legislativ, și (daca aceștia există) președinții aleși. Principala problemă constă în posibilitatea înlăturării executivului de către legislativ în exercitarea mandatului [1, p.79]. Sistemele în care guvernele nu pot fi demise de legislativ sunt prezidențiale. Sistemele în care acestea pot fi astfel eliminate sunt fie parlamentare (atunci când numai legislativului îi este permis să demită guvernul) sau mixte (când fie legislativul sau direct președintele ales poate demite guvernul).

Mecanismul de demitere a executivului de către legislativ rezidă în pronunțarea votului de neîncredere inițiat de legislativ – sau în eșuarea obținerii votului de încredere care a fost inițiat de către guvern. Mecanismul de demitere de către președintele ales poate fi direct, cum ar fi în cazul când președintele în ordine unilaterală poate parțial sau complet să înlocuiască membrii guvernului, sau indirect, cum ar fi atunci când președintele dizolvă legislativul, anunță alegeri anticipate, și astfel provoacă căderea guvernului.

Mai sunt și alte câteva aspecte importante legate de natura și funcționarea guvernului în democrații, dintre care unele au fost făcute întru definirea caracteristicilor formelor de guvernare democratice. Acestea includ natura puterii executive, prin prisma colectivității sau colegialității în parlamentarism și caracterului unipersonal în prezidențialism; separarea șefilor de stat de guvern în parlamentarism și fuziunea lor în prezidențialism; alegerile indirecte în parlamentarism și alegeri directe în prezidențialism; existența unui președinte cu autoritate de legiferare acordată de constituție în regimurile prezidențiale sau cu atribuții considerabile în regimurile mixte.

Aceste caracteristici ale democrației totuși nu sunt suficiente pentru a distinge formele de guvernare. Unii ar putea sugera că există cazuri atipice sau intermediare, regimuri hibride care nu se încadrează nici în categoria regimurilor parlamentare, nici prezidențiale. Și totuși, dacă nu suntem ca-

pabili să identificăm un criteriul pozitiv pentru identificarea acestor regimuri, aceasta nu pare să fie o situație satisfăcătoare pentru că, pur și simplu, creează o categorie reziduală care întrunește un șir de cazuri eterogene. Ca urmare, este necesar de a produce un set de criterii care clasifică fără ambiguitate regimurile democratice în funcție de forma lor de guvernare.

Astfel: sistemele în care guvernele trebuie să se bucure de o majoritate în legislativ, pentru a exista, sunt clasificate ca parlamentare; sistemele în care guvernele nu au nevoie de asistența majorității în legislativ, pentru a exista, sunt clasificate ca prezidențiale; și sistemele în care guvernele depind și de o majoritate în adunarea legislativă, și de președinții aleși pentru a exista sunt clasificate ca mixte.

În plan operațional, următoarele trei întrebări oferă o secvență de pași care identifică fără ambiguitate democrațiile prezidențiale, parlamentare, și mixte. Nu întâmplător, democrațiile „mixte” nu constituie o categorie reziduală. Deși combină caracteristici atât ale parlamentarismului pur, cât și ale prezidențialismului pur, sistemul mixt este un tip bine determinat al democrației. În acest sens, nu este un intermediar sau o categorie oarecum neclară ce stă între cele două forme pure.

Este guvernul responsabil în fața adunării legislative? Responsabilitatea în fața legislativului înseamnă că o majoritate legislativă deține puterea constituțională de a demite guvernul din funcție. Responsabilitatea în fața legislativului este o condiție necesară pentru existența unui sistem parlamentar sau a unui sistem mixt, în cazurile în care nu există o responsabilitate în fața legislativului suntem în prezența sistemului prezidențial. La rândul său, cazurile în care există responsabilitatea în fața legislativului pot fi fie parlamentare, fie mixte.

Există un președinte ales independent (prin vot direct sau indirect)? Existența unui președinte ales direct nu este o condiție nici necesară, nici suficientă pentru identificarea unui sistem democratic: alegerile prezidențiale au loc în ambele sisteme atât prezidențiale, cât și mixte; și alegerile prezidențiale indirecte pot fi caracteristice atât sistemelor prezidențiale (ca în Statele Unite sau în Argentina până în 1994), cât și sistemelor parlamentare (Germania, Italia, Grecia) [2, p.266].

Cu toate acestea, coroborate cu informații despre încrederea legislativului, lipsa unui șef al guvernului ales direct identifică, în majoritatea cazurilor, democrațiile parlamentare. Prin urmare, această întrebare ne permite să identificăm state în care, din cauza absenței unui cap de guvern ales direct (în combinație cu încredere legislativului), nu pot fi nici prezidențiale, nici mixte. Aceste țări trebuie, prin urmare, să fie parlamentare, chiar dacă șefii de guvern sunt – ca în Africa de Sud, Kiribati, Insulele Marshall – numiți „președinți”.

Este guvernul responsabil în fața președintelui? Dată fiind responsabilitatea în fața legislativului, problema este de a determina dacă guvernul este responsabil în fața președintelui. Responsabilitatea Guvernului în fața de președinte poate fi directă, atunci când președintele unilateral poate demite guvernul în întregime sau un ministru la un moment dat. Aceasta poate fi de asemenea, indirectă, atunci când președintele demite guvernul prin dizolvarea legislativului. În ambele cazuri, guvernul depinde de sprijinul majorității legislative și de președintele ales în mod independent și direct pentru a rămâne în exercițiu. Astfel, dată fiind atât responsabilitatea în fața legislativului, cât și în fața președintelui ales (fie în mod direct sau indirect) a guvernului este suficient pentru a caracteriza regimul ca fiind „mixt”. Cazurile în care președintele nu poate demite guvernul și/sau dizolva legislativul sunt clasificate ca democrații parlamentare [3, p.110-111].

Operațional, a răspunde la aceste întrebări și a identifica forma de guvernare nu prezintă dificultăți. Atât alegerile directe ale președintelui, cât și responsabilitatea guvernului în fața adunării legislative sunt ușor de identificat în constituțiile existente.

Referințe:

1. ENACHE, M. *Democrația parlamentară*. București: Universul juridic, 2012. ISBN 978-973-127-797-4.
2. ARSENI, A., IVANOV, V., SUHOLITCO, L. *Drept constituțional comparat*. Chișinău: CE USM, 2003. ISBN 9975-70-356-9.
3. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, vol. I, 2001. ISBN 9975-930-26-3.

UNITATEA INTERNĂ A SPAȚIALITĂȚII JURIDICE

Alina NEGRU

Unitatea internă a spațialității juridice se asigură prin faptul că într-un stat poate exista doar un singur sistem juridic, un sistem de drept unic. Unitatea spațialității juridice e determinată de *supremația* Constituției.

Supremația este calitatea specifică a Constituției, datorită căreia aceasta se situează în vârful piramidei instituțiilor politico-juridice dintr-o societate organizată în stat. Constituția este și sursa tuturor reglementărilor interne ale statului în domeniile: economic, politic, social și juridic. *Supremația* Constituției nu este o categorie strict juridică, ci una politico-juridică, o noțiune complexă care cuprinde trăsături și elemente politice și juridice, situate pe o poziție superioară, în întregul sistem de drept al țării [1, p.90].

Din punct de vedere material, Constituția este supremă în sistemul juridic al statului, deoarece:

- legitimează puterea, organizând și orientând voințele și acțiunile individuale sau colective în crearea voinței de stat;
- conferă guvernanților autoritate, îndreptând deciziile luate și garantând aplicarea acestora;
- determină funcțiile și atribuțiile ce revin autorităților publice;
- consacră drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale, conduce și dirijează raporturile dintre cetățeni, dintre autorități, dintre autoritățile publice și cetățeni;
- indică sensul și scopul activității statale, valorile politice, ideologice și morale sub al căror semn este organizat și funcționează sistemul politic;
- reprezintă temeiul și garanția esențială a ordinii de drept;
- este reperul necesar aprecierii validității tuturor actelor și faptelor juridice etc.

Toate elementele menționate converg spre concluzia ce denotă supremația materială a Constituției, în sensul că ea este cea care stabilește și organizează competențele [3, p.273]. La cele spuse, alăturăm și remarcă făcută de autorul rus I.D. Levin, care scria că unitatea puterii statale se manifestă prin faptul că: a) Competența cumulativă a organelor statului cuprinde toate atribuțiile necesare pentru realizarea funcțiilor statului; b) organele diferite, ce fac parte din acest sistem, nu pot prescrie unora și aceluiași subiecți, în unele și aceleași circumstanțe, reguli de comportament ce se exclud reciproc [5, p.64].

Cazurile de existență și acțiune în limitele unuia și aceluiași stat, a sistemelor de drept paralele (Quebec în Canada, Taiwan în China, Scoția din Marea Britanie ș.a.) sunt excepții de la regula generală. Ele sunt condiționate de specificul dezvoltării istorice și de structura de stat a diferitelor țări și doar confirmă regula generală și tendința de orientare internațională pentru triumful tezei: „*un stat – un singur sistem de drept*”.

Un alt factor obligatoriu, care asigură unitatea internă a spațialității juridice, îl constituie unitatea reglementării normativ-juridice a problemelor economice. Nu e posibilă o spațialitate juridică unitară fără o *spațialitate economică unitară*. Constituția Republicii Moldova (alin. (1) art.126) prevede expres: „Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietate privată și pe proprietate publică, antrenate în concurență liberă”. Pentru constituirea unui spațiu economic unitar, statul trebuie să asigure:

a) reglementarea activității economice și administrarea proprietății publice ce-i aparține în condițiile legii;

b) libertatea comerțului și activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție;

c) protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

d) stimularea cercetărilor științifice;

e) explorarea rațională a pământului și a resurselor naturale, în concordanță cu interesele naționale;

f) refacerea și protecția mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;

g) sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții;

h) inviolabilitatea investițiilor persoanelor fizice și juridice, inclusiv străine (alin. (2) art. 126 al Constituției RM).

Unitatea spațiului economic al statului se asigură, de asemenea, prin sistemul financiar-creditar, sistemul fiscal, sistemul vamal etc.

Constatăm cu regret faptul că, în condițiile RM, din cauza separatismului din stânga Nistrului, impus de forțele proimperiale ruse nu există nici unitatea spațiului politic, nici unitatea spațiului economic. O problemă aparte și extrem de controversată este și problema *unității ideologice* a statului. Constituția RM consfințește *principiul pluralismului politic* (art.5). Pluralismul politic este un sistem politic în cadrul căruia puterea se exercită prin organizații social-politice și alte formațiuni obștești care cooperează și se echilibrează unele pe altele, se realizează compromisurile politice. Pluralismul politic nu este, pur și simplu, o pluralitate de grupuri organizate, ci o *suveranitate divizată*, admitând principiul separării puterilor în stat [4, p.188].

E semnificativă și prevederea alin. (2) art. 5 al Constituției noastre: „Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”. Această prevedere constituțională are menirea de a garanta democrația. Interzicerea instituirii unei ideologii ca ideologie oficială a statului e chemată de a garanta suplimentar realizarea principiului pluralismului politic și ideologic.

Instituirea unei ideologii unice și oficiale a statului poate degenera foarte ușor la instituirea unui regim dictatorial sau totalitar. „Este știut, de exemplu, faptul că în condițiile regimului totalitar «conștiința juridică a întregului popor» se folosea pentru justificarea samovolniciei și a violării dreptului. Ca urmare, conștiința juridică se forma cu ajutorul măsurilor de constrângere. Aceasta era și firesc, deoarece nu se admitea interpretarea dreptului, realității juridice în ansamblu în dauna «adevărului absolut» promovată de «forța conducătoare și îndrumătoare» [2, p.81].

Vorbind de *unitatea ideologică a statului* nu avem în vedere negarea pluralismului politic. Se consideră un lucru firesc ca oricărui cetățean să-i fie garantată libertatea gândirii, a opiniei și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Acestea însă nu pot fi absolutizate. Nu întâmplător Constituția stabilește, de asemenea, că „sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statutului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional” (alin. (9) art.32 al Constituției RM).

Referințe:

1. ARSENI, Al., BARBĂLAT, P., CREANGĂ, I., COTOROBAN, M., GURIN, C., NEGRU, B., SUSARENCO, Gh. *Constituția Republicii Moldova. Comentată articol cu articol*, vol. 1, t.1, *Principii generale*. Chișinău: Civitas, 2000.
2. NEGRU, B., NEGRU, Al. Domeniul și limitele acțiunii dreptului. În: *Administrarea Publică*, 2008, nr.3-4, p.81.
3. Deleanu, I. *Drept constituțional și instituții politice*. I, București, 1995, vol.
4. *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*, ed. a II-a, revăzută și adăugită. București: Șansa, SRL, 1996, p.188.
5. ЛЕВИН, И.Д. *Суверанитет*. Москва, 1948, с.64.

PRINCIPIUL JUSTIȚIEI, ECHITĂȚII ȘI DREPTĂȚII

Boris NEGRU

Referindu-se la **justiție**, „Dicționarul limbii romane moderne” interpretează **justiția** ca **dreptate, echitate**.

La popoarele primitive ideea de justiție se confundă cu legea talionului: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Astfel văd primitivii legea justiției divine.

Ideea fundamentală a lui Platon este că virtuțile au baza lor în înțelepciune și unitatea lor în justiție. Toate cele trei virtuți – temperanță, curaj și înțelepciune se unesc în vederea unei valori mai înalte: justiția.

Aristotel vede în justiție o virtute care constă în a respecta bunul altuia. El consideră că există două feluri de justiție: **justiția comutativă** și **justiția distributivă**. Cea dintâi constă în egalitatea în schimb: a da fiecareia o valoare echivalentă valorii pe care a prestat-o. Această justiție mai este numită **reparatorie, parificatoare**. Cea de-a doua constă în a da fiecareia după meritele sale (este o egalitate **proporțională**).

Dacă trecem la romani, găsim aceeași definiție a justiției ca și la Aristotel, bazată pe atribuirea fiecăruia a ceea ce-i aparține.

La etapa medievală timpurie, constatăm influența covârșitoare a creștinismului, care consideră pe toți oamenii egali înaintea lui Dumnezeu. Primii filosofi creștini nu concep justiția decât într-o egalitate deplină între oameni. „Nu există nici creștin, nici evreu, nici barbar, nici scit, nici sclav, nici liber: Iisus Christos este întru toți”- zice Sf. Paul (Epistola către Corinteni) [1, p.47]. Pentru Sf. Tomas D’Aquino justiția se caracterizează tot prin **egalitate**, distingând justiția comutativă și justiția distributivă, ca și Aristotel.

La Hugo Grotius preceptele justiției se impun rațiunii. Rațiunea umană este în întregime capabilă să deosebească binele de rău, ceea ce este just de ceea ce este injust. Din aceasta rezultă „o substanțială independență a Dreptului de Teologie și Grotius este poate primul care afirmă în mod expres această independență”[3, p.82] – consideră Giorgio Del Vecchio. Grotius afirmă că „justiția popoarelor creștine trebuie să fie mai perfectă și mai sfântă decât a popoarelor lipsite de această lumină divină” [6, p.74]. Susținând că dreptul natural este imuabil, Grotius va spune că aceasta nu numai că nu depinde de voința omului și nici chiar voința lui Dumnezeu nu-l poate schimba pentru că „așa cum Dumnezeu nu poate face ca doi și cu doi să nu facă patru, tot astfel el nu poate face ca ceea ce este rău prin însăși natura sa să nu fie rău”[1, p.74].

Poate fi remarcat și faptul că, începând cu Grotius, în conținutul noțiunii de justiție pătrunde o nouă idee: ideea de libertate. Grotius definește justiția ca respectul demnității și libertății omenești [1, p.74].

Ideea aceasta o găsim și la Locke, în „Eseu asupra guvernării civile”, care consideră că primul drept al omului este libertatea, justiția nefiind altceva decât a garanta fiecăruia posibilitatea de a se folosi de facultățile sale.

Ideea libertății o vom găsi la Montesquieu, la Rousseau și, în sfârșit la Kant, pentru care dreptul, ca și justiția se rezumă în respectul libertății fiecăruia. Oamenii trebuie să aspire la egalitate și justiție: „atunci când justiția dispăre – scrie Kant – nu mai există nici o valoare pentru care să trăiască oamenii pe pământ” [6, p.99].

Concepția liberă a justiției își va găsi consacarea în Marea Revoluție franceză, care proclamă ca prim drept al omului libertatea (Declarația Drepturilor Omului din 1789, art. 2).

Dacă aruncăm o privire asupra doctrinelor mai aproape de zilele noastre asupra justiției, găsim aceeași varietate de idei.

Iacob Wassermann (1873-1934), cunoscut romancier german arată că „omul posedă un drept primar în inima lui, un drept înăscut. **Fiecare om are dreptul la Justiție**, așa cum are dreptul la aer. Dacă acesta îi este răpit, sufletul se înăbușă”, iar Jule Renard (1864-1910), remarcabil scriitor și poet francez, sublinia semnificația justiției în înțelegerea oamenilor. „Cuvântul **Justiție** este cel mai frumos cuvânt din limbajul oamenilor și e vai de ei când ajung să nu-l mai înțeleagă” [2 p.138].

Profesorul Nicolae Popa menționează că „**justiția** (sora romană a lui Dike) reprezintă acea stare generală ideală a societății, realizabilă prin asigurarea pentru fiecare individ în parte și pentru toți împreună a satisfacerii drepturilor și a intereselor lor legitime” [4, p.116].

Ideea de **justiție** este strâns legată de **dreptate, echitate**. Același *Dicționar al limbii române* moderne definește **dreptatea** ca „principiul care cere să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine și să i se respecte drepturile; echitate...”.

Dreptatea ca idee este produsul unei îndelungate gândiri sociale. Pascal consideră că: „Dreptatea este ceea ce este statornicit; și astfel toate legile noastre statornicite vor fi socotite în chip necesar drepte, fără a mai fi cercetate, pentru că sunt statornicite”. E cunoscută și celebra sa afirmație: „Drept este că ceea ce e drept să fie urmat, necesar este că ceea ce e mai puternic să fie ascultat. Dreptatea fără putere este neputincioasă, puterea fără dreptate este tiranică. Dreptatea fără putere este contestată, fiindcă există întotdeauna răuvoitori; puterea fără dreptate este învinuită. Așadar, puterea și dreptatea trebuie așezate laolaltă și pentru aceasta trebuie făcut astfel încât ceea ce e drept să fie puternic, sau ceea ce e puternic să fie drept. Dreptatea poate fi discutată, puterea e ușor de recunoscut și nu se discută. Așa se face că dreptatea n-a putut căpăta putere, pentru că puterea a combătut dreptatea, afirmând că este nedreaptă și că ea este cea care e dreaptă. Încât neputând face să fie și puternic ceea ce este drept, am făcut să fie drept ceea ce este

puternic” [6, p.103-104]. Cele spuse cu mai bine de trei secole de marele gânditor nu și-au pierdut nici până azi actualitatea.

În ceea ce privește **echitatea**, originea acestui cuvânt se află în latinescul *aequitas*, care se traduce prin „dreptate”, „nepărtinire”, „cumpătate”, „potrivire”. În înțelesul modern al cuvântului, echitatea privește atât activitatea de elaborare a dreptului, cât și cea de aplicare și interpretare a acestuia.

Referințe:

1. VĂLIMĂRESCU, Alexandru. *Tratat de enciclopedia dreptului*. București, 1999.
2. MAZILU, Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. București, 2000.
3. DEL VECCHIO, Giorgio. *Lecții de filosofie juridică*. București, 1993.
4. POPA, Nicolae. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002.
5. MALAURIE, Philippe. *Antologia gândirii juridice*. București, 1996.
6. GEORGESCU, Ștefan. *Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2500 de ani*. București, 2001.

PRINCIPII, CATEGORII ȘI CONCEPTE JURIDICE

Boris NEGRU

Termenul de „principiu” își are originea în gr. *arhe* care desemnează acțiunea de a conduce, dar și mișcarea de a începe. Substantivul *arhon* înseamnă ceea ce stă de conducător, de căpetenie, pe când *arheic* este începutul, temei logic al lucrurilor. Latinii au tradus din greaca veche verbul *arhe* cu *principium*, ceea ce înseamnă „început”, „prim”, „temei”. Din latină *principium* își păstrează intact rădăcina: în rom. – *principiu*; fr. – *principe*; it. – *principio*; engl. – *principle*; rusă – *prințip* etc. [1, p.10].

Considerăm că principiile dreptului sunt acele idei (prescripții) fundamentale, diriguitoare ale sistemului de drept și ale compartimentelor acestuia, precum și modalitatea de coordonare a normelor juridice în jurul unei idei călăuzitoare.

Pentru înțelegerea conținutului principiilor de drept, este util să le delimităm de conceptele dreptului, de normele juridice și de axiomele, maximele și aforismele juridice.

a. **Principiile** dreptului sunt strâns legate de **categoriile și conceptele** juridice. Această legătură constă în aceea că „respectivetele concepte și categorii juridice servesc ca elemente de mijlocire pentru principiile fundamentale ale dreptului, iar acestea, la rândul lor, dau conținut concret categoriilor juridice” [3, p.106].

Se știe că categoria este noțiunea logică fundamentală care reflectă realitatea obiectivă în modul cel mai general. Categoriile pot avea grade diferite de generalizare și abstractizare. De exemplu, categoria „normă juridică constituțională” este generată pentru dreptul constituțional, dar e specie a categoriei „normă juridică”, care, la rândul ei, e specie pentru categoria „normă”. Dat fiind faptul că categoria „normă juridică constituțională” are importanță pentru întregirea dreptului constituțional, spunem că este categorie a lui. Știința dreptului constituțional are categoriile sale, știința dreptului administrativ are categoriile sale, la fel știința dreptului civil etc. Prin urmare, categoria „normă juridică” are importanță pentru orice știință a dreptului; ea este o noțiune fundamentală și o vom numi **concept juridic**. Sistemul științelor dreptului se constituie dintr-un ansamblu de concepte juridice studiate de *Teoria generală a dreptului și statului*. Fără cunoștința acestui ansamblu, e imposibilă cunoștința oricărei categorii și noțiuni juridice.

Dar conceptele juridice, la rândul lor, interacționează cu alte concepte. De exemplu, „norma juridică”, „raport juridic”, „răspundere juridică” se conexează cu „norma tehnică”, „raport economic”, „răspundere politică” etc., de care se delimitează și cu care au trăsături comune.

Conceptele dobândesc un conținut concret cu ajutorul principiilor de drept. Anume principiile dreptului sunt acelea care dau funcționalitate

conceptelor și categoriilor juridice, care asigură concordanța sistemului juridic în ansamblu cu schimbările care au loc în diversele domenii ale realității obiective.

b. **Principiile** generale ale dreptului sunt strâns legate Ași de **normele juridice**. Se știe că normele juridice sunt prescripții elementare ce reglementează relațiile sociale. Normele juridice se raportează la principiile dreptului în două sensuri:

1. Ele (normele) ”materializează”, dau viață determinată principiilor dreptului. Rezultă că normele juridice conțin și descriu principiile dreptului;
2. Principiile dreptului își realizează conținutul prin transpunerea în viață a conduitei prescrise de normele juridice.

Deosebirea normelor juridice de principiile dreptului constă în următoarele:

1. Valoarea teleologică – explicativă a normelor juridice e mult mai modestă. Normele juridice au ca scop conservarea și garantarea valorilor sociale, nu dezvăluirea rașunilor întemeietoare ale existenței acestora.
2. Valoarea explicativă a principiilor dreptului e mult mai semnificativă. Principiile dreptului pătrund în esența fenomenelor, explicând rașunea cauzală a existenței, evoluției și transformărilor ei.

c. **Principiile** fundamentale ale dreptului și **axiomele, maximele și aforismele**. Termenii la care se raportează principiile fundamentale ale dreptului în această relație au următorul conținut:

1. **axioma** semnifică un adevăr fundamental admis fără demonstrație, fiind evident prin el însuși. Exemple de axiome ne pot servi: „**Acta, non verba!**” (fapte, nu vorbe! Faptele sunt totdeauna mai convingătoare); „Ebrius, **stomachus satur non bene philosophatur**” (Omul beat și cel sătul nu filosofează bine);
2. **maxima** semnifică o gândire formulată concis, exprimând un principiu etic sau o normă de conduită. De exemplu: „**Controversias inter de iure ac iudiciodisceptanto**” (Oamenii să-și dezbate neînțelegerile dintre ei în justiție și prin judecată); „**Nemo diugaudetqui indice vincitiniquo**” (Nu se bucură mult timp cel care a câștigat un proces cu un judecător necinstit);
3. **aforism** înseamnă ceva mai mult decât maxima, înseamnă cugetare, sentință: „**Raramfacitmixturam cum sapientia forma**” (Rareori întâlnești frumusețea și înțelepciunea împreună).

Axiomele, maximele, aforismele nu țin loc de principii de drept, căci ele sintetizează experiențele juridice și joacă un rol limitat în interpretarea realității juridice. E adevărat, „cum majoritatea maximelor, adagiilor se păstrează în limba latină, unele par a fixa principii; par, fără să fie” [2, p.124].

Referințe:

1. BOTNARI, Elena. *Principiile dreptului: aspecte teoretico-practice*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2004.
2. MIHAI, Gheorghe C., MOTICA, Radu I. *Fundamentele dreptului. Teoria și filosofia dreptului*. București, 1997.
3. POPA, Nicolae. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002.

REGLEMENTAREA RELAȚIILOR VAMALE DINTRE TRANSILVANIA ȘI ȚĂRILE ROMÂNEȘTI PRIN PRISMA DREPTULUI NAȚIONAL

Artur ZAGORNEANU, Zinaida LUPAȘCU

Înscrise în traficul european, relațiile comerciale dintre Transilvania și Țările Românești sunt atestate documentar în sec. XIV, când prin constituirea statelor feudale centralizate, puterea comercială interesată în dezvoltarea economică a orașelor și în atragerea acestora în sprijinul consolidării politice, caută să le dea o consacrare juridică prin diferite acordări și privilegii.

La baza acestor relații a stat contactul complementar al economiștilor celor trei țări românești, Transilvania oferind produse meșteșugărești în schimbul producției naturale moldo-muntene. Ca urmare a privilegiilor primite din partea regalității maghiare de către populația săsească colonizată în Transilvania, din or. Sibiu, Bistrița și Brașov, ele devin cele mai importante centre meșteșugărești și comerciale prin care se realiza schimbul de mărfuri al Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova.

În cadrul acestora, atât prin poziția geografică, cât și prin situația propusă pe care o creează raporturile, cu Țările Românești, Brașovul deține preponderența și constituia în evul mediu un important centru economic și cultural al Transilvaniei.

Primul document care reglementează comerțul Brașovului la sud de Carpați este „Salvoconductul”, acordat de Ludovic I, regele Ungariei în anul 1358, care asigura locuitorilor acestui oraș dreptul de a circula liber cu mărfurile prin unele localități, fără a plăti taxe vamale.

Principalele căi de comunicație ale Brașovului cu Țările Românești în evul mediu erau drumul Branului, drumul Prahovei și drumul Buzăului. Dintre acestea, cel mai important era drumul prin trecătoarea Branului.

O importantă sursă de venituri rezultată din activitatea comercială desfășurată pe căile de comunicare care traversau Carpații o constituiau taxele vamale care, potrivit normelor juridico-administrative ale evului mediu, în Transilvania era un drum regal, care, în cele mai multe cazuri, era arendat unor persoane fizice sau publice. Această taxă vamală se numea „trizecima” și constituia 3,33% din valoarea mărfii și se percepea de la negustori în Transilvania de Sud-Est atât la intrarea, cât și la ieșirea cu mărfuri, precum și taxa vamală „vigesimală” în mărime de 5% . La începutul sec. XV, cetatea Bran a fost conferită domnitorului muntean Mircea cel Bătrân, iar cel mai important document este privilegiul de comerț acordat brașovenilor de către Mircea cel Bătrân în anul 1413. Potrivit acestui privilegiu, brașovenii plăteau taxele vamale pe bucăți sau pe unitate de măsură. Numeroase sunt documentele din sec. XV, și anume acestea erau

privilegii și scrisori, provenite de la domnitorii munteni, de la regii Ungariei sau voievozii Transilvaniei, din care rezultă abuzurile comise de către vameși și intervenția puterii centrale în favoarea brașovenilor.

Veniturile rezultate din vama de la Bran le întâlnim consemnate pentru prima dată în Registrul de socoteli al castelanilor pe anul 1504 sub denumirea de *Venituri din caseta cetății*, astfel o parte din taxele vamale percepute la Bran intrau în veniturile cetății, iar funcționarii vamali, care percepeau taxele vamale pe seama vistieriei regale, locuiau în cetate plătind castelanilor o parte din taxele vamale încasate.

Organizarea vamală în timpul dominației otomane este caracterizată prin existența unui sistem de regimuri vamale și o organizare interioară a vămilor bine determinată.

Ar prezenta interes efectuarea de cercetări în perioada începutului sec. XVI și până la sfârșitul lui, ca să descoperim adevăratul motiv al politicii vamale, însă insuficiența documentelor nu ne permite să obținem anumite date referitoare la aceasta. Numai către sfârșitul sec.XVIII reapar în istoria politicii vamale a românilor diverse tratate care reduceau sau fixau diferit coeficientul de percepere a taxelor vamale „ad-valorem” la nivelul impus de ambele părți contractante. Principatele efectuau în această perioadă un comerț intens cu Turcia, Persia, Veneția, fapt care a condiționat apariția la 1.01.1691 unui nou tarif vamal, conform căruia au fost stabilite taxe vamale speciale, pentru aceeași cantitate de marfă care intra în Muntenia din Turcia.

În 1705 a fost pus în aplicare un nou tarif vamal, pe baza căruia s-a ridicat coeficientul de taxare, în comparație cu cel vechi.

Către anul 1733, domnitorul Munteniei Grigore Ghica a introdus o schimbare în perceperea tarifară, și anume, taxele vamale „ad-valorem”, în scopul ameliorării situației financiare a acestui principat. Însă nici un document nu ne confirmă clar care era adevărata organizare vamală a Moldovei în această perioadă.

Privitor la tariful vamal în perioada dominației otomane, Tratatul rusoturc semnat la Constantinopol la 10 iunie 1783, care stabilea raporturile comerciale ale Principatelor Române cu statele vecine, prevedea că mărfurile nu sunt supuse în Turcia decât unui singur tarif vamal de 3%. Când taxele vamale erau percepute de agenții cărmuirii locale la vama românească, ele reveneau fiscoșului român, această clauză fiind favorabilă Principatelor. Însă în această perioadă se întâlnesc acțiuni de contrabandă, negustorii înțelegându-se cu vameșii ca să ascundă mărfurile pentru a le importa ilegal în țară, care cauzau prejudicii însemnate veniturilor Principatelor, însă acestea nu puteau fi atribuite decât organizării defectuoase a posturilor vamale. Însă se știe că, în această perioadă, tariful vamal nu urmări aplicarea principiului protecționist, el viza în special perceperea taxelor vamale în scopul măririi

veniturilor voievodatelor. Vămile interioare au oprit mersul natural al schimbului de mărfuri între domenii, orașe și sate. Din aceasta reiese că oricât de bogat ar fi fost teritoriul Moldovei și Munteniei, împărțit în mari latifundii înconjurate de hotare din care izvora vădit privilegiul de clasă de a opri sau a lăsa să circule mărfurile după anumite criterii personale, au adus prin aceste măsuri o vătămare a economiei principatelor. Iar stabilirea vămile la hotarele voievodatelor dezlănțuia conflicte de interese între clasele privilegiate, care condiționate de ambiții personale au avut o înrăutățire asupra progresului economic al Principatelor Române. Totuși este neîndoielnic și faptul că majoritatea voievozilor și boierilor luptau între ei, însă se evidențiază și ajutorul reciproc al lor împotriva amenințărilor de răzvrătire a maselor contra taxelor vamale create de ei.

Bibliografie:

1. FILITI, I. *Considerații generale despre vechea organizare fiscală a Principatelor Române până la Regulamentele Organice*. București, 1935.
2. MACOVEI, A. *Unificarea vamală între Moldova și Țara Românească*. București, 1958.
4. GRIGORAȘ, N. *Dărilor personale din Țara Românească și Moldova și dărilor în bani pentru turci la întemeierea statului și până la reforma lui C.Mavrocordat*.
5. IORDACHESCU, V. *Evoluția politicii și a legislației vamale a României de la 1408 până în 1886*. București, 1934.
6. [http:// tip.customs.ro:7777/pls/postal/page/TIP_HOME_PAGE](http://tip.customs.ro:7777/pls/postal/page/TIP_HOME_PAGE)
7. MIHORDEA, V. *Arendarea vămile și a ocnelor în Țările Române*. București, 1958.

MORALA – MODALITATE A REGLEMENTĂRII SOCIALE

Diana DONICI

Etimologic, cuvântul „morală” provine de la adjectival latin *mos-moris*, care înseamnă moravuri, sau din grecescul *moralis*, adică Ethos. Limba română a preluat mai întâi cuvântul „moral” (morală) din limba latină și doar mai târziu l-a primit sub formă de etic (etică), din limba greacă. Deci morală este, obiectul de studiu al eticii. Ea reprezintă totalitatea convingerilor, atitudinilor, deprinderilor, sentimentelor reflectate în principii, norme, reguli determinate istoric și social, care reglementează comportamentul și raporturile dintre indivizi, precum și dintre aceștia și societate (familie, grup, națiune, societate), în funcție de categoriile: bine, rău, datorie, dreptate, nedreptate, și a căror respectare se întemeiază pe conștiință și opinie publică.

Dicționarul explicativ al limbii române (ediția din 1975) definește morală ca fiind: „ansamblul normelor de conviețuire și comportament al oamenilor unii față de alții și față de colectivitate, a căror încălcare nu este sancționată de lege, ci de opinia publică”, iar dicționarul limbii franceze „Petit Robert” (ediția din 1982) definește morală ca fiind: „știința binelui și a răului, teoria acțiunii umane în calitatea ei de a fi supusă datoriei și au ca scop binele; ansamblul de reguli de conduită considerate de o manieră absolută; ansamblul de reguli care decurg dintr-o anumită concepție despre morală”.

Dreptul ca știință nu apare pe loc viran. Istoriceste, dreptul s-a desprins treptat din normele de morală și din obiceiuri. În această ordine de idei, morală precede dreptului.

Dreptul nu numai descinde din morală, dar s-a dezvoltat și a progresat în unison cu aceasta, or are sau trebuie să aibă un conținut moral. Traducerea lui în fapt prin respectarea liber consimțită, sau aplicarea prin forța coercitivă a statului—în cazul necesității, ridică întotdeauna și o problemă morală.

În viziunea lui Giorgio del Vecchio, „relațiile dintre morală și drept sunt așa de strânse, încât ambele aceste categorii au esențial același grad de adevăr, aceeași valoare” [1, p.199] sau, cum se mai afirmă în literatura de specialitate, dreptul reprezintă doar un minimum de moralitate sau de perfectare juridică a acesteia.

În aceeași filieră de gândire, Georges Ripert consideră că nu este nici o diferență de domeniu, natură și scop între regula morală și cea juridică. Regula morală interpătrunde dreptul prin mijlocirea concepțiilor etice ale legiuitorului sau judecătorului, după cum, în cel mai bun caz, rătăcește la frontierele dreptului pentru a pătrunde atunci când se ivește prilejul, iar când legea nu mai este conformată cu principiile morale, ea cade în desuetudine [2 p.249-252].

Sesizând corelația dintre drept și morală, Matei Cantacuzino preciza: „Obiceiurile și legile în care se concretizează normele dreptului se inspiră

neconținut din concepțiile morale ale societății și se fasonază prin modul lor de îndrumare și de aplicare după progresul sau regresul ce se manifestă în concepția morală dominantă într-un anumit moment și într-un anumit mediu social” [3, p.12].

Simbioza dintre drept și morală în filosofia dreptului s-a extins pe două direcții importante: una concepe dreptul ca un minim de morală (justiția prin drept și morală), iar alta consideră că unicul temei al dreptului este statul (ordinea de drept fără morală) [4 p.136]. Părtașii acestei concepții privesc dreptul ca un fenomen în sine desprins de orice altă realitate. De aici rezultă că nu se poate afirma că dreptul trebuie să fie moral, deoarece nu există morală absolută. O reglementare juridică poate fi în același timp cu un sistem de morală și în contradicție cu alt sistem.

Între primele două concepții (dreptul – „un minim de morală” și „statul este unicul temei al dreptului”), se plasează curentele sociologice care admit prezența spontană a dreptului în viața socială, ca urmare a presiunii unor factori social-politici. De exemplu, francezul Leon Duguit consideră că, în procesul de creare a dreptului, legiuitorul ține cont de conștiința socială, de sentimentul societății și solidarității sociale.

Indiferent de modul de abordare a problemei coraportului „drept-morală”, se impune ca dreptul să aibă un conținut moral. O atare abordare a problemei constituie o continuitate a celebrei definiții dată dreptului de către Celsus: „Jus est ars boni et aequi” – dreptul este arta binelui și a echității.

O disociere comparativă a dreptului și a moralei conduce la deducția că ambele sunt ordini sociale normative, dar de tip diferit. Există ordini sociale pentru că ambele reglează conduita oamenilor în măsura în care ea intră în raport direct sau indirect cu cea a altor oameni. Funcția oricărui ordini sociale normative e de a promova o anumită conduită a oamenilor care îi sunt supuși, de a incita acești oameni fie de a se abține de la anumite acte, considerate pentru anumite motive ca dăunătoare pentru ceilalți fie, dimpotrivă, de a îndeplini anumite acte socialmente utile.

Cu toate afinitățile lor, dreptul nu se confundă totuși cu morala. Între cele două categorii de reguli există și unele diferențe, și anume:

a) morala, spre deosebire de drept, are o vârstă mult mai avansată. În timp ce normele juridice apar doar o dată cu apariția statului, normele de morală sunt cunoscute și societății prestatale;

b) domeniul moralei este mult mai vast decât cel al dreptului. Dreptul nu reglementează decât conduita oamenilor în măsura în care trăiesc în societate, neatribuindu-se la gândurile umane. Morala, dimpotrivă, „ne cere cont de gândurile noastre cele mai intime”, „bate la fereastra sufletului și o penetrează cu ușurință răscolind „Eul” până la autodistrugere prin mustrarea de conștiință”[6, p.120]. Cu alte cuvinte, „morală are drept obiect reglemen-

tarea faptelor interne, intenția noastră, pe când dreptul – reglementarea faptelor materiale externe ale noastre” [7, p.321];

c) morala este mult mai exigentă decât dreptul. Altfel spus, ea este mult mai pretențioasă față de drept, cere mai mult. Morala activează cu unele categorii, despre care dreptul nu vorbește: mila, recunoștința, bunăvoința etc.;

d) modalitatea de garantare a moralei și dreptului este diferită. Diferite sunt și sancțiunile prevăzute pentru abaterile de la prevederile dreptului și cele ale moralei.

Referințe:

1. Giorgio Del VECCHIO. *Lecții de filosofie juridică*. București: Europa Nova, 1995.
2. КОРЕЛЬСКИЙ, В.М., ПЕРЕВАЛОВ, В.Д. *Теория государства и права*. Москва: Норма-Инфра-М, 1998.
3. SANTACUZINO, Matei B. *Elementele dreptului civil*. București: Cartea Românească, 1921.
4. POPA, N. *Teoria generală a dreptului*.
5. Giorgio del VECCHIO. Op. cit.
6. DVORACEK, M., LUPU, Gh. Op. cit.
8. DJUVARA, Mircea. Op. cit.

DREPTUL ȘI RELIGIA

Diana DONICI

Religia și fenomenul religios constituie obiect de studiu, analiză și cercetare pentru toate științele socioumane, inclusiv și pentru știința dreptului. Dreptul se apleacă asupra religiei și fenomenului religios pentru a descifra modul în care acestea au influențat apariția și dezvoltarea sa.

În galeria marilor religii se găsesc hinduismul în India, budismul – China, islamismul – în țările arabe, fiecare cu o istorie fascinantă. Religia a configurat cu dreptul societăților în întreaga lor istorie, rămânând și astăzi la baza culturilor din zonele geografice amintite.

Este important de precizat faptul că atunci când s-a constituit instituția Bisericii creștine, acesta nu a creat un drept pentru care ar exista: atunci exista dreptul roman, care se aplica tuturor cetățenilor de pe întreg cuprinsul imperiului (Legea celor XII table - sec. V î.Hr.). Religia creștină, apărută după această dată, a preluat norme și concepte din legea romană. Armata romană a răspândit Evanghelia în întreaga lume antică, Imperiul Roman asigurând mediul politic favorabil pentru răspândirea creștinismului. Istoria consemnează că armata romană a facilitat creștinarea populației autohtone din Dacia și din alte teritorii ocupate.

Religia creștină a constituit componenta fundamentală a Imperiului Bizantin: religia a fost factorul catalizator al popoarelor ce trăiau între granițele imperiului, ea fiind decretată religie de stat (anul 392, împăratul Theodosius), consecința fiind numirea împăratului ca șef politic și religios al imperiului. Încoronarea împăratului era forma religioasă prin care se consfințea autoritatea sa de locțiitor pe pământ al lui Dumnezeu. În această calitate, el era legislator și comandant suprem al armatei. Juriștii bizantini au recunoscut autoritatea absolută a voinței împăratului în domeniul administrativ, legislativ, judecătoresc și religios.

În Europa Occidentală, biserica creștină (catolică) era separată de stat (Imperiul Roman de Apus), ea exercitând influență majoră asupra legislației și dreptului roman. În dreptul feudal probele cunoscute sub numele de „Judecata lui Dumnezeu” sau „ordalii” erau justificate de credința oarbă în intervenția divinității pentru a demonstra vinovăția sau nevinovăția celui supus judecării pentru cazuri de furt, asasinat, vrăjitorie și adulter. Ordaliile cele mai comune erau proba focului, a apei reci și a îngurgitării unor lichide sau alimente otrăvite.

Dreptul canonic recunoștea Bisericii o jurisdicție specială. Jurisdicția ecleziastică a unei mari categorii de cauze civile și penale a cunoscut forma cea mai abuzivă în perioada inchiziției. Tribunalele inchiziției, create de Papa Grigore IX prin Bula Papală din anul 1233 au funcționat sub autoritatea

supremă pontificală și au avut drept scop reprimarea ereticilor. În această perioadă, s-a redactat Corpus Juris Canonici (1580) care a fost în vigoare până în anul 1918. Biserica, într-o perfectă înțelegere cu autoritățile statale, s-a aflat la originea cruciadelor desfășurate în perioada anilor 1095-1291. Aproape 200 de ani creștinii au mers cu cruciade împotriva maurilor din Spania și a musulmanilor din teritoriile ocupate [1, p.142-144].

Interacțiunea drept-religie sigur că este multiformă. Ne rezumăm a surprinde doar unele aspecte care o dovedesc, cum ar fi identificarea preceptelor religioase cu cele juridice, influența dogmelor religioase asupra regulilor de drept, folosirea religiei în realizarea dreptului și, cu precădere, rolul sentimentului religios.

Nu întâmplător, Centrul de filosofia dreptului de la Universitatea din Paris II, a organizat un ciclu de conferințe cu tema „Religia și fundamentele dreptului”, grupate apoi sub titlul „Dimensiunile religioase ale dreptului” [2].

În *Biblie*, noțiunea de „Torah” (*nomos* sau *tex*, pentru versiunea greacă și latină) apare sub forma unei legislații, a unui comandament al lui Dumnezeu, diriguitor pentru conduita indivizilor [3, p.27]. „Cele 10 porunci” cuprind reguli ordonate de divinitate, care sunt prezente astăzi în legislațiile moderne: „Să nu ucizi”, „Să nu preacurvești”, „Să nu furi”, „Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău” [4, p.80-81].

Marile sisteme de drept romano-germanic care se vor constitui pe continentul european vor suferi o puternică influență din partea religiei iudaico-creștină, chiar atunci când dreptul s-a eliberat de dogmele religioase. Lui Groțius (1583-1645) îi revine meritul laicizării dreptului în cunoscuta lucrare „Dreptul războiului și al păcii” [5, p.16-17]. Dreptul modern fără a fi profund religios, nu renunță la mijloacele prin care sentimentul religios îl ajută la realizarea lui. Un asemenea mijloc este jurământul judiciar.

Cu Revoluția franceză intrăm în faza laicizării dreptului public. Suveranitatea nu va mai fi de drept divin, ci de drept popular. În formă, religia se desparte de drept. În fond s-a apreciat – ne aflăm în prezența unei noi mistici. Însuși părintele democrației moderne J.-J.Rousseau și-a intitulat sistemul „o religie civilă”. Exact cum monarhul absolut dispunea de viața și avutul supușilor săi în numele lui Dumnezeu, așa și „voința generală”, cum o concepe Rousseau, va dispune de viața și avutul cetățenilor [6, p.146-147].

Declarația Universală a Drepturilor Omului și Cetățeanului din 1789 va fi, poate, și locul unde se naște o nouă laicitate – termen semnalat abia în 1871 și care inițial avea un sens atireligios, un fel de ateism de stat – o laicitate în care statul ar garanta și chiar ar ocroti libertatea religioasă. Art.10 stipulează că „Nimeni nu trebuie să fie hărțuit pentru opiniile sale, nici măcar religioase, decât în cazul când exprimarea lor tulbură ordinea publică stabilită prin lege”. În același sens, Constituția Republicii Moldova, adoptată în 1994, prevede la

art.31 alin.(1): „Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc”.

Sistemele juridice tradiționale (hindus, islamic sau cele din extremul orient) au o incontestabilă origine religioasă [7, p.158]. Astfel, în Islam sursa primară de drept o reprezintă *Coranul*, cartea sfântă a mahomedanilor. Caracterul religios al acestor sisteme nu împiedică formarea unui drept modern care se face tot mai simțit pretutindeni.

În ce ea ce privește perspectiva acestei conexiuni îndubitabile, care în istoria milenară a luminat sau a umbrat dreptul, fără să-i oprească dezvoltarea firească și universală, preferăm să-l invocăm pe André Malraux: „Secolul următor va fi religios sau nu va mai fi deloc”.

Referințe:

1. VOICU, C. *Teoria generală a dreptului*, Ed.a III-a. București, 2000.
2. *Archives de philosophie du droit (nr.18)*, Paris, Sirey, 1973.
3. VILLEY, M. *Bibliet philosophie greco-romaine de saint Thomas a droit moderne, //Archives...*, op.cit.
4. *Biblia, Societatea Biblică*, 1990.
5. CHARMONT, J. *Le renaissance du droit naturel*. Paris, 1927.
6. CRAIOVAN, I. *Tratat elementar de teorie generală a dreptului*. București: All Beck, 2001.
7. ZLĂTESCU, V.D. *Geografie juridică contemporană*, op.cit.

ASPECTE TEORETICE PRIVIND TRĂSĂTURILE DEFINITORII ALE SISTEMULUI DREPTULUI

Parascovia POALELUNGI

În ceea ce privește caracteristicile generale ale oricărui sistem, acestea, conform opiniei profesorului Constantin Stroe, rezultă din modul de constituire a sistemului și din interacțiunile ce sunt specifice unui sistem anume.

Între elementele sistemului dreptului (norme, instituții, subramuri, ramuri) există o unitate omogenă, o interacțiune strânsă. Această unitate determină o reglementare uniformă a relațiilor sociale pe întreg teritoriul statului.

Trăsăturile fundamentale caracteristice sistemului de drept:

a) sistemul dreptului ca un ansamblu organizat și logic, care implică relația „întreg” – „parte”;

b) sistemul dreptului concretizează idealul juridic al unei societăți.

Constituirea normelor juridice în cadrul sistemului de drept are nu numai o însemnătate teoretică, ci și practică. Importanța lui se manifestă prin următoarele:

a) sistemul dreptului se constituie într-un important ghid la îndemâna autorităților publice în procesul elaborării și perfecționării dreptului. Astfel, sistemul dreptului ajută la scoaterea în evidență a lacunelor dreptului, contribuie la organizarea și asigurarea concordanței normelor juridice;

b) sistemul dreptului permite o înțelegere mai eficientă a materialului normativ, o interpretare a dreptului la justa sa valoare.

În general, structuralitatea reprezintă o proprietate fundamentală a existenței, iar cunoașterea ei ajută la înțelegerea mai completă a acesteia. Luând în considerație faptul că dreptul este un tip specific de realitate, abordarea sistemic-structurală aplicată în cadrul acestuia va dezvălui capacitățile părților componente de a intra în interacțiuni, modul în care evoluează, se dezvoltă sau se produc anumite schimbări. Viziunea structural-sistemică presupune stabilirea legăturii sistem-structură-funcție în cercetarea ansamblurilor organizate, așa cum este și cel al dreptului. De asemenea, se relevă atât elementele din care este constituit sistemul, cât și interacțiunile interne și externe (informaționale, substanțiale, energetice).

Referindu-ne la abordarea sistemică a fenomenului dreptului, se reliefează, în ceea ce privește dreptul, anumite proprietăți și particularități specifice, care pot fi evidențiate și considerate ca trăsături definitorii.

Prin caracterul lor complex, fiind alcătuite dintr-un ansamblu de elemente, integrate într-un tot unitar și organizat, ele sunt, totodată, sisteme de ordin inferior, comportându-se ca părți sau subsisteme în raport cu sistemul în care se integrează și ca sisteme în raport cu ele însele. Orice parte este un întreg (datorită subordonării altor elemente) și orice întreg este parte (datorită integrării sale unui context subordonat) sau se află în relații de dependență funcțională cu alte întreguri [1].

Ireductibilitatea sistemului la suma elementelor sale componente, părțile fiind inseparabile de întreg într-o asemenea măsură, încât pot fi înțelese numai dacă sunt puse împreună cu întregul și percepute ca parte a acestuia.

Acest ansamblu de elemente constituie un sistem deschis, întrucât este vorba de o totalitate, un ansamblu de elemente legate între ele prin relații identificabile. Ca sistem deschis, acest ansamblu de elemente implică o neconținută devenire printr-un număr extins de relații multiple, caracteristice, între elementele componente. Astfel, sistemul dreptului este în permanență influențat, spre exemplu, de schimbările din cadrul social, conformându-se sau, poate mai degrabă, acomodându-se acestora, ceea ce și denotă faptul că este un sistem deschis. Aceeași situație este în cazul în care urmărim modul de evoluție a dreptului începând cu societățile arhaice și până în prezent.

Atât sistemul în întregul său, cât și elementele lui componente, toate împreună și fiecare în parte, alcătuiesc, respectiv posedă, o structură definită și proprie. Indiferent de natura și funcțiile sistemului și ale elementelor lui componente, ceea ce le caracterizează este prezența unei structuri definite, a unor legături specifice ce se stabilesc în cadrul întregului și între acesta și elementele sale. Este vorba de o anumită ordonare a părților componente care formează un tot unitar, iar acest tot însuși este alcătuit din componente solidare, în așa fel încât fiecare depinde de celelalte, și el, ca întreg, nu poate fi ceea ce este decât în legătură cu ele și prin legătura cu ele. Structura apare ca fiind o matrice obiectivă de comportament al sistemului și al componentelor sale.

O altă trăsătură constă în distinctibilitatea sistemului de mediul ambiant și angajarea sa, în același timp, în raporturi specifice cu acesta. Mediul, în cazul nostru, îl constituie ansamblul societății date, cu toate fenomenele și procesele sale cuprinse între anumite limite, care pot exercita o influență asupra sistemului sau ele însele pot fi supuse unor influențe din partea acestuia [2].

O trăsătură importantă constă în faptul că structura specifică a sistemului și a subsistemelor sale, angajarea acestora în raporturi specifice cu mediul ambiant, pe fondul universalității organizării sistemice, de la cele mai simple până la cele mai complexe fenomene și procese, conduc în mod necesar la ierarhizarea acestora, deopotrivă pe întreg și pe componente (subsisteme), în dependență de diferite niveluri.

În fine, sistemul și fiecare din elementele sale componente au funcții caracteristice, dependente de structură și, totodată, cu valoare contributivă la autoreglarea lor, prin realizarea unui tip determinat de interacțiuni cu ambianța, cu mediul. Prin urmare, organizarea sistemului, ca întreg, și a componentelor sale, ca părți, aparținând însă sistemului, implică sensul de finalitate a interacțiunii sistemului și elementelor sale cu mediul.

Dreptul ca tip de sistem este unul de natură organică ce a luat naștere, se menține și funcționează pe baza a ceea ce a fost numit lege, aceasta exprimând caracterele funcționale și evolutive ale unui ansamblu structurat.

Ca sistem de tip organic, el presupune o mulțime relativ numeroasă de părți componente, care se constituie în subsisteme sau sisteme, aflate în relații determinate, formând o totalitate structurată, orientată spre realizarea unor anumite finalități. Între elementele acestei mulțimi există o concordanță, fapt ce face din această mulțime o totalitate, un sistem. Din cele relatate, se observă că în teoria dreptului analiza de sistem se poate utiliza în mai multe moduri: de pildă, ar putea fi aplicată în ceea ce privește sistemul legislației, referitor la sistemul dreptului și chiar în privința sistemului juridic. Astfel, „nevoia de sistem în drept este atât de mare, încât în afara acestei idei nu se poate legifera” [3].

Tendențele sistemului de a realiza finalitățile sale constituie funcția sau funcțiile sistemului. Această finalitate spre care tinde sau pe care o urmărește sistemul ca atare constituie valoarea sa de comandă. La înfăptuirea diverselor tipuri de activități ale sistemului, își aduce contribuția fiecare parte componentă, înscriindu-se în realizarea scopului general al sistemului, ca întreg [4].

Referințe:

1. DJUVARA, Mircea. *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*. București: All 1995 și 1999, p.137-138.
2. HUMA, Ioan. *Teoria generală a dreptului*. Iași, 1991; București, 2005, p.249-250.
3. ZLĂRESCU, Victor. *Introducere în logistica formală*. București: Rompit, 1995, p.11.
4. BOBOȘ, Gheorghe. *Teoria generală a statului și dreptului*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p.25.

О БОРЬБЕ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В ИНТЕРНЕТЕ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫМИ МЕРАМИ

Александр ЛАМБОВ

Техническое совершенство сети позволяет за доли секунды передавать информацию, содержащуюся в объектах интеллектуальной собственности, практически в любую точку земного шара и даже в космическое пространство. Вкупе с отсутствием общемирового законодательного регулирования Сети, ограниченностью инструментов для реализации постановлений властных органов по отношению к информационному пространству Сети, данное обстоятельство приводит к тому, что объекты интеллектуальной собственности становятся очень уязвимы к их неправомерному распространению через Интернет. Данное распространение гораздо сложнее пресечь, чем распространение объектов интеллектуальной собственности классическим способом, посредством материальных носителей. При желании пресечь неправомерное распространение объектов интеллектуальной собственности через Интернет правообладатель сталкивается с рядом трудностей различного характера.

Во-первых, сложно идентифицировать нарушителей, поскольку они скрывают данные, которые позволяют их идентифицировать, используют вместо настоящих имен т.н. ники (сетевые псевдонимы) и др. Свои настоящие имена и иные реквизиты нарушители, как правило, вообще не вводят в Сеть. Часто единственной полезной информацией для идентификации является IP-адрес, который, к сожалению, во многих случаях малоинформативен.

Во-вторых, существуют различные средства для скрытия информационных следов о правонарушительной деятельности: прокси-серверы, анонимайзеры и др.

В-третьих, на сегодняшний день у властных органов недостаточно рычагов для воздействия на информационное пространство Сети, особенно в случае совершения правонарушения за пределами государства юрисдикции органа.

В-четвертых, Сеть интернациональна, и как указано выше – нет должной международно-правовой регламентации ее деятельности.

В-пятых, информация в Сети чрезвычайно мобильна и легко может быть скопирована для хранения или перенесена на другое компьютерное устройство. Часто при угрозе пресечения правонарушительной деятельности нарушители переносят свои сайты на другие компьютеры-серверы, с другими IP-адресами, что делает бессмысленными принятые властными органами меры для пресечения нарушения.

Новым вызовом для института авторского права стало появление т.н. торрент-сетей. В торрент-сетях произведения находятся на сотнях и тысячах компьютеров рядовых пользователей, а главный сайт (т.н. торрент-трекер) лишь передает запрашивающему произведение компьютеру адреса компьютеров, хранящих произведение. Трекер связывает «клиентов» друг с другом, но напрямую не участвует в обмене передаваемых ими файлов (с произведениями). Более того, трекер не имеет никакой информации об этих файлах [3]. Т.е. владельцы торрент-трекера лишь управляют базой данных ссылок на распространяемые в торрент-сети файлы.

После завершенной передачи файла, передающий субъект может покинуть сеть, но процесс распространения файла может осуществляться далее и без него [1, 48].

Таким образом, при закрытии самого торрент-трекера произведения продолжают находиться на жестких дисках большого числа компьютеров, т.к. технически сложно ограничить доступ к ним ко всем. В случае возникновения каких-либо юридических или иных проблем, правонарушитель легко может открыть торрент-трекер на сервере хостинговой компании в другом государстве и продолжить свою деятельность.

Другим важнейшим, но недостаточно урегулированным вопросом является вопрос о месте совершения правонарушения в Сети, а также вопрос о применимом праве в случае интернациональных правонарушений.

ГК РМ в ст. 1615 устанавливает, что:

(1) Неправомерная сделка квалифицируется как причинившая вред в соответствии с законом государства, где она совершена.

(2) Закон, определяющий обязательства, возникающие вследствие причинения вреда, устанавливает:

- a) гражданскую правоспособность;
- b) форму, условия и пределы гражданской ответственности;
- c) условия ограничения гражданской ответственности или освобождения от нее;
- d) характер вреда, возмещения которого можно потребовать;
- e) возможность передачи требования о возмещении вреда;
- f) лиц, имеющих право на получение возмещения.

(3) Если все или часть причинивших вред последствий неправомерной сделки проявляются на территории иного государства, чем то, где совершена неправомерная сделка, к взаимному возмещению применяется закон этого государства.

В данной коллизионной норме под неправомерной сделкой понимается гражданско-правовой деликт, поскольку в ГК РМ на государственном языке термину «неправомерная сделка» соответствует термин “**actul illicit**”, который правильнее всего переводить на русский как «деликт».

Данная общая норма является абсолютно недостаточной для того, чтобы определить применимое право в случае нарушений интеллектуальной собственности в сети Интернет, и нуждается в изменении.

Она не поясняет, что считается местом совершения правонарушения со стороны распространителя в случае незаконного распространения через Интернет.

Исходя же из существующей ситуации, местом совершения правонарушения со стороны распространителя необходимо признать место, где хранятся файлы с объектом интеллектуальной собственности и откуда они распространяются. Данными местами являются

- место физического нахождения сервера – в случае распространения с использованием веб-сервера;

- место физического нахождения компьютеров пользователей, на которых хранятся и с которых распространяются файлы с объектами интеллектуальной собственности в случае применения пиринговых сетей.

Таким образом, для защиты интеллектуальной собственности в Интернете необходимо проводить научные исследования в данной области для того, чтобы выработать более совершенные нормы законодательства и дать разъяснения практическим работникам в сфере юстиции как применять классические институты защиты гражданских прав применительно к деятельности в сети Интернет.

Библиография:

1. РАДАЙКИН, М. Правовое положение торрент трекеров и их пользователей. В: *Интеллектуальная собственность. Авторское право*. Москва, 2013, № 4, с. 47-51.
2. ТОЛСТОЙ, Ю.К. и др. Гражданское право: учебник в 3 т. Т. 1. Москва: Проспект. 2009. ISBN978-5-392-00684-7.
3. Википедия. Торрент-трекер. [Дата посещения 25.05.2013] Доступно по: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Торрент-трекер>

RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

DEZVOLTAREA DURABILĂ: ASPECTUL POLITICO-JURIDIC

*Adriana ARNĂUT,
Institutul Studii Enciclopedice al AȘM*

Conceptul de „dezvoltare durabilă” este unul relativ nou, din punct de vedere istoric, fiind pentru prima dată utilizat acum aproximativ 30 de ani. Cea mai reușită și pe larg utilizată definiție a acestui termen este cea dată de către Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare în cadrul Raportului Brundtland:

„Dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoile prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi” [1, p.1].

Cu alte cuvinte, se urmărește încetinirea ritmului de consum a resurselor prime de energie, materie primă și hrană, cât și stoparea, sau cel puțin minimizarea deteriorării fizice și poluării factorilor de mediu (sol, aer, apă). Astfel, generația curentă asigură existența și păstrarea calității resurselor naturale pentru generațiile următoare.

Deși relativ nou, conceptul de „dezvoltare durabilă” a devenit în scurt timp o preocupare permanentă și importantă a comunității mondiale. Acest fapt este o consecință a mai multor factori, printre care descoperirea găurii în stratul de ozon și a catastrofei de la Cernobâl, ambele din anul 1985.

Dezvoltarea durabilă, deși un fenomen tânăr, are o istorie impresionantă, impregnată cu tratate și convenții internaționale ce datează încă de la sfârșitul sec. XIX-începutul sec. XX. 192 de state au preluat conceptul de dezvoltare durabilă ca una din direcțiile prioritare ale sale, participând și ratificând, în acest sens, numeroase convenții și tratate internaționale. Printre cele mai importante se regăsesc:

- *Convenția pentru Protecția Proprietății Industriale (Paris, 1883.)*
- *Acordul dintre Egipt și Sudan cu privire la apele râului Nil (1929).*
- *Carta ONU (San Francisco, 24 octombrie 1945).*
- *Tratatul de la Roma cu privire la stabilirea Comunității Economice Europene (Roma, în vigoare 1 ianuarie 1958).*
- *Convenția Internațională cu privire la Protecția Noilor Varietăți de Plante (Bruxelles, în vigoare 10 august 1968).*
- *Acordul privind Cooperarea, privind Poluarea Mării Nordice de Petrol și alte substanțe dăunătoare (Bonn, în vigoare 9 august 1969).*
- *Convenția privind Comerțul Internațional cu Speciile în pericol a Faunei și Florei Sălbatice (Washington, în vigoare Iulie 1975).*

Acestea și multe altele au format premisele care au dus spre adoptarea unuia dintre cele mai importante acte în domeniul dezvoltării durabile, și anume, *Convenția de la Rio de Janeiro privind Diversitatea Biologică*, adoptată în anul 1992 și intrată în vigoare la 29 decembrie 1993.

Documente de importanță majoră au fost adoptate drept urmare a Convenției de la Rio, cum ar fi *Preambulul Acordului Marrakesh* (15 aprilie 1994) prin care s-au pus bazele Organizației Mondiale de Comerț, precum și a *Convenției Internaționale privind Combaterea Deșertificării* (octombrie 1994) [2].

Cu excepția acestor texte, la moment nu există încă alte tratate sau convenții internaționale ce ar promova principiile dezvoltării durabile. Există însă numeroase convenții și tratate regionale și bilaterale, în preambulul cărora se face expres trimitere către principiul Dezvoltării durabile.

Există, de asemenea, numeroase rezoluții și recomandări, cum ar fi Carta Mondială a Naturii și Principiile Poluării Transfrontaliere, bazate anume pe dezvoltarea durabilă.

Este un fapt bine știut că ratificarea de către un stat a convențiilor și tratatelor internaționale obligă acest stat să își ajusteze legislația internă, națională prevederilor acestor acte internaționale, în așa fel încât să nu existe contradicții între legislația națională și actele internaționale ratificate. Un alt aspect important al acestei probleme reprezintă faptul că în caz de existență a neconcordanțelor între legislația națională și cea internațională, prioritate au actele internaționale.

Referindu-ne la domeniul dezvoltării durabile, trebuie de menționat că Republica Moldova acționează ca un actor implicat, participând activ la conferințele internaționale din acest domeniu și, în consecință, adoptând diverse strategii și politici naționale în acest sens.

Astfel, un număr impunător de domenii, precum cel energetic, cultural, agricultura, transportul, tehnologii informaționale și comunicații, construcțiile și altele au suferit o serie de modificări în legislația națională. Strategiile și planurile de acțiuni curente, adoptate în diverse domenii, reflectă transformări impunătoare învățate de Republica Moldova în acest domeniu.

În anul 2000, Republica Moldova adoptă primul document important din domeniul Dezvoltării durabile: *Strategia de Reducere a Sărăciei*, ce recunoaște faptul că o dezvoltare durabilă a economiei ar duce, în mod incontestabil, la reducerea nivelului de sărăcie a populației. În anul 2004, în urma activității grupurilor de lucru și comisiilor instaurate în scopul cercetării și implementării dezvoltării durabile, este adoptată *Strategia Creșterii Economice și a Reducerii Sărăciei*. De data aceasta, procesul consultativ a fost mult mai extins, implicând donatorii, Parlamentul, autoritățile publice locale și societatea civilă.

Pe 18 ianuarie 2008, Guvernul Republicii Moldova aprobă *Strategia Dezvoltării Naționale*, unificând strategia de reducere a sărăciei și viziunile de dezvoltare într-un singur document. Această strategie s-a concentrat pe următoarele priorități:

1. Întărirea democrației bazată pe respectarea legii și a drepturilor omului
2. Soluționarea conflictului transnistrian și reintegrarea regiunii în Republica Moldova
3. Îmbunătățirea competitivității economice naționale
4. Dezvoltarea resurselor umane, dezvoltarea forței de muncă și a incluziunii sociale
5. Dezvoltarea regională

Din păcate, implementarea Strategiei Naționale a fost puternic încetinită datorită situației politice și economice instabile din țară din ultimii ani.

În 2011, Guvernul Republicii Moldova a început elaborarea documentului „*Moldova 2020 – Strategia Dezvoltării Naționale*”, aprobată prin Legea 166 din 11 iulie 2012 [3]. Importanța dezvoltării durabile pentru Republicii Moldova este reflectată și prin prezența acesteia în Programul de Activitate a Guvernului Republicii Moldova, aprobat de Parlament în 2011. Guvernul este motivat să modifice paradigma dezvoltării statului de la o economie bazată pe consum către o economie verde, bazată pe investiții, inovații și competitivitate, prin crearea de locuri de muncă noi, păstrarea resurselor naturale și o creștere economică viabilă și stabilă.

Referințe:

1. *Report of the World Commission on Environment and Development*. United Nations, 1987 [accesat 25.05.2013]
2. Disponibil: <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>
3. LUFF, D. An overview of international law of sustainable development and a confrontation between WTO rules and sustainable development. In: *Revue Belge de Droit International*, , Bruxelles: Editions BRUYLANT 1996, no.1.
4. *Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020*. Programul ONU pentru Dezvoltare și Consiliul Economic Suprem de pe lângă Președinția RM, 2011.

RSS MOLDOVENEASCĂ: IMPLICAȚII SPECIFICE ȘI CONTROVERSATE ÎN SISTEMUL INTERNAȚIONAL POSTBELIC

Alexandru ROMAN

RSS Moldovenească, creată drept consecință a unor raporturi internaționale specifice în regiunea de Sud-Est a Europei, pe parcursul istoriei sale de o jumătate de secol a cunoscut o evoluție în context extern destul de controversată. Însă până nu demult această tematică era fie ignorată aproape complet, fie interpretată eronat, urmărindu-se doar unele scopuri geopolitice premeditate.

Urmare a evoluției relațiilor sovieto-germane din preajma declanșării celui de-al Doilea Război Mondial, când la 23 august 1939 a fost semnat controversatul *Tratat de Neagresiune dintre URSS și Germania*, cunoscut publicului larg ca *Pactul Ribbentrop-Molotov*, se constituie premisele apariției RSSM. Precum menționează istoricul român Cezara Anton, acest document bilateral „a redefinit relațiile germano-ruse, care, în sine, reprezintă o reorganizare a diplomației europene de până atunci, ce se baza pe excluderea, mai mult sau mai puțin voită, a URSS-ului din afacerile continentale. Mai mult, spațiul care se afla între aceste două Mari Puteri, respectiv Europa Central-Estică, este izolat de legăturile sale cu Occidentul, în ciuda garanțiilor politice anglo-franceze, pe care le primiseră Polonia, România și Grecia în primăvara lui 1939”. Evenimentul produs reprezintă o materializare în cadrul sistemului relațiilor internaționale de acum 7 decenii și jumătate a planurilor de politică externă, expuse de A.Hitler în noiembrie 1937, la o întâlnire secretă de la Cancelaria Reich-ului, consemnate în documentul denumit *Memorandumul Hossbach*. Realizând aceste directive, diplomația germană a elaborat cunoscutul *Plan Fall Weiß (Cazul Alb)* privind invazia în Polonia, precedată de Pactul Ribbentrop-Molotov (deși inițiativa aparținea Germaniei, semnarea oricărui acord autoritățile sovietice îl condiționau cu încheierea unui Tratat Economic, dar la 14 august 1939 Ribbentrop a anunțat Kremlinul că țara sa își dorea un Pact de Neagresiune cu URSS; Molotov însă cere ca în contextul semnării celui din urmă să se negocieze un protocol special și în asemenea situație, la 20 august, Hitler a trimis personal o telegramă lui Stalin [1] pentru a-l convinge să-l primească pe Ribbentrop cât mai urgent posibil, după care Hitler imediat primește răspunsul afirmativ al lui Stalin [2], fiind entuziasmat de triumful său în politica externă.

Astfel, Protocolul Adițional secret de la 23 august 1939 împărțea Europa Centrală și de Est în sfere de influență între Germania și URSS, iar Basarabia și Bucovina de Nord au fost anexate la URSS. Deja după 28 iunie 1940, autoritățile sovietice au început procedura transformării noii regiuni într-o republică unională. Însă în contextul aprecierii statutului internațional, vom reitera că adresarea privind primirea Basarabiei în componența URSS a fost semnată doar de conducătorii organului suprem executiv al RASSM și al Comitetului regional

de partid (statutul juridic al celui din urmă nefiind stipulat în Constituția sovietică din 1936). Nimeni dintre președinții organului suprem legislativ al puterii (Prezidiul Sovietului Suprem) în perioada 1940-1991 n-a semnat acest document, în pofida faptului că Constituția RASSM (1938) temporar era în vigoare și pe teritoriul Basarabiei (până la adoptarea Constituției RSSM din 10 februarie 1941). Pornind de la faptul că organele puterii de stat se aflau la etapa inițială de constituire, autoritățile de la Moscova au păstrat în vigoare prevederea Constituției RASSM, care confirma că frontiera ei este amplasată pe râul Prut, și au supus regiunea Pruto-Nistreană conducerii republicii autonome. Însă, de facto, noua republică unională creată la 2 august 1940 a fost subordonată organelor supreme ale Ucrainei. Anume în acest context general, la 4 noiembrie 1940, sub presiunea reprezentanților ei a fost adoptat Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS cu privire la stabilirea frontierelor între RSSM și RSSU, fiind transmise Ucrainei și trei județe basarabene (sudul și nordul Basarabiei, care a existat sub acest nume în 1813-1940). Totodată, conform Constituției RSSM, republica avea dreptul să soluționeze problemele din varii domenii de ordin intern, precum și dreptul pur declarativ la ieșire din componența URSS, stipulat în art.14 al Constituției, însă de iure și de facto, în competența RSSM nu intrau problemele asigurării securității statului și afacerilor externe.

Deși în stare incipientă, unele activități de ordin extern erau gestionate de anumite componente structurale, ce se doreau a fi din viitorul serviciu diplomatic al RSSM. Unele structuri specializate din sistemul politicii externe și al diplomației au fost stabilite printr-un șir de acte normativ-legislative, adoptate în perioada sovietică de către organele puterii de stat unionale și republicane. Însă despre politici externă independentă a Moldovei atunci nici nu putea fi vorba, căci URSS reprezenta o țară unitară condusă de un singur partid cu o politică internă și externă hipercentralizate, unde încă la 22 februarie 1922 a fost semnat protocolul de la Moscova privind împuternicirea de a reprezenta interesele republicilor sovietice în cadrul conferințelor internaționale, încheind în numele lor acorduri internaționale separate cu statele participante și cu terțe țări.

Fiind înglobată în conglomeratul de popoare și republici cu statut de subiect al federației sovietice, RSSM inițial nu se bucura de dreptul de a stabili independent anumite raporturi juridice și politice internaționale cu alte state. Însă curând, în 1943-1945, în contextul abordării la diferite conferințe internaționale a subiectului privind înființarea ONU, reprezentanții diplomați ai URSS insistau ca fiecare din cele 16 republici unionale să devină membru asociat al acestui important și prestigios forum mondial. Fiind oportună în acest sens existența unui suport juridic și legislativ corespunzător, la Sesiunea a X-a a Sovietului Suprem al URSS (1 februarie 1944) a fost adoptată Legea „*Cu privire la acordarea de împuterniciri republicilor unionale în domeniul relațiilor externe și transformarea în legătură cu aceasta a Comi-*

sariatului Norodnic al Afacerilor Externe din instituție de stat unională în instituție de stat unional-republicană". Ea acorda drepturile respective în domeniul relațiilor internaționale, stabilind că „republicile unionale pot stabili legături directe cu statele străine și încheia cu ele acorduri” (art.1). În acest scop, Constituția URSS (1936) a fost completată cu art.18 „a”, ce prevedea că fiecare republică unională „are dreptul de a stabili relații directe cu statele străine și a încheia cu ele acorduri”, iar art. 60 modificat stipula crearea „reprezentanței republicii unionale în domeniul relațiilor internaționale”.

Ulterior și Sesiunea a III-a a Sovietului Suprem al RSSM (1-2 decembrie 1944) a completat Constituția republicii cu art.15 „b” și art.19 „c”, ce stipulau: „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească are dreptul de a stabili relații directe cu statele străine și încheia cu ele acorduri”, iar în acest scop „se stabilește reprezentanța RSS Moldovenești în relațiile internaționale”. Însă noile împuterniciri constituționale nu atribuiau decât niște drepturi formale, care serveau doar în calitate de justificare doctrinară cu privire la opțiunea independentă a republicilor unionale în sfera relațiilor internaționale. Vom aprecia că scopul lor era de a spori pe contul republicilor unionale numărul de reprezentanți ai URSS în organizațiile internaționale postbelice și conducerea sovietică revendica cu fermitate drepturile declarate ale republicilor unionale de a deveni membri ai ONU (inițial acest subiect a fost abordat la conferința internațională a delegațiilor URSS, SUA, Chinei și Marii Britanii din 21 august-7 octombrie 1944 la Dumbarton-Oaks, Washington, în cadrul căreia s-a decis constituirea ONU și a Consiliului de Securitate; la propunerea de a include și republicile unionale, toți au înțeles intențiile de a obține 17 locuri, dar la Conferința de la Ialta (4-11 februarie 1945) URSS a obținut acordul SUA și Marii Britanii pentru includerea în ONU a Ucrainei și Belarusiei).

Sovietul Suprem al RSSM a adoptat legea „*Cu privire la înființarea Comisariatului Norodnic al Afacerilor Externe unional-republican al RSS Moldovenești*”, iar primul comisar/ministru de externe a devenit Gh.Rudi, conducătorul Guvernului. Conform acestei practici de cumulare, ulterior cele două funcții de stat au fost exercitate de A.Diordiță (1958-1970), P.Pascari (1970-1976), S.Grossu (1976-1980), I.Ustian (1980-1981) și a apoi de ministrul P.Comendant. Prezintă interes, în acest context, vociferarea telegramei lui L.Brejnev din 2 august 1976 în prezența lui N.Ceașescu etc. [3].

Referințe:

1. NOLTE, E. *Războiul Civil European 1917-1945: național-socialism și bolșevism*. Cu prefața autorului la ediția în limba română. Cuvânt-înainte de F.CONSTANTINIU. Trad.: I. CRISTEA. București: Runa, Grupul Editorial Corint, 2005, p. 242.
2. KERSHAW, Ian. *Hitler: 1936-1945, Nemesis*. Published by the Penguin Group, England: Penguin Books, 2001, p. 206.
3. Prima și ultima vizită a lui Nicolae Ceaușescu în RSS Moldovenească. În: *Post-Factum*, 2008, nr.4, pp. 30-35. (*Telegrama conține felicitări „oamenilor muncii din republică cu prilejul Zilei formării RSS Moldov.”*).

PREMISELE PREVENIRII INFRAȚIUNII DE FALSIFICARE A CARDURILOR BANCARE

Olga BARBĂLATĂ

Economia de piață a ultimului deceniu a impus găsirea unor modalități și metode financiare, susținute de suportul tehnic corespunzător, care să satisfacă pe deplin standardele impuse de noile cerințe ale piețelor.

Rapiditatea desfășurării unei tranzacții sub aspectul oportunităților financiare, timpul real de îndeplinire a obligațiilor de piață, comportamentul în timp al lichidităților și resurselor de creditare au devenit factori vitali în luarea deciziilor de cumpărare-vânzare.

Premise sociale. În societatea noastră, la momentul actual, cardul este privit drept un mecanism de extragere a numerarului, mai puțin de plată pentru bunuri sau servicii. Constituie acest fapt o reticență din partea membrilor societății, sau, dimpotrivă, un nivel redus de cultură a utilizării acestuia nu reprezintă decât un subiect de abordare.

Nivelul scăzut de conștientizare a rolului și importanței cardului bancar determină limitarea realizării operațiunilor financiare. Într-o societate cu un nivel redus de încredere, cardul își va cunoaște aplicabilitatea doar în operațiuni clasice, motiv pentru care făptuitorii ce le falsifică, deseori, induc în eroare persoanele vulnerabile. În același timp, cardul bancar asigură obținerea instantanee de credit.

Necesitatea introducerii mecanismului modern în societate formează, în primul rând, o utilitate pentru individ. Raționamentul, responsabilitatea subiectului în realizarea operațiunilor cu cardul bancar sunt acțiuni evidente și concludente, asemeni protejării banilor în numerar. De latitudinea personală depinde și prevenirea infracțiunii de falsificare a cardului bancar.

Premise economice. Progresul tehnologiilor informației și de telecomunicații – ca parte a așa-numitei infrastructuri financiare a afacerilor, a permis globalizarea tranzacțiilor și a comerțului cu servicii.

Din acest considerent, băncile elaborează propriile reguli de utilizare a cardurilor bancare, cu forma expres prevăzută în regulamente interne. La asigurarea transparenței de activitate, autoritățile financiare fie că postează sub formă de informații în cazul accesării compartimentului carduri, sau emit reguli specifice în forma documentelor de organizare, cum ar fi: în cazul Băncii de Economii – Regulile de utilizare a cardurilor bancare emise de către Banca de Economii SA [1]; Moldova Agroindbank – Regulile de utilizare a cardurilor bancare de către persoanele fizice, modificate prin Decizia Consiliului Băncii din 10.09.2012, procesul-verbal nr.37, în vigoare din 15.10.2012 [2]; Banca Socială SA – Regulile de utilizare a cardurilor bancare, aprobate prin Decizia Consiliului BC "BANCA SOCIALĂ" SA,

procesul-verbal nr.18 din 10.12.2009 [3]; BC “Victoriabank” SA – Regulile de utilizare a cardurilor bancare Victoriabank pentru persoane fizice, aprobat prin Hotărârea Comitetului de Direcție BC “Victoriabank” SA, proces-verbal nr.26 din 04.09.2012 [4]; BC “Moldinconbank” SA – Reguli de utilizare a cardului emis din contul persoanei fizice [5]; Banca de Finanțe și Comerț SA – Regulile de utilizare a cardurilor bancare internaționale FinComBank [6]; BC “Energbank” SA – Reguli de utilizare a cardului de debit VISA Business [7]; BC “Mobiasbancă – Groupe Societe Generale” SA – Condiții generale bancare pentru persoane fizice, anexa nr.3 la Procedura privind relațiile de intrare cu bancă, data intrării în vigoare fiind-13.09.2011 [8].

Scopul elaborării actelor vizate, este de a preveni comiterea infracțiunilor de falsificare a cardurilor bancare. Reținem atenția că informația cu privire la cardurile bancare poate fi accesată instantaneu, ținând cont de obiectul ce prezintă interes. Cu certitudine, forma ideală ar constitui studierea regulilor de utilizare.

Securitatea cardurilor bancare, într-o anumită măsură, formează și reputația profesională a autorității emitente – de la deținerea datelor cu privire la clienți și finalizând cu verificarea bancomatelor după caz, zilnic, sau periodic, la o anumită oră. De multe ori, angajatul băncii responsabil de realizarea acțiunilor date identifică soluții prompte, dar eficiente, cum ar fi stabilirea unor semne.

Premisa economică de prevenire a falsului este de a dezvolta încrederea persoanelor fizice să deschidă conturi bancare și să treacă la un alt nivel de cultură în domeniul economic, precum și dezvoltarea operațiunilor economice cu implicarea persoanelor juridice, în cazul achitării pentru produse, servicii, sau remunerarea salariaților.

Premisa juridică Constatarea reprezintă un scop în sine, însă în vederea prevenirii comiterii infracțiunii date, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova propune o serie de recomandări deținătorilor de card: amplasarea terminalului ATM, confidențialitatea codului PIN și securitatea cardului, notificarea prin sms, în cazul extragerii banilor, evitarea utilizării calculatoarelor străine, sau virusate, efectuarea cumpărăturilor de pe paginile criptate, atenție sporită la site-urile accesate, utilizarea cardurilor separate pentru realizarea cumpărăturilor online, utilizarea parolelor complexe.

Din raportul de activitate pentru anul 2012 al Centrului Național Anticorupție, s-au constatat 41 de cazuri de fals de carduri – 5% din infracțiunile economice.

În contracararea falsului de carduri bancare Centrul Național Anticorupție s-a activizat în colaborarea cu Serviciul Secret al SUA, în interacțiunea cu instituția dată, în perioada de referință, fiind documentată și curmată punerea în circulație a cardurilor false de către un grup criminal organizat, care extrăgea mijloace bănești de la POS-terminale [9].

Sintetizând cele expuse, constatăm că premisele prevenirii falsului de card pornește de la conștientizarea deținătorului de card, a băncii emitente și nu în ultimul rând a organelor de drept abilitate să constate infracțiunea de fals de card. Or, dezvoltarea economiei nu implică și crearea mecanismelor ilegale de atentare asupra acesteia, este un factor inerent, dar care nu urmează să împiedice evoluarea, diversificarea raporturilor financiare.

Referințe:

1. <http://www.bem.md/files/files/Regulile%20de%20utilizare%20a%20cardurilor%20bancare%20emise%20de%20catre%20Banca%20de%20Economii%20S%20A%20.pdf> [Accesat 29.05.2013].
2. http://www.maib.md/file/Carduri%20bancare/Reguli%20utilizare%20carduri/Reguli_fiz_rom_2012_site.pdf [Accesat 29.05.2013].
3. <http://www.socbank.md/individual/guide> [Accesat 29.05.2013].
4. http://victoriabank.md/file/2012/tarife-carduri/REGULI%20de%20utilizare%20a%20cardului%20rectifi_%20PF_14_10_2012.pdf [Accesat 29.05.2013].
5. <http://www.moldindconbank.com/reguli-utilizare-cardului/> [Accesat 29.05.2013].
6. http://www.fincombank.md/img/pdf/reg_interncard_ro.pdf [Accesat 29.05.2013].
7. <http://energbank.md/corporate-business/jurcards> [Accesat 29.05.2013].
8. http://www.mobiasbanca.md/files/ro/docs/Conditii_generale_bancare_pentru_persoane_fizice_13.09.2011.pdf [Accesat 29.05.2013].
9. http://cna.md/sites/default/files/statdata/rap_cna_2012.pdf [Accesat 25.05.2013].

DREPTUL DE PROPRIETATE ASUPRA BUNURILOR DOMENIULUI ENERGETIC

Mariana BORDIAN

Examinarea în dreptul civil a oricărui subiect, legat de dreptul de proprietate, implică nemijlocit chestiuni legate de regimul juridic al bunurilor ca fiind o categorie juridică obiectivă.

Studierea acestui subiect necesită determinarea, stabilirea, concretizarea, în măsura posibilităților, a categoriilor de bunuri din domeniul energetic. O enumerare și o clasificare exhaustivă fiind imposibilă, inițial considerăm oportun, în acest articol, să specificăm categoriile de bunuri din domeniul energetic, care potrivit normelor legale conform criteriului categoriei de subiect, distingem: bunuri care aparțin cu drept de proprietate consumatorului casnic, furnizorului de energie electrică, statului.

Potrivit Legii cu privire la energetică [2], proprietatea în energetică poate fi publică sau privată. În context menționăm că proprietatea de stat, de asemenea, poate fi privată, avem în vedere bunurile pe care statul sub nici o formă nu le poate înstrăina, adică inalienabile. Sunt proprietate a statului și nu sunt pasibile de privatizare rețelele magistrale de transport electric și obiectivele energetice de importanță strategică.

Regimul juridic al bunurilor în sistemul normelor de drept este condiționat de starea de fapt a bunurilor. Deși dreptul de proprietate este considerat un drept absolut, acesta e îngrădit de alte drepturi reale.

Analiza juridică a dreptului de proprietate asupra bunurilor domeniului energetic este necesară pentru stabilirea cât mai exactă a întinderii condițiilor răspunderii juridice.

Dreptul de proprietate constituie o preocupare deosebită a cercetătorilor, dar în cazul bunurilor domeniului energetic, interesul pentru această temă este condiționat de litigiile frecvente apărute între deținătorii de terenuri, pe de o parte, și proprietarii sau beneficiarii bunurilor care asigură furnizarea în special a gazelor naturale și a energiei electrice. Regimul juridic al bunurilor domeniului energetic, spre deosebire de alte categorii de bunuri, este reglementat nu doar de normele Codului civil [1], dar și de următoarele acte normative: Legea Republicii Moldova cu privire la energetică nr.1525 din 19.02.1998 [2], Legea Republicii Moldova cu privire la energia electrică nr.124 din 23.12.2009 [3], Republicii Moldova cu privire la gazele naturale nr.123 din 23.12.2009 [4], Hotărârea Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică cu privire la aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea energiei electrice nr. 393 din 15.12.2010 [5], Hotărârea Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică cu privire la aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea gazelor naturale nr.415 din 25.05.2011 [6].

Importanța dreptului de proprietate asupra bunurilor domeniului energetic se manifestă prin varietatea actelor normative care reglementează aceste raporturi. Conform principiilor dreptului, normele speciale nu trebuie să contravină normelor generale. Pornind de la această idee, specificăm că art. 431 din Codul civil al RM indică exhaustiv modurile de constituire a servituții. Servitutea se poate constitui prin destinația stabilită de proprietar, prin acte juridice ori prin uzucapiune.

Legea nr.123 cu privire la gazele naturale și Legea nr.124 cu privire la energia electrică însă instituie dreptul de servitute menționând că asupra terenurilor și altor bunuri proprietate privată, operatorul rețelei de transport, operatorii rețelelor de distribuție, cu acordul proprietarilor, în condițiile legii, pe durata lucrărilor de construire, reabilitare, re tehnologizare, respectiv, de exploatare și de întreținere a rețelelor de gaze naturale și a rețelelor electrice, beneficiază de dreptul de servitute de trecere subterană, de suprafață sau aeriană a terenului pentru executarea lucrărilor la locul de amplasare a rețelelor de gaze naturale cu ocazia intervenției în scopul re tehnologizării, reparației, reviziei și al înlăturării consecințelor avariilor, precum și pentru accesul la locul lor de amplasare.

Delimitarea proprietății în domeniul energetic se realizează prin hotărârile autorității administrației publice, și anume, ale Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică. Astfel, punctul de delimitare a proprietății se stabilește la un element fizic (aparat de comutație, cleme, borne, izolatoare de trecere, cutii, terminale etc.) care permite separarea efectivă a instalațiilor electrice ale operatorului de rețea de instalația electrică (de gaze) a consumatorului final. Pentru consumatorii noncasnici, punctul de delimitare se stabilește în baza înțelegerii dintre consumatorul noncasnic și operatorul de rețea și se consemnează în actul de delimitare ce se anexează la contractul de furnizare a energiei electrice. Pentru consumatorii casnici, nu este obligatorie întocmirea și semnarea actului de delimitare. Specificăm că deși este proprietatea consumatorului, acesta din urmă nu este în drept să se impună pentru a fi instalat echipamentul pe proprietatea sa, de aceea, de cele mai multe ori, acestea se află pe proprietatea altei persoane fizice sau juridice. Mai mult ca atât, consumatorul casnic este responsabil pentru integritatea echipamentului, dar în realitate se află în imposibilitatea de fapt de a realiza această obligație.

Din cele expuse, conchidem că raporturile de proprietate în domeniul energetic sunt reglementate prin acte normative emise nu doar de puterea legislativă, dar și de alte instituții publice care, potrivit delimitării puterilor în stat nu fac parte din această categorie. Or, putere legislativă au și autoritățile administrației publice.

Dimensiunea dreptului de proprietate asupra bunurilor din domeniul energetic prezintă interes nu doar sub aspectul regimului juridic de constituire și încetare a acestuia, dar și sub aspectul realității obiective a acestora. În consecință, anume dobândirea dreptului de proprietate subiectiv asupra unui bun prezintă interes pentru dobânditor, dar nu posibilitatea simplei posesii și folosințe a acestuia.

Referințe:

1. *Codul civil al Republicii Moldova nr.1107-XV* din 06.06.2002.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la energetică, nr.1525 din 19.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 50-51 din 04.06.1998.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la energia electrică, nr.124 din 23.12.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 23-24 din 12.02.2010.
4. Legea Republicii Moldova cu privire la gazele naturale, nr.123 din 23.12.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 23-24 din 12.02.2010.
5. Hotărârea Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică cu privire la aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea energiei electrice nr.393 din 15.12.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 59-62 din 15.04.2011.
6. Hotărârea Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică cu privire la aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea gazelor naturale nr.415 din 25.05.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 131-133 din 12.08.2011.

ATRIBUȚIILE EXERCITATE DE VICEMINISTRU

Vladimir BORS

În realizarea sarcinilor administrației publice centrale, un rol important aparține administrației ministeriale, adică organelor centrale de specialitate subordonate direct Guvernului. Ministerele traduc în viață, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile și dispozițiile lui, conduc domeniile încredințate și sunt responsabile de activitatea lor (alin. (1) art.107 al Constituției Republicii Moldova) [1].

În principiu, în constituțiile occidentale se precizează că miniștrii conduc departamentele de care răspund, existând și reglementări constituționale care conferă dreptul miniștrilor de a exercita „politica definitivă pentru ministerul lor”, aspect care presupune și adoptarea de acte.

Conducerea ministerului se realizează în exclusivitate de ministrul numit prin decret al Președintelui Republicii Moldova, pe baza votului de încredere acordat de parlament (art.98 al Constituției Republicii Moldova) [1]. Art.21 din Legea cu privire la Guvern [2] stabilește că ministerele sunt conduse de către un ministru, care poartă răspundere personală pentru îndeplinirea sarcinilor puse în seama lor.

Pentru îndeplinirea atribuțiilor ce le revin, miniștrii folosesc aparatul propriu al ministerelor, precum și instituțiile aflate în subordinea, coordonarea sau sub autoritatea lor. În activitatea sa, ministrul poate fi ajutat de unul sau mai mulți adjuncți. Astfel, în Germania, miniștrii sunt asistați de secretarii de stat parlamentari, membri ai Parlamentului, numiți ca adjuncți ai miniștrilor pentru chestiuni politice, dar fără drept de coordonare la nivelul departamentului ministerial [9, p.98]. În Franța, adjuncții miniștrilor sunt miniștrii-delegați și secretarii de stat, dintre care unul conduce cu prioritățile guvernamentale mai puțin importante, alții sunt tineri politicieni care desfășoară un stagiu în cadrul ministerului [10, p.235]. Legislația din România stipulează, în art.47 al Legii privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor, că în activitatea de conducere a ministerului, ministrul este ajutat de unul sau mai mulți secretari de stat, potrivit Hotărârii Guvernului de organizare și funcționare a ministerului [7].

În Republica Moldova, o funcție similară celor menționate supra este cea a viceministrului. Art.21 din Legea cu privire la Guvern menționează că în activitatea sa de conducere a ministerului, ministrul este asistat de unul sau de mai mulți viceministri.

Reglementarea juridică a funcției de viceministru concepută prin art.8 alin. (2) lit. b) al Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public din 04.07.2008 era încadrată în categoria funcționarilor publici de conducere de nivel superior [3]. Ulterior, prin LP 41-XVII din 20.10.09, această prevedere este exclusă și, în același timp, în art.20 al Legii cu privire

la Guvern este introdus alin. (2¹) [4]. Prin această reglementare, Guvernul numește și demite din funcție viceministrii Republicii Moldova. Intrarea în funcție a noului ministru are ca efect încetarea activității viceministrului, cu excepția cazului în care acesta a fost reconfirmat în funcția respectivă de către Guvern la propunerea ministrului.

Astfel, funcția de viceministru devine o funcție politică, fapt stipulat și de anexa la Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică din 16.07.2010, unde sunt enumerate funcțiile de demnitate publică [5]. Un rol important în stabilirea statutului și atribuțiilor viceministrului îl are art.12 al Legii privind administrația publică centrală de specialitate nr.98 din 04.05.2012 [6].

După cum sa menționat, în activitatea de conducere a ministerului, ministrul este asistat de unul sau de mai mulți viceministri care i se subordonează nemijlocit. Numărul viceministrilor este stabilit de Guvern la propunerea ministrului. Viceministrul este numit în funcție și demis din funcție de către Guvern la propunerea ministrului. Excepție de la această regulă fac viceministrii apărării care se numesc în funcție și se demit din funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului. Viceministrul este responsabil de domeniul de activitate stabilit de către ministru și poartă răspundere personală pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a atribuțiilor care îi revin. În caz de încălcare a legislației de viceministru, propunerea de sancționare a acestuia este prezentată Guvernului de către ministru spre examinare și adoptare a deciziei sale, în cazul viceministrilor apărării – Președintelui Republicii Moldova.

Conform ordinului ministrului privind stabilirea domeniilor de activitate, viceministrul: a) participă la determinarea obiectivelor și direcțiilor strategice de activitate a ministerului în domeniile de care este responsabil; b) coordonează elaborarea programelor și a planurilor de activitate a ministerului, a rapoartelor despre realizarea lor referitor la domeniile de care este responsabil; c) propune ministrului inițierea proiectelor de acte legislative și normative în domeniile de care este responsabil; d) exercită împuternicirile ministrului de conducere a ministerului în cazul lipsei acestuia sau al imposibilității exercitării de către ministru a împuternicirilor sale, fapt despre care se înștiințează Prim-ministrul; e) participă la ședințele Guvernului, cu drept de vot consultativ, în caz că este delegat de către ministru și în alte cazuri stabilite de legislație; f) la indicația ministrului, reprezintă ministerul în relațiile cu autoritățile administrației publice centrale și locale și cu alte autorități publice, cu reprezentanții societății civile și cu persoanele fizice și juridice din Republica Moldova și din străinătate; g) exercită și alte atribuții delegate de către ministru.

Atribuțiile viceministrilor sunt stabilite și de *Regulamentul de organizare și funcționare a ministerului*. Astfel, viceministrii Ministerului Sănătății con-

form pct.10) alin. (2) al Regulamentului: a) coordonează, conform obligațiilor delimitate de către ministru, activitatea subdiviziunilor aparatului central al Ministerului, serviciilor publice deconcentrate și instituțiilor din subordinea Ministerului, asigură conlucrarea operativă dintre ministru și conducătorii acestora; b) colaborează cu subdiviziunile Cancelariei de Stat, cu viceministrilor din celelalte ministere, în probleme de interes comun; c) coordonează, conform obligațiilor delimitate de către ministru, activitatea de elaborare a politicilor de personal și principiilor directoare pentru managementul de personal din cadrul subdiviziunilor interioare ale Ministerului; d) pot exercita și alte atribuții prevăzute de Regulamentul Ministerului sau încredințate de către ministru [8].

Aceste atribuții, ale viceministrilor Ministerului Sănătății, sunt concretizate prin Ordinul nr 777 din 01.08.2012 a ministrului Ministerului Sănătății, care delimitează atribuțiile între viceministrilor în funcție.

O repartizare concretă a competențelor între viceministrilor, ocuparea locurilor vacante în aceste funcții, poate contribui la realizarea mai eficientă a funcțiilor și atribuțiilor ministrului, în special, și al ministerului, în general.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 din 12.08.1994, cu modificări la data de 20.06.2006, prin Legea nr.185-XVI. Ibidem, nr.106-111 din 14 iulie 2006.
2. Legea cu privire la Guvern nr.64-XII din 31.05.1990. În: *Veștile*, nr.8/191,1990, cu modificări la data de 18.09.2009, prin Legea nr.21-XVIII. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.149 din 22 septembrie 2009.
3. Lege cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.230-232 din 23 decembrie 2008.
4. Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.41-XVIII din 20.10.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.157 din 22 octombrie 2009.
5. Lege cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr.199 din 16.07.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.194-196 din 05 octombrie 2010.
6. Lege privind administrația publică centrală de specialitate nr.98 din 04.05.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.160-164 din 03 august 2012.
7. Lege nr.90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor. În: *Monitorul Oficial al României*, nr.164 din 2 aprilie 2001.
8. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia nr.397 din 31.05.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 95 din 07 iunie 2011.
9. TOFAN, D., APOSTOL. *Instituții administrative europene*. București: C.H. Beck, 2006. 244p. ISBN (10)973-115-022-6.
10. ПРОНКИН, С.В. *Государственное управление зарубежных стран. Учебное пособие*. Москва: Аспект-Пресс, 2001.416 с. ISBN 5-7367-0152-4.

ESENȚA SCRUTINULUI ELECTORAL MIXT ȘI PROBABIILE EFECTE ASUPRA VIEȚII SOCIAL-POLITICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Igor BUCATARU

Definirea. Modul de scrutin electoral mixt reprezintă rezultatul combinării aspectelor de la scrutinele majoritar și proporțional cu scopul de a crea un model mai reușit de transformare a voturilor în mandate. Elaborarea modului mixt se datorează dezideratului de a maximiza avantajele scrutinelor proporțional și majoritar, minimizând dezavantajele. Într-o variantă ideală, modul mixt ar trebui să fie unul perfect pe motivul combinării elementelor pozitive ale celorlalte tipuri de scrutin, însă „orice mixaj produce modificări sistemice, care fac uneori de nerecunoscut elementele componente” [4, p.151]. Pe de o parte, îmbinarea avantajelor nu produce efecte obligatorii pozitive. În al doilea rând, odată cu avantajele anumitor modele de scrutin electoral sunt preluate și dezavantajele, volens-nolens. Într-un final, nu poate exista un model ideal de vot democratic, după cum nici democrația nu este o formă de guvernământ perfectă. Astfel, modelul mixt încearcă asamblarea componentei ideologice, proprii scrutinului proporțional, și a elementului personalizat, de la scrutinul majoritar.

Extinderea geografică. Scrutinul electoral mixt a început să fie implementat, în calitate de formulă distinctă de organizare a alegerilor și de transformare a voturilor în mandate, conform unor studii, încă în perioada interbelică în Franța [3, p.97], însă a cunoscut o instituționalizare fundamentală după cel de al Doilea Război Mondial în Germania Federativă. Ulterior, a fost preluat în diferite momente istorice și de alte sisteme politice naționale. Este dificil de a calcula cu precizie numărul statelor ce utilizează modelul de scrutin mixt în cadrul alegerilor democratice din cel puțin două considerente: din cauza că numărul statelor este în permanență schimbare și pe motiv că sistemele electorale mixte sunt deseori destul de complexe și dificile în aplicare. Ca rezultat, unele și aceleași modele (de exemplu, votul prin compensare) pot fi tratate de diverși autori în mod diferit [1, p.12]. Totuși, conform calculelor efectuate circa 20 de democrații ale lumii utilizează diverse inginerii electorale de tip mixt.

Este important însă de atenționat că majoritatea statelor ce utilizează acest sistem nu sunt democrații consolidate, ele preluând acest mod de scrutin pe valurile de democratizare din Asia de Sud-Est (Coreea sau Taiwan) sau Europa de Est (Albania, Bulgaria, Lituania, FR, Ungaria etc.). Faptul că aceste democrații s-au aflat (iar unele se mai situează) în faza de transformare democratică, provoacă instabilitate la nivel de decizie politică cu privire la tipul de sistem electoral ales. Așa state, de exemplu, ca Albania, Bulgaria sau

Federația Rusă s-au decis pe parcursul ultimilor ani de scrutinul mixt, utilizând cel proporțional. De cealaltă parte, avem exemplul Ucrainei, care a trecut de la sistemul reprezentării proporționale la cel mixt. Din rândul statelor cu organizare democratică consolidată a proceselor social-politice, practic doar statele europene reprezintă modele de utilizare durabilă a modului mixt: Germania, Danemarca, Suedia sau Belgia. Între anii 1994-2005 în Italia alegerile parlamentare la fel s-a desfășurat conform regulilor de inginerie electorală mixtă, însă acest fenomen a avut un caracter efemer.

Tipuri. Literatura de specialitate propune diferite clasificări ale modului mixt de scrutin. [3, p.98-113]. Pluralismul interpretărilor se datorează complexității scrutinului electoral mixt [2, p.64-66]. Din totalitatea de tipuri întâlnite la diverși autori unul se detașează în mod aparte prin omogenitatea tratărilor și concluziilor, dar și diversitatea denumirilor: scrutinul mixt echilibrat, reprezentarea proporțională personalizată sau votul de compensare. Acest sistem electoral se referă la Germania Federală. După cum observă George Voicu, originalitatea acestei modalități electorale constă în faptul că alegătorul dispune de două voturi și le utilizează în cadrul a două tipuri de scrutin: unul majoritar uninominal cu un singur tur, celălalt după regulile sistemului de reprezentare proporțională. Votarea se efectuează în două circumscripții diferite, corespunzătoare celor două tipuri de scrutin. Reglementarea electorală germană încurajează puternic ceea ce cercetătorii au numit vot util. Pragul de 5% obligă alegătorul să-și gestioneze votul cu mai multă grijă, în sensul de a-l acorda marilor partide (oferindu-l formațiunilor mici, alegătorul riscă irosirea votului său). Astfel se explică de ce există concordanță între votul pentru liste și cel uninominal. Se produce, în acest fel, o responsabilizare sporită a alegătorului.

Impactul probabil asupra sistemului politic din Republica Moldova. În Republica Moldova, din perioada primelor alegeri parlamentare în bază de pluralism politic (1994) și până la ultimele alegeri (2010) s-a utilizat scrutinul reprezentării proporționale. În perioada de până la 1991, perioada sovietică, era utilizat scrutinul majoritar uninominal pentru alegerile în legislativ. Pe tot parcursul independenței unii reprezentanți ai clasei politice moldovenești invocau cu diferită intensitate necesitatea trecerii de la scrutinul reprezentării proporționale la cel mixt. Această poziție își găsea susținere și în o parte din opinia publică. Motivația invocată se referă la faptul că prin votul acordat unui anumit partid, electoratul alege o listă închisă abstractă, fără a cunoaște bine persoanele desemnate, sunt cunoscuți doar câțiva lideri, în rest e un fel de „Terra incognito”. Adică se pierde legătura dintre alegător și ales. O chestiune importantă este caracterul „blocat” al listelor de candidați înaintate de partide. O soluție, în opinia noastră, de soluționare a neajunsurilor identificate la scrutinul reprezentării proporționale ar fi „deblocarea” listelor

prin introducerea „votului preferențial”, care este un element al scrutinului majoritar.

Creдем că ipoteza conform căreia problemele calității proceselor de guvernare țin în principal de tipul scrutinului electoral este una eronată. Chestiunea calității procesului de guvernare este cu mult mai complexă ce cuprinde un șir de factori instituționali și culturali. Este necesară democratizarea relațiilor interne din cadrul partidelor, dezvoltarea structurilor teritoriale și cooptarea liderilor locali în listele de partid pe locurile eligibile. Cu certitudine, rolul liderului de partid și a staff-ului central este unul extrem de important, însă pentru creșterea legitimității partidului trebuie cooptați și liderii locali.

Introducerea scrutinului mixt echilibrat (model german) în Republica Moldova poate fi acceptată în calitate de încercare de îmbunătățire a situației. Însă personal nu consider că va avea rol de panacee. Din contra, sunt un șir de probleme în plus: din punct de vedere tehnic, scrutinul mixt este mai complicat de realizat și mai costisitor; nu este certitudine în privința numărului de mandate acordate cetățenilor de peste hotare; problema reprezentării cetățenilor din stânga Nistrului etc. De asemenea, dacă privim situația la începutul anilor '90 ai sec. XX, când un șir de state ex-socialiste au adoptat scrutinul mixt, atunci către etapa actuală multe din ele s-au dezis de această formulă.

Într-un final, fiecare scrutin are atât avantajele, cât și dezavantajele sale. Diferite societăți democratice stabile utilizează diverse modele de scrutin electoral, fapt ce demonstrează că nu tipul anumit de scrutin asigură calitatea guvernării. Chestiunea modificării sistemului electoral este una importantă pentru societate și necesară a fi discutată și analizată în mod public de către toate părțile interesate și inițiate în domeniu.

Referințe:

1. *25+2 modele electorale*. Coordonator Adrian SORESCU. București: Asociația ProDemocrația, 2006.
2. IANCU, Gheorghe. *Sistemul electoral*. București: Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 1998.
3. MARTIN, Pierre. *Sisteme electorale și modurile de scrutin*. București: Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 1999.
4. VOICU, George. *Pluripartidismul. O teorie a democrației*. București: All, 1998.

ROLUL BRANDING-ului NAȚIONAL ÎN FORMAREA IMAGINII STATULUI

Cristina EJOVA, Alexandr EJOV

La etapa actuală, formarea și utilizarea imaginii atractive a statului poate fi calificată ca unul din principalii factori de succes pe arena internațională, capabil să ofere sprijin în comerțul exterior, să creeze un climat investițional favorabil, să ajute la rezolvarea problemelor de politică externă.

În prezent, în știința politică este discutată tot mai mult problematica branding-ului național și teritorial, și rolul branding-ului în formarea imaginii statului.

Deși pe parcursul existenței sale statele au menținut în mod constant o anumită imagine, conceptul de „branding național” este unul relativ nou. În ultimele decenii, statele, pentru a-și îmbunătăți imaginea, au început să folosească în mod activ tehnici de marketing, ceea ce a condiționat apariția unei noi direcții de cercetare poziționată la intersecția dintre politologie și marketing – *branding-ul național*. Definirea branding-ului național este imposibilă, fără a analiza conceptele de brand și imagine politică.

În școlile occidentale de marketing termenul de „brand” este folosit cu semnificația de marcă comercială, pe care consumatorii o deosebesc de celelalte mărci, grație unui identificator de imagine unic, în cea mai mare parte figurativ, precum și unei valori raționale sau emoționale pentru ei înșiși. Brandurile simbolizează întruchiparea în viață a unor așteptări variate de la produse concrete [1, p.8]. Este dificil de creat brandul unui stat. E necesar a analiza toate componentele pozitive ale imaginii țării, și în baza lor a crea simboluri și semnificațiile lor, precum și de identificat acele simboluri care vor funcționa cu adevărat.

În esență brandul statului este un fel de „pașaport cu mai multe profiluri”, care reflectă caracteristicile specifice, parametrii, elementele și situațiile din diferite sfere ale vieții publice. Toate aceste „date din pașaportul” statului creează în mintea oamenilor un singur construct mental, care combină cunoștințele noastre, așteptările noastre și atitudinea noastră față de acest stat [2, 20].

Conceptul de „imagine politică” (din engl. *image* – „imagine”, „reprezentare”, „reflectare” (în oglindă), „metaforă”, „icoană”) poate fi examinat ca o reprezentare cristalizată în conștiința de masă pe bază de acțiuni specifice oamenilor, creată pentru realizarea obiectivelor politice și a expune, într-o lumină pozitivă, calitățile personale ale unui lider politic, cu scop de a trezi un interes sporit și o atitudine pozitivă.

Imaginea politică a statului poate fi definită ca o imagine, creată în mod deliberat, încărcată emoțional, a statului, a instituțiilor sale guvernamentale, a sistemului politic, economic și social în conștiința publică, atât în hotarele statului, cât și în străinătate.

În opinia noastră, o diferențiere reușită a conceptelor de brand și imagine este cea propusă de cercetătorii ruși A.Pankruhin și A.Ignatiev [1, p.9]. Cercetătorii evidențiază următoarele diferențe:

- brandul are doar o valoare pozitivă, imaginea poate avea și o conotație negativă;
- obiectul de brand deține calitate, imaginea nu are o legătură directă cu calitatea obiectului;
- integrarea brandului în cadrul vizualizat, prezența obligatorie a logotipului etc.;
- un obiect poate avea câteva branduri, imaginea este una, deși ar putea fi multidimensională;
- brandul sugerează prețul, imaginea depășește hotarele comercializării.

În viziunea cercetătorului rus O.Tiukarkina, branding-ul național reprezintă o serie de măsuri în domeniul exporturilor, turismului, culturii, politicii interne și externe și a investițiilor în dezvoltarea și punerea în aplicare a strategiei de creare a brandului statului, orientat spre îmbunătățirea imaginii țării, percepută de către populația locală și de străini, și activată de o varietate de instrumente (de comunicare, de marketing, diplomație publică etc.) [3, p.26].

Deci, branding-ul național este cel mai important instrument în crearea unei imagini pozitive a țării. O nouă direcție de cercetare în acest domeniu a fost trasată de cercetătorul britanic Simon Anholt. El este primul care diferențiază marketingul teritoriilor (*place marketing*) de branding-ul teritoriilor (*place branding*) și branding-ul statului (*nation branding*). Potrivit lui S. Anholt, la nivel mondial, fiecare oraș, regiune, țară concurează pentru turiști, investiții, încredere, reputație și respect din partea mass-media internaționale. Imaginea țării reprezintă un avantaj competitiv. Branding-ul țării este o abordare strategică în dezvoltarea acestui avantaj și viziunii de dezvoltare a țării. Fără o astfel de viziune țara nu va putea să concureze [4, p.51].

În studiile sale, S.Anholt s-a confruntat cu o contradicție, potrivit căreia țările ce nu promovau marketingul brandului său național, au demonstrat o îmbunătățire a imaginii statului, în timp ce altele, cheltuind mulți bani pe publicitate și companii PR de promovare a brandului țării, nu constatau rezultate [5]. Ca urmare, în 2007, S.Anholt a elaborat conceptul de „identitate competitivă” (*competitive identity*), ce extindea conceptul de „place branding”, prezentându-l în formă de hexagon, care cuprindea șase elemente ale brandului modern al unui teritoriu: turism, branduri de export, politică, afaceri și investiții, cultură și oameni [5].

În opinia lui S.Anholt, branding-ul teritorial trebuie să se bazeze pe „sinteza dintre managementul de brand și diplomația publică, urmate de dezvoltarea activă a comerțului, investițiilor, turismului și exporturilor”. O strategie de branding de succes se bazează pe o strategie de autoidentificare

corectă, când centrul hexagonului conține răspunsuri la următoarele întrebări: „Cine suntem?” și „Care este puterea și talentul nostru?”.

Tezele lui S.Anholt sunt susținute de un studiu al autorului la nivel mondial, cunoscut sub denumirea de *Anholt-GfK Roper Nation Brands Index* („Indexul brandurilor naționale”) și *Anholt-GfK Roper Oras Brands Index* („Indexul brandurilor orașelor“). În esență *Brand Index* reprezintă singura evaluare analitică a imaginii și prețul brandurilor țărilor din lume.

Brandul național ar trebui să se bazeze pe identitatea-cheie. Sursa de identitate a brandului este un set de idei, valori, caracteristici, cultură, cuvinte și imagini, care în ansamblu creează în mintea publicului-țintă anumite asocieri cu statul-brand. Un brand teritorial de succes reprezintă nu oamenii ca atare, ci produsele sau talentele locuitorilor țării. Imaginea teritoriului nu poate fi construită artificial; crearea unei imagini pozitive a țării nu poate fi doar o imitație, aceasta trebuie să corespundă cu progresul socioeconomic și politic actual al țării.

Prin urmare, algoritmul de construcție a brandului trebuie să includă următoarele etape:

- găsirea valorilor, caracteristicilor și atributelor pentru a fi asociate cu brandul;
- determinarea identității brandului;
- transformarea identității într-o propunere „vizibilă” oferită clienților în formă de servicii, produse etc.;
- proiectarea identității prin metode corespunzătoare [6].

Referințe:

1. ПАНКРУХИН, А., ИГНАТЬЕВ, А. Имидж страны: смена парадигмы. Взгляды из Канады, России, Великобритании и Латвии. В: *Корпоративная имиджология*. 2008, № 02 (03), с. 8-15.
2. ВОЛКОВА, А., ЕГОРОВА, Е., ПОТОЦКАЯ, Д. Репутация как один из политических факторов формирования бренда государства. В: *Имидж государства/региона в современном информационном пространстве*. Материалы симпозиума. Санкт-Петербург: Роза мира, 2010, с. 20-26.
3. ТЮКАРКИНА, О. Роль бренд-технологий при формировании современного имиджа государства. В: *Имидж России: город, регион, страна*. Материалы научной конференции. Москва: Издатель Воробьев А., 2011. с. 23-34.
4. АНХОЛТ, С. Создание бренда страны. В: *Бренд-менеджмент*. 2007, №1, с. 50-52.
5. ОЛЕФИРЕНКО, О., КАРПИЩЕНКО, М. Проблемы теории и практики брендинга территорий на примере концепции формирования бренда Сумской области. В: *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011, № 4. [Accesat 08.02.2013] Disponibil: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2011_4_2/1_3.pdf
6. ANHOLT, S. *Brands and Branding*. Princeton, New Jersey: Bloomberg Press, 2004. 284 p. ISBN 978-1576603505.

RELAȚIILE FEDERAȚIEI RUSE CU UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN CONTEXTUL NOII ARHITECTURI GEOPOLITICE

Svetlana CEBOTARI

Făcând o analiză a relațiilor ruso-europene, în condițiile nou-create, acestea pot fi examinate din două perspective: din perspectiva realizării intereselor economice ale Federației Ruse în spațiul vestic, precum și din perspectiva intereselor politico-economice ale Uniunii Europene în spațiul estic. Pentru o mai bună comprehensiune a acestui fenomen și a procesului de evoluție politică a relațiilor ruso-europene, este necesar să aruncăm o privire sumară asupra modului în care s-au configurat și s-au constituit relațiile dintre cei doi actori geopolitici – Uniunea Europeană și Federația Rusă. Dacă e să analizăm relațiile Federației Ruse cu Uniunea Europeana, atunci, conform strategiilor vizând politica externă (din 2010-2011, și în special, conform proiectului noii strategii a politicii externe a Federației Ruse din 14 decembrie 2012), relațiile FR cu UE devin prioritare. Axându-se pe o arhitectură instituțională solidă, relațiile dintre FR și UE sunt dictate de însăși logica dezvoltării proceselor și evenimentelor internaționale. Astfel, conform concepției social-economice a dezvoltării relațiilor ruso-europene până în 2020, în lista domeniilor prioritare ale parteneriatului ruso-european, sunt prezente așa aspecte ca dezvoltarea și extinderea sferei investiționale, capabile să stimuleze creșterea inovațiilor, fortificarea politicii comercial-economice bilaterale, ajustarea la standardele economice, dezvoltarea infrastructurii energetice, dezvoltarea cooperării în domeniul inovațiilor și cercetării, dezvoltarea legăturilor de prietenie și cooperare a societății civile (conform planului Parteneriat pentru modernizare, din 7 decembrie 2010). De asemenea, acest parteneriat mai presupune și colaborarea în domeniul securității energetice europene (instituirea Comitetului FR – UE privind politica securității energetice – Memorandumul de la Mezberg) [4]. Astfel, concentrându-ne atenția asupra Uniunii Europene, putem spune că astăzi este o putere economică a lumii, o viguroasă mașină de producție și de schimb. Ca putere economică, UE este un adevărat pol al lumii contemporane – cu o populație de peste 490 mil. locuitori (8,3% din populația globului), Uniunea este cea mai populată zonă a globului, cu o densitate de 115 locuitori la km p. De asemenea, UE este una dintre cele mai mari și deschise piețe ale lumii industrializate, ea produce aproape 20% din PIB-ul mondial. În același timp, ea are cele mai echilibrate schimburi cu regiunile lumii, exporturile fiind aproximativ egale cu importurile – în America de Nord exportă aproximativ 11% din volumul activității comerciale și importă aproximativ 9%. În FR exportă aproximativ 5% și importă 8%, în relația cu Asia există un mic dezechilibru – exportă 7,4% și importă 12,5% [1, p.128].

FR, una dintre puterile continentului Euroasiatic, urmașă a ultimului imperiu cunoscut cu denumirea de ex-URSS, cu o întindere geografică de 17 mil. km², deținătoare de arsenal nuclear, posesoare de resurse naturale, deține 60% din potențialul economic și 75% din suprafața fostului spațiu sovietic. FR furnizează aproape 50% din gazul natural și 20% din petrolul consumat în UE [3, p.324]. Actualmente, oscilează între dezvoltare și subdezvoltare, o economie de sub existență, cu sectoare economice active și cu altele aproape de colaps, cu o scădere drastică a populației, cu o rată ridicată a șomajului. În plan politic, o democrație aproape ezitantă, în cadrul căreia acționează „post-nomenclatura” și clientelismul politic, evoluează „statul de ne-drept” și „partidocrația”, „emigrația morală” în „etica iresponsabilității” etc. amprente ale „trecutului luminos”, exemple de anormalitate care persistă și se manifestă, din nefericire, și în celelalte state din fostul bloc comunist [2, p.25].

Astfel, în 1994 legăturile cu UE au fost declarate ca prioritare în politica externă a FR. În același an, FR și UE semnează Acordul de Parteneriat și Cooperare, dar la această etapă Rusia este incapabilă de a elabora o strategie efectivă de cooperare [5, p.335]. Integrarea FR în sistemul internațional are două componente care trebuie păstrate în relația echilibru-influență.

În condițiile transformărilor globale de la sf. sec. XX, includerea Rusiei în sistemul relațiilor internaționale presupune existența unui set de condiții care determină locul și interesele acesteia în politica mondială. De obicei, acestea se axează pe particularitățile istorice obiective, dezvoltarea economică, cultură, amplasarea geopolitică. Acești factori și formează acea „constantă” a cursului, a vectorului politicii externe ruse în conjunctura geopolitică internațională. Nu există aliați permanenți, există doar interese permanente – caracteristice nu doar statelor cu un sistem politic stabil, dar și statelor, ca de exemplu FR, care trece printr-o perioadă de reforme [6, p.9-10]. Doctrina privind politica externă a Federației Ruse, aprobată de Președintele Federației Ruse la 28 iunie 2000 există nu doar formal, dar este implementată cu insistență. Problemele cu care se ciocnește FR au determinat o nouă orientare în politica externă, axată pe evaluarea reală a situației internaționale, precum și pe o abordare pragmatică vizând interesele naționale. În condițiile contradicțiilor de pe arena internațională și ca reacție la evenimentele de pe mapamond, prioritar în politica externă a Federației Ruse a devenit apărarea intereselor naționale [6, p.16]. Pe parcursul întregii evoluții, FR nu numai că a mers la întâmpinarea Europei, dar a și fost parte a sistemului european (distrugerea imperiului napoleonian, crearea Antantei, relațiile URSS-ului cu statele europene în domeniul economic, politic, cultural), FR a jucat rolul unui actor activ în „concertul european”. Având convingerea că Europa poate deveni generator al stabilității în lume, unul din obiectivele prioritare ale Federației Ruse este cooperarea bilaterală cu statele europene. În ceea ce privește relațiile cu statele Europei Centrale și de Vest, în conformitate cu

prevederile Constituției, rămân a fi actuale și prioritare. De asemenea, în Concepție sunt abordate și relațiile cu Statele Baltice [6, p.122].

Prioritară în politica externă a FR rămâne tendința formării unui sistem stabil de securitate. Uniunea Europeană a fost percepută de Moscova sub o formă mult mai pozitivă decât SUA, drept un posibil sprijin care ar contrasta hegemonia SUA în aceasta zonă.

În ultimii ani, UE a devenit un partener comercial important al Federației Ruse. Astfel, în anii 2010, statelor UE le reveneau 50% din exportul rusesc și 55% importului, cifre care rămân practic neschimbate. Astfel, schimbul de marfuri din 2000-2010 a fost de 241 mld. Suma de export a FR în UE a atins cifra de 155 mld. (în 2000 – era de 64), iar cea a UE în FR – 86 (de la 23). În relațiile comerciale ale UE, FR ocupa al 3-lea loc, după SUA și China, 44% revine tehnicii, pieselor, 20,3% – produse chimice, 23,8 – alte mărfuri, 9,3% – produse alimentare. De asemenea, poziția dominantă – 82,8 % – revine produselor energetice. Actualmente, direcția politicii FR este canalizată spre finalizarea procesului de aderare la OMC, început încă în anii 1993, iar calitatea de membru i-ar aduce beneficii considerabile. Practic, procesul de admitere este finalizat, dar mai există un șir de probleme care trebuie rezolvate. FR, fiind unul din marii exportatori mondiali de gaze naturale, concurează cu Arabia Saudită pentru rolul de exportator de gaze. Astfel, FR îi revin 20% din rezervele naturale de gaze și 5% – rezerve petroliere. Sectorului energetic îi revin 20% din PIB-ul Fr, UE este principalul consumator de surse energetice rusești – 63% – petrol, 65% – gaze naturale. Conform unor date, pentru anul 2030, cerințele la gazele naturale pot crește până la 490-695 m³ pe an [7].

Actualmente, în condițiile prezenței a mai multor centre de putere pe arena internațională, Federația Rusă încearcă să creeze un sistem de alianțe, tinzând spre o manifestare în calitate de putere, care se axează pe noi valori, pe relații pragmatice. În acest context, e de menționat faptul ca în ultimul timp relațiile dintre Uniunea Europeană și FR au căpătat o nouă nuanță, axată pe consens și pragmatism, dându-le o dinamică pozitivă care permite o mai bună cooperare a acestor poli de putere din spațiul euroasiatic.

Referințe:

1. DOBRESU, P. *Geopolitica*. București: SNSPA, 2008, p.128.
2. CARPINSCHI, G.M. *Politică externă și diplomație*. Iași: Sf. Maria, 2007, p.17.
3. ALOMAR, B., DAZIANO, S., GARAT, Ch. *Marile probleme europene*. Institutul European, p.324
4. <http://www.russianmission.eu/ru/kratkii-obzor-otnoshenii>
5. ЛАНЦОВА, С.А. *Мировая политика и международные отношения*. Москва: Питер Пресс, 2009, с.335.
6. ИВАНОВ, И. *Новая российская дипломатия. Десять лет российской дипломатии*. Москва: Олма-Прес, 2001.
7. <http://russianmission.eu/ru/energootrudnichestvo-i-energobezopasnost>

RĂSPUNDEREA PERSONALĂ A MINISTRULUI PENTRU FOLOSIREA RAȚIONALĂ A MIJLOACELOR FINANCIARE ALE MINISTERULUI

Tatiana CIOBANU

În contextul ultimelor modificări din legislație, este important (pentru noi și interesant) de a determina gradul de răspundere personală a miniștrilor și directorilor generali ai altor autorități administrative centrale (în continuare *miniștri*), fiind executori primari de buget. Legea privind administrația publică de specialitate în art.28 alin. (5) stabilește că aceștia „poartă răspundere personală pentru modul în care utilizează alocațiile aprobate autorităților pe care le conduc și pentru gestionarea optimă a fondurilor publice”[1]. În acest sens, înțelegem că miniștrii trebuie să răspundă personal de gestionarea banilor publici. Astfel, Guvernul, în programul său de activitate, atenționează și stabilește un asemenea obiectiv: asigurarea disciplinei, echității, transparenței, simplității și onestității în repartizarea finanțelor publice [3].

În prezentul rezumat, vom indica doar câteva aspecte ale răspunderii, pentru a percepe și detalia modalitățile și formele ei. În literatură se fac anumite precizări referitoare la modul în care utilizează alocațiile aprobate miniștrii, insistând asupra eficienței, eficacității și economicității. Astfel, *eficiență* este redată prin raportul dintre rezultatele obținute și resursele utilizate pentru obținerea acestora, *eficacitatea* – prin gradul de îndeplinire a obiectivelor programate pentru fiecare dintre activități și raportul dintre efectul proiectat și rezultatul efectiv al activității respective, iar *economicitatea* – reprezintă minimizarea costului resurselor alocate pentru atingerea rezultatelor estimate, cu menținerea calității corespunzătoare a acestor rezultate [6, p.152].

Este necesar ca autoritățile administrației publice centrale să realizeze cerința de eficientizare a utilizării resurselor disponibile, prin analiza eficacității programelor existente de cheltuieli sectoriale, și prin dimensionarea corectă și realistă a cheltuielilor din care ar rezulta economii de resurse [5].

Un aspect asupra căruia se atrage atenția, ține de responsabilitatea autorităților administrației publice centrale de specialitate în domeniul gestiunii finanțelor publice. Gradul de responsabilitate al acestora este direct proporțional cu gradul de bună gestiune a finanțelor publice. Responsabilitatea este asigurată prin prevederile actelor normative ce reglementează formele răspunderii juridice, precum și de cele ce prevăd responsabilitatea morală a autorităților administrației publice, nediminuând și rolul organelor de control din sfera finanțelor publice, în particular al Curții de Conturi [4].

Am ținut să facem trimitere la acest act, recent publicat, deoarece reflectă sub aspect practic abaterile în gestionarea banilor publici și formele neadmise care au fost depistate în cadrul Ministerului Culturii de către Curtea de Con-

turi. Astfel Curtea de Conturi stabilește că Ministerul Culturii, ca organ central de specialitate, în calitatea sa de executor primar de buget, fondator și deținător al pachetului de acțiuni ale statului a comis mai multe acțiuni și inacțiuni legate de banii publici manifeste prin următoarele: *n-a asigurat prezența tuturor elementelor sistemului de control intern asupra aplicării conforme a normelor de drept; a stabilit unor cadre didactice și personalului de conducere din instituțiile de învățământ subordonate norma didactică peste normele aprobate de Guvern; n-a respectat cadrul legal în domeniul achizițiilor*, auditul atestând irelevanța activității grupului de lucru pentru achiziții, lipsa monitorizării executării contractelor de achiziții publice; *n-a încasat plățile calculate pentru locațiunea imobilelor*, a achitat onorarii cu depășirea normelor stabilite; *în lipsa contractelor, a selectat și finanțat programe/proiecte/acțiuni culturale* desfășurate de unele asociații obștești, societăți obștești; *n-a monitorizat gestionarea patrimoniului public; n-a asigurat un control intern suficient* la etapele de planificare și de executare a cheltuielilor pentru investițiile capitale; *n-a respectat regulile generale ale contabilității*, fapt ce a cauzat raportarea eronată a situației financiare reale, în evidența contabilă a ministerului.

Instituțiile din subordinea Ministerului Culturii, ca executori de buget și ca responsabili de administrarea, raportarea situațiilor financiare și patrimoniale, în lipsa unui management adecvat și a unor elemente de control intern, la fel au admis nereguli/abateri de la cadrul normativ existent, fiind relevată și prezența unor incertitudini în aplicarea normelor legale, care se expun în următoarele forme de încălcări:

- n-au respectat planurile de înmatriculare a studenților cu finanțare bugetară și prin contract;
- se atestă situația problematică privind nerestituirea cheltuielilor bugetare;
- n-au încasat venituri de mijloace speciale de la transmiterea gratuită în locațiune a spațiilor;
- au stabilit taxe de studii în bază de contract într-un quantum de 3 ori și, respectiv, de 2 ori mai mare decât cel reglementat;
- n-a planificat pe categorii de mijloace speciale și n-a gestionat prin conturi trezoreriale sponsorizări;
- au planificat și efectuat cheltuieli pentru retribuirea muncii contrar prevederilor legale;
- n-au asigurat în măsură deplină înregistrarea la organele cadastrale a drepturilor patrimoniale asupra bunurilor imobile.

În acest caz, Curtea de Conturi a hotărât ca raportul prin care s-au stabilit aceste abateri în folosirea banilor publici, să fie supus examinării în cadrul Colegiului ministerului prin prisma responsabilității persoanelor cu funcții de răspundere, asigurând realizarea unor acțiuni concrete pentru lichidarea

neregulilor constatate, cu sesizarea, după caz, a organelor de drept, pentru examinare conform competențelor. Respectiv, trebuie să poarte răspundere penală, civilă, administrativă persoanele cu funcții de răspundere găsite vinovate. Dacă urmărim textul legii, atunci cel din urmă responsabil este ministrul. În acest sens, este necesară găsirea tuturor persoanelor vinovate și nu credem că de toate abaterile se face responsabil ministrul, care este bănuț de depășirea atribuțiilor de serviciu într-un dosar penal privind vinderea ilegală a unor clădiri istorice din Centrul capitalei [7]. La fel, Curtea consideră necesară crearea unui sistem de management financiar și control intern bazat pe responsabilizarea managerilor întreprinderilor și instituțiilor din subordine, înțru utilizarea eficientă a fondurilor publice [4].

Considerăm un pas important, în atragerea la răspundere a managerilor, întocmirea unor astfel de rapoarte, însă constatăm că este necesar a crea și un mecanism de recuperare a banilor publici, deoarece dosarele pornite sunt foarte repede clasate, iar imposibilitatea recuperării banilor publici se menține în continuare.

Înțru redresarea situației financiare a autorităților publice, realizarea și implementarea cu succes a reformelor și politicilor de guvernare, precum și pentru creșterea economică a țării, este necesar a consolida răspunderea managerială pentru gestionarea optimă a resurselor, pe baza principiilor buneii guvernării, prin implementarea sistemului de management financiar și control, și a activității de audit intern în sectorul public. Ținem să amintim aici reușita autorităților prin aprobarea Legii privind controlul financiar public intern [2].

Referințe:

1. Legea privind administrația publică centrală de specialitate din 04.05.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 03.08.2012, nr. 160-164. Data intrării în vigoare : 03.02.2013.
2. Legea privind controlul financiar public intern Nr. 229 din 23.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 231-234 din 26.11.2010.
3. *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”* pentru anii 2011-2014
4. Hotărârea nr. 22 din 26 aprilie 2013 privind Raportul de audit al regularității exercițiului bugetar 2012 și gestionării patrimoniului public la Ministerul Culturii și unele instituții din subordine. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.119-121 din 31 mai 2013.
5. Notă informativă la proiectul legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale. <http://www.mf.gov.md/ro/TranspDeciz/ProiecDeciz/februarie/>.
6. VACARENCO, I. Asigurarea financiară a activității autorităților administrației publice centrale de specialitate. În: *Administrația publică centrală de specialitate – calea spre modernizare*. Materiale ale conferinței științifice a cadrelor didactice a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, catedra Științe Administrative din 15 mai 2013. Chișinău: CEP USM, 2013.
7. <http://www.protv.md/stiri/politic/boris-focsa-nu-scapa-de-dosar-ministrul-in-exercitiu-al-culturii-1.html>

STRATEGIA DE CULTURĂ A PĂCII ÎN SISTEMUL ONU

Elena MURSA

Organizația Națiunilor Unite este una din cele mai influente formațiuni internaționale ale lumii. ONU a fost înființată cu un scop de a menține pacea și promovarea culturii păcii prin cooperare internațională [2]. De-a lungul anilor, ONU a inițiat un șir de strategii, care pot fi folosite în scopurile de a menține pacea. La începutul anilor '50, Organizația Națiunilor Unite a solicitat ajutorul somităților din artă, muzică, film, sport și literatură în aducerea subiectelor fierbinți în atenția opiniei publice. Multe personalități și-au alăturat numele, talentul și timpul unor cauze nobile și au sprijinit programele ONU în calitate de Ambasadori ai Bunăvoinței [1]. În anul 1997, Secretarul General ONU Kofi Annan a acordat titlul de Mesager ONU pentru Pace acelor persoane din afara Organizației care s-au distins prin talent și pasiune la promovarea idealului nobil desprins din Carta ONU – crearea unei lumi fără de conflict, în care drepturile omului și legislația internațională sunt respectate și în care se simte progresul economic și social. Astăzi sunt, în total, nouă mesageri ai păcii și peste 80 de ambasadori ai bunăvoinței care promovează în întreaga lume activitățile Organizației Națiunilor Unite. [6]

De asemenea a fost înființate, în timpul Războiului rece, „Operațiunile de menținere a păcii” ca o modalitate de rezolvare a conflictelor dintre state prin trimiterea de personal neînarmat sau purtând numai arme ușoare. Trupele se aflau sub comanda ONU și interveneau între cele două forțe armate aflate în conflict. Trupele erau chemate atunci când puterile internaționale mandatau Națiunile Unite să intervină pentru încetarea conflictului care amenința stabilitatea regională și pacea și securitatea internațională. Trupele de menținere a păcii nu trebuiau să răspundă la foc cu foc. Ca regulă generală, rolul lor era acela de a interveni, atunci când se înceta focul și când cele două părți implicate consimțeau asupra prezenței lor. Trupele evaluau situația din teren și raportau cu imparțialitate dacă s-a încheiat acordul de încetare a focului, dacă insurgenții și-au retras trupele și dacă au fost îndeplinite și alte elemente ale acordului de pace. Toate aceste eforturi ofereau răgazul necesar pentru ca diplomații să îndepărteze cauzele conflictului [3].

Unul din instrumentele strategice al sistemului ONU pentru menținerea păcii poate fi numită *Organizația pentru Educație, Știință și Cultură a Națiunilor Unite (UNESCO)* care promovează dialogul dintre civilizații, culturi și popoare, inclusiv dialogul interreligios, prin intermediul schimburilor de experiență pe tema calității educației la diferite nivele ale societății care promovează drepturile omului, cetățenia participativă și toleranța, rețele ale jurnaliștilor din mai multe medii culturale și training-uri pe tema medierii interculturale. UNESCO cere contribuția Agențiilor și

Programelor ONU cu privire la aderarea și aplicarea de către acestea a Programului de Acțiune într-o Cultură a Păcii, prezentându-l sistematic și consolidat în documentele oficiale ale ONU. Conceptul de „cultura a păcii” a fost introdus în știința contemporană de către Dr. David Adams, directorul de *Programme of Action on a Culture of Peace* – programul a fost o alternativă la operațiunile peackeeping [5].

Cultura păcii se află în centrul proiectului european și constituie cheia principiului „unității în diversitate” a Uniunii Europene. Respectul diversității culturale conjugat cu capacitatea de a se reuni în jurul valorilor comune a constituit garanția păcii, prosperității și solidarității. În era globalizării, cultura păcii poate aduce o contribuție unică la o strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii, promovând stabilitatea, înțelegerea reciprocă și cooperarea în întreaga lume. Astfel reglementarea conflictelor internaționale sau a situațiilor care pot duce la breșe ale păcii, dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre națiuni, bazate pe respectarea principiilor egalității în drepturi și autodeterminării popoarelor, adoptarea măsurilor necesare consolidării păcii universale, obținerea cooperării internaționale în rezolvarea problemelor internaționale economice, sociale, culturale sau umanitare, încurajarea și promovarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți fără nicio distincție de rasă, sex, limbă ori religie, centralizarea și armonizarea acțiunilor națiunilor în vederea atingerii acestor scopuri [4].

Referințe:

1. *Ambasadori ai Bunăvoinței pentru UNICEF*, [Accesat 04.05.2013] Disponibil: http://www.unicef.org/romania/ro/media_9304.html
2. *Carta Națiunilor Unite*, [Accesat 04.05.2013] Disponibil: http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/
3. *Operatiuni de mentinere a pacii*, [Accesat 23.05.2013] Disponibil: http://www.onuinfo.ro/despre_onu/mentinerea_pacii/
4. *Strategia de dezvoltare a culturii Republicii Moldova: 2013-2020 „Cultura XXI/20”*, [Accesat 27.05.2013] Disponibil: <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=626>
5. *The Culture of Peace News Network*, [Accesat 04.05.2013] Disponibil: <http://cpnn-world.org/>
6. *United Nations Messengers of Peace*, [Accesat 04.05.2013] Disponibil: <http://www.un.org/sg/mop/>

OPINIA PUBLICĂ ȘI RELAȚIILE PUBLICE ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Alina LEVIȚCHI

Articolul are drept scop actualizarea și evidențierea rolului opiniei publice și relațiilor publice în administrația publică. În acest context, și etimologia cuvântului „public” schițează sugestiv cadrul de manifestare a opiniei. În limba latină, cuvântul *publicus* derivă de la o formă mai veche, *populus*, adică „popor”. Inițial, cuvântul „public” era folosit numai ca adjectiv – „opinie publică”. Folosit ca adjectiv, cuvântul „public” semnifică ceea ce este oficial, al statului, al tuturor, ceva comun, obișnuit. Diferențierea în cadrul societății, apariția unor funcții specificate în masa populației, a condus la substantivarea adjectivului luat în discuție. Astfel, s-a ajuns la *publicum*, semnificând o colectivitate de oameni, mulțime, lume, totalitatea celor care asistă la relațiile publice [1, p. 35].

Într-o altă ordine de idei, relațiile publice se bazează în totalitate pe sentimentul de încredere creat de persoanele sau instituțiile interesate, la nivelul altor instituții sau publicului larg. Este vorba de un ansamblu de activități care trebuie derulate pe o perioadă de timp delimitată sau nelimitată, unde sunt mai mulți angajați care acționează în baza unui plan foarte bine stabilit, respectându-se reguli semantice.

Astfel, procesul de relații publice are ca scop principal câștigarea încrederii și poate fi reprezentat ca un ansamblu de vectori ce acționează în mai multe etape și la niveluri diferite, având scopul de a schimba sau modifica opiniile publice, unele reprezentări despre un obiect sau fenomen.

De asemenea, trebuie de menționat că opinia publică este complexul de preferințe exprimate de un număr semnificativ de persoane cu privire la o problemă de importanță generală. Această teză explicit formulată redă natura opiniei care este psihosocială, adică opiniile se nasc în jurul unor probleme importante, în situații de criză, unde prin problemă înțelegem „o situație actuală cu o probabilitate de neplăcere”. Așadar, ar trebui de mers mai în profunzime cu studiul problemelor sociale în jurul cărora apar curente de opinie publică.

Procesul de relații publice cuprinde relațiile cu presa, relațiile cu publicul, relațiile cu propriii angajați, relațiile cu autoritățile și, bineînțeles, relațiile cu diferite instituții și organizații. Cu privire la dezvoltarea relațiilor publice, imensa majoritate a specialiștilor sunt de acord că în secolul următor acestea vor cunoaște o dezvoltare explozivă, deoarece până acum și-au dovedit utilitatea și, mai mult, societatea modernă este și va fi controlată de informative.

În acest context, putem nota că-n cazul instituțiilor publice, strategia de relații publice ce va fi adoptată trebuie să țină seama de specificul activităților

ce se desfășoară în instituția respectivă, de circumstanțele reale în care își realizează sarcinile profesionale persoanele care lucrează acolo și de modul în care se face, de obicei, comunicarea.

Însă nu orice acțiuni întreprinse de subiecții politici în relațiile oficiale cu publicul din cadrul administrației publice de toate nivelurile sunt acte manipulatorii. Astăzi se vorbește de „opinia publică mondială”, nu numai de o „opinie națională” sau de „opinia publică” din interiorul națiunii. „Opinia publică mondială se formează în jurul problemelor naționale comune unui mare număr de țări (subdezvoltarea, inegalitățile sociale, problemele tineretului), fie a problemelor de importanță internațională (cooperarea pentru dezvoltare, dezarmarea generală, instaurarea unei noi ordini economice)”.

Printre problemele de importanță internațională, ce coagulează opinia publică mondială, se numără: terorismul, crima organizată, drogurile, traficul de carne vie, sărăcia, spălarea banilor murdari. În jurul unor astfel de probleme se formează o opinie publică mondială, în favoarea eliminării factorilor ce degradează viața socială și lezează demnitatea umană.

În Republica Moldova, în cadrul consolidării statului de drept și a valorificării pluralismului de idei, dacă ne uităm la Barometrul de opinie publică începând cu anul 2000, adică intervalul dintre două alegeri parlamentare, constatăm că între 25 la sută și 48 la sută dintre cei cu drept de vot sunt indeciși sau declară că nu ar vota, dacă în duminica viitoare ar avea loc alegeri parlamentare. Lucrurile nu stau altfel nici în alte țări, chiar cu democrație consolidată și cu o veche practică a sondajelor preelectorale, considerate cele mai concludente în testarea opiniei publice. În SUA, în alegerile prezidențiale votează aproximativ jumătate din populația cu drept de vot și 66 la sută declară că îi interesează puțin sau că nu-i interesează deloc politica.

În aceste condiții, cum remarcă Vincent Price, ceea ce reușește să măsoare sondajele de opinie publică nu este opinia publică, ci opiniile maselor: una este opinia indivizilor, oricât de mulți ar fi ei, și cu totul altceva opinia publică, rezultată din dezbateri, controverse, decizii colective [2, p. 67].

De asemenea, trebuie de menționat că la momentul actual în Republica Moldova, putem identifica trei tipuri de publicuri: publicul unei singure probleme, format în jurul unei anumite probleme; publicul organizațional, constituit din persoanele care aparțin aceleiași instituții, publicul ideologic, generat de aderența persoanelor la o anumită ideologie. Cele trei tipuri de publicuri nu sunt reciproc exclusive, una și aceeași persoană putând face parte concomitent din mai multe publicuri. De asemenea, trebuie reținut și faptul că publicurile sunt în continuă schimbare atât ca volum, cât și ca participare la afirmarea opiniei publice și relațiilor publice în administrația publică.

În cele din urmă, mai trebuie de remarcat cele patru forme de exprimare a opiniilor distinse de Alfred Sauvy: opinia clar exprimată, căreia i se face publicitate, opiniile vag exprimate (zvonorile), opiniile exprimate prin referendum și opiniile exprimate cu ocazia alegerilor parlamentare [3, p. 92].

În încheierea analizei publicului ca entitate socială, după ce am remarcat că modelul sociologic al publicului propus în primii ani ai secolului al XXI-lea a fost confirmat de cercetările sociologice empirice moderne, conchidem că-n structura lui pot fi identificate patru straturi: publicul general, electoratul, publicul interesat și publicul activ (sau elitele). Fiecare din aceste straturi sau grupuri sociale contribuie într-o măsură sau alta la formarea opiniei publice și a relațiilor publice în administrația publică.

Generalizând cele investigate în prezentul studiu, deducem că-n procesul dezvoltării Republicii Moldova în general și al sistemului administrativ în special, relațiile publice ne ajută la stabilirea și menținerea unor limite reciproce de comunicare, la acceptarea reciprocă și la cooperarea dintre o organizație și publicul ei. Ele implică managementul problemelor, ajutându-i pe manageri să fie informați asupra opiniei publice și să răspundă cererilor opiniei publice.

În concluzie, putem spune că opinia publică constituie o componentă esențială a vieții sociale și este compusă dintr-un complex de procese psihosociale, supuse unor determinări și condiționări multiple. Cunoașterea lor are importanță atât pentru sesizarea și exploatarea mecanismelor sociale, pentru înțelegerea acțiunii grupurilor, maselor, cât și pentru conturarea unor programe de acțiune socială și elaborarea de prognoze cu caracter social.

În acest context, specificăm că rolul mijloacelor de informare în masă în formarea opiniei publice a devenit esențial în lumea în care trăim, deoarece volumul, diversitatea, viteza și libertatea de circulație a informației reprezintă doar indicatori de bază ai stadiului de dezvoltare a unei societăți.

Referințe:

1. BONDREA, A. *Opinia publică, democrație și statut de drept*. București: Ed. Fundației „România de Măine”, 1996.
2. STOETZEL, J. *Sondajele de opinie publică*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1995.
3. STANCU, V., STOICA, M. și STOICA, A. *Relații publice, succes și credibilitate*, București: Ed. Concept, 1998.

CONSIDERAȚIUNI GENERALE CU PRIVIRE LA PROCESUL DE REGIONALIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Carolina MACOVEȚCHI

Existența decalajelor interteritoriale de dezvoltare social-economică, precum și oportunitățile de ordin intern și extern ce se impun a fi valorificate în vederea unei dezvoltări teritoriale echilibrate, determină necesitatea promovării unei politici distincte de dezvoltare regională în Republica Moldova.

Trebuie menționat faptul că în țara noastră delimitarea în regiuni a teritoriului nu este de dată recentă. Încă la începutul secolului al XIX-lea, terenurile arabile ale Basarabiei au fost „regionalizate” în 3 grupe de județe: nord (județele Hotin, Bălți și Soroca), centru (Chișinău și Orhei) și sud (Akkerman, Tighina și Ismail). În perioada sovietică, în schema de amplasare a forțelor de producție au fost evidențiate 4 „subregiuni” economice – nord, centru, sud-est și sud [1, 2]. Totuși, politicile sovietice erau orientate spre planificare departamentală de ramură a amplasării factorilor de producție, și nu spre o dezvoltare regională echilibrată.

După obținerea independenței și până în anul 2009, problema dezvoltării regionale era percepută prin prisma implicării active a factorului politic în acest domeniu. Eficiența economică a utilizării finanțelor publice, dezvoltarea socială durabilă, autonomia locală, tendințele dezvoltării regionale din Uniunea Europeană erau, în mare măsură, ignorate în procesul de adoptare a deciziilor referitoare la dezvoltarea regională. În plus, declinul economic din anii 90 a cauzat unor unități industriale și sectoare de producție mai multe daune decât altora, accentuând astfel discrepanța dintre nivelurile de dezvoltare economică regională.

Schimbările sociale, care au avut loc după anul 1990, au condus la o deurbanizare a Republicii Moldova. Uzinele industriale au fost închise, iar orașele, care anterior s-au dezvoltat în strictă conformitate cu politica industrială din epoca sovietică, au fost cuprinse de criză. Falimentarea mai multor orașele mici și a celor orientate spre una sau două întreprinderi mari s-a soldat cu distanțarea lor de la rolul de centre dinamice de prestare a serviciilor și surse de susținere și oportunități pentru satele din împrejurimi.

Așadar, la etapa actuală pot fi detectate probleme serioase în dezvoltarea localităților, inclusiv concentrarea dezvoltării în mun. Chișinău, declinul orașelor, subdezvoltarea comunităților rurale și dezechilibrele în dezvoltarea dintre localități. Aceste probleme au fost agravate de cadrul ineficient al politicilor promovate, inclusiv de legislația inadecvată, de centralizarea și concentrarea excesivă a resurselor, de lipsa instrumentelor funcționale de autonomie locală etc. [2].

La rândul său, unitățile administrativ-teritoriale nu sunt în stare să soluționeze de sine stătător problemele grave cu care se confruntă,

majoritatea dintre ele depășind cadrul teritorial al acestora, fiind comune sub mai multe aspecte unităților învecinate. Soluționarea acestor probleme este principala provocare pentru politica de dezvoltare regională. Din acest punct de vedere, dezvoltarea în bază de regiuni mai mari, ca arii de planificare cu putere socio-economică, poate oferi statului nostru șansa de a deveni mai competitiv, pe contul utilizării unui potențial net superior decât cel al unităților administrativ-teritoriale actuale. Astfel, regiunile s-au impus ca un cadru pentru implementarea priorităților naționale de dezvoltare regională, în conformitate cu axele integratoare ale priorităților teritoriale.

Utilitatea dezvoltării regionale pentru Republica Moldova vine atât din rațiuni de natură internă – căci este știut faptul că scopul principal al dezvoltării regionale este chiar acela de a diminua disparitățile dintre regiuni, astfel că dezvoltarea regională poate constitui suportul pentru dezvoltarea economică și socială de care Republica Moldova are nevoie astăzi [3] – dar și din rațiuni de natură externă. Or, recente poziții adoptate de autoritățile de la Chișinău afirmă ca un obiectiv principal apropierea de Uniunea Europeană, într-o primă etapă, și chiar integrarea după parcurgerea etapelor necesare. Din acest punct de vedere, Republica Moldova va trebui să implementeze o politică de dezvoltare regională ca parte intrinsecă a Acquisului comunitar.

Dar, dincolo de rațiunile utilitare ale procesului de regionalizare, este importantă atitudinea clasei politice față de proces. În primă instanță, este esențial ca aceasta să fie decisă cu privire la accentuarea și accelerarea procesului de descentralizare. În funcție de acest aspect, se poate determina măsura în care autoritățile centrale sunt dispuse să transfere putere (competențe și resurse suficiente) pe plan local. Dacă această dorință există, atunci soluția este întărirea rolului nivelului regional atât prin dimensiunea regiunilor, cât și prin sporirea atribuțiilor acestora. Pentru ca procesul de regionalizare să poată fi declanșat și să aibă eficiența așteptată, o condiție *sine qua non* este existența unui minim consens politic cu privire la inițierea acestuia [4].

Acest minim consens politic a putut fi obținut doar în anul 2009, când dezvoltarea regională devine un imperativ asumat pentru Republica Moldova. Acest imperativ se realizează în contextul integrării europene, descentralizării, distribuirii echitabile a șanselor de dezvoltare a comunităților pe întreg teritoriul țării, modificării paradigmei în elaborarea politicilor publice în acest domeniu [5]. Totuși, sub presiunea circumstanțelor, de acum în decembrie 2006, este adoptată Legea nr.438-XVI privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, care pune fundamentul unei abordări noi, de natură regională, a dezvoltării țării. Legea menționată a definit regiunile de dezvoltare funcționale pe teritoriul Republicii Moldova, modul de cooperare interregională, cadrul instituțional, instrumentele specifice politicii pentru

dezvoltare regională, mijloacele necesare creării și funcționării regiunilor de dezvoltare. Ulterior, pentru a asigura buna funcționare a instituțiilor prevăzute de legea nominalizată, dar și pentru a reglementa activitățile acestora a fost elaborat și aprobat cadrul normativ corespunzător, și anume: Regulamentul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Regulamentul-cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare, Regulamentul-cadru al Agenției de dezvoltare regională, Manualul operațional al Agențiilor de dezvoltare regională, precum și un șir de alte acte, care vizează activitatea instituțiilor responsabile de regionalizare.

În concluzie, putem constata că atât condițiile dezavantajoase, în calitate de factori ce determină *exigența* soluționării multiplelor probleme de subdezvoltare, precum și cele propice, în calitate de *oportunități*, au impus urgentarea elaborării și promovării unei politici de dezvoltare regională, realizată în cadrul unor unități teritoriale cu arii mai extinse, care, în condiții de informare largă și parteneriat, sunt capabile să mobilizeze resurse suplimentare și să stimuleze dezvoltarea echilibrată a teritoriului.

Referințe:

1. SÎMBOTEANU, A. Probleme ale organizării teritoriului în procesul de instituționalizare și evoluție statală a Moldovei. În: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. Revistă științifică trimestrială, nr.4 (xliii). Chișinău, 2008, p. 5-22.
2. *Studiu de fezabilitate privind dezvoltarea regională*, <http://www.docstoc.com/docs/121143590/studiu-de-fezabilitate-privind-dezvoltarea-regionala>
3. GHINEA, A. *Republica Moldova mai aproape de Uniunea Europeană prin dezvoltare regională. Exemplul României*. București: IPP.
4. GHINEA, A., MORARU, A. *Considerente privind procesul de descentralizare în România. Reforma administrativ-teritorială*, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/considerente_asupra_procesului_de_descentralizare.pdf
5. GUȚUȚUI, V., PLEȘCA, V. *Dezvoltarea regională în contextual acordului de asociere UE-RM: poziția Ministerului dezvoltării regionale și construcțiilor*, http://www.viitorul.org/public/files/dr/dr_acord_asociere_final.pdf

STATUTUL STATELOR NEUTRE EUROPENE ÎN CADRUL SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE CONTEMPORANE

Valeriu MIJA

Neutralitatea, ca un concept legal și politic, a fost evident proeminentă în Europa în perioada confruntării bipolare din secolul trecut, cunoscută ca Războiul rece. Pe parcursul acestei perioade, câteva state europene (Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia și Elveția) au reușit să-și mențină statutul de neutralitate, care a contribuit realmente la securitatea lor. Însă aceste state au promovat diferite politici de neutralitate, conform trecutului lor istoric, inclusiv cel de-al Doilea Război Mondial și Războiul rece. Astăzi, datorită sfârșitului Războiului rece, dezvoltării unui nou sistem de securitate în spațiile geopolitice cele mai mari – Euro-atlantic și postsovietic, apariția unor amenințări noi transnaționale, statutul de neutralitate al statelor europene va fi contestat, în viziunea mai multor specialiști de securitate internațională. De fapt, majoritatea acestor state deja acționează pe arena internațională mai mult timp, ca actori *nealiniați militar*, decât participanți neutri. Astfel de politici oferă statelor neutre avantajul de a fi membru al diferitelor organizații internaționale și de a obține promisiuni oficiale de a fi consultați pe întrebări importante de securitate, fără a împărți povara greutăților politice și financiare ale apărării colective, precum și contribuției la securitatea internațională. În consecință, progresele constructive în relația NATO–Rusia, lărgirea NATO–UE, dezvoltarea Politicii de Securitate Europeană Comună a Uniunii Europene (PSEC) și noile pericole internaționale pot cu o probabilitate înaltă schimba cursul politic al acestor state (cu excepția Elveției – caz specific) cu revizuirea statutului de neutralitate, care poate deveni rar în Europa. Pentru Republica Moldova, stat neutru, evoluția acestui fenomen devine la fel important pentru a determina cursul de dezvoltare pe arena internațională.

În general, „Neutralitatea a fost original concepută în contextul sistemului de stat european” [5, p.17]. Conceptul își are originea în confruntarea permanentă pentru menținerea echilibrului de putere în Europa multipolară. De exemplu, Suedia și Elveția își păstrau, în mod tradițional, neutralitatea pe o lungă perioadă de timp, fiind oficial recunoscute din 1815. Global, neutralitatea lor a fost respectată pretutindeni datorită caracterului conflictelor din trecut și similarității puterii militare și economice a acestor state în sec. XIX. Totuși, conceptual neutralitatea a fost aplicată doar *în situațiile în care locația statului neutru nu se afla în sfera de interes a Marilor Puteri*.

În general, evenimentele istorice au dovedit că „Marile Puteri respectă integritatea statelor neutre din trei motive: deoarece nu este în interesul lor de

a ataca (domina), costul invaziei și pacificării este mai mare decât beneficiile și, respectiv, abuzarea neutralității este contrară principiilor legii internaționale” [3, p.310]. Evident că Suedia și Elveția au evitat implicarea în cel de-al Doilea Război Mondial din cauza unuia sau mai multora din aceste motive. Din contra, violarea dublă a neutralității Belgiei în secolul trecut și împărțirile Poloniei în sec. XVIII și XX au dovedit rolul major a factorului *sferei de interes* a Marilor Puteri. Astfel, sec. XX a confirmat repetat, așa precum era cunoscut și în Grecia antică, că neutralitatea este efectivă doar dacă Marile Puteri o recunosc mutual și aleg să nu destrame actualul *Status Quo* la nivel internațional și *echilibrul de securitate*. Această asumare se bazează pe următoarele cauze: conceptul războiului total, care a dominat Europa ultimul secol, luptele ideologice și de eliberare, precum și aceea națională, și creșterea complexității economice mondiale.

Pentru înțelegerea conținutului modelelor specifice de neutralitate, este esențial a analiza variabile externe și interne ale sistemului internațional. Istoria relațiilor internaționale demonstrează că interacțiunile interstatale pe lângă cooperare au avut și lupte permanente. Aceste înfruntări au produs diferite concepte strategice de interacțiuni interstatale în cadrul relațiilor internaționale de la *Raison d'État*, *Realpolitik*, *Echilibrul Puterii* și până la conceptul universal Kantian-Wilsonian de *securitate cooperativă*. Prin interacțiunea sub anumite concepte, unele state s-au exclus sau au devenit excluse extern din confruntările internaționale prin declararea neutralității. „Cuvântul *neutralitate* provine de la adjectivul latin *neuter* și înseamnă nici una din cele două” [4, p.29]. Statele care au declarat neutralitate au asumat că viitoarele războaie vor avea elemente de respectare a legii. În același timp, cum a menționat Iulian Chifu, „există o confuzie ce se face între politica de neutralitate și legea neutralității” [1, p.9]. Conform expertului dat, politica de neutralitate este o acțiune voluntară a unui stat, este foarte flexibilă și poate fi adaptată în caz de necesitate. De fapt, apărut în Europa datorită echilibrului puterii, conceptul de neutralitate a suportat niște evoluții istorice. Alături de schimbarea naturii războiului interstatal și amenințările la adresa securității naționale și internaționale, concepțiile și formele neutralității s-au bazat pe o serie de factori importanți ca cei externi, interni și tradiționali. În lumea modernă, concepțiile principale ale neutralității politice din punct de vedere teoretico-normativ pot fi clasificate ca *neutralism*, *neutralitate și neutralizare*. În retrospectivă, formele specifice de neutralitate au evoluat istoric și sunt cunoscute în mediul academic ca neutralitatea supraputerii, neutralitatea activă – nealiniera militară, *ad hoc* și neutralitatea permanentă, neutralitate impusă, neutralitatea integral permanentă, neutralitatea eventuală, neutralitatea imparțială, neutralitatea diferențială, neutralitatea locală, neutralitatea temporară, neutralitatea maritimă, terestră și aeriană. Astăzi,

creșterea provocărilor globale astfel ca dilemele strategice și de securitate, *conflictul civilizațiilor* [2], confruntările ideologice, dilemele economice de globalizare, eforturile colectiv-cooperative de securitate și noile amenințări netradiționale pot contribui la modificarea conceptelor cunoscute de neutralitate europeană.

În prezent, conflictele interstatale nu mai rămân doar o chestiune exclusivă a părților implicate, dar au devenit și un subiect de îngrijorare legitimă pentru întreaga comunitate de state, îndeosebi în Europa. În așa mod, viziunea predominantă este că neutralitatea nu mai este justificată moral. În primul rând, sfârșitul Războiului rece a eliminat cauzele de bază a statutului de neutralitate în Europa modernă. În al doilea rând, noile dileme politice și economice (globalizarea și interdependența), dezvoltarea tehnologică, noul sistem de securitate europeană cu modul interdependent de luare a deciziilor, noile pericole mondiale, mai ales terorismul internațional în mare măsură și crima transnațională pot modifica statutul statelor europene neutre spre o cooperare și răspundere colectivă, ce de fapt parțial există *de facto* ca o *neutralitate de cooperare, neutralitate activă, neutralitate cu solidaritate sau nealinieră militară*. Astfel de decizii necesită, de asemenea, asumarea răspunderii politice și financiare a securității comune și apărării. Corespunzător, Republica Moldova va fi nevoită să aplice diferite măsuri diplomatice pentru a menține statutul său de neutralitate în sistemul internațional viitor.

Referințe:

1. CHIFU, Iu. Neutralitatea. Între Mit, Imagine și Realitate. În: *Inosfera, Revista de studii de securitate și informații pentru apărare a Direcției Generale de Informații a Apărării a României*. Anul I, nr. 4, 2009, p. 9-17.
2. HUNTIGTON, S. *The Clash of Civilization: Remaking of World Order*. Touchstone Book, 1997.
3. KRUZEL, J., HALTZEL, M. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Non-aligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989.
4. VUKADINOVIC, R. The Various Conceptions of European Neutrality. În: KRUZEL, Joseph and HALTZEL, Michael H., eds. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989.
5. WIDMEN, S. Forms of Neutrality. În: KRUZEL, Joseph and HALTZEL, Michael H., eds. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989.

EUROPENIZAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PROCESELOR INTEGRAȚIONISTE

Aurel SÎMBOTEANU

Alături de alte sfere ale activității umane în procesul de integrare europeană se impun anumite reforme și în sistemul administrativ, menit să asigure satisfacerea intereselor comunităților umane în toate sferile vieții social-economice și să managerieze nemijlocit aceste procese.

Europenizarea ca proces, în viziunea lui C.Radaelli, reprezintă activitățile de elaborare, difuzare și instituționalizare a regulilor formale și neformale, paradigmelor politice și administrative, procedurilor, stilurilor, modalităților de a acționa, ca norme împărtășite și incorporate în logica națională a discursului, identității, structurilor politice și administrative și politicilor publice promovate de acestea [1].

Acest proces complex este inițiat de către instituțiile politice care decid asupra strategiei de dezvoltare a țării și determină sistemul de valori spre care tinde societatea. În acest sens, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat mai multe documente care, prin esența lor, promovează europenizarea administrației publice [2]. Implementarea prevederilor acestor documente este pusă în responsabilitatea Guvernului și altor instituții administrative și este o acțiune de modernizare internă a administrației publice, prin împărtășirea valorilor europene.

Fiind influențat atât de factorii externi, precum și de factorii interni, procesul de europenizare a administrației publice din Republica Moldova îl putem diviza în patru perioade.

Prima perioadă (1990-1996), se caracterizează prin europenizarea, în mare măsură, indirectă a sistemului administrativ moldovenesc care pornise pe o cale democratică de dezvoltare a țării. La intensificarea acestui proces a contribuit aderarea la 13 iulie 1995 a Republicii Moldova la Consiliul Europei, care a avut ca urmare conștientizarea și preluarea unor valori europene pentru sistemul politic și administrativ din țara noastră prin promovarea democrației, valorilor general-umane, drepturilor și libertăților omului, fapt care a contribuit la menținerea unui anumit echilibru în sistemul politic și administrativ al Republicii Moldova.

A doua perioadă (1996-2005), se caracterizează prin semnarea de către Republica Moldova a Cartei Europene: exercițiul autonom al puterii locale [3]. Inițierea implementării prevederilor ei în practica administrativă din țara noastră a contribuit, într-o anumită măsură, la ajustarea legislației naționale din domeniul administrației publice la rigorile europene prin preluarea conceptului de autonomie locală, principiilor administrației publice locale, cerințelor față de statutul aleșilor locali, implementarea formelor moderne de control administrativ asupra autorităților locale, modalităților de asociere a colectivităților locale. Efectuarea reformei administrativ-teritoriale și trecerea la sistemul de județe în 1999 a constituit un pas hotărâtor în direcția ajustării sistemului administrativ din Republica Moldova la rigorile europene,

activitate compromisă ulterior, în anul 2003, prin efectuarea contrareforme și revenirea, mai mult din considerente politice, la sistemul de raioane.

A treia perioadă (2005-2009) se inițiază prin semnarea Planului de Acțiuni: Uniunea Europeană – Republica Moldova, care conferă procesului de europeanizare o calitate relativ nouă, inclusiv în domeniul administrației publice. În acest document, se accentuează necesitatea continuării reformei administrative, acordării unei atenții speciale recomandărilor Congresului Autorităților Locale și Regionale din Europa, adresate cu diferite ocazii autorităților Republicii Moldova, consolidării supremației legii în toate sferele de activitate.

În această perioadă, a fost elaborată și adoptată, prin Hotărârea Guvernului nr.1402 din 30 decembrie 2005 „Strategia de reformă a administrației publice centrale în Republica Moldova” [4], în decembrie 2006 a fost adoptat pachetul de legi: privind administrația publică locală [5]; privind descentralizarea administrativă [6]; privind dezvoltarea regională a Republicii Moldova [7], care având, în principiu, intenții bune, nu au dat rezultatele scontate, din cauza imperfecțiunilor în organizarea administrativ-teritorială a țării, politizării excesive a activității administrative, inclusiv a politicii de personal, precum și tendințelor de menținere, cu orice preț, de către guvernarea comunistă de atunci a „verticalei puterii”, lucru inadmisibil într-o societate democratică.

A patra perioadă (2009) al cărei conținut emană din discursul politic democratic al guvernării proeuropene care a preluat puterea în această perioadă și pornește de la premisa că integrarea europeană este un deziderat fundamental al Republicii Moldova, ce poate fi realizat pe calea democratizării sistemului politic și modernizării administrației publice. Aceste activități pot fi implementate prin descentralizarea puterii și aplicarea în continuare a principiilor și normelor europene în domeniul administrației publice. Pentru atingerea acestui deziderat, la 05 aprilie 2012 a fost adoptată Strategia Națională de Descentralizare [8], care prevede acțiuni concrete în sfera descentralizării serviciilor și competențelor, finanțelor publice, patrimoniului, dezvoltării locale, capacității administrative și instituționale, democrației, drepturilor omului și egalității de gen. În aspect organizatoric, Strategia Națională de Descentralizare se preconizează a fi implementată în anii 2012-2015. În baza Strategiei, vor fi elaborate, modificate, perfecționate, ajustate la legislația comunitară un șir de acte legislative și normative pe domeniile pasibile descentralizării.

Un moment important din această perioadă este adoptarea Legii nr.98 din 04 mai 2012 privind administrația publică centrală de specialitate [2]. Prin aceasta se face o încercare de ajustare a sistemului instituțional al administrației publice centrale de specialitate din țara noastră la modelul european, prin atribuirea clară a responsabilităților și competențelor autorităților respective, precum și prin raționalizarea procedurilor și activităților administrative desfășurate de acestea. Instituirea în ministere a funcției de Secretar de stat,

prin această lege, va contribui la depolitizarea aparatelor de lucru ale acestor instituții, ceea ce constituie un component important de ajustare a administrației publice din Republica Moldova la rigorile europene.

Procesul de europenizare a administrației publice din Republica Moldova a fost însoțit, pe parcursul perioadelor analizate supra, de multe controverse, condiționate de evoluția flotanță a gradului de democratizare a societății și de nivelul scăzut al coeziunii forțelor proeuropene. Asupra acestei stări de lucruri și-au lăsat amprenta și lipsa unor viziuni strategice asupra dezvoltării țării, indeterminismul valoric și, în mare măsură, reminiscentele unei mentalități îndochinate a unei părți a clasei politice, dar și a unui segment semnificativ al populației.

Procesul de europenizare a administrației publice din RM, desfășurat până în prezent, deși într-o manieră tergiversată, trebuie amplificat prin reevaluarea rolului administrației de stat și creșterea rolului comunităților locale în exercitarea administrației, prin crearea unor condiții reale de funcționare a autonomiei locale, delimitarea clară a competențelor dintre administrația publică centrală și administrația publică locală, stabilirea relațiilor benefice de colaborare cu societatea civilă, identificarea unor dimensiuni optime ale unităților administrativ-teritoriale, dobândirea unui grad înalt de profesionalism al angajaților din administrația publică, instituirea unui sistem informațional dezvoltat, inclusiv cel electronic. Acestea sunt doar câteva din caracteristicile modelului european de administrație publică spre care tinde, în prezent, Republica Moldova.

Referințe:

1. Citat după PALIHOVICI, Serghei. *Reforma administrației publice din Republica Moldova în contextul integrării europene*. Autoref. al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2008, p.11.
2. Strategia Națională de Descentralizare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 143-148 din 13 iulie 2012; Legea privind administrația publică centrală de specialitate nr.98 din 04 mai 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.160-164 din 3 august 2012.
3. *Carta Europeană: Exercițiul autonom al puterii locale*. Strasbourg, 2003.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1402 din 30 decembrie 2005 cu privire la aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice centrale în Republica Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, Nr.1-4.
5. Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.32-35/116 din 9 martie 2007.
6. Legea privind descentralizarea administrativă nr.435-XVI din 28 decembrie 2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 29-31/91 din 2 martie 2007.
7. 7.Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova nr.438 din 28 decembrie 2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.021 din 16 februarie 2007.
8. Legea nr. 68 din 5 aprilie 2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012-2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 143-148 din 13 iulie 2012.

ALEGERILE PARLAMENTARE ÎN ROMÂNIA (1990-1992)

Constantin SOLOMON, Alina PIROȘCA

Între 1990 și 1992, în România s-au desfășurat două scrutine. Fiecare dintre acestea au avut un specific propriu evidențiind lipsa de experiență a electoratului abia eliberat din totalitarism. Primele alegeri legislative libere s-au desfășurat la 20 mai 1990. Campania electorală care le-a precedat s-a caracterizat printr-un pluripartitism extrem. În 1990 erau suficiente 100 de persoane pentru înregistrarea unui partid. Media a jucat un rol important în susținerea acestei campanii, atât prin presa scrisă (la momentul respectiv existau 1011 publicații cu tiraj zilnic), cât și prin emisiuni radio și televizate. Termenii politico-economici, vehiculați atât în presa scrisă, cât și cea audiovizuală (stat de drept, separație a puterilor, economie de piață, privatizare), erau noi pentru acea perioadă, fiind interpretați în funcție de cunoștințele avute de fiecare individ în parte. Fiecare partid a acționat în vederea propagării propriului program, organizând mitinguri și întâlniri cu alegătorii, postând afișe și împărțind broșuri. În data de 9 aprilie 1990, Partidul Național Țărănesc-Creștin Democrat, Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat din România își anunță colaborarea și sprijinul reciproc la viitoarele alegeri. Încă din luna martie s-au efectuat sondaje care au arătat intențiile electoratului. Frontul Salvării Naționale se bucura de susținerea majorității chestionate. Mulți alegători și-au susținut deputații în funcție de liderul mișcării. Numai 38,61% dintre cei chestionați, urmau să voteze în funcție de programul partidului, ceilalți 51,86% urmând să aleagă în funcție de personalitatea unui lider.

O importantă caracteristică a alegerilor din 20 mai 1990 a fost participarea „în masă” a populației. La urne s-au prezentat peste 80% din cetățenii cu drept de vot. Prezența masivă la urne a arătat dorința oamenilor de schimbare a sistemului cu partid unic. Într-un sondaj al Institutului Român pentru Sondarea Opiniei Publice, realizat în ziua alegerilor, pe un eșantion de 17.000 de persoane, se artă că electoratul român din 1990 reproducea caracteristicile de vârstă ale electoratului din democrațiile tradiționale. Astfel tinerii (18-34 ani) reprezentau 35%, cei cu vârstă medie (35-65 ani) erau într-o pondere de 50%, iar vârstnicii (peste 65 ani) reprezentau 15% din electorat. Numărul total al alegătorilor înscriși pe listele electorale a fost de 17.200.722, iar la urne s-au prezentat 14.825.764 (86,19%). Numărul total de voturi valabil exprimate pentru Adunarea Deputaților a fost de 13.707.159, iar pentru Senat a fost de 13.956.180. Câștigătorul alegerilor, așa cum prevestiseră și sondajele a fost FSN, care a obținut 66,31% din totalul de voturi pentru Camera Deputaților și 67,02 pentru Senat, urmat de Uniunea Democrată a Maghiarilor din România cu 7,2 % pentru Cameră și 7,20% pentru Senat și PNL care a obținut 6,41% în Camera Deputaților și 7,06% în

Senat. Celelalte partide nu au ajuns nici măcar la procentajul de 3% din voturi, iar 8 formațiuni politice obțineau locuri în Parlament fără să fi întrunit nici măcar 1% din sufragii.

Din cele 71 de partide și formațiuni politice care au participat la alegeri, 18 au reușit să intre în Parlament. Acestora li s-au adăugat 11 reprezentanți ai organizațiilor minorităților naționale care au primit câte 1 mandat, în conformitate cu decretul-lege nr.92/1990. Din cele 513 de mandate, atât pentru Camera Deputaților cât și pentru Senat, 354 reveneau FSN, reprezentând aproape 70%, restul de 159 revenind celorlalte 26 de formațiuni politice. În aceste condiții posibilitatea unei opoziții solide, reale, era ca și inexistentă. Noul Parlament s-a caracterizat printr-o componență numerică sporită, fapt întâlnit și în alte state ex-comuniste din Europa de Est și cu o structură profund dezechilibrată pentru un Parlament ales după regulile democrației.

Rezultatele alegerilor din 1990 au scos în evidență forțele politice ale vremii: un grup de foști adepți ai regimului ceaușist, care acum se deziceau de acesta, și nu aveau un program politic concret, și un grup de oameni politici, foști membri ai partidelor istorice, care reușiseră să supraviețuiască reprimării comuniste. Parlamentul nou-format crea cadrul legislativ pentru o Românie postdecembristă și avea ca principală misiune realizarea unei noi Constituții.

În anul 1992, românii se prezentau pentru a doua oară la urne. Scena politică era diferită. În 1991 luase ființă Convenția Democrată din România, o alianță politică, reunind partide care la alegerile din 1990 obținuseră doar 4,65% (PNT-CD, PNL, PSDR, Partidul Ecologist Român, Partidul Alianța Civică și UDMR). Tot din CDR făceau parte și formațiunile politice și civice din cadrul Forumului Democratic Antitotalitar (Partidul Unității Democratice, Uniunea Democrat Creștină, Alianța Civică, Asociația foștilor deținuți politici din România, Solidaritatea Universitară, Asociația „21 decembrie”, Mișcarea România Viitoare, Sindicatul Politic „Fraternitatea”, Uniunea Mondială a Românilor Liberi). În cursul anului 1992, au aderat la CDR, Partidul Național Liberal-Convenția Democratică (constituit din membrii PNL care nu au dorit să părăsească alianța în aprilie 1992), Partidul Național Liberal-Aripa Tânără, Federația Ecologistă din România. În martie 1992 avusese loc Convenția Națională a FSN care hotărâse scindarea acestui partid între susținătorii lui Ion Iliescu și cei ai lui Petre Roman. Primii vor forma Frontul Democrat al Salvării Naționale. În același timp, forțele ultranaționaliste apar pentru prima dată ca forță distinctivă, renunțând la a mai sta în umbra partidului aflat la putere. În campania electorală din 1992, dintre cele 80 de formațiuni politice, doar 9 au depus liste pentru ambele Camere ale Parlamentului. Acestea au fost: FDSN, CDR, FSN, Partidul Unității Naționale Române, Partidul România Mare, PNL, Partidul Republican, Mișcarea Ecologistă din România.

Alegerile parlamentare au avut loc la 27 septembrie 1992, în baza noii Legi electorale nr.68/1992. S-a înregistrat o prezență la vot apropiată celei din 1990, de 76,28%, din cei 16.380.663 de alegători înscriși la vot, prezentându-se la urne 12.496.430. Se constată astfel că „apetitul” electoral al românilor era încă ridicat. Din numărul total de voturi valabil exprimate, numai 10.880.252 – pentru Camera Deputaților, și 10.964.818 – pentru Senat, au fost pentru partidele politice, formațiunile politice și coalițiile politice, care au întrunit pragul electoral, și pentru candidații independenți. Acest număr de voturi se traducea în 328 de mandate de deputat, respectiv, 143 de mandate de senator. Astfel, la nivel de circumscripții electorale au fost atribuite 216 mandate de deputat și 49 de senator, iar la nivel național, prin redistribuire, 112 mandate de deputat, respectiv 94 de senator. 13 mandate au fost atribuite organizațiilor minorităților naționale. Faptul că unul din patru voturi a rămas fără reprezentare parlamentară, fie în urma buletinelor de vot anulate, fie pentru că a fost încredințat unei formațiuni politice care nu a trecut pragul electoral de 3%, a făcut ca sistemul electoral românesc să se înscrie între cele mai performante dispozitive tehnico-juridice de irosire a voturilor.

Analizând rezultatele alegerilor parlamentare din 1992, se constată structura minoritară a Parlamentului, urmare a numărului ridicat de partide și al scrutinului proporțional. De data aceasta, 8 formațiuni politice au reușit să obțină locuri în Parlament. Însă niciunul dintre partide nu a reușit să obțină majoritate absolută. FDSN obținea 27,71% în Camera Deputaților și 28,29% în Senat, CDR devenea a doua forță politică a țării, totalizând puțin peste 20,01% din voturi în Cameră și 20,16% în Senat, urmată fiind de FSN (10,19% – Camera Deputaților, 10,39% – Senat), PUNR (7,72% – Camera Deputaților, 8,12% – Senat), UDMR (7,46% – Cameră, 7,58% – Senat), PRM (3,90% – Camera Deputaților, 3,85% – Senat), Partidul Socialist al Muncii (3,04%– Camera Deputaților, 3,19% Senat) și Partidul Democrat Agrar din România, care depășea pragul electoral numai prin voturile obținute pentru Senat (3,31%). Marele învins al acestor alegeri a fost PNL (ieșit din aprilie 1992 din CDR), care a obținut un procentaj de sub 3 % și nu a reușit astfel să ajungă în Parlament.

Noul Parlament era constituit din 8 formațiuni politice (exceptând cele 13 organizații ale minorităților naționale, care primeau câte un loc în Parlament în conformitate cu Constituția și legea electorală.

Scrutinele din 1990-1992 au fost de tipul reprezentării proporționale, considerându-se că astfel voturile vor fi mai fidel transformate în mandate parlamentare.

**ROLUL OFICIILOR TERITORIALE ALE CANCELARIEI
DE STAT ÎN EXAMINAREA PETIȚIILOR
PERSOANELOR FIZICE ȘI JURIDICE**

Călin TOMULEȚ

Controlul activității administrației publice rămâne una dintre cele mai discutate probleme în doctrina autohtonă și de către societatea civilă.

Conform prevederilor art.63 alin.(1) al Legii privind administrația publică locală, de organizarea controlului administrativ al activității autorităților administrației publice locale este responsabilă Cancelaria de Stat, acesta fiind exercitat nemijlocit de Cancelaria de Stat sau de oficiile sale teritoriale, conduse de reprezentanții Guvernului în teritoriu [1].

Prin Hotărârea Guvernului nr. 845 din 18.12.2009 [2] au fost instituite 10 oficii teritoriale ale Cancelariei de Stat și stabilite unitățile administrativ-teritoriale deservite, și anume:

Nr. d/o	Oficiul	Sediul	Unitățile administrativ-teritoriale deservite
1.	Oficiul teritorial Cahul	or. Cahul	Cahul, Cantemir, Taraclia
2.	Oficiul teritorial Edineț	or. Edineț	Edineț, Briceni, Dondușeni, Oconița
3.	Oficiul teritorial Soroca	or. Soroca	Drochia, Soroca, Florești
4.	Oficiul teritorial Hâncești	or. Hâncești	Hâncești, Leova, Cimișlia, Basarabeasca
5.	Oficiul teritorial Orhei	or. Orhei	Orhei, Rezina, Șoldănești, Telenești
6.	Oficiul teritorial Ungheni	or. Ungheni	Ungheni, Nisporeni, Călărași
7.	Oficiul teritorial Chișinău	mun. Chișinău	Chișinău, Criuleni, Dubăsari, Ialoveni, Strășeni
8.	Oficiul teritorial Bălți	mun. Bălți	Bălți, Fălești, Glodeni, Râșcani, Sângerei
9.	Oficiul teritorial Căușeni	or. Căușeni	Anenii Noi, Căușeni, Ștefan Vodă
10.	Oficiul teritorial Comrat	or. Comrat	Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia (Gagauz-Yeri)

În conformitate cu prevederile art.61 alin.(2) și (3) din Legea nr.436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală, controlul administrativ al activității autorităților administrației publice locale vizează respectarea Constituției, a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, a legislației și a altor acte normative atât de către autoritățile administrației publice locale de nivelurile întâi și al doilea, cât și de către funcționarii acestora. Controlul administrativ se efectuează din oficiu sau la cerere.

Una din competențele oficiului teritorial al Cancelariei de Stat, în special a Șefului Oficiului, este „asigurarea recepționării și examinării, în conformitate cu legislația în vigoare, a petițiilor parvenite de la cetățeni, persoane juridice și organizații obștești din teritoriul în care își desfășoară activitatea”.

Pe parcursul anului 2010, oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat au examinat 1.148 de petiții înaintate de persoane fizice și juridice din unitățile administrativ-teritoriale deservite. Dintre acestea au fost soluționate 647, iar 132 – au fost remise spre examinare după competență funcțională altor autorități și instituții publice, celelalte fiind în proces de examinare [3].

Diversitatea tematică a petițiilor reflectă concludent problemele stringente cu care se confruntă populația și țin preponderent de controlul legalității actelor emise sau adoptate de autoritățile administrației publice locale, demersuri ce țin de litigii funciare, atribuire și vânzare de terenuri, construcții etc.

Totodată, oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat constată, în anumite cazuri, reștanțe la capitolul calitatea examinării petițiilor parvenite de la cetățeni și respectarea termenelor legale de examinare a acestora.

Examinând rapoartele Cancelariei de Stat pe anii 2011 [4] și 2012 [5] observăm că lipsește informația cu referire la petițiile examinate. De asemenea, în toate rapoartele lipsesc recomandările Cancelariei de Stat privitor la calitatea examinării petițiilor parvenite de la cetățeni și respectarea termenelor legale de examinare a acestora.

În concluzie constatăm că rolul oficiilor teritoriale ale Cancelariei de Stat în examinarea petițiilor persoanelor fizice și juridice este evident, deoarece această autoritate a fost instituită în scopul perfecționării cadrului instituțional și funcțional al autorității publice. De asemenea, considerăm că Cancelaria de Stat în rapoartele sale anuale urmează să atragă o atenție deosebită recepționării și examinării, în conformitate cu legislația în vigoare, a petițiilor parvenite de la cetățeni din teritoriul în care își desfășoară activitatea.

Referințe:

1. Legea privind administrația publică locală nr.436-XVI din 28.12.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 32-35 din 09.03.2007.
2. Hotărârea Guvernului nr. 845 din 18.12.2009 cu privire la oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 189-190 din 22.12.2009.
3. *Raport privind efectuarea controlului administrativ de legalitate al actelor autorităților administrației publice locale în anul 2010*. Chișinău, 2011.
4. *Raport privind efectuarea controlului administrativ de legalitate al actelor autorităților administrației publice locale în anul 2011*. Chișinău, 2012.
5. *Raport privind efectuarea controlului administrativ de legalitate al actelor autorităților administrației publice locale în anul 2012*. Chișinău, 2013.

COMPONENTA DE PROGRAMARE BUGETARĂ A SISTEMULUI DE PLANIFICARE STRATEGICĂ AL AUTORITĂȚILOR ADMINISTRAȚIEI PUBLICE CENTRALE

Iulia VACARENCO

În ultimii ani, Guvernul a realizat o serie de reforme structurale și instituționale, și-a revizuit strategiile și politicile în vederea obținerii unor rezultate mai bune de guvernare. Printre cele mai importante menționăm reformarea Administrației Publice Centrale; implementarea Cadrului Bugetar pe Termen Mediu; îmbunătățirea procesului de elaborare și coordonare a politicilor publice și strategiilor sectoriale; elaborarea Strategiei Naționale de Dezvoltare; implementarea planurilor de dezvoltare strategică a autorităților administrației publice centrale ș.a. Toate aceste inițiative au influențat procesele de planificare și bugetare și, de asemenea, pe cele de monitorizare și evaluare, specifice autorităților administrației publice, iar scopul lor general este cel de asigurare a unei administrări eficiente, de aceea este nevoie ca acestea să fie armonizate și corelate.

În cadrul reformelor derulate, o atenție deosebită a fost acordată procesului de reformare a administrației publice centrale, în general, precum și aspectelor de reformă a acestui domeniu care pleacă de la premisa abordării manageriale a acțiunii publice. Astfel, în documentele de politici și strategii, ce prevăd reformarea administrației publice centrale, se insistă asupra necesității și importanței utilizării instrumentelor de management în activitatea autorităților administrației publice centrale.

Planificarea strategică, ca instrument principal de management utilizat în cadrul autorităților administrației publice, apare ca răspuns la cerința generală cu privire la măsurarea eficienței administrației publice prin orientarea spre obținerea de rezultate și prin folosirea eficientă a resurselor financiare publice. Pentru autoritățile administrației publice centrale din Republica Moldova, planificarea strategică a fost introdusă prin Hotărârea Guvernului nr.176 din 22.03.2011. În hotărârea respectivă, se menționează că scopul programelor de dezvoltare strategică ale autorităților administrației publice centrale este de a asigura o administrare responsabilă și eficientă în cadrul ministerelor și altor autorități administrative centrale prin integrarea maximă a planificării politicii și alocarea resurselor [1].

Obiectivele, rezultatele și indicatorii de performanță ale planurilor de dezvoltare strategică sunt definite în contextul dezvoltării pe termen mediu, iar planificarea resurselor ar trebui să urmărească aceeași logică.

Procesul de management urmează a fi introdus în toate etapele sale, componenta bugetară a planificării strategice, atât la nivel de stat, cât și la nivel de autorități administrative, este deosebit de importantă, aceasta determinând în etapă finală, realizarea componentei de planificare managerială.

Astfel, planificarea strategică poate fi considerată ca fiind un prim pas în asigurarea unei discipline financiare riguroase la nivelul autorităților publice, iar introducerea acestui instrument de management trebuie să fie însoțită de modificarea procedurilor de concepere a bugetului. Bugetarea pe bază de programe este un model de bugetare pe bază de performanță specific procesului de planificare strategică și prin care se poate asigura corelarea planurilor de dezvoltare strategică cu procesul bugetar.

Prin bugetul pe programe sunt evidențiate rezultatele planificate ce trebuie atinse în urma activităților realizate de autoritățile publice finanțate de la buget. Având o imagine clară asupra rezultatelor dorite ale activității acestora, pot fi identificate soluții și metode eficiente pentru realizarea lor. Astfel, se asigură o legătură directă a resurselor financiare și cheltuielilor cu activitățile ce rezultă din programele strategice de dezvoltare ale autorităților respective.

Este necesar ca introducerea procesului de planificare strategică pentru autoritățile administrației publice centrale să constituie o bază în continuarea și realizarea pe deplin a inițiativelor deja demarate de către Ministerul Finanțelor, în ceea ce privește bugetarea pe programe.

Chiar dacă componenta de programare bugetară, în cadrul procesului de planificare strategică, ca etapă urmează după cea de planificarea managerială, este de o importanță majoră, având în vedere faptul că atât planurile de dezvoltare strategică, cât și planificarea politicilor publice va fi eficientă și de succes numai dacă este corelată în mod clar și armonios cu planificarea bugetară.

Dezvoltarea sistemelor de planificare strategică, axate pe bugetarea pe programe, reprezintă unul din elementele cheie atât ale reformelor administrației publice cât și ale reformelor bugetare. Scopul general al sistemelor date este asigurarea procesului de corelare a planurilor strategice de dezvoltare cu procesul bugetar, care determină în consecință procesul de redesenare a structurii bugetului în conformitate cu structura politicilor publice existente, precum și procesul de implementarea a politicilor respective.

Referințe:

1. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Metodologiei de elaborare a programelor de dezvoltare strategică ale autorităților administrației publice centrale nr. 176 din 22.03.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 46-52 din 01.04.2011.

AVANTAJELE PLURALITĂȚII DE CETĂȚENII PENTRU CETĂȚENII REPUBLICII MOLDOVA

Livia ZAPOROJAN

*Faceți ca binele fiecăruia să fie atât de strâns
legat de binele general, încât nici un cetățean să nu
poată dăuna societății, fără să-și dăuneze lui însuși.*

DERIS DIDEROT

Operarea modificărilor în Legea cetățeniei Republicii Moldova, nuanțată prin dreptul cetățenilor moldoveni de a deține două sau mai multe cetățenii, a condus în mod inerent la modificarea imaginii instituției cetățeniei. În urma recensământului populației, din 2004, cunoaștem că numărul cetățenilor Republicii Moldova constituie 3.371.082 de persoane, dintre care peste 750.000 cetățeni moldoveni și-au manifestat intenția de a obține cetățenia română fie din dorința de a-și defini apartenența, fie pentru oportunitățile de circulație, de ordin economic și social pe care le oferă cetățenia română. Analizând corelația dintre numărul total de cetățeni ai statului RM cu cel al persoanelor care tind să dobândească o cetățenie străină, putem observa că mai bine de o pătrime din populația statului are sau tinde spre a mai avea o cetățenie. În ceea ce privește solicitările de obținere a cetățeniei Bulgariei, fenomenul este asemănător, însă mediatizat la un nivel mai redus. FR a adoptat, de asemenea, prevederi care permit proceduri mai avantajoase de obținere a cetățeniei pentru cetățenii ex-URSS care locuiesc în alte state și există date ce confirmă că un număr important de cetățeni moldoveni dețin și cetățenia statului rus. Această politică este promovată de FR cu o deosebită insistență în zonele de conflict din RM (zona transnistreană). Pluralitatea de cetățenii poate fi privită din aspecte diferite, conotațiile acestui fenomen fiind de natură diversă.

Un vector, de proporții mai sporite spre care se îndreaptă pluralitatea de cetățenii, în cazul particular al cetățenilor din Republica Moldova, este cetățenia română. Modificările aduse în Legea cetățeniei române nr. 21/1991 [1], printr-un ordin al ministrului justiției din 15 aprilie 2009 [3], precum și modificarea legii cetățeniei prin Ordonanța de urgență 36/2009, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 259 din 21/04/2009 [2] în vederea accelerării acordării cetățeniei române pentru cetățenii RM, au înlesnit procedura de redobândire a cetățeniei române de către basarabeni.

Prin modificarea Legii cetățeniei, a fost eliminată procedura interviului, care îngreuna nejustificat procedura de adoptare a cetățeniei române. Aceste două modificări legislative au amplificat vizibil fenomenul dobândirii pluralității de cetățenii. Facilitarea redobândirii cetățeniei române pentru cetățenii RM de către România (stat-membru a UE) poate fi privită ca o manevră de adaptare a politicii duse de statul român în privința imigranților noștri, iar aprobarea păstrării cetățeniei originare – o formă de toleranță față

de pluralitatea de cetățenii. Unul dintre atuurile pluralității de cetățenii este că ea duce la modificarea legislației, concordantă cu politicile liberale adoptate de multe state în vederea îmbunătățirii situației imigranților și rezidenților.

Pluralitatea de cetățenii conduce la integrarea socioeconomică. Deși depinde de cadrul legislativ al statului, prezența unei duble cetățenii a statului în care este rezidentă persoana, în cele mai multe cazuri, exclude necesitatea de a deține un permis de ședere, un permis de lucru, implică protecția împotriva unei potențiale deportări, minimalizează dificultățile administrative etc. [4]. În cazul particular al deținerii cetățeniei române de către cetățenii RM, pluralitatea de cetățenii permite a circula liber în Europa, fără a deține viză și, în mod aleator, dreptul de a munci legal pe teritoriul UE.

Factorii ce au favorizat dobândirea pluralității de cetățenii au fost desigur cei economici, precum aflarea statului într-o perioadă lungă de criză, rata șomajului, inflația. Toate acestea au determinat cetățenii RM să solicite cetățenia altui stat pentru a avea posibilitatea, cel puțin pentru o perioadă de timp, de a se angaja în câmpul muncii ca să-și asigure o viață decentă. Un alt factor important – dezvoltarea economică și situația demografică din statele-membre UE, inclusiv România, situație care încurajează migrarea populației din estul Europei în statele UE. Economiiile acestor țări resimt un deficit de forță de muncă pe care îl pot recupera doar permițând accesul imigranților.

Un alt avantaj, oferit de pluralitatea de cetățenii, în cazul nostru particular – cetățenia Republicii Moldovei și a României – este dreptul la educație, de care pot beneficia persoanele ce-și pot face studiile în oricare dintre statele UE. Cetățenii RM, care au dobândit cetățenia română stau pe picior de egalitate cu cetățenii ce dețin numai cetățenia României în posibilitatea celor din urmă de a face studii în oricare stat UE. În acest mod, ei aduc un beneficiu statului nostru, căci studiile într-un stat european oferă însușirea unor practici sociale care pot fi transpuse în realitățile sociale ale RM, contribuind astfel, indirect, la accelerarea procesului de aderare a RM la UE. Totodată, cetățenii RM cu pluralitate de cetățenii beneficiază de lărgirea substanțială a numărului de opțiuni pe care le au pentru continuarea studiilor.

Pluralitatea de cetățenii mai comportă în sine un avantaj al integrării familiilor internaționale. Astfel, în cazul în care unul dintre soți deține cetățenia unui stat, pe când altul al unui alt stat, pot interveni probleme cu privire la deplasarea unuia dintre ei în statul unde a domiciliat anterior. Dacă aceste persoane nu ar deține pluralitate de cetățenii, pot apărea probleme cu privire la interacțiunea dintre soți și a posibilității de a beneficia de statutul lor de persoane căsătorite.

Un alt avantaj al deținerii cetățeniei Republicii Moldova și României este beneficierea de politica socială menită să protejeze cetățenii UE. Un astfel de drept este reglementat la nivel comunitar prin mai multe regulamente,

aplicabile și în România a căror cetățeni sunt o bună parte din deținătorii pluralității de cetățenii din Republica Moldova. Având în vedere că RM are restanțe grave la asigurarea pensiilor, ce ar asigura minimul existențial, dar și anumite indemnizații sociale, pluralitatea de cetățenii vine ca un suport social real pentru cetățenii RM. Dintr-o altă perspectivă, în baza faptului că o bună parte dintre cetățenii noștri ce dețin concomitent și cetățenia română lucrează legal în Europa, ei contribuie prin impozite la fondurile sociale europene. Astfel, ca un rezultat logic, ei dobândesc și dreptul de a beneficia de o pensie din partea statelor respective ale UE. Astfel, indivizii care posedă pluralitate de cetățenii au avantaje economice vizibile de la alinierea prin cetățenie la reglementările cu privire la mijloacele de asigurare socială.

Un alt avantaj, care reprezintă de fapt principalul motiv al dobândirii cetățeniei române de către cetățenii RM, este identitatea națională a acestora. Suntem de părere că prin dobândirea cetățeniei române se restabilește echitatea istorică și se atestă o reală poziție a unei părți din cetățenii noștri față de evenimentele care ne-au desprins de statul român. Pluralitatea de cetățenii, în cazul în care reprezintă deținerea cetățeniei României și a Republicii Moldova, nu reprezintă o atingere adusă statalității RM, ci materializarea unei convingeri intime a unor cetățeni din statul nostru despre originea lor română, de care ei, sau strămoșii lor, au fost privați forțat. Nu poate fi imputabil faptul că acești cetățeni tind să dobândească cetățenia pe care au avut-o ei sau bunei lor, pentru că aceasta doar denotă o recunoaștere a obârșiei pe care o au. Unul dintre cele mai mari avantaje ale pluralității de cetățenii este că cetățenia, reflectă dorința cetățeanului de a se simți parte de iure a statului pe care-l consideră Patrie, sau dacă e să fim mai exacti *Patriamumă*. Or, România a fost unul dintre primele state care au recunoscut Republica Moldova pe plan internațional.

Avantajele expuse privind pluralitatea de cetățenii nu se referă numai la cetățenii Republicii Moldova ce dețin concomitent și cetățenia României. *Mutatis-mutandis*, avantajele enunțate au impact similar și asupra cetățenilor noștri de origine bulgară, rusă, ucraineană ș.a. ce și-au dobândit sau vor dobândi cetățeniile statelor lor de origine.

Referințe:

1. Legea cetățeniei române nr. 21/1991. Republicată în: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 98 din 6 martie 2000,
2. Ordonanța de urgență 36/2009, pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei române nr. 21/1991. Publicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 259 din 21/04/2009,
3. Ordinul ministrului justiției privind redobândirea cetățeniei române de către unele persoane. Publicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 252 din 15 aprilie 2009.
4. FAIST, T., GERDES, J. Op.cit., p.9.

ROLUL AUTORITĂȚILOR PUBLICE LOCALE ÎN ORGANIZAREA ȘI DEZVOLTAREA PROGRAMELOR COMUNITARE PRIN PARTENERIATUL PUBLIC-PRIVAT

Angela ZUBCO

Parteneriatul public-privat a devenit o temă comună în instituțiile statale și asociațiile obștești, care activează în diferite domenii ale vieții sociale. Acest parteneriat este definit drept un tip de cooperare sau inițiativă între cel puțin două părți, cu scopul obținerii unei cooperări, în care partenerii își definesc într-o formulă exactă rolurile și responsabilitățile în organizarea unor activități de interes comun pentru societate [2]. Din acest motiv, parteneriatul public-privat, considerat drept o soluție pentru politicile de dezvoltare, a înregistrat, în ultimul timp, o expansiune surprinzătoare în prestarea multiplelor forme de servicii publice. Dezvoltarea diverselor forme de parteneriat public-privat a fost posibilă datorită unui cumul de factori determinanți de natură atât politică, cât și economică: implicarea comunității în producerea bunăstării colective; aplicarea conceptului de cetățean și participare socială; implementarea conceptului de reformă a guvernării în contextul reformei sectorului public [1].

Principalii parteneri în parteneriatele publice-privat sunt: *sectorul public*, reprezentat printr-o autoritate a administrației publice, care contribuie la realizarea parteneriatului prin subvenții, investiții de capital în infrastructură, terenuri (transfer de proprietate, etc.), legislație (planificare fizică, expropriere), împrumuturi, garanții; *sectorul privat*, inclusiv sectorul neguvernamental (AO), care contribuie la realizarea parteneriatului prin cunoștințe manageriale, investiții de capital, chirii, abilitatea de a mobiliza anumiți actori. Dintr-o perspectivă îngustă, în cadrul contractului acestui parteneriat, sunt doar doi parteneri. În realitate, există părți adiționale, care trebuie să aibă calitatea de *partener*. Autoritățile publice locale joacă un rol important în combinarea complexă de actori implicați în acest parteneriat. Actorii comunitari sunt importanți pentru implementarea politicilor sociale datorită costurilor scăzute și eficiente pe care le implică, în conformitate cu valorile culturale, prioritățile comunitare și libertatea individuală, dar și pentru că sprijină legăturile existente în comunitate. În organizarea și dezvoltarea programelor comunitare de interes general, administrația publică locală are un loc central, dat fiind că aceasta are toate competențele necesare pentru a formula politici de interes local în limitele cadrului juridic existent [3]. În virtutea statutului și atribuțiilor sale, autoritățile publice locale dispun și pot mobiliza resurse: financiare, de muncă, de solidaritate, naturale etc.; pot direcționa aceste resurse pentru anumite domenii de interes comunitar: reabilitarea infrastructurii comunitare; amenajări teritoriale și activități de reabilitare a ecosistemului; realizarea unor

obiective de interes public: școli, spitale, locuri de agrement, complexe sportive; dezvoltarea de capacități productive atât de tip individual, cât și cooperativ, prin stimularea dezvoltării de afaceri, a creării de locuri de muncă; creșterea securității individuale și colective care reprezintă pentru societățile actuale, extrem de vulnerabile, obiectul frecvent al acțiunilor comunitare; forme permanente de suport și întrajutorare (sprijinul pentru tinerii căsătoriți, pentru persoanele în dificultate – bătrâni, orfani, copiii abandonati, mame singure etc.) Totodată, autoritățile publice locale obțin o experiență reală de colaborare cu agenții economici, societatea civilă, diferite instituții și organizații, planifică acțiunile comune pentru soluționarea problemelor, colectează mijloace financiare, valorifică resursele locale, distribuie responsabilitățile și obligațiunile. Pe fundalul sporirii riscurilor sociale și a capacității limitate de intervenție a statului în soluționarea problemelor sociale, programele de dezvoltare comunitară, beneficiind de inițiativa locală și mobilizând combinat resursele naționale și locale, oferă o abordare complementară absolut necesară.

Rolul statului și al instituțiilor publice devine unul de formulare a strategiilor, monitorizând aplicarea acestora, fără a interveni direct. Statul își stabilește criteriile de performanță ce trebuie îndeplinite de către cei care vor furniza respectivul serviciu. În plus, se delegă o serie de responsabilități la nivel local și în ceea ce privește asigurarea fondurilor pentru a se acorda anumite beneficii. Resursele financiare nu vor mai veni exclusiv de la nivel central, ci vor trebui asigurate de la bugetul local; pentru aceasta, este necesar ca acest buget să fie astfel constituit, încât să poată acorda cetățenilor beneficiile stabilite prin lege.

Motivul stabilirii unor astfel de parteneriate variază, dar în linii generale, implică finanțarea, planificarea, crearea, operaționalizarea și menținerea infrastructurii și serviciilor publice în scopul oferirii unor servicii publice alternative cost-eficiente. Astfel, fiecare partener contribuie la planificarea și la mobilizarea resurselor necesare pentru realizarea unui obiectiv comun, fiecare participant vine pe baza unei decizii voluntare și aduce resurse proprii (financiare, materiale, simbolice, de autoritate etc.). Putem afirma ca aici accentul cade mai degrabă pe *complementaritate*.

Parteneriatul autentic presupune combinarea avantajelor specifice dintre sectorul privat (mai competitiv și mai eficient) și sectorul public (cu responsabilități față de societate privind cheltuirea banului public). Parteneriatul încorporează punctele forte atât ale sectorului public, cât și ale celui privat în vederea stabilirii relațiilor complementare. Astfel, parteneriatul solicită realizarea reformei managementului, fie prin schimbarea practicilor manageriale, fie prin schimbarea modului în care sunt abordate problemele publice, astfel încât soluționarea lor să devină fezabilă prin parteneriat public

privat. Managementul autorităților publice (adesea greoi și prea birocratic) preia elemente ale managementului privat la integrarea activităților de concepție, executive, operare și întreținere ale unei infrastructuri sau ale unui serviciu într-o formulă mult mai dinamică și mult mai bine organizată.

Tipologia parteneriatelor public-private poate fi diversă: *cu caracter formal sau informal*, în cazul unor sarcini mai complexe sau de termen lung, sau când partenerii sunt structuri de tip diferit, parteneriatul tinde să fie formalizat; *cu caracter predominant consultativ*, de tipul unor federații, uniuni, consilii, alianțe, forumuri, coaliții, etc., create pentru participarea la planificarea politicilor; *parteneriatele operaționale* care presupun existența unor proiecte concrete ca motiv al asocierii și au drept scop dezvoltarea diverselor forme alternative de servicii.

Astfel, crearea parteneriatelor între sectorul public și privat prezintă multe avantaje pentru organele administrației locale. Totodată, există un șir de probleme în promovarea acestui parteneriat: administrația publică locală trebuie să rămână pe poziția de conducere și control; este foarte importantă definirea precisă a naturii serviciului ce urmează a fi furnizat – nivel de calitate, norme aplicabile (tehnice, sanitare sau de altă natură), reguli de continuitate a furnizării serviciului, reguli de obligație a prestării serviciului și de egalitate a accesului utilizatorilor la acest serviciu. Datorită multitudinii de forme existente, alegerea unui anumit tip de parteneriat trebuie să țină cont de toate aspectele importante riscurilor și a constrângerilor pe care este pregătit să le accepte etc.

În concluzie, autoritățile publice locale trebuie să stabilească un cadru instituțional adecvat, să elaboreze reglementări juridice clare și aplicabile, standarde și proceduri, să acorde suportul necesar pentru prestarea serviciilor în cadrul parteneriatului public privat, să identifice resursele umane și organizaționale necesare în scopul realizării parteneriatului public privat. Astfel, autoritățile vor identifica rolurile și responsabilitățile partenerilor prin elaborarea condițiilor unice în cadrul parteneriatului public privat.

Referințe:

1. Carta Europeană a Autonomiei Locale din 15.10.85. În: *Tratate internaționale*, 1999, vo.14, p.14.
2. Legea cu privire la parteneriatul public-privat din 10.07.08. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.165-166 din 02.09.08, art.1-3.
3. Legea privind administrația publică locală nr.436 din 28.12.06. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.32-35 din 09.03.07, art.7; 8; 78(1).

ȘTIINȚE ECONOMICE

UNELE PROBLEME ACTUALE CU PRIVIRE LA COMPETITIVITATEA REPUBLICII MOLDOVA

Valeriu CAPSÎZU

Evoluția economică a Republicii Moldova, pe tot parcursul existenței sale, a indicat la capacitate competitivă insuficientă. Această stare este confirmată și de indicatorii macroeconomici din anul 2012, ce au confirmat intrarea economiei Republicii Moldova într-o fază de evoluție economică depresivă. La rândul lor, prognozele pentru 2013-2014, fiind optimiste în calcul, rămân a fi pesimiste în așteptări. Toate acestea indică asupra faptului că economia Republicii Moldova se va afla în stare de stagnare pe un termen nedeterminat. Ca rezultat, potențialul economic și nivelul de viață a populației republicii sunt nesatisfăcătoare. De aici și decurge importanța cercetării problemelor competitivității economiei Republicii Moldova pentru examinarea modalităților de asigurare a creșterii acesteia.

În fond, competitivitatea națională este definită drept capacitatea unei țări, în comparație cu altele, de a forma și a asigura un mediu economic, social, politic, care să susțină crearea accelerată de valoare adăugată pentru asigurarea unei bunăstări acceptabile de populație și capabile să impulsioneze dezvoltarea continuă și calitativă a economiei naționale. Dar noțiunea de competitivitate este definită în mod diferit, inclusiv ca: „abilitatea de a crea precondiții pentru venituri ridicate”; „abilitatea de a vinde”; „abilitatea țărilor de a produce, distribui și vinde bunuri și servicii în economia mondială, și de a face în așa fel încât câștigurile să conducă la creșterea standardului de viață”; „singurul indicator complet ce definește conceptul de competitivitate la nivel național este productivitatea națională”; capacitatea de „a produce bunuri și servicii capabile să facă față concurenței internaționale în condițiile menținerii și amplificării reale a venitului intern”. Management Forum în anul 1994 propune următoarea definiție: „Competitivitatea pe plan mondial reprezintă capacitatea țării sau firmei de a genera, proporțional, mai multă bunăstare decât competitorii săi de pe piața internațională”. Oricum, în dependență de evoluția societății umane și a proceselor economice, va evolua esența și definiția categoriei de competitivitate națională.

Cercetarea acestui fenomen începe imediat după finalizarea celui de-al Doilea război mondial și sub influențele concurenței dintre țări, câmpurilor ideologice și uniunilor politico-militare. Definiția acestui fenomen a evoluat în dependență de evoluția economiei mondiale. Este cert faptul, și practica a demonstrat, că înzestrarea unei națiuni cu resurse, cu factori tradiționali de producție nu asigură automat competitivitatea înaltă a țării. Analiza

comparativă a diferitelor țări indică situații, că sunt țări asigurate cu resurse, dar cu o economie săracă, și invers. În condițiile moderne, factorii de producție sunt mobili, fapt ce nu este suficient pentru a determina o competitivitate înaltă a unei națiuni.

Astfel, competitivitatea unei țări depinde de un șir de factori independenți de asigurarea națiunii cu factori tradiționali de producție. Pentru calcularea Indicelui Global al Competitivității, sunt folosiți următoarele douăsprezece grupe de factori: 1. Instituțiile; 2. Infrastructura; 3. Stabilitatea macroeconomică; 4. Sănătatea și învățământul primar; 5. Învățământul superior și de formare (reciclare); 6. Eficiența piețelor de marfă; 7. Eficiența pieței de muncă; 8. Dezvoltarea infrastructurii financiare; 9. Disponibilitatea tehnologică; 10. Capacitatea pieței; 11. Experiența și nivelul cunoștințelor în domeniul afacerilor; 12. Inovațiile. Aceste 12 grupe de factori sunt împărțiți în trei categorii: I. Prima categorie – Factorii de bază; II. A doua categorie – Amplificatorii eficienței; III. A treia – Factorii inovaționali și de modernizare.

Potrivit unui clasament cu privire la competitivitatea economică, elaborat în baza raportului anual al World Economic Forum, Republica Moldova este plasată pe locul 82 printre cele 117 state ce figurează în top. Această stare este determinată de influența asupra economiei Republicii Moldova a unui șir de factori extrem de nefavorabili pentru competitivitatea ei.

Istoric națiunile și economiștii au apreciat *avantajele comparative*, dar evoluția economică a dus la modificarea esenței societății umane. Se constată intrarea societății umane într-o nouă fază de dezvoltare, numită în mod diferit – „Societatea postindustrială”, „Societatea informațională”, „Societatea bazată pe cunoaștere”, „Noua economie” etc. În aceste condiții, pe prim-plan se pronunță *avantajele competitive*. Iată de ce, în viziunea mai multor specialiști, miza pe *avantaje comparative* este considerată greșită – este necesară activitatea pentru obținerea avantajelor competitive. Cu atât mai mult, că Republica Moldova nu dispune de resurse naturale sau alt potențial economic – unica resursă, în fond, fiind populația insuficient instruită, demoralizată și spiritual dispersată. Fără îndoială că pământul mănos și factorul ecologic este un potențial important al Republicii Moldova. Dar, în lipsa unei productivități sporite, se cer alte direcții de activitate – cele bazate pe creativitate, informație, cunoștințe, inovate și alte sfere de activitate specifice „Noii economii”. De aici trebuie să decurgă politicile și acțiunile guvernanților.

În acest context, soluția constă în a găsi și a aplica un șir de chei: cheia la factorii economici de producție/*Factor-driven economies*; cheia la eficiența economiei/*Efficiency-driven economies* și cheia la economia inovațională/*Innovation-driven economies*. Altfel spus, a venit timpul avantajelor competitive și este necesar de a rezolva un șir de probleme ce țin de influența constructivă asupra principalilor factori ai competitivității economiei Republicii Moldova.

Mentalitatea economico-politică primitivă din anii 90, bazată pe *avantajele comparative*: industrii apropiate de materii prime autohtone sau importate de la „prieteni”, resurse agricole abundente, forță de muncă ieftină ne-a creat o cursă, care în comun cu „ajutorul” preținșilor „prieteni” ne-au făcut cei mai săraci și disperați. Astfel, avem șansa de a face o alegere corespunzătoare cerințelor „Noii societăți” – bazată pe *avantajul competitiv*.

Cu regret, insuficiența securității, instabilitatea instituțională, instabilitatea politicilor economice, corupția rămân problemele care au cel mai mare impact negativ asupra dezvoltării. Iar competitivitatea Republicii Moldova la moment depinde, în primul rând, de securitate, în toate sensurile și ipostazele sale. De aici vine și responsabilitatea clasei politice la ziua de azi.

Referințe:

1. CAPSIZU, V., GUȘTIUC, A. *Managementul eficient al întreprinderii în condiții de recesiune economică*. Chișinău: USM, 2011.
2. Biroul Național de Statistică. *Standardul Special de Diseminare a Datelor (SDDS)*, www.statistica.md.
3. *Informația operativă cu privire la evoluția social - economică a Republicii Moldova în ianuarie-decembrie 2012*. Ministerul Economiei, Direcția analiză și prognoze macroeconomice, www.mec.md.

RAȚIONAMENTE PENTRU DEZVOLTAREA MANAGEMENTULUI AFACERILOR MICI ȘI MIJLOCII

Svetlana MIRONOV

Pe măsura trecerii timpului, de la momentul inițierii sale, afacerile mici și mijlocii sunt supuse unor modificări economice, organizatorice, tehnologice și manageriale. Până în prezent s-au propus diferite modele de evoluție ale afacerilor mici și mijlocii, care descriu transformările în caracteristicile personale și profesionale ale întreprinzătorilor, transformările de ordin economic, organizatoric, structural, managerial care au loc în fiecare etapă sub influența factorilor de mediu intern și extern. În acest articol, ne vom opri atenția asupra:

I. abordărilor ce caracterizează modul în care afacerea se dezvoltă, trecând prin diferite etape ale ciclului de viață;

II. abordărilor care se concentrează asupra managementului întreprinderii.

I. Modele de evoluție a întreprinderilor mici și mijlocii prin etapele ciclului de viață

Joseph Mc Guire prezintă organizația trecând prin patru stadii ale dezvoltării economice și pune accentul pe management:

1. Firma tradițională.
2. Planificarea pentru creștere.
3. „Decolarea” de la condițiile existente (inițiale).
4. Management științific.

C. Roland Christensen prezintă creșterea complexității organizaționale, luând în considerare relația producție-piață. Presupune trei stadii de evoluție a întreprinderii, prin prisma numărului de produse și cotei de piață [1, p.156-213]. Specialistul american **Larry Greiner** propune cinci etape, prin care trece întreprinderea, în perioada existenței sale pe piață, în funcție de vânzări și numărul de angajați. La baza modelului lui L.Greiner stau cinci factori-cheie: vârsta întreprinderii; dimensiunile întreprinderii; etapa evoluției; etapa revoluției; ritmul de creștere a ramurii [2, p.37-46]. Modelul de evoluție al întreprinderii al lui L.Greiner este unul din primele modele elaborate în sec.XX, care este aplicat până în prezent și este considerat ca *model al ciclului de viață al managementului*. Fiecare etapă de evoluție se caracterizează printr-un anumit stil de management și fiecare perioadă de revoluție – printr-o anumită problemă de management cu care se confruntă întreprinderea. Acest model are o logică clară de dezvoltare a managementului la diferite etape ale ciclului de viață al întreprinderii. De asemenea, sunt clare măsurile de ieșire din crizele manageriale. **N. Churchill** și **V.L. Lewis**, în modelul lor, privesc schimbările evolutive ale întreprinderilor mici și mijlocii, prin următorii parametri ai managementului: obiective strategice; stil

de conducere; gradul de formalizare a conducerii; structura organizatorică; influența întreprinzătorului asupra afacerii [1, p.156-213]. În opinia autorilor, la fiecare etapă a evoluției întreprinderii, componentele managementului trebuie să fie adecvate mediului intern și extern, în caz contrar, nu se vor obține rezultatele dorite.

Modelele de evoluție sau de dezvoltare prin etapele ciclului de viață, nu constituie o formulă universală și valabilă pentru toate întreprinderile mici și mijlocii, pe motiv că nu toate întreprinderile trec în mod identic prin toate etapele ciclului de viață și în succesiunea propusă de autori. Succesiunea etapelor ciclului de viață al întreprinderii, în diferite modele, diferă după număr, conținut și caracteristici. În cazurile respective, întreprinzătorii pot rămâne confuzi în pledarea pentru un model sau altul, necunoscând exact care vor fi rezultatele întreprinderii. În afară de aceasta, R.Holl remarcă că „încă nu s-au stabilit metodologii, unanim acceptate de specialiști, de determinare la care etapă a ciclului de viață se află întreprinderea la un moment concret” [6, p.299].

II. Abordările ce se concentrează asupra managementului afacerilor dețin o prioritate față de precedentele, datorită ofertei unor metode și tehnici de lucru clare, cu rezultate certe.

Abordările care se bazează pe managementul afacerilor consideră că dezvoltarea afacerii poate fi atinsă în urma eficientizării proceselor de management și de execuție și dezvoltării subsistemelor organizațional, informațional, decizional și metodologic. Managementul afacerilor mici și mijlocii are particularitățile sale, ce reies din dimensiunile întreprinderii, aptitudinile și cunoștințele întreprinzătorilor în domeniul managementului și etapa ciclului de viață în care se află întreprinderea. Până în prezent, au fost propuse instrumente pentru dezvoltarea managementului, care pot fi pertinente, inclusiv, și pentru afacerile mici și mijlocii. Din acestea fac parte: managementul prin obiective, managementul prin proiecte, managementul prin produs, managementul participativ ș.a. Rolul de bază al instrumentelor de management constă în creșterea eficienței și dezvoltarea competitivității întreprinderii. Însă fiecare din ele atinge selectiv elementele sistemului de management.

Managementul prin proiecte este oportun afacerilor mici și mijlocii, care sunt preocupate în sfera inovațiilor și invențiilor și ține de modificări temporale la nivel organizatoric și structural, însă nu dezvoltă elementele managementului.

Managementul prin produs pune accent pe înnoirea produselor sub influența factorilor de mediu concurențial și preferințelor consumatorilor. Astfel, adaptarea cantitativă și calitativă a ofertei de produse la cerințele diferitelor segmente ale pieței se răsfrânge nemijlocit în sporirea, atât a

volumului de vânzări, cât și a profiturilor obținute [4, p.356]. Deci, eforturile întreprinzătorilor vor fi orientate în direcția dezvoltării funcțiunilor de cercetare-dezvoltare, de producție și comercială.

Implementarea managementului participativ în cadrul afacerilor mici și mijlocii satisface din plin ideea conceperii acestui instrument de management, datorită dimensiunilor reduse și gradului înalt de comunicare dintre echipa managerială și subordonați. Pe lângă elementul decizional, prin intermediul managementului participativ se asigură un climat moral-spiritual pozitiv, se amplifică elementul motivațional și cultural. Totodată, în cazul implementării managementului participativ în cadrul afacerilor mici și mijlocii, dispar dezavantajele acestui instrument, care, în cazul afacerilor mari, sunt legate de consumul mare de timp necesar organizării consultării specialiștilor și subordonaților.

Prin aplicarea managementului prin obiective, se satisface principiul eficienței și eficacității managementului și implică o corelare între obiective, rezultate și recompense. Managementul prin obiective a fost elaborat în anul 1954 de P.Drucker, în scopul „de a promova autocontrolul în conducerea organizațiilor” [3, p.230]. Ulterior, s-a demonstrat că implementarea acestui instrument managerial conduce la dezvoltarea elementelor sistemului de management: organizațional, decizional, informațional, metodologic; precum, îmbină organic funcția de planificare, organizare, motivare și control. Managementul prin obiective se consideră a fi „un element declanșator al unor acțiuni complexe de modernizare managerială” [5, p.190].

Putem afirma cu siguranță că managementul prin obiective este cel mai oportun instrument de management cu caracter propulsiv, care poate fi recomandat afacerilor mici și mijlocii.

Referințe:

1. CHURCHILL, N.C., LEWIS, V.L. Five Stages of Small Business Growth. În: *Harvard Business Review*, nr. 3, May-June, 1983, p. 156-213.
2. GREINER, L.E. Evolution and Revolution as Organisations Grow. În: *Harvard Business Review*, July-August, 1972. p.37- 46.
3. BURDUȘ, E., CĂPRĂRESCU Gh. *Fundamentele managementului organizației*. București: Economica, 1999. 512 p.
4. NICOLESCU, O., VERBONCU, I. *Management*. Ediția a III-a revizuită. București: Economică, 1999. 596p.
5. NICOLESCU, O. coord. *Sisteme, metode și tehnici manageriale ale organizației*. București: Economică, 2000. 528p.
6. ХОЛЛ, Р. *Организации: структуры, процессы, результаты*. Перевод с английского. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 512 с.

ADECVAREA CAPITALULUI – OBIECTIV CENTRAL AL MANAGEMENTULUI PERFORMANȚEI ȘI RISCULUI BANCAR

Mihail GÎRLEA

Criza financiară a demonstrat anumite limite în ceea ce privește gestionarea eficientă a riscului. În acest sens autoritățile de supraveghere au dezvoltat o serie de metode și tehnici pentru a detecta, monitoriza și previziona riscul. În contextul actual, pentru a îmbunătăți stabilitatea sistemului bancar și pentru a preveni riscul sistemic, s-a propus revizuirea Acordului Basel II.

Consecința de bază a acordului Basel II a fost promovarea unor metode eficiente de evaluare și administrare a riscului bancar, iar ajustările care s-au efectuat pe fiecare fază a activităților bancare, întărind capitalul bancar, a făcut posibilă rezistența băncilor la criza financiară.

Organismele de supraveghere europene trebuie să monitorizeze atent recomandările „Basel III” pentru a se evita situația înregistrată, când s-a implementat Basel I și când, prima măsură a băncilor a fost să reducă creditarea. Strategia de dezvoltare a băncilor universale se referă la creșterea de trei ori a capitalului minim, fără a-și reduce activitatea de creditare, urmând să-și mărească ajustările pentru viitoarele pierderi. Astfel, cele mai disputate cerințe sunt cele legate de nivelul capitalului de bază și gradul de îndatorare (*Leverage*). Potrivit acestor recomandări, băncile vor calcula un indicator ce se numește „capital conservation buffer” și va fi o cerință de capital suplimentară, peste capitalul de bază. Totodată, în cazul băncilor în care vor fi semnalate „condiții excesive de credit” se va crea „o rezervă contraciclică”, de 0-2,5% [3, p.93].

Implementarea „Basel III” la nivel național de către țările-membre UE a început la 1 ianuarie 2013. Pană la această dată, băncile centrale ale țărilor-membre UE trebuiau să impună instituțiilor de credit normele metodologice specifice noilor cerințe și să ajusteze reglementările naționale cu privire la activitatea bancară înainte de această dată. Prin urmare, de la 1 ianuarie 2013, instituțiile de credit vor fi obligate să îndeplinească următoarele cerințe minime, în raport cu activele ponderate la risc (RWAs) [4, p.98]:

- **3,5% capital comun/RWAs;**
- **4,5% capital de gradul I/RWAs;**
- **8,0% capitalul total/RWAs.**

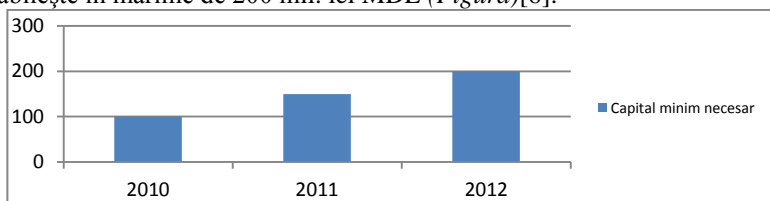
Ceea ce se urmărește de către Comitetul de la Basel este și fixarea unor standarde de stabilire a provizioanelor pe termen lung, bazându-se pe pierderile prevăzute. Este necesară, de asemenea, o analiză economică cât mai amănunțită pentru ca cerințele care vor fi stabilite să poată fi finalizate într-un timp cât mai scurt.

Analiza va urmări îmbunătățirea atât din punct de vedere cantitativ, dar și calitativ a capitalului bancar, precum și descurajarea unor activități care au

loc în mod excesiv și care pot împiedica refacerea economiei. La nivel național, implementarea unui nivel ridicat și a unei mai bune calități a capitalului reglementat, a elementelor din Acordul Basel II, precum și a cerințelor de îmbunătățire a riscului de lichiditate, dar și a activității de provizionare pe termen lung vor determina băncile să renunțe la a prelua un risc excesiv. Aceste măsuri vor încerca să creeze un sistem financiar mult mai bine pregătit pentru a face față unor eventuale șocuri economice care pot să apară. De aceea este necesară o evaluare corectă a capitalului și încurajarea creșterii capitalului adițional. Băncile sunt sfătuite să rețină o proporție mai mare din profitul curent obținut pentru a crește capitalul. Acest capital trebuie să poată să susțină împrumuturile acordate. Deci, în această perioadă de criză un obiectiv important ar fi acela de combinare a măsurilor pentru acoperirea riscurilor, conform Acordului Basel II, cu măsuri de îmbunătățire a calității capitalului și de creștere a cerințelor minime globale [5].

Pe plan național, pentru evitarea sau reducerea riscului lipsei de capital, băncile din RM sunt obligate să respecte anumite reglementări, care se reflectă la valoarea minimă a capitalului, la modul de vărsare, la structura capitalului folosit pentru raportare, la adecvarea sau suficiența capitalului. Aceste reglementări au la bază norme emise de Banca Centrală și norme interne ale băncii respective, iar modul de aplicare – unul din obiectivele supravegherii bancare.

Începând cu 31 decembrie 2010 cuantumul capitalului social s-a stabilit în mărime de 100 mil. lei MDL, începând cu 31 decembrie 2011, cuantumul capitalului minim necesar se stabilește în mărime de 150 mil. lei MDL, iar începând cu 31 decembrie 2012, cuantumul capitalului minim necesar se stabilește în mărime de 200 mil. lei MDL (*Figura*)[6].

Modificarea cuantumului capitalului minim necesar pe parcursul anilor 2010-2012

Sursa: elaborată de autor în baza [6]

Băncile autohtone trebuie să dețină și să mențină coeficientul suficienței capitalului ponderat la risc de 16,0%. [6]. Din 30 iunie 2013, băncile trebuie să dețină și să mențină coeficientul suficienței capitalului ponderat la risc în mărime de cel puțin 18,0%, iar din 30 iunie 2014 – în mărime de cel puțin 20,0%.

Beneficiile reglementării în domeniul bancar sunt evidente. Însă Acordului Basel II i s-au adus numeroase critici. Unul dintre aspecte este legat de costurile necesare implementării unui sistem de management al riscului func-

țional în conformitate cu cerințele acordului. La aceste costuri, s-a adăugat și lipsa de informații și date, despre riscul de credit, și mai ales, despre riscul operațional. Un alt neajuns – folosirea unor metode similare de către instituțiile bancare poate produce efecte dezastruoase în situații de criză, când deciziile sunt omogene. În aceste condiții, a fost necesară o regândire a întregii arhitecturi a reglementărilor prudențiale, concretizată într-o formă consultativă la Acordul Basel III – o revizuire și o consolidare fundamentală a standardelor globale de capital.

O altă concluzie a cercetării în domeniul managementului riscului este că deși riscurile sociale și de mediu nu au intrat în atenția Comitetului de la Basel până acum, în următorii ani, vor exista reglementări care vor acoperi și aceste probleme legate de managementul bancar durabil, măsurarea riscurilor sociale și de mediu.

Evoluțiile pozitive ale sistemului bancar autohton din ultimii ani, precum și implementarea unui mecanism eficient de reglementare și supraveghere bancară, au ajutat sistemul să absoarbă o parte din efectele negative ale actualei crize. Premisele favorabile ale acestei situații au fost completate de efectul de amortizare a rezervei minime obligatorii și de expunerea redusă la produsele financiare toxice.

Considerăm că provocările, cu care se va confrunta sistemul bancar moldovenesc în viitorul apropiat, se referă la deblocarea activității de creditare și obținerea unor rezultate pozitive la testele de stres la care vor fi supuse băncile din Republica Moldova.

Referințe:

1. CLICHICI, D. Analiza indicatorilor stabilității financiare a sectorului bancar al Republicii Moldova prin prisma recomandărilor internaționale. În *Economica An. XX*, nr. 4(82), decembrie 2012, p. 91-100. ISSN 1810-9136.
2. DĂRĂBAN, E. *Managementul performanței și riscului în băncile comerciale din România*. 2009. Rezumat teza de doctorat [Accesat 27.05.2013] <http://xa.yimg.com/kq/groups/name/Rezumat>.
3. GÎRLEA, M., PERCIUNE, R. *Managementul activității de creditare în cadrul băncilor comerciale. Monografie*. Chișinău: IEFS, 2012, ISBN 978-9975-4381-3-1.
4. GÎRLEA, M. *Perfecționarea gestiunii relațiilor de credit a băncii comerciale cu clienții în scopul reducerii riscurilor bancare / Autoref. al tezei de doctor în științe economice*. Chișinău, 2012.
5. PRUNEA, P., COSMA, D., NUCU, A. Spre un nou Acord Basel cu reglementări mai stricte. În: *Economie teoretică și aplicată* (2010), vol. XVII, n. 9(550), Universitatea „Al.I. Cuza”. Iași, p. 52-62. doctorat [Accesat 27.05.2013]. disponibil store.ectap.ro/articole/512_ro.pdf
6. *Regulamentul cu privire la suficiența capitalului ponderat la risc, aprobat prin Hotărârea Consiliului de administrație al Băncii Naționale a Moldovei nr.269 din 26.10.2001*, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.130/310 din 14.12.2001 (cu modificările și completările ulterioare).

MANAGEMENTUL RISCOLUI – COMPONENTĂ A GUVERNANȚEI CORPORATIVE APLICATĂ ÎN BĂNCILE COMERCIALE

Mihail GÎRLEA

Complexitatea și diversitatea riscurilor bancare a avut, în ultima perioadă o evoluție ascendentă datorită intensificării concurenței dintre bănci, creșterii piețelor financiare internaționale, dar și datorită numărului tot mai mare de produse și servicii financiare. Modificările care au avut loc în piețele financiar-bancare în ultimii ani au dus la schimbări majore în ceea ce privește riscul în instituțiile bancare. Rolul deținut de acestea în cadrul sectorului financiar, în creșterea economică și stabilitatea financiară, este extrem de important, de aceea managementul riscurilor financiare a devenit mai important ca niciodată.

Liberalizarea și diversificarea piețelor financiare, concurența semnificativă dintre bănci și multitudinea produselor și serviciilor oferite de acestea sunt principalii factori care au expus băncile la noi riscuri, conducând, totodată, la multiple provocări. Din aceste motive, devine din ce în ce mai importantă inovarea permanentă a tehnicilor și instrumentelor de management al riscurilor bancare. Doar o analiză pertinentă și o foarte bună cunoaștere a noilor tendințe în managementul riscurilor financiar-bancare pot oferi instituțiilor financiare din Republica Moldova opțiuni eficiente cu privire la gestionarea acestora, în condițiile obținerii unei profitabilități ridicate și a unui nivel adecvat al lichidității.

Literatura de specialitate din domeniul financiar evidențiază direcțiile principale de dezvoltare ale managementului riscului bancar, în ultima perioadă punându-se accentul pe managementul riscului bancar în condiții de criză. Perioada actuală este denumită „era managementului de risc” în domeniul bancar, iar managementul de risc constituie o sarcină extrem de complexă și importantă a managementului bancar.

Doug Horton (cleric și lider academic american al secolului XX) afirmă că *simplitatea reprezintă în fapt un puzzle al complexității*, vorbă de duh ce ne-a inspirat și pe noi în croirea unui făgaș prin complexitatea literaturii de specialitate specifică domeniului abordat [2].

Managementul riscurilor în sistemul bancar reprezintă în opinia noastră o tematică complexă, ce poate fi amplasată în centrul sistemului financiar în virtutea rolului pe care instituțiile bancare îl ocupă în cadrul acestuia. Rolul și implicațiile instituțiilor financiar-bancare în cadrul sistemului financiar internațional sunt poate cel mai bine puse în evidență de actualele circumstanțe de criză economico-financiară, ce au demonstrat lumii întregi maniera în care neregulile instituțiilor de credit americane au avut capacitatea

de a fi propagate la nivel internațional, infiltrându-și efectele diverse în cadrul economiilor naționale, unde, corelate cu alte puncte slabe specifice sistemelor financiare naționale au condus la situații de criză cu caracteristici diverse, dar de fiecare dată cu efecte îngrijorătoare.

Pornind din acest punct al raționamentului logic, o analiză în sens deductiv ne conduce înspre recunoașterea importanței managementului unor astfel de organizații, în cadrul cărora riscurile reprezintă aspecte-cheie, ce interacționează permanent, un management adecvat având în perspectiva noastră capacitatea de a optimiza gestionarea riscurilor în direcția performanțelor dorite [2].

Existența unor tehnici de management al riscurilor bancare prezintă avantaje importante pentru instituția bancară, iar lipsa acestora poate avea consecințe grave. Tehnicile de evaluare și de management al riscurilor bancare sunt în plină dezvoltare, ele sunt utilizate tot mai des în managementul performant al instituțiilor de credit, pentru a se limita cât mai mult efectele negative ale asumării acestor riscuri care sunt generate și amplificate de schimbările permanente în plan financiar și instituțional [3].

În opinia noastră, gestiunea riscurilor bancare reprezintă totalitatea de activități întreprinse de bancă, prin intermediul ansamblului de metode de administrare a riscurilor bancare, având ca scop eliminarea, evitarea, divizarea și finanțarea lor, precum și a depista cauzele apariției riscurilor și a micșora expunerea posibilă la risc (*Figura 1*) [4, p.85].

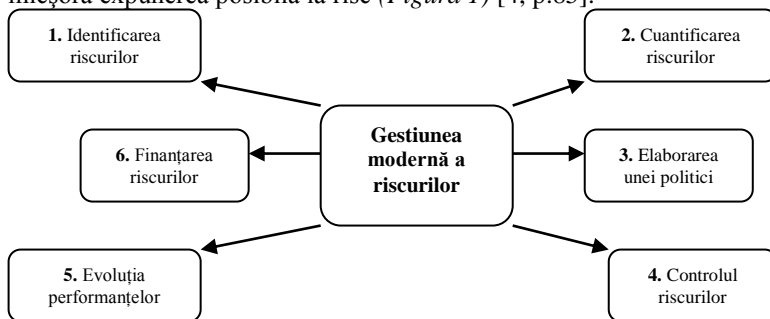

Fig. 1. Schema gestiunii moderne a riscurilor bancare
Sursa: elaborată de autor în baza [1, p.82; 4, p.85]

Atât teoria, cât și practica reorganizării structurilor bancare și a managementului riscului au avut o evoluție puternică în ultimele două decenii ale secolului XX. Teoria s-a dezvoltat într-atât încât restructurarea managementului riscului bancar a devenit o subramură a teoriei financiare. Acest subiect a necesitat o imensă energie intelectuală, iar evoluția pe care a înregistrat-o și practica managementului riscului au fost la fel de importante, având doi factori majori care au contribuit la aceasta [2].

Unul este reprezentat de dezvoltarea părții teoretice a managementului riscului și de aplicarea directă a acestor teorii. Un exemplu pentru acest fapt este aplicarea în practică în anii 1970 a modelului Black-Scholes de evaluare a prețului pentru opțiuni. Ecuatiile modelului Black-Scholes și alte astfel de ecuații au fost programate și instalate pe calculatoare personale pentru a fi utilizate ca instrumente decizionale.

Al doilea factor – care a schimbat procesul de management al riscului bancar, a fost dezvoltarea noțiunii numite „Value at Risk”. Value at Risk, sau VaR a fost dezvoltată inițial ca o metodologie de măsură a riscului de piață, dar s-a descoperit în mod rapid că poate fi utilizată în raportările cu privire la acțiuni sau pentru luarea deciziilor interne, pentru gestiunea corporației. VaR mai poate fi utilizată pentru luarea deciziilor cu privire la investiții prin ajustarea veniturilor așteptate la un anumit nivel de risc și poate oferi informații privind calitatea deciziei de investiție luate ceea ce este esențial în elaborarea regulilor pentru procesul decizional de investiție.

În prezent, pe plan internațional, responsabilitatea privind menținerea sub control a riscurilor activității băncilor pe piețele financiare a fost redefinită ca un parteneriat între instituțiile de reglementare și cei ce acționează efectiv pe aceste piețe. De asemenea, în ultimii ani, a apărut conceptul de *governanță corporativă* care joacă un rol primordial în evaluarea și diminuarea riscurilor financiare printr-o gestionare eficientă a acestora în condițiile unui parteneriat cu roluri precise în evitarea, diminuarea și administrarea acestor riscuri.

Totodată considerăm că băncile comerciale autohtone trebuie să facă o delimitare foarte strictă între activitatea de control, de audit intern și de management a riscurilor bancare. Băncile trebuie să-și identifice și să-și definească profilul de risc, stabilind obiectivul și strategia pentru fiecare risc semnificativ, să-și asume riscul, precum să stabilească pragul de la care un risc este considerat semnificativ.

Referințe:

1. COCIUG, V., CINIC, L. *Gestiunea riscurilor bancare*. Chișinău: ASEM, 2008.
2. DĂRĂBAN, E. *Managementul performanței și riscului în băncile comerciale din România*. 2009. Rezumat teza de doctorat [Accesat 27.05.2013] <http://xa.yimg.com/kq/groups/name/Rezumat>.
3. DRĂGAN, O. *Modalități de analiză a riscurilor bancare*. 2013. Rezumat teza de doctorat [Accesat 27.05.2013]. disponibil http://econ.ubbcluj.ro/Scoala_Dctorala/rezumat/.pdf
4. GÎRLEA, M., PERCIUNE, R. *Managementul activității de creditare în cadrul băncilor comerciale*. Monografie. Chișinău: IEFS, 2012, ISBN 978-9975-4381-3-1.
5. GÎRLEA, M. *Perfecționarea gestiunii relațiilor de credit a băncii comerciale cu clienții în scopul reducerii riscurilor bancare / Autoref. al tezei de doctor în științe economice*. Chișinău, 2012.

DEZVOLTAREA ECONOMIEI INOVAȚIONALE PRIN EDUCAREA SPIRITULUI ANTREPRENORIAL

Margareta BRADU

*„Ceea de ce avem nevoie este o societate antreprenorială, în care
inovația și spiritul întreprinzător ar fi ceva firesc, solid și continuu”*

P.F. DRUKER

Realitatea economică, socială și educațională ne pun în sarcină necesitatea creșterii și dezvoltării de antreprenori cu abilități caracteristice, precum: responsabilitate, spontaneitate, inițiativă și spirit managerial.

Aceste obligații sunt esențiale pentru profilul unui antreprenor, ele generând competențe specifice în ceea ce privește identitatea și implementarea unei strategii adecvate de eficiență economică.

Teoria antreprenoriatului a fost fundamentată de către Joseph Schumpeter, Ludwig von Mises și Friedrich Hayek, care prin activitatea de antreprenoriat au evidențiat acele activități prin care ideile noi și invențiile s-au transformat în inovări de succes pe baza „distrugerii creative” prin intermediul piețelor și al industriilor care creează în permanență produse și servicii noi, precum și noi modele de afaceri.

În general, antreprenoriatul se referă la capacitatea unei persoane de a-și pune în practică ideile.

Aceasta implică inovare, creativitate și capacitatea de a planifica și gestiona proiecte, realizarea unor obiective.

Dezvoltarea spiritului antreprenorial reprezintă un proces continuu, care acordă sprijin pentru orice persoană în viața cotidiană privată și publică, sporește gradul de conștientizare al angajaților cu privire la contextul activităților lor și sporește capacitatea acestora de a profita de oportunități. De asemenea, oferă o bază pentru antreprenorii care întreprind activități sociale și dezvoltă antreprenoriatul social și economia socială.

Inovația, la rândul său, este considerată motorul principal al creșterii economice în economia globală de astăzi. Activitatea de inovare include activitățile cu caracter științific, tehnologic, organizațional, financiar și comercial, care participă la materializarea inovațiilor și implementarea acestora.

Activitățile de inovare includ, de asemenea, și cercetarea-dezvoltarea, care nu este legată direct de elaborarea unei inovații specifice, dar care urmărește acumularea unor noi cunoștințe în diferite domenii, care vor fi necesare în proiectarea unor sisteme inovative moderne.

Prin introducerea în practică a inovațiilor, se pot obține produse cu caracteristici de calitate înaltă, produse noi mai eficiente și mai pure ecologic, modele îmbunătățite ale sistemului de management al afacerilor.

Pentru implementarea inovațiilor în practică, este necesar de a dezvolta anumite capacități antreprenoriale specifice, competitive, profesionale.

Dezvoltarea acestor competențe nu se poate realiza de la sine, ci are nevoie de un cadru adecvat de educație, care ar dezvolta spiritul antreprenorial și inovațional la tânăra generație.

Dezvoltarea economiei inovaționale poate fi asigurată de către antreprenoriatul inovațional, care reprezintă companiilor ce dezvoltă afaceri de producere și prestează servicii noi bazate pe rezultatele cercetării din țară, orientate atât spre piața națională, locală, cât și spre export.

Cu regret, la moment, în statistica RM nu există informații complete despre activitățile inovaționale ale întreprinderilor active, doar decât în diferite rapoarte și strategii se confirmă că antreprenoriatul inovațional în RM este slab dezvoltat, iar problema principală este evidențiată ca lipsa de investiții.

În lucrarea dată, am vrea să schimbăm accentul de la finanțare la calitatea antreprenoriatului și a antreprenorului contemporan, care are nevoie de o nouă educație – a spiritului antreprenorial și inovațional.

Pentru a dezvolta spiritul antreprenorial, este necesară dezvoltarea sistemului de educație antreprenorială, care nu trebuie de confundat cu studiile de specialitate, deoarece scopul acestui sistem trebuie să fie dezvoltarea creativității, inovării și activitățile independente ale cetățenilor.

Programul de educație bazat pe dezvoltarea spiritului antreprenorial trebuie să includă câteva elemente de bază, cum ar fi:

- dezvoltarea acelor calități și abilități personale, care ar forma baza spiritului și comportamentul antreprenorial;
- sporirea gradului de cunoștințe al tinerilor cu privire la dezvoltarea de activități independente și ca posibile acțiuni de carieră;
- desfășurarea activității și proiecte antreprenoriale practice;
- asigurarea cu abilități specifice de afaceri și cunoștințe privind modul de a începe și conduce cu succes o întreprindere.

Dezvoltarea sistemului de educație antreprenorială în RM este necesar a fi organizată din școală și să aibă o continuitate pe parcursul vieții prin diferite programe, module, proiecte și alte modalități.

La momentul actual în gimnazii și licee sunt introduse cursuri opționale, la care participă un număr redus de elevi, iar eficiența lor nu este vizibilă.

Educația antreprenorială ca sistem ar oferi elevilor din școli instrumente pentru a gândi creativ, pentru a putea rezolva problemele în mod eficace, pentru a analiza o idee de afaceri în mod obiectiv, pentru a comunica, a stabili legături în mediul profesional, a conduce și a evalua orice activitate sau proiect.

Cu alte cuvinte, dezvoltarea spiritului antreprenorial prin sistemul educațional ar deveni o formă de dezvoltare a „alfabetismului antreprenorial și economic” în general. În România Ministerul Educației și Cercetării a inclus în curriculumul național educația antreprenorială pentru toate nivelurile educaționale din învățământul preuniversitar.

Această acțiune corespunde întocmai recomandării Parlamentului European și a Consiliului din 18 decembrie 2006, privind competențele fundamentale pentru învățarea pe tot parcursul vieții care identifică „spiritul de

inițiativă și spiritul antreprenorial”, drept una dintre cele opt componente fundamentale care trebuie incluse în toate etapele învățământului și al formării.

În UE antreprenoriatul este inclus în programele școlare naționale pentru învățământul profesional, în unele țări acesta e obligatoriu.

Pentru ca RM să devină o țară competitivă pe arena internațională, prin antreprenoriatul inovațional, bazat pe spiritul antreprenorial de calitate, acesta din urmă trebuie să fie nucleul principal în sistemul educațional, dar pentru aceasta trebuie de înlăptuit anumite acțiuni, cum ar fi:

- Consolidarea contextului de inovare între companii, sectorul educațional și cercetare.

- Introducerea în școli ca disciplină obligatorie „Antreprenoriatul”.

- Deschiderea „Centrelor de instruire economică continuă”.

- Dezvoltarea orientării profesionale a elevilor pentru o mai bună integrare pe piața muncii.

- Încurajarea investițiilor în cercetare, inovare și antreprenoriat inovațional, în sectorul public, privat și prin economia socială.

- Promovarea unei culturi antreprenoriale.

- Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii în domeniul antreprenoriatului inovațional etc.

Rolul important al învățământului în promovarea atitudinilor și comportamentelor proprii spiritului antreprenorial începând din școală este indiscutabil important atât pentru tânăra generație, cât și pentru întreaga societate.

În concluzie am putea sublinia, că după cum a menționat P.Drucker „într-o societate antreprenorială indivizii sunt puși în fața unei mari provocări, o provocare pe care trebuie să o ia ca pe o oportunitate – nevoia de a învăța și reînvăța în mod continuu”.

Referințe:

1. Comunicarea comisiei „Stimularea spiritului antreprenorial prin învățare și formare”. 2006/962/CE, JOL 394/10.
2. Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013 -2020 „Inovații pentru competitivitate”, 2013.
3. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr.209 din 15.07.2004.
4. STOICAN, M. *Dezvoltarea capitalului uman în condițiile formării economiei inovaționale*. Chișinău, 2012.
5. DRUCKER, P. *Inovație și antreprenoriat*. Partea I, Partea V.

INVESTIȚIILE STRĂINE DIRECTE – O RESURSĂ CU UN MARE POTENȚIAL PENTRU CREȘTEREA ECONOMIEI NAȚIONALE CA DEZIDERAT SPRE CERCETAREA ECONOMIȘTILOR

Manșuc JOLDÎBAEVA

Edificarea unei economii cu un mediu de afaceri bazat pe inovații și competitivitate este posibil prin consolidarea procesului investițional, fiind un proces economic complex ce presupune adesea un mix de resurse financiare, materiale și umane substanțiale. Deoarece toate aceste resurse sunt limitate obligă factorii de decizie să găsească combinația optimă a acestora în vederea eficientizării proceselor economice. Cu referire la activitatea investițională, expansiunea investițiilor străine directe a crescut în ultimii ani în mod excepțional.

În prezent, în mare măsură anume datorită faptului că investitorul are posibilitatea să-și exercite controlul deplin asupra activității capitalului plasat peste hotare, investițiile străine directe depășesc net, ca volum și importanță, investițiile internaționale de portofoliu [2, p.13].

Alocarea resurselor de capital străin într-un proiect de investiții fără o analiză prealabilă a eficienței unei astfel de decizii, poate conduce la pierderea totală sau parțială a capitalului investit. Există o permanentă preocupare din partea specialiștilor pentru găsirea unor indicatori adecvați, în măsură să ofere o imagine cât mai complexă asupra eficienței unui proiect de investiții și care să permită luarea unei decizii corecte în privința alocării acestor investiții în proiecte profitabile.

Efectuarea unei investiții se face cu ajutorul unor analize bazate pe calcule complexe. Un rol important în cadrul acestei analize joacă cercetarea principalelor rezultate înregistrate în evoluția economico-financiară în perioada 2007-2012. Acest interval de timp este caracterizat de evoluția economică sub impactul câtorva evenimente cu impact major asupra dezvoltării social-economice.

Caracterizând structura fluxului net al investițiilor străine directe în 2012 (Tabelul 1) se poate de evidențiat că investițiile în formă de „*alt capital*”, ai cărei indici în anul 2009 au fost negativi, în anul 2012 a evoluat considerabil, constituind 23,42 mil. dolari SUA. În sectorul bancar, investițiile de capital în anul 2012 au fost cele mai scăzute în ultimii 5 ani. Este important de menționat că venitul reinvestit în totalul investițiilor străine directe a înregistrat valori negative, ceea ce confirmă instabilitatea încrederii investitorilor străini în situația economică a țării la momentul actual, fiind concomitent un factor negativ pentru dezvoltarea economiei naționale.

Totuși, analiza noastră arată că planurile investitorilor străini au fost în mod crucial influențate de evoluția crizei financiare globale din 2008-2009 și cu reflecții în anii 2010-2012, întrucât fluxul de ISD a scăzut esențial în 2012

față de anul precedent, ceea ce demonstrează că criza dată a avut un impact semnificativ asupra gradului de atractivitate investițională a țării.

Tabelul 1

Structura fluxului net al investițiilor străine directe pe sectoare,
mil. dolari SUA

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 (date provizorii)
Investițiile străine directe în economia națională – total	541,26	711,46	145,33	197,41	274,0	159,21
inclusiv:						
Capital social	227,38	441,7	161,56	156,58	143,9	145,63
din care sectorul bancar	39,98	30,06	25,45	34,03	7,64	-6,39
alte sectoare	187,4	411,64	136,11	122,95	136,26	152,02
Venit reinvestit	112,81	98,7	-11,56	14,55	94,42	-9,84
din care sectorul bancar	27,57	22,68	-21,48	-24,66	18,61	6,43
alte sectoare	85,24	76,02	9,92	39,21	75,81	-16,27
Alt capital	201,07	171,06	-4,67	25,88	35,68	23,42
creanțe față de investitorii străini	5,24	-15,15	10,18	-4,09	-13,21	-9,8
angajamente față de investitorii străini	195,83	186,21	-14,85	29,97	48,89	33,2

Sursa: Elaborat de autor pe baza datelor oferite de Banca Națională a Moldovei.

Ratingurile internaționale arată că unul dintre cele mai problematice elemente este eficiența generală a actului guvernării, la care Republica Moldova este mai rău plasată, chiar și decât țările CSI (Tabelul 2) [3, p.12].

Tabelul 2

Mediul instituțional, evaluare după Indicele Global de Inovații 2012

	Media CSI	Media Europa Centrală și de Est	Republica Moldova
Scor general „Mediul instituțional”	49,2	66,9	52,6
Scor „Mediul politic”	44,0	69,1	54,1
Stabilitatea politică	55,1	73,0	55,3
Eficiența guvernului	26,2	52,7	24,5
Libertatea presei	50,8	81,6	82,4
Scor „Mediul regulator”	58,5	74,5	57,0
Calitatea regulatorie	39,3	69,2	48,8
Dominarea statului de drept	24,7	57,6	37,2
Scor „Mediul de afaceri”	45,0	57,0	46,7
Ușurința de lansare a businessului	65,8	63,7	45,3
Ușurința de rezolvare a insolvențității	40,1	57,5	37,4
Ușurința de achitare a taxelor	29,1	49,9	57,5

Sursa: Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru Competitivitate”.

În pofda subiectivității acestor poziții în clasamentul Republicii Moldova, mulți investitori țin cont de acest factor, deoarece demonstrează implicațiile politice ale statului în decizia de dezvoltare social-economică a țării respective și determină formarea unei imagini în context investițional.

Totuși, experții de la Institutul de Economie, Finanțe și Statistică se arată optimiști în ceea ce privește situația economică pentru acest an, prognozând cel mult o stabilitate a situației și nicidecum o recesiune. Cu referire la activitatea investițională, experții sunt de părere că reducerea ratelor dobânzii vor facilita investițiile, prognozând o creștere a investițiilor de șapte la sută [1].

Referințe:

1. Analiză: investițiile directe străine au scăzut dramatic în ultimii patru ani. [citată 15 mai 2013]. Disponibil: <http://www.timpul.md/articol/investitiile-directe-straine-auscazut-dramatic-in-ultimii-patru-ani-44041.html>
2. DOLTU, C., elab. *Investițiile străine directe și influența lor asupra modernizării economiei în tranziție*. Chișinău: Arc, 2008. ISBN 978-9975-61-460-3.
3. Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru Competitivitate”. Aprobata prin Hotărârea Guvernului din 2013.
4. Banca Națională a Moldovei [citată 25 mai 2013]. Disponibil: <http://www.bnm.md/>

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОВ РАЗРАБОТКИ И ВНЕДРЕНИЯ БИЗНЕС-ПЛАНА С ЦЕЛЬЮ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ ПРЕДПРИЯТИЯМИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Анна СОКОЛОВА

От вида деятельности, отраслевой принадлежности и от того, для каких целей составляется бизнес-план, зависит, что будет в него включено, однако его общая структура является неизменной, так как позволяет целостно отобразить ключевые моменты деятельности фирмы. Одной из организаций, предлагающей стандарты для бизнес-планирования, является UNIDO — организация, целью которой является поддержание индустриального развития развивающихся стран и стран с переходной экономикой.

Наиболее востребованными услугами, предлагаемыми банками и другими финансовыми учреждениями Р. Молдова, как правило, являются *операционные кредиты* (для финансирования оборотных средств). Бизнес-планы для таких кредитов не являются обязательными, но прогноз деятельности предприятия, его технико-экономическое обоснование (ТЭО) является необходимостью. ТЭО должно включать краткое изложение проекта, обоснование финансовых ресурсов и финансовый план на срок кредитования (прогноз финансовых результатов, движения денежных средств и баланс).

Источниками инвестиций в Республике Молдова обычно являются банки, международные организации, а также независимые инвесторы и инвестиционные компании, действующие на территории Республики Молдова. В Р. Молдова для крупных займов (суммы свыше 5 млн. MDL) банки и инвесторы требуют аргументированные бизнес-планы с подробным анализом рынка, текущими и прогнозируемыми финансовыми ситуациями. Прогнозирование в данном случае имеет огромное значение в составлении бизнес-плана, так как переводит достижение целей и задач в денежную форму, давая тем самым экономическое обоснование правильности предлагаемых решений. Для таких сложных проектов можно воспользоваться услугами специализированных консалтинговых фирм, действующих на территории Республики Молдова, которые чаще всего используют специальные инструменты для изучения рынка и специализированные программные обеспечения для анализа и финансового планирования инвестиционных проектов. При этом, на основе проведенного исследования автором, составлен список документов, предъявляемых консалтинговыми организациями, которые необходимо предоставить предприятиями-клиентами для последующего составления бизнес-плана:

- Копии учредительных документов (сертификат о регистрации, устав, выписка из регистра Регистрационной палаты); копии лицензий, авторизаций, необходимых для осуществления соответствующей деятельности;
- Копия финансовых отчетов (баланс, движение денежных средств, отчет о прибылях и убытках) за последние 3 года;
- История предприятия, краткое описание её нынешней деятельности;
- Расшифровка доходов по годам; подробное описание прямых и косвенных расходов предприятия (нынешней и будущей деятельности) в том числе административные и коммерческие расходы; зарплата персонала по категориям; расшифровка некоторых бухгалтерских счетов за последний период;
- Резюме – генерального директора, коммерческого директора и главного бухгалтера компании;
- Организграмма предприятия;
- Список поставщиков сырья; список основных клиентов; список основных конкурентов, их характеристика (преимущества и недостатки);
- Список основных средств. Если они: – собственность предприятия – наименование, год производства, балансовая стоимость, годовая амортизация; если арендованные – наименование, год производства, арендная плата;
- Копии контрактов для покупки инвестиционных средств или пополнения оборотного капитала за счёт кредита;
- Источники финансирования будущих инвестиций (в т.ч. сумма, условия и сроки операционного/инвестиционного кредита); график погашения запрашиваемого кредита; графики погашения существующих кредитов и в каких целях они были взяты (в т.ч. процентная ставка).

Методы разработки и внедрения бизнес-плана с целью привлечения инвестиций зависит от того, из каких источников предприятие намеревается привлечь инвестиции. В зависимости от источников привлекаемых инвестиций выбирается инструмент, при помощи которого будет проводиться анализ и разработка бизнес-плана. Так как большинство крупных инвесторов используют специализированное программное обеспечение, при разработке бизнес-плана необходимо учитывать это и стремиться к обоснованной максимальной экономической эффективности.

После проведенного анализа современных программных продуктов, предназначенных для автоматизации бизнес-планирования, автором выявлены наиболее приемлемые для применения на предприятиях Р. Молдова, которые с учетом некоторой адаптации смогут служить инструментами эффективного планирования бизнеса:

✓ Альт-Инвест представляет собой комплект взаимосвязанных электронных таблиц в среде пакета Microsoft Excel. Альт-Инвест используется для обоснования проектов модернизации, технического перевооружения, выпуска новых видов продукции.

✓ Project Expert – система для разработки бизнес-планов и анализа инвестиционных проектов. Существуют различные версии данного продукта, ориентированные на различные аспекты бизнеса.

✓ “Инэк-аналитик” позволяет подготовить соответствующие молдавским и международным стандартам инвестиционный проект, план финансового оздоровления ТЭО кредита, программу реструктуризации продукта и т.п.

✓ COMFAR III Expert – это программный продукт, разработанный ЮНИДО, для проведения финансовой и экономической оценки инвестиционных проектов. Он предоставляет пользователю возможность смоделировать краткосрочную и долгосрочную финансовую ситуацию для промышленных и непромышленных инвестиционных проектов различного вида.

Если говорить непосредственно об эффективности организации бизнес-планирования в компании, то здесь можно отметить несколько основополагающих моментов:

- 1) осознание руководством компании необходимости тщательной оценки эффективности проектов до начала инвестирования в них;
- 2) уровень владения исполнителем методами оценки инвестиций;
- 3) оптимизация самого процесса бизнес-планирования.

Если первый элемент – вне пределов возможностей программного обеспечения для автоматизации бизнес-планирования, то второй и третий с его помощью могут быть значительно улучшены.

Интернет-источники:

1. ЕРЕМЕНКО М. *Программное обеспечение для автоматизации бизнес-планирования: кто выбирает?* Аналитик DSS Consulting [Accesat 15.02. 2008 г] Disponibil: www.dssconsulting.ru/press_centre/publications.html?35.
2. Информационный портал о банках Молдовы. *Кредитные линии коммерческого банка “COMERTBANK” S.A.* [Accesat 2011 г] Disponibil: <http://mdbank.org/crediturmolagroind-vnovsozd.php>.
3. *Программные пакеты, используемые при оценке инвестиционных проектов.* [Accesat 10.02.2013]. Disponibil: <http://myuniversity.ru>

DESPRE TEORIA MACROECONOMICĂ DIN PERSPECTIVA PRAGMATICĂ

Dan CORCODEL, Artur CORCODEL*

**Institutul de Economie, Finanțe și Statistică al AȘM*

Termenul „macroeconomie” apare pentru prima dată în literatura de specialitate în anii 1940. Pentru certitudine, subiectele macroeconomiei așa ca – inflația, șomajul, creșterea economică, ciclul de afaceri, politica monetară și fiscală – mult timp i-a intrigat pe economiști. De exemplu, în sec. XVII, David Hume (1752) a scris despre efectele injecției monetare în termen scurt și termen lung; iar din mai multe puncte de vedere analiza lui se aseamănă foarte mult cu ceea ce am putea afla de la un economist modern din domeniul monetar sau de la un funcționar de la vreo bancă centrală. În 1927, Arthur Pigou a publicat o carte cu denumirea de „Fluctuațiile industriale”, în care a încercat să explice ciclul de afaceri. Cu toate acestea, domeniul macroeconomiei, ca domeniu distinct și activ de cercetare a apărut pe fundalul Marii Depresiuni.

Marea Depresiune a avut un impact profund asupra celor care au trăit în perioada desfășurării acesteia. În 1933 rata șomajului din SUA a ajuns la 25 la sută, iar PIB-ul real a fost de 31 la sută sub nivelul celui din 1929. Toate fluctuațiile ulterioare din economia SUA au fost valori mici pe o mare calmă, în comparație cu acest tsunami. Eseuri autobiografice scrise de către economiști proeminenți ai acestei epoci, cum ar fi Lawrence Klein, Modigliani Franco, Samuelson Paul, Solow Robert și Tobin James, confirmă faptul că depresiunea a fost un eveniment-cheie motivant în cariera lor [3, p.21]. Teoria generală a lui John Maynard Keynes a fost punctul central în discuțiile profesionale despre modul în care se pot percepe aceste evoluții. Toți cinci laureați ai Premiului Nobel confirmă lucrurile menționate din propria lor experiență. Tobin și-a exprimat următoarea impresie pe care a avut-o la Harvard, unde a fost student la sfârșitul anilor 1930 și începutul anilor 1940: profesorii de la ciclul masterat erau mai ostili, iar cei care citeau lecții celor de la ciclul licență erau încântați de cartea lui Keynes. Și așa cum este deseori cazul: tinerii sunt mai receptivi la impactul noilor idei în comparație cu cei mai în vârstă. Keynes împreună cu Marshall, economistul citat cel mai frecvent în revistele economice din anii 1930 și al doilea, după Hicks, cel mai citat în anii 1940 [5, p.33]. Această influență a persistat timp de mai mulți ani. Keynes s-a clasat pe locul 14 în citatele perioadei cuprinse între anii 1966-1986, chiar dacă a murit cu două decenii înainte ca această perioadă să înceapă [5, p.34].

Revoluția Keynesistă a influențat nu numai domeniul de cercetare economic, dar și pedagogia. Manualul clasic al lui Samuelson *Economia* a fost publicat pentru prima dată în 1948, iar organizarea acestuia reflectă

percepția autorului asupra faptului ce profesia ar trebui să ofere cititorului laic. Cererea și oferta, care în zilele de astăzi se află în esența modului în care economia se citește studenților abia inițiați în materie, nu au fost introduse până la pagina 447 din cele 608 ale cărții. Macroeconomia a venit prima, incluzând astfel de concepții precum multiplicatorul politicii fiscale și paradoxul economisirii. Samuelson a scris (la p.253), „Chiar dacă o mare parte din această analiză se datorează unui economist englez, John Maynard Keynes, astăzi fundamentele sale generale sunt din ce în ce mai des acceptate de economiștii tuturor școlilor de gândire” [4, p.11].

Atunci când un economist modern citește *Teoria generală*, experiența este atât captivantă cât și frustrantă. Pe de o parte, cartea reprezintă opera unei minți excelente a cărei valoare și imensitate nu pot fi puse la îndoială. Pe de altă parte, deși cartea este vastă în analiza sa, pare într-un fel incompletă din punct de vedere logic. Prea multe fire sunt lăsate suspendate. Cititorul continuă să se întrebe: ce anume este modelul economic care unește împreună toate piesele?

La scurt timp după ce Keynes a publicat *Teoria generală*, o generație de macroeconiomiști a lucrat pentru a răspunde la această întrebare prin transformarea viziunii sale într-un model mai simplu și concret. Una dintre primele și cele mai puternice încercări a fost modelul IS-LM propus de John Hicks în vârstă de 33 de ani (1937). Franco Modigliani apoi, la 26 de ani (1944), a extins și a explicat modelul mai clar. La ziua de azi, modelul IS-LM rămâne interpretarea lui Keynes oferită de manualul de macroeconomie. Unii Keynesieni, critici ai modelului IS-LM nu sunt de acord cu viziunea economică mult prea simplificată de către Keynes în *Teoria generală*. Într-o anumită măsură, acest lucru poate fi adevărat. Ideea generală a modelului a fost simplificarea unei linii de argumentare care altfel era greu de înțeles. Hotarul dintre a simplifica și a prea simplifica este deseori neclar [1, 252].

În timp ce teoreticieni cum ar fi Hicks și Modigliani, dezvoltau modele Keynesiene potrivite pentru tabla de clasă, econometricieni ca Klein lucrau la modele mai aplicabile care ar putea fi aduse la rezultate și utilizate la analiza politicilor. De-a lungul timpului, în speranța de a deveni mai realiste, modelele au devenit mai vaste și, în cele din urmă, includeau mii de variabile și ecuații. Până în anii 1960, concureau mai multe modele, fiecare bazându-se pe aportul proeminent al adepților lui Keynes din acele zile, așa ca modelul Wharton, în asociație cu Klein și DRI, model asociat cu Otto Eckstein și MPS, model asociat cu Albert Ando și Modigliani. Aceste modele au fost folosite pe larg pentru prognoze și analize politice. Modelul MPS a fost menținut de către Rezerva Federală mulți ani și care a devenit ulterior predecesorul modelului BRFSUA care este menținut și folosit de către personalul federal în prezent [5, p.32].

Deși aceste modele erau diferite în detalii, similitudinile acestora erau mai vizibile decât diferențele. În esență, ele toate aveau aceeași structură keynesiană. În spatele fiecărui model era același model simplu pe care-l studiază studenții și astăzi: graficul IS care relatează condițiile financiare și politica fiscală a componentelor PIB, un studiu LM care determină ratele dobânzii la fel ca prețul care echilibrează cererea și oferta și un fel de grafic Philips care determină cum nivelul prețului determină în timp schimbările din economie [2, p.34].

În materie de știință, *Teoria generală* a avut un succes remarcabil. Revoluția din care s-a inspirat a atras multe dintre cele mai lucide minți tinere ale zilei. Aptitudinile lor deosebite le-au oferit o nouă modalitate de a înțelege fluctuațiile economice pe termen scurt. Reflectând asupra acestor evenimente, Samuelson (1988) a prezentat un rezumat scurt: „Revoluția Keynesistă a fost cel mai important eveniment al științei economice din secolul XX”. Acest sentiment este împărtășit de un număr mare de economiști [3, p.38].

Totuși Revoluția Keynesistă nu poate fi percepută ca un simplu progres științific. În sens larg, Keynes și adepții modelului Keynesist au activat și din perspectiva pragmatică. Motivația a fost mediul și problemele sociale reale, iar odată cu apariția teoriilor a apărut și marea dorință de a le pune în aplicare. Criticile aduse *Teoriei generale* sunt încorporate într-o nouă sinteză care este în continuă dezbateră și azi și care va deveni eventual fundamentală pentru o nouă generație de modele macroeconomice.

Referințe:

1. GOODFRIEND, Marvin, KING, Robert. *The New Neoclassical Synthesis and the Role of Monetary Policy*. NBER Macroeconomics Annual. 1997, p. 231-283.
2. GREENSPAN, Alan. *Monetary Policy under Uncertainty*. Remarks at a symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming, August 29, 2003.
3. LUCAS, Robert E. Jr. *Econometric Policy Evaluation: A Critique*. Carnegie Rochester Conference Series on Public Policy. 1976, no. s, 1, p. 19-46.
4. LUCAS, R.E. Jr., SARGENT, T.J.. *After Keynesian Macroeconomic*, Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review. Spring, 1979, 3:2, p. 1-16.
5. SAMUELSON, Paul. A. *Keynesian Economics and Harvard: In the Beginning, Challenge: The Magazine of Economic Affairs*. July/August, 31, 1988, p. 32-34.

PIAȚA MUNCII ȘI POLITICI DE OCUPARE

Veronica GARBUZ

Institutul de Economie, Finanțe și Statistică al AȘM

Criza economică din anul 1998 a provocat ample distorsiuni pe piața forței de muncă din Republica Moldova, caracterizate prin amplificarea și aprofundarea dezechilibrului dintre cererea și oferta forței de muncă, exodul masiv al populației, creșterea șomajului, reducerea nivelului de trai.

Conform datelor prezentate de Biroul Național de Statistică [3], în anul 2012 **populația economic activă** (populația ocupată plus șomerii) a Republicii Moldova a constituit 1214,5 mii persoane, fiind în descreștere cu 3,4% (-43,0 mii) față de anul 2011. Structura populației active s-a modificat după cum urmează: ponderea populației ocupate a crescut de la 93,3% la 94,4%, iar ponderea șomerilor s-a micșorat de la 6,7% la 5,6%.

În acest context trebuie, de precizat faptul că nu s-au înregistrat disparități importante pe sexe și medii în cadrul persoanelor economic active: ponderea bărbaților (50,9%) a depășit puțin ponderea femeilor (49,1%), iar ponderea persoanelor economic active din mediul rural a fost mai mare față de cea a populației active din mediul urban: respectiv 50,8% și 49,2%.

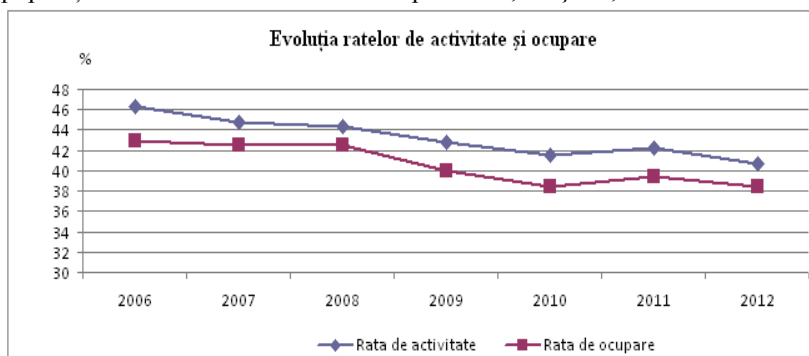

Fig. 1. Evoluția ratelor de activitate și ocupare în Republica Moldova (anii 2006-2012)

Populația ocupată a constituit 1146,8 mii persoane, micșorându-se cu 2,3% față de 2011. Ca și în cazul populației economic active, nu au fost înregistrate disparități pe sexe (49,8% femei și 50,2% bărbați). Se semnalează aproximativ aceeași situație în mediul urban (48,3%) și în mediul rural (51,7%).

Numărul șomerilor, înregistrat în anul 2012 a fost de 67,7 mii, fiind cu 16,3 mii mai mic față de 2011. Șomajul a afectat într-o proporție mai mare bărbații – 62,3% din totalul numărului de șomeri, la fel și persoanele din mediul urban – 64,3%.

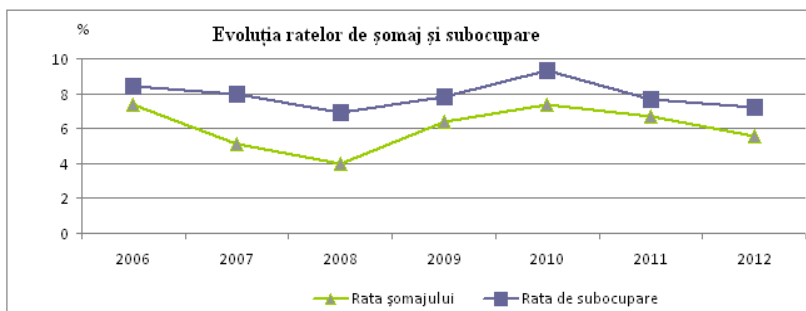

Fig. 2. Evoluția ratelor de șomaj și subocupare în Republica Moldova (anii 2006-2012)

Factorul uman este și va rămâne obiectivul prioritar al statului în dezvoltarea economică a țării și îmbunătățirea bunăstării populației. Asigurarea unei dezvoltări umane durabile și atingerea unui nivel de trai decent este condiționată, în mare parte, de calitatea politicilor în domeniul forței de muncă.

Conform unui studiu privind piața muncii din Republica Moldova, s-au formulat următoarele concluzii [1, p.26]:

- starea de neocupare are un puternic impact distructiv atât la nivel de individ (în cca 52 % din cazuri), cât și a familiei șomerului (90% din total), dar poate duce și la fenomene asociale (2 cazuri din sută);
- odată cu creșterea duratei șomajului se intensifică și comportamentul activ, de reintegrare în muncă a șomerilor;
- comportamentul activ predomină în mediul urban, deoarece aici șomerii contează puțin pe sursele de subzistență alternative, ca bunăoară pământul și gospodăria auxiliară, de care pot profita șomerii din arealul rural;
- comportamentul activ este mai pronunțat la persoanele neindemnizate;
- medierea oficiilor forței de muncă este destul de solicitată în special de persoanele trecute de 30 de ani, în timp ce persoanele sub 30 de ani preferă autoangajarea.

La etapa actuală, în scopul ocupării forței de muncă pe piața forței de muncă se promovează următoarele măsuri: prestarea serviciilor de informare și mediere la angajarea în câmpul muncii a persoanelor afectate de șomaj; orientarea profesională a populației adulte; organizarea pregătirii profesionale a șomerilor; organizarea lucrărilor publice remunerate; crearea rezervelor locurilor de muncă pentru categoriile dezavantajate social pe piața muncii; susținerea materială în perioada de șomaj [2, p.40].

Considerăm că este necesară realizarea unui studiu cu caracter național, cu suportul și implicarea ministerelor de resort, care să aibă drept scop

analiza situației actuale pe piața forței de muncă din Republica Moldova, analiza cererii și a ofertei pe piața forței de muncă, identificarea cauzelor neangajării în câmpul muncii, etc. De asemenea, suntem de părere că partea de maximă importanță a acestui studiu va fi nu analiza cantitativă și statistică a datelor, ci analiza calitativă, în urma căreia vor fi formulate concluzii și recomandări de rigoare.

De asemenea, credem că activitatea de orientare profesională a tinerilor este slab realizată sau nu se realizează deloc. De aceea, considerăm că este necesară introducerea cursului de "Orientare profesională" în învățământul gimnazial.

Ținând cont de disparitățile enorme pe piața forței de munca din țară, considerăm oportun ca persoanele tinere, dar și persoanele mature să fie instruite în domeniul educației antreprenoriale pentru a le forma competențe în privința lansării propriei afaceri, dar și pentru a mări încrederea în forțele proprii.

Referințe:

1. DOGARU, R. *Piața muncii, migrația internă și externă, exodul creierelor*. 2002. [Accesat 28.05.2013] Disponibil: http://www.ipp.md/public/files/Publicatii/2001/dezvoltarea_umana/Studiu_Dogaru_Raisa.pdf
2. POSTOLACHI, V. *Strategii de dezvoltare a pieței muncii din Republica Moldova*, Chișinău, CEP USM, 2009. (ISBN 978-9975-70-826-5);
3. <http://www.statistica.md/> [Accesat 28.05.2013]

EFECTELE MACROECONOMICE ALE UTILIZĂRII DERIVATELOR DE CREDIT ÎN SECTORUL BANCAR

*Victoria POSTOLACHE (DOGOTARI), Victoria COCIUG
Academia de Studii Economice din Moldova*

Rolul tradițional pentru bănci a fost perceput ca fiind reducerea costurilor tranzacțiilor și furnizarea de informații. Cu toate acestea, având în vedere procesul tehnologic, informațiile și inovațiile financiare din ultimul deceniu, partajarea și gestionarea riscurilor sunt tot mai mult privite ca o sursă majoră de creare a valorii în sistemul bancar. Economistii Allen și Santomero [1, p.1463] susțin că aceste schimbări au fost dictate de înstrăinarea băncilor vizavi de activitățile lor tradiționale. În schimb, ei sugerează că băncile se folosesc tot mai des de piețele financiare pentru a transfera, transforma și redistribui riscul. Astfel, percepția în cadrul piețelor financiare a activităților bancare a devenit tot mai importantă.

Instrumente derivate de credit sunt contracte în afara pieței financiare, care au recompense (plăți) contingente cu privire la calitatea creditului în calitate de activ suport. Una dintre părți (cumpărătorul de protecție) plătește o sumă, de obicei, periodic, la cealaltă parte (vânzătorul de protecție) în schimbul dreptului de a primi despăgubiri numai în cazul unui eveniment de credit care poate să apară. Conform opiniei lui Hattori, acestea sunt contracte care implică o obligație de plată, care va depinde de valoarea unui instrument de datorie, sau de solvabilitatea lui [5]. Instrumente derivate de credit au o serie de caracteristici care permit părților să separe, evalueze, reproducă, transmită și de a asigura o parte a riscului de credit sau în întregime. Prin urmare, acestea sunt produse care ajută la administrarea riscului de credit, fără a fi nevoie de a ajusta sau modifica portofoliile de credite care stau la bază.

După cum notează Hirtle, „Dezvoltarea acestor instrumente este o inovație importantă, fiind cele mai recente inovații, printre vânzările de împrumut în 1980 și titlurizările în anii 1990, care au avut un impact semnificativ asupra naturii și funcționării pieței creditelor bancare” [6].

Creșterea rapidă a acestor produse, în special în sectorul financiar-bancar, este direct legată de preocuparea tot mai mare de gestionarea riscului de credit, fie prin transferarea riscului sau de preluarea riscului prin intermediul unor intermediari care sunt predispuși să-l procure. Instrumente derivate de credit au fost anunțate în calitate de inovație financiară revoluționară, care să permită instituțiilor financiare să gestioneze riscul de credit, selecționat separat de alte tipuri de riscuri financiare, cum ar fi riscul de rată a dobânzii.

Băncile sunt principalii participanți în cadrul pieței instrumentelor derivate de credit, în calitate de cumpărători sau vânzători de protecție, sau cumpărători și vânzători în același timp. Utilizarea instrumentelor derivate de credit și a altor instrumente de transfer redistribuie riscul de credit între

bănci, și redirecționează riscul de credit față de alte sectoare, cum ar fi companiile de asigurări și garanțiile financiare [2].

Băncile utilizează o gamă variată de instrumente derivate de credit, aceste utilizări reflectă, printre altele, strategiile cu privire la noile instrumente. Printre cele mai frecvente utilizări, subliniem acoperirea expunerii la riscul de credit: unii cumpără și vând CDS-uri, cu scopul de a genera venituri din cauza variațiilor de valoare, iată de ce, ei urmează o strategie speculativă și, în sfârșit, alții acționează ca intermediari, prin vânzarea acestor produse sau acționează în calitate de formatori de piață. Utilizarea acestor produse se reflectă în poziție netă menținută de către bănci. În acest sens, Dias și Mroczkowski menționează că „Prin urmare, în cazul în care băncile sunt cumpărători de protecție netă, acest lucru indică faptul că acestea folosesc instrumente derivate de credit pentru a acoperi riscul lor în exces, în timp ce în cazul în care acestea sunt vânzatori de protecție netă, înseamnă că aceste produse sunt utilizate în scopuri de intermediere sau speculații” [3].

Pentru Rochet [7, p.141-155], gestionarea riscului de credit a devenit un domeniu major de afaceri bancare și alte instituții financiare, și, ca rezultat, expunerile la riscul de credit au devenit un instrument negociabil. La nivel global și din punctul de vedere al managementului de portofoliu, motivația pentru o bancă de a cumpăra protecție este de a acoperi riscul de credit al activelor bilanțiere (diversificarea riscului de credit prin credit default swap (CDS)). Această protecție poate atrage după sine o reducere în ceea ce privește cerințele de capital [4]. Ele pot fi, de asemenea, folosite pentru a acoperi expunerea la riscul de contrapartidă, deoarece acesta produce un câștig în cazul în care marjele de credit cu privire la contrapartide se extind. Băncile comerciale sunt cumpărători de protecție prin CDS-uri. Utilizarea acestor produse, cu scopul de acoperire permite, de asemenea, băncilor să aibă o influență mai mare, fără a suporta un risc sporit.

Așadar, efectele macroeconomice ale utilizării derivatelor de credit se manifestă prin:

- stabilirea dimensiunii băncilor și a barierelor de intrare în sistemul bancar;
- reglementarea capitalului bancar;
- instrumente de gestiune a riscurilor bancare;
- acoperirea contra riscurilor;
- costurile dificultăților financiare;
- posibilitățile de creditare.

Desigur, toate acestea împreună influențează asupra profitabilității băncilor și diminuează cheltuielile cu fondurile de risc, pe care banca le formează.

Un alt motiv pentru care băncile cumpără și/sau vând instrumente derivate de credit este în scopuri speculative, care se manifestă, atunci când

se așteaptă ca valoarea instrumentelor derivate de credit va crește sau va scădea din cauza înrăutățirii sau îmbunătățirii calității creditului în calitate de activ suport. Băncile acționează, de asemenea, în calitate de intermediari. Obiectivele sunt, pe de o parte, obținerea veniturilor din taxe și, pe de altă parte, extinderea serviciilor oferite clienților prin inovare de produs și de formare a pieței.

După revizuirea literaturii de specialitate, se poate concluziona că factorii determinanți de acoperire a riscului de credit, în cele mai multe lucrări, sunt mărirea costurilor de dificultăți financiare legate de profitabilitate, economiile de scară care apar, instrumente de gestionare a riscurilor, cum ar fi securitizarea, realizarea de operațiuni comerciale cu aceste produse, volumul depozitelor și componența portofoliului de credite. În ceea ce privește lichiditatea factorului active, trebuie să reținem că nu există unanimitate, deoarece există rezultate contradictorii cu privire la influența acesteia asupra utilizării și efectelor instrumentelor derivate de credit în sectorul bancar.

Referințe:

1. ALLEN, F., SANATOMERO, A. The theory of financial intermediation. In: *Journal of Banking and Finance*, 1997, 21, p.1461-1485.
2. ASHRAF, D., ALTUNBAS, Y., GODDARD, J. *Determinants of the use of credit derivatives by large US banks, unpublished working paper*. University of Wales, Bangor, UK.
3. DIAS, R.; MROCYKOWSKI, N. (2010). A Review of the use of Credit Derivatives – Implications for Risk Management in Banking. Australian Centre for Financial Studies. Banking and Finance Conference Research Workshops. Recuperado el 20 de Junio, 2011. Disponibil: <http://www.australiancentre.com.au/acfs-events/events-2010/banking-and-finance-conference-2010/research-workshops-papers-and-presentations/>
4. European Central Bank. Credit default swap and counterparty risk, European Central Bank, August 2009.
5. HATTORI, P. K. *The Chase Guide to Credit Derivatives in Europe*. London, 1996.
6. HIRTLE, B. *Credit derivatives and bank credit supply*. Federal Reserve Bank of New York Staff Reports, 2007, n. 276.
7. ROCHET, J.-C. *Why are there so many banking crises?* CESifo Economic Studies, 2003, 49, p.141-155.

PLANIFICAREA BUGETULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PROBLEME ȘI SOLUȚII

Tatiana VIȘANU

Bugetul public este o categorie de bază în domeniul finanțelor publice, fiind un instrument utilizat de guvernare și pus în slujba economiei și a societății. Deși în ultimul deceniu au fost promovate o serie de reforme în domeniul finanțelor publice, actualmente mai există o serie de probleme, inclusiv legate de planificarea bugetului public național. Contextul în care au fost elaborate bugetele pentru anii 2010-2013 a fost și continuă să fie unul foarte dificil și tensionat, deoarece evoluțiile economiei se transpun direct pe bugetul public național care, la rândul său, nu mai poate, în deplină măsură, servi drept instrument eficient în realizarea politicilor, Guvernul fiind lipsit de suficiente pârghii și spațiu pentru manevră. Planificarea unui buget de stat realist este un prim pas către o bună guvernare a țării, iată de ce prima etapă în elaborarea unor bugete eficiente ar consta în însăși raționalizarea a procesului de planificare.

Planificarea bugetului poate fi concepută ca un proces politic de proiectare a modului de procurare a resurselor la dispoziția statului, de stabilire și ierarhizare a priorităților economico-sociale la nivelul autorităților de decizie, concretizate ulterior în structurarea și dimensionarea cheltuielilor publice. Astfel planificarea bugetului pornește de la diagnosticarea situației finanțelor publice, prin măsurarea principalilor indicatori macroeconomici, prognozarea evoluției acestor indicatori, evaluarea cadrului general de resurse publice, stabilirea limitelor de cheltuieli pe sectoare și detalierea acestora în cadrul sectorului, elaborarea proiectului de buget de către autoritatea executivă și aprobarea proiectului de către autoritatea legislativă.

Privită prin prisma abordării procesului decizional, bugetarea la nivelul sectorului public poate fi efectuată „de jos în sus” (microbugetarea) sau „de sus în jos” (macrobugetare) [3, p.23]. Macrobugetarea pune accentul nu numai pe actorii bugetari, ci și pe procesul bugetar, și pe mediul economic, social și politic în care acesta se desfășoară. Ea vizează decizii la nivel înalt legate de cheltuieli, venituri, deficite agregate. În schimb, microbugetarea pune accentul pe actorii bugetari și pe strategiile acestora, constând din decizii la nivel intermediar aplicabile agențiilor, programelor și bugetelor funcționale, de obicei luate de jos în sus. Distincția dintre acestea stă la baza conceptului de descentralizare, principalele forme ale căreia sunt: desconcentrarea – transferarea procesului de adoptare a deciziilor la nivelul subdiviziunilor regionale ale instituțiilor publice; devoluția – transferarea procesului de adoptare a deciziilor de la autoritățile publice centrale la cele locale; delegarea – transferarea procesului de adoptare a deciziilor de la autoritățile publice

centrale la agenții semiautonome; privatizarea – transferarea dreptului de proprietate de la autoritățile publice centrale sau locale la unități economice private [1, p.143].

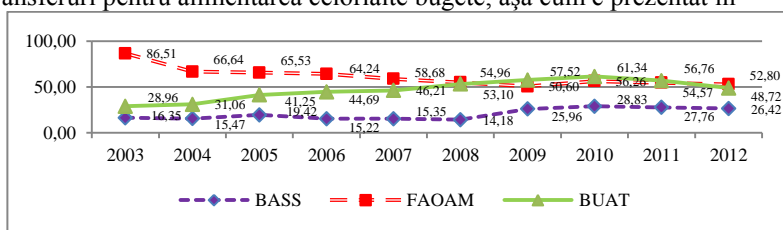
După cum a fost menționat anterior, planificarea bugetului depășește cadrul bugetar. Planificarea bugetului înglobează nu doar prognozarea sumelor bănești ce vor fi încasate sau cheltuite, ci de fapt stabilirea obiectivelor politicii bugetar-fiscale a statului, pentru o perioadă de cel puțin un an. Astfel procesul de planificare a bugetului nu trebuie să fie privit îngust, fiindcă acesta nu se limitează la funcțiile de planificare financiară. Deci, planificarea bugetului este un proces complex de adoptare a deciziilor politice, care antrenează un număr mare de subiecți, de natură diferită, care uneori pot intra în conflict, bugetul fiind rezultatul unui compromis. În continuare, ne propunem să examinăm procesul de planificare a bugetului prin prisma autorităților implicate în acest proces.

Conform Legii nr.847-XIII din 24.05.96 privind sistemul bugetar și procesul bugetar, sistemul bugetar al Republicii Moldova este un sistem unitar de bugete și fonduri, care constituie bugetul public național (BPN), cuprinzând: bugetul de stat (BS), bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS), bugetele unităților administrativ-teritoriale (BUAT), fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală (FAOAM) [2].

Planificarea bugetului public național începe însă odată cu colectarea datelor macroeconomice de către Biroul Național de Statistică, transmiterea acestor date Ministerului Economiei, pentru efectuarea unor prognoze privind evoluția principalilor indicatori. Aceste prognoze, împreună cu prognozele Băncii Naționale privind evoluția cursului valutar, sunt transmise Ministerului Finanțelor pentru efectuarea unor estimări ale cadrului general de resurse. Concomitent, Cancelaria de Stat comunică Ministerului Finanțelor prioritățile de politici pentru anul viitor în baza căruia se va efectua repartizarea resurselor planificate. În baza acestor date, Ministerul comunică prin circulare Notele metodologice privind elaborarea bugetului autorităților administrației publice centrale (APC) pentru a elabora BS, BASS și FAOAM și, respectiv, Norme metodologice autorităților publice locale (APL) pentru elaborarea BUAT. Astfel este inițiat procesul de elaborare a bugetului, care nu este decât o etapă a procesului de planificare.

Elaborarea fiecărui buget component al BPN este realizat de diferite instituții. Astfel BS este elaborat de către Ministerul Finanțelor în conclucrare cu autoritățile administrației publice centrale, fiind ulterior supus dezbaterilor publice, aprobat în ședință de Guvern și adoptat în final de Parlament. În ceea ce privește BASS procesul este diferit, autoritatea responsabilă de elaborarea bugetului fiind Ministerul Muncii Protecției Sociale și a Familiei, baza proiectului de buget fiind pusă în cadrul CNAS. Ulterior, proiectul BASS

este coordonat cu Ministerul Finanțelor, supus dezbatărilor publice, aprobat de Guvern și adoptat de Parlament. În cazul elaborării FAOAM, procesul este similar, singura diferență fiind în faptul că proiectul este elaborat de Ministerul Sănătății în comun cu CNAM. Bugetele locale, la rândul lor, sunt elaborate de autoritățile executive locale fiind ulterior coordonate cu Ministerul Finanțelor și aprobate de autoritățile reprezentative și deliberative locale. Astfel observăm că Ministerul Finanțelor este autoritatea implicată direct sau indirect în elaborarea bugetului fiecărui buget component al UAT, iar această implică nu doar coordonarea tehnică a planificării BPN, dar și necesitatea legată de stabilirea relațiilor interbugetare dintre bugetul de stat și celelalte componente ale BPN. Actualmente, BS reprezintă principalul fond financiar public, în anul 2012 veniturile BS ocupând o pondere de % în veniturile BPN. Din aceste venituri, o mare parte pleacă sub formă de transferuri pentru alimentarea celorlalte bugete, așa cum e prezentat în

Ponderea transferurilor în veniturile BASS, FAOAM și BUAT

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor

Din analiza datelor, constatăm că veniturile componentelor BPN depind, în mare măsură, de transferurile BS, dar mai ales în cazul FAOAM și al BUAT. Astfel putem vorbi despre o concentrare a funcțiilor de planificare a bugetului în cadrul Ministerului Finanțelor și un accent pus pe macrobugetare. De aceea, pentru a raționaliza procesul de planificare a bugetului, este necesar a delega unele competențe de la Ministerul Finanțelor celorlalte APC, dar mai ales APL, prin mărirea bazei fiscale în teritorii, în special din contul sporirii defalcărilor de la BS.

Referințe:

1. CASIAN, A., BAURCIULU, A. Implicațiile politicii bugetar-fiscale asupra managementului finanțelor publice. În: *Priorități de guvernare 2009*. 2009, p. 125-150.
2. Legea nr.847-XIII din 24.05.96 privind sistemul bugetar și procesul bugetar al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, ediție specială, 2005.
3. RUBIN, I. *The politics of Public Budgeting: Getting and Spending, Borrowing and Balancing*. New Jersey: Chatham House Publishers Inc., 1993. ISBN 0-934540-97-7.

АНАЛИЗ РЫНОЧНОЙ КОРЗИНЫ ПОКУПАТЕЛЯ

Наталья АПЕТРИЙ

Совершенствование информационных технологий хранения данных позволило фирмам накапливать огромные их объемы. Наряду с этим появились и технологии, выполняющие обработку этих данных. Технологией, позволяющей получать новые знания и использовать их в процессе принятия решений, является Data mining.

Одним из методов Data mining является поиск ассоциативных правил. Впервые задача поиска ассоциативных правил была предложена для нахождения типичных шаблонов покупок, совершаемых в супермаркетах, поэтому иногда ее еще называют анализом рыночной корзины покупателя.

Целью анализа рыночной корзины является выявление продукта или группы продуктов, которые часто продаются вместе, с тем чтобы выявить предпочтения потребителей.

Ассоциативное правило состоит из двух компонентов: условие (*antecedent*) и следствие (*consequent*) [1, 269]. Записывается в виде $A \rightarrow B$. Правило читается так: «Из А следует В». Таким образом, ассоциативное правило формулируется в виде: «Если условие, то следствие». Пример: правило *Молоко, хлеб* $\rightarrow$ *Масло* означает, что если покупатель приобрел молоко и хлеб, он также купит и масло сливочное.

Для оценки полезности правил используются следующие показатели [1, 270]:

1. *Поддержка* – показывает, какой процент транзакций содержит данное правило;

2. *Достоверность* – определяется как отношение количества транзакций, содержащих и условие, и следствие, к количеству транзакций, содержащих только условие.

Н.Паклин, В.Орешков [1, 582] выделяют три вида правил:

1) *интересные (полезные) правила* – содержат информацию, которая ранее была неизвестна и может быть использована в процессе принятия решений;

2) *тривиальные правила* – содержат уже известную и легко объяснимую информацию. Редко используются в принятии решений.

3) *непонятные правила* – содержат информацию, которую невозможно объяснить. Не используются в принятии решений.

Наиболее популярным алгоритмом поиска ассоциативных правил является алгоритм *a priori*. Алгоритм *a priori* описан в 1994 г. С.Рамакришнан (Ramakrishnan Srikant) и Р. Агравалом (Rakesh Agrawal) [2].

Алгоритм для поиска ассоциативных правил, *a priori* выполняется в два этапа [3]:

1) поиск наиболее часто встречающихся наборов (*frequent itemsets*) и подсчет их поддержки;

2) генерация правил на основе часто встречающихся наборов.

Как только найдены все часто встречающиеся наборы элементов, происходит генерация правил. Показатели *поддержка* и *достоверность* используются при генерации правил. Аналитик при поиске ассоциативных правил задает минимальные и максимальные значения этих величин (пороги). Правила, которые не удовлетворяют заданному порогу, исключаются и не учитываются далее при решении задачи.

Правила, которые имеют поддержку и достоверность $> 80\%$, не интересны для анализа, так как в большинстве случаев они тривиальны. Высокая достоверность говорит только о том, что товары являются лидерами продаж.

Изменяя верхние и нижние пределы поддержки и достоверности, а также мощность набора, можно избежать очевидных и неинтересных правил. *Большинство интересных правил находится при низком пороге поддержки и достоверности.*

Для примера анализа рыночной корзины покупателя были использованы данные по транзакциям, взятые с сайта www.basegroup.ru. Целью анализа было выявить полезные правила для двух предметных популярных наборов. Для анализа данных была выбрана аналитическая платформа Deductor [4]. В качестве программного инструментария был использован обработчик *Ассоциативные правила*. Для более эффективной работы алгоритма были указаны следующие пороги: минимальная поддержка – 10%; максимальная поддержка – 60%; минимальная достоверность – 40%; максимальная достоверность – 90%. Сгенерированы обработчиком 14 правил (рис. 1).

В качестве примера интерпретации ассоциативных правил проинтерпретируем правило под номером 4: *если покупатель приобрел кетчуп, то он с вероятностью 86,96 % также приобретет макаронные изделия.*

Проанализируем полученные ассоциативные правила. Правила под номерами (4-5) имеют достоверность $> 80\%$, это говорит о том, что они тривиальны. Тривиальные правила не представляют интерес для анализа. Высокая достоверность говорит только, что эти товары являются лидерами продаж. Рассмотрим правила под номерами 2, 3, 6, 9, 10. Несмотря на достоверность выше 40% эти правила таковыми не являются, т.к. условие и следствие независимы (вафли, мед, сухари и макаронные изделия просто в данной торговой точке являются часто

покупаемыми товарами). Такие правила тоже имеет малую ценность для анализа. Интересными и полезными будем считать правила под номерами 1, 7, 8, 11, 12, 13.

Результаты анализа рыночной корзины чаще всего используют для решения таких задач, как размещение товаров в магазине, стимулирование продаж (различного рода акции), принятие решений о поставках товаров.

Ассоциативные правила по элементам транзакций Товар					
Фильтр: Без фильтрации					
Итого правил: 14					
№	Условие	Следствие	Поддержка		Достоверность, %
			%	Кол-во	
1	ВАФЛИ	МЕД	13,64	6	42,86
2	ВАФЛИ	СУХАРИ	22,73	10	71,43
3	СУХАРИ	ВАФЛИ	22,73	10	71,43
4	КЕТЧУПЫ, СОУСЫ, АДЖИКА	МАКАРОННЫЕ ИЗДЕЛИЯ	45,45	20	86,96
5	МАКАРОННЫЕ ИЗДЕЛИЯ	КЕТЧУПЫ, СОУСЫ, АДЖИКА	45,45	20	83,33
6	МЕД	КЕТЧУПЫ, СОУСЫ, АДЖИКА	20,45	9	40,91
7	КЕТЧУПЫ, СОУСЫ, АДЖИКА	СЫРЫ	22,73	10	43,48
8	СЫРЫ	КЕТЧУПЫ, СОУСЫ, АДЖИКА	22,73	10	52,63
9	МАКАРОННЫЕ ИЗДЕЛИЯ	МЕД	22,73	10	41,67
10	МЕД	МАКАРОННЫЕ ИЗДЕЛИЯ	22,73	10	45,45
11	МАКАРОННЫЕ ИЗДЕЛИЯ	СЫРЫ	22,73	10	41,67
12	СЫРЫ	МАКАРОННЫЕ ИЗДЕЛИЯ	22,73	10	52,63
13	СУХАРИ	МЕД	15,91	7	50,00
14	СЫРЫ	МЕД	18,18	8	42,11

Рис. 1. Визуализатор *Правил*

Выводы

Внедрение новейших информационных технологий, востребованных в бизнесе, в образовательный процесс будет только способствовать подготовке специалистов высокой квалификации.

На кафедре Бухгалтерский учет и экономическая информатика, факультет Экономические науки Молдавского государственного университета, разработан новый учебный курс “*Data Mining*” (интеллектуальный анализ данных) в системе Moodle. Экспериментальное обучение курса *Data Mining* было проведено с двумя группами по специальности «Бухгалтерский учет».

Литература:

1. ПАКЛИН, Н., ОРЕШКОВ, В. *Бизнес-аналитика: от данных к знаниям*. Санкт-Петербург: Питер, 2009.
2. ОРЕШКОВ, В. *Поиск последовательных шаблонов*. Часть 1. [Accesat 23.05.2013] Disponibil: http://www.basegroup.ru/library/analysis/association_rules/sequential_patterns_1/
3. ОРЕШКОВ, В. *Поиск последовательных шаблонов*. Часть 2. [Accesat 23.05.2013] Disponibil: http://www.basegroup.ru/library/analysis/association_rules/sequential_patterns_2/
4. <http://www.basegroup.ru/download/deductor/>

UNELE ASPECTE ALE EVOLUȚIEI PIEȚEI DE CAPITAL

Galina ZAGAIEVSKI

Mai bine de două decenii, în țările din centrul și sud-estul Europei au avut loc schimbări profunde, printre prioritățile de bază fiind incluse trecerea la economia de piață și aderarea la Uniunea Europeană. Ținând cont de faptul că piața de capital constituie nucleul economiei actuale, aceasta va însemna că dezvoltarea de mai departe a economiei naționale depinde, într-o mare măsură, de extinderea acestei ramuri. Într-adevăr, între piața de capital și economia statului există o directă dependență. Doar politica de stat direcționată spre dezvoltarea pieței de capital poate crea climatul favorabil pentru atragerea investițiilor, asigurarea protejării intereselor investitorilor, precum și să contribuie esențial la modificarea tendințelor de dezvoltare a pieței de capital autohtone și, ca rezultat, la creșterea economiei naționale. În acest context, statul urmează să elaboreze și să promoveze o politică corespunzătoare de stimulare a agenților economici și a investitorilor în ceea ce privește apelarea la mecanismele pieței de capital. Piața de capital are rolul principal de a facilita acumularea fondurilor necesare finanțării activității economice și de a dirija fluxul fondurilor acumulate spre ramurile economice cele mai rentabile, prin operațiunile de vânzare și cumpărare de acțiuni sau obligațiuni emise de societățile pe acțiuni. Piața de capital din Moldova a apărut în cadrul procesului de deetatizare a companiilor de stat, odată cu trecerea de la economia planificată la relațiile capitaliste. Putem distinge câteva etape de dezvoltare a pieței de capital în Republica Moldova, și anume:

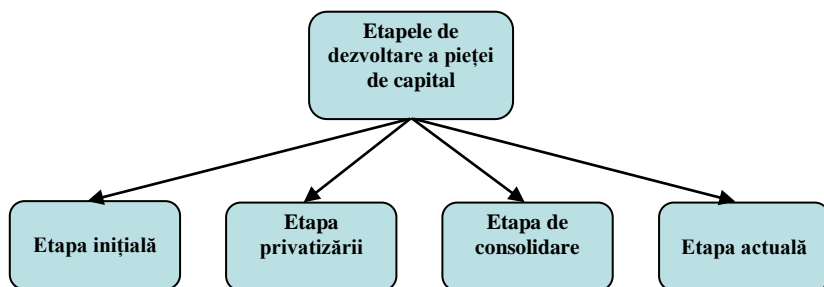
– *după obținerea independenței*, a avut loc evoluția inițială a pieței de capital, reglementată prin Legea cu privire la societățile pe acțiuni, Legea privind circulația hârtiilor de valoare și a bursele de valori.

– *Etapa privatizării*, a început procesul naționalizării proprietății publice prin intermediul licitațiilor de privatizare contra bonurilor patrimoniale. În această perioadă, a apărut cea mai mare parte a participanților pieței: fondurile de investiții pentru privatizare, bursa de valori, registratorii independenți și brokerii. În cadrul procesului de privatizare, majoritatea întreprinderilor au fost transformate în societăți pe acțiuni și peste 2 mil. de cetățeni au devenit acționari ai lor.

– *Etapa de consolidare* a pieței de capital și a legislației în domeniu. În anii 1997 și 1998 au fost aprobate legile de bază care reglementează activitatea în domeniu: Legea privind societățile pe acțiuni, Legea cu privire la fondurile de investiții, Legea privind Comisia Națională a Valorilor Mobiliare și Legea cu privire la piața valorilor mobiliare.

– *Anul 2007 – până în prezent*, a avut loc consolidarea mai multor segmente ale pieței financiare nebancale prin crearea Comisiei Naționale a

Pieței Financiare, care reglementează și supraveghează piața valorilor mobiliare, piața asigurărilor și piața de microfinanțare.

Schemă: Etapele de dezvoltare a pieței de capital

Sursa: elaborată de autor

În evoluția pieței de capital, un rol important îl are globalizarea economică, care este un proces dinamic, cu o anumită evoluție în timp, iar ca fenomen comportă controverse și dileme. Globalizarea economică poate fi definită având în vedere și celelalte opinii din literatura economică în această privință, ca fiind procesul dinamic de transformare a relațiilor economice internaționale, determinat de anumiți factori care constă în creșterea interdependențelor dintre economiile naționale sau a fluxurilor generate de acestea spre o economie globală, ca urmare a extinderii și adâncirii legăturilor transfrontaliere în domeniile producției, forței de muncă, finanțelor, comerțului, care are ca scop creșterea și dezvoltarea economică și care produce în mod preponderent efecte benefice generale, dar diferențiate în segmentele organizării sociale. Factorii determinanți ai globalizării economice sunt: extinderea economiei de piață pe fondul ideologiei neolibérale, liberalizarea economică dinspre țările dezvoltate către cele în curs de dezvoltare; inovația și progresul tehnologic; creșterea concurenței pe piețele internaționale.

În concluzie, integrarea economică a țărilor în curs de dezvoltare, precum Republica Moldova, va genera atât efecte benefice asupra economiei naționale și a organizațiilor locale, cât și riscuri semnificative.

Astfel, globalizarea va conduce la creșterea competitivității și productivității produselor în fabricație, promovarea de noi produse ecologice, modernizarea tehnologiilor, creșterea specializării și stimulării personalului uman, dar și la intensificarea concurenței și impunerea unor standarde foarte exigente privind poluarea, tehnologiile, condițiile și securitatea locurilor de muncă etc. De asemenea, liberalizarea circulației capitalului, în condițiile menținerii reglementărilor naționale ale piețelor financiare, va permite accesul liber al întreprinderilor cotate la surse de capital locale și internaționale, dar și recunoașterea performanțelor acestora pe diverse piețe de capital.

КЛИЕНТООРИЕНТИРОВАННОСТЬ КАК СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ КОМПАНИИ В РИЭЛТЕРСКОМ БИЗНЕСЕ

Т.В. БОРЗДОВА

Белорусский государственный университет

Все больше компаний стремится к выстраиванию долгосрочных отношений с клиентами, формированию в своей работе клиентоориентированности. В связи с этим становится актуальным отслеживание изменений потребностей клиентов, уделение внимания повышению потребительской ценности продукции и услуг, обучение персонала ориентированности на клиента [1].

Клиентоориентированность – концепция, провозглашающая первенство принципов удовлетворения потребностей клиентов, соответствия их ожиданиям, предвосхищения их желаний при осуществлении всех направлений организационной деятельности [2].

Для одних компаний клиентоориентированность – это техническое оснащение офисов продаж, своевременная доставка готовых изделий, послепродажное гарантийное обслуживание и прочее, для других – внедрение в бизнес информационных технологий и, в частности, CRM (Customer relationship management) – системы; это систематическое проведение маркетинговых исследований на предмет удовлетворенности клиентов; обучение продавцов основам психологии переговоров. Именно все это вкуче и приводит к тому, что организация становится **клиентоориентированной**.

Актуальность исследования удовлетворенности потребителей состоит в том, что в современных условиях нестабильности экономики и обострившейся конкуренции риэлтерские организации вынуждены более тщательно и обдуманно подходить к оказанию услуг, маркетинговой деятельности.

По одному из определений Ф. Котлера: «Маркетинг – это прибыльное удовлетворение потребностей». Удовлетворенный клиент несет в себе массу положительных для предприятия факторов. Он дольше сохраняет лояльность к фирме, покупает новую выпускаемую компанией продукцию, хорошо отзывается о компании, обращает меньше внимания на конкурирующие марки, менее чувствителен к цене, предлагает компании новые идеи, касающиеся товаров и услуг, и обходится дешевле в обслуживании, так как операции с ним носят рутинный характер [3].

Руководители организаций должны помнить о том, что удовлетворение покупателя – взаимовыгодное дело, для достижения которого организации необходимо проводить исследования удовлетворенности клиентов предоставленными услугами.

По мере того, как компания завоевывает лидерство на рынке, прибыльность от ее работы, как правило, повышается. Реально полученная или ожидаемая прибыль компании – главный фактор, определяющий стоимость ее акций. На величину прибыли влияет многое и не в последнюю очередь – уровень удовлетворенности потребителей.

Удовлетворённость потребителей можно оценивать различными способами и наиболее подходящим для такой оценки является метод анкетирования. Автором работы было проведено исследование качества обслуживания клиентов одного из крупнейших агентств недвижимости Республики Беларусь «ТВОЯ СТОЛИЦА», расположенного в г. Минске. Исследование проводилось с помощью телефонного опроса клиентов. Для этого была разработана специальная анкета, состоящая из 13 вопросов. Вопросы составлялись, исходя из специфики деятельности организации, и касались качества обслуживания. В опросе приняли участие 200 респондентов из числа клиентов организации, которые пользовались риэлтерскими услугами и заключали договор на долевое строительство в 2010–2012 годы. Результаты анкетирования представлены в таблице 1.

Таблица 1

Результаты оценки удовлетворённости потребителей
в агентстве недвижимости «ТВОЯ СТОЛИЦА»

	Критерий оценки	Очень доволен	Доволен	Недоволен	Очень недоволен
1.	Полнота и точность информации, предоставляемой агентом	16%	80%	4%	-
2.	Компетентность агента	16%	81%	3%	-
3.	Вежливость агента	17%	81%	2%	-
4.	Точность информации (юрист)	17%	82%	1%	-
5.	Компетентность юриста	16%	84%	-	-
6.	Вежливость юриста	17%	83%	-	-
7.	Оправданность цены	13%	83%	4%	-
8.	Оперативность и своевременность	17%	74%	9%	-
9.	Комфорт офисов	16%	84%	-	-
10.	Качество презентационных материалов	15%	85%	-	-
11.	Сопровождение после заключения договора	13%	75%	11%	1%

По данным анкетирования 85% респондентов обратились бы в компанию «ТВОЯ СТОЛИЦА», несмотря на предложения других агентств. Удовлетворенность клиента является основной составляющей и необходимым требованием при сертификации предприятий по стандартам современной системы оценки качества ISO-9001 [4].

Программы по исследованию удовлетворенности клиентов решают сразу две важные задачи: *информационную* и *коммуникационную*. Получение и использование данных при клиентоориентированном подходе позволяет строить конкурентоспособную компанию, которая сможет не только удовлетворять запросы клиентов, но и прогнозировать и формировать потенциальный спрос.

Второй, не менее важной задачей является исполнение коммуникационной роли, сигнализирующей о том, что интересы и потребности клиентов не только учитываются, но и с должной серьезностью рассматриваются. Эффект имеющегося позитивного посыла можно значительно увеличить, проинформировав клиента о принятых компанией по результату его рекомендаций мерах.

Наличие базы лояльных клиентов снабжает компанию постоянными, прогнозируемыми поступлениями финансовых средств, необходимых для обеспечения стабильности и планирования новых проектов. Именно поэтому мониторинг удовлетворенности клиентов стал одним из важнейших направлений целостной системы управления взаимоотношениями с клиентами.

Литература:

1. ДЖАНДЖУГАЗОВА, Е.А. *Маркетинг в индустрии гостеприимства: учебное пособие*, 2-е изд., Москва: Издательский центр «Академия», 2005. 224 с.
2. *Клиентоориентированный бизнес* [Электронный ресурс]. 2012. Режим доступа: <http://journal.okna.bz/articles/?sid=10>. Дата доступа: 10.05.2013.
3. КОТЛЕР, Ф., КЕЛЛЕР, К.Л. *Маркетинг менеджмент*. Экспресс-курс. Пер. с англ. под науч. ред. С.Г. Жильцова, 3-е изд., СПб.: Питер, 2007. 480 с.
4. *Ориентация на потребителя как один из ключевых принципов стандартов ISO*. [Электронный ресурс]. 2012. Режим доступа: <http://hroniki.biz/12859/>. Дата доступа: 16.05.2013.

ОЦЕНКА НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ: ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ И МЕХАНИЗМ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Т.В. БОРЗДОВА, Н.А. УСТЮШЕНКО

Белорусский государственный университет

В условиях глобализации и появления новых направлений предпринимательской деятельности особую актуальность приобретает поиск уникального конкурентного преимущества, что позволит беспрепятственно существовать на рынке и получать экономическую прибыль в долгосрочном периоде.

В развитых зарубежных странах чаще всего прибегают к оценке стоимости гудвилла и товарного знака, а также договора франчайзинга [2].

В современном мире франчайзинг завоевывает все большие территории, однако в России и Республике Беларусь франчайзинг начал получать широкое распространение лишь в последние годы. В частности, по франчайзинговой схеме работает большая часть сети российских продовольственных магазинов-дискаунтеров «Пятёрочка»; часть салонов связи российской компании «Евросеть»; компания «1С», специализирующаяся в Российской Федерации на дистрибуции, поддержке и разработке компьютерных программ и баз данных делового и домашнего назначения; одна из наиболее крупных на территории СНГ белорусских компаний по производству и продаже женского нижнего белья «Милавица» и др.

На современном этапе франчайзинг является важнейшей формой расширения деятельности для белорусских предприятий, так как он обусловлен лишь правильной оценкой имеющихся нематериальных активов и не требует дополнительных капиталовложений и привлечения кредитных ресурсов.

Рассмотрим пример оценки договора франчайзинга. Для этого рассчитаем стоимость продажи франшизы для открытия обувного магазина белорусско-германской торговой марки «Marko», расположенного на территории России. При этом воспользуемся методикой сравнительного подхода к оценке стоимости нематериальных активов, которая состоит из нескольких логически взаимосвязанных этапов [1, с. 98].

Этап 1. Исследование рынка и отбор аналогов для сравнения

Путем детального изучения ценовой категории, целевой аудитории и политики позиционирования каждой из 14 франшиз для розничной торговли обувью в России для дальнейшего сравнительного анализа были отобраны шесть торговых марок, наиболее сопоставимых с показателями ООО «Marko»: «Эконика», «ALBA», «ЦентрОбувь», «Mascotte», «Monarch» и «Zenden».

Этап 2. Сбор и анализ данных для сравнения

Для дальнейшего расчета стоимости франшизы торговой марки «Marko» необходимо найти средневзвешенные рыночные значения для некоторых выбранных показателей и сопоставить их со значениями этих же показателей фирмы «Marko» (см. Таблицу). При этом соответствующим весом для расчета средних значений является число магазинов каждой сети.

Таблица

Сравнение показателей фирмы «Marko» и среднерыночных значений показателей выбранных аналогов

Показатель	Средневзвешенное значение	«Marko»
Стоимость франшизы, долл. США	105440	?
Роялти, в % от выручки	1	3
Вступительный взнос, долл. США	3743	0
Отчисления в рекламный фонд, в % от выручки	1	0
Срок окупаемости, месяцев	15	18
Площадь помещения, кв. м.	117	125
Необходимое количество сотрудников для одного предприятия, человек	8	6
Срок франшизы, лет	4	5

Этап 3. Расчет стоимости франшизы СООО «Marko»

Стоимость франшизы «Marko» может быть рассчитана по формуле:

$$V_{\text{Marko}} = V_S * K_1 * K_2 * \dots * K_n$$

где V_{Marko} – стоимость франшизы «Marko»; V_S – средневзвешенное значение стоимости франшизы; $K_1, K_2, \dots, K_n$ – коэффициенты, учитывающие разницу сравниваемых показателей между среднерыночным значением и значением соответствующих показателей для торговой марки «Marko»; они рассчитываются как отношение между упомянутыми показателями и обозначают:

- 1) K_1 – коэффициент, учитывающий ставку роялти и отчисления в рекламный фонд;
- 2) K_2 – коэффициент, учитывающий срок окупаемости инвестиций;
- 3) K_3 – коэффициент, учитывающий необходимую площадь магазина;
- 4) K_4 – коэффициент, учитывающий минимальное число сотрудников;
- 5) K_5 – коэффициент, учитывающий срок предоставления франшизы. К примеру, данный коэффициент для стоимости франшизы «Marko» будет иметь повышающий характер в силу того, что она предоставляется на больший срок по сравнению со среднерыночным значением (5 и 4 года соответственно): $K_5 = 5/4 = 1,25$.

Для окончательного расчета стоимости договора франчайзинга СООО «Marko» необходимо среднерыночную стоимость франшизы умножить на полученные коэффициенты и прибавить средний по рынку вступительный взнос. Итоговая стоимость франшизы «Marko» составит 131218 долл. США.

Полученная сумма выражает рыночную цену франшизы для торговой марки «Маrko», то есть при таких условиях покупки франшизы покупатель не заплатит за данную франшизу больше рассчитанной суммы, так как конкуренция на рынке достаточно высокая и предприниматель легко сможет найти аналогичную франшизу, стоимость которой будет ниже.

Таким образом, оценка франшизы для открытия обувного магазина торговой марки «Маrko» показала, что белорусские предприятия способны достойно конкурировать с иностранными предприятиями как по цене и качеству производимой продукции, так и по финансовым возможностям расширения бизнеса.

Однако в процессе комплексного анализа существующей системы оценки нематериальных активов было выявлено немало трудностей, с которыми сталкиваются как оценщики, так и хозяйствующие субъекты при необходимости проведения такого рода оценки. В связи с этим целесообразно предположить, что для дальнейшего совершенствования механизма оценки стоимости нематериальных активов требуется комплексный подход, включающий в себя:

1) анализ и доработку (расширение) существующего перечня нематериальных активов согласно законодательству Республики Беларусь;

2) детальную и глубокую проработку существующих методов и подходов к оценке стоимости нематериальных активов, а также поиск новых методик;

3) трансформацию бухгалтерской (финансовой) отчетности в соответствии с требованиями Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО);

4) адаптацию некоторых терминов в области оценки нематериальных активов к международными стандартами оценки;

5) повышение информированности участников хозяйственной деятельности в области правил оформления, учета и прибыльного использования нематериальных активов;

6) совершенствование правовой защиты нематериальных активов в Республике Беларусь с целью предотвращения беспрепятственного использования чужого товарного знака и других объектов интеллектуальной собственности в составе нематериальных активов;

7) улучшение государственного регулирования, проявляющееся в совершенствовании договорно-правовой формы передачи объектов интеллектуальной собственности.

Литература:

1. КОЗЫРЕВ, А.Н. *Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности*. Москва: Интерреклам, 2003. 325 с.
2. *Российский деловой портал* / Электронная база данных о франшизах. Москва, 2012. Режим доступа: <http://www.franchise.ru>. Дата доступа: 09.05.2013.

APA: TEMEI PRINCIPAL ÎN APARIȚIA CONFLICTELOR ARMATE ÎN SEC. XXI

Valentin ROȘCA

În mod tradițional, statele au folosit măsurile de constrângere în tentativa de a obține o anumită superioritate în cadrul disputelor cu alte state [2, p. 921]. Întotdeauna inamicul era acuzat de faptul că luptă pentru o cauză injustă, iar înfrângerea acestuia era cea mai elocventă dovadă că într-adevăr dânsul a servit o cauză injustă [1, p. 4].

Este deja o regulă pe mapamond că majoritatea resurselor naturale, vitale pentru buna desfășurare a economiei mondiale, sunt exploatate în regiuni care sunt populate nemijlocit de populațiile indigene. De asemenea, deja a devenit o informație de rutină pentru societatea internațională că cele mai sângeroase conflicte, crime și acțiuni inumane și degradante sunt săvârșite în aceste regiuni.

La rândul său, fiecare conflict militar în parte avea o conotație a sa în contextul căreia a apărut. Contextul politic, religios, economic, teritorial, etnic, rasial etc. În realitate, interesele economice mereu au predominant escaladarea oricărui conflict armat.

Apariția războaielor „ecologice” este caracterizată, în special, prin prezența unei „degradări ecologice” [3]. Atât deficitul, cât și abundența resurselor naturale au fost cunoscute drept cauze majore pentru generarea unor conflicte foarte tensionate în anumite regiuni. Aceasta se manifesta prin lupta de a avea acces și un anumit control asupra resurselor naturale din zonă (Ex: păduri, pășuni, terenuri, minerale, și nu în ultimul rând apa) [3]. Cazul Rwanda în acest sens este un exemplu elocvent. Întreaga societate internațională a fost martoră a unui genocid, al cărui motiv, în realitate, nu a fost diferența etnică, invocată la momentul escaladării conflictului, dar a fost accesul inechitabil al populației la resursele naturale din țară. Abundența resurselor naturale, de asemenea, poate constitui motiv primordial în escaladarea unui conflict armat. În acest sens poate fi menționată Indonezia [3].

Concluziile Programului Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), în raportul anual din 1999 a menționat despre faptul că creșterea numărului de conflicte internaționale și ne-internaționale care apar în legătură cu agravarea situației mediului ambiant și deficitul de resurse naturale [3].

Distribuirea inechitabilă a resurselor de apă, utilizarea acestuia în multiple scopuri combinate cu creșterea populației lumii ne dau astăzi tot mai multe motive de a crede că în curând vom avea de înfruntat un nou tip de război „războiul apei”. În timp ce unii prezic acest tip de războaie, alții indică faptul că asemenea conflicte armate nu au avut loc deja de 4 500 ani. În ultimul timp, întrecerea crescândă pentru accesul la resursele de apă potabilă poate deveni un catalizator pentru o cooperare mai intensă între state [4].

Apa este o resursă esențială pentru supraviețuirea oamenilor. Din cauza schimbărilor climatice, accesul la apă a devenit o parte a preocupărilor multor state privind securitatea națională. Anumite asemenea resurse de apă, însă, riscă să devină resurse nerenovabile și pot fi epuizate [4].

Totodată, este necesar de remarcat faptul că în privința viabilității teoriei privind deficitul resurselor naturale (în special, apa) sunt prezente două curente: *Neomalthusianismul* susține că competiția pentru apă este o sursă a apariției conflictelor armate și *Cornucopianismului* potrivit căruia nu există nici o problemă de acest gen și consideră că omenirea, bazându-se pe principiul cooperării, va trece peste orice neînțelegeri de acest gen și va găsi o soluție optimă pentru toți actorii implicați într-un anumit conflict [5].

În conformitate cu Raportul anual al UNDP din 2006 mai mult de un miliard de oameni din toată populația din lume nu are acces la apă potabilă curată [7], iar în fiecare an în lume mor mai mult de 3 milioane de oameni din cauza maladiilor care apar în urma lipsei de apă și a igienei deplorabile [8].

Totuși, cu o destulă întârziere, societatea internațională a conștientizat un pericol iminent pentru întreg mapamondul în cazul folosirii iraționale a resurselor naturale. Însă, în pofida unor astfel de rezultate, riscul apariției conflictelor cauzate deficitul de apă persistă. Mai mult ca atât, în acest context se conturează diferite tipuri de conflicte (Ex: conflicte de **gradul întâi** – conflictele care rezultă din lipsa resurselor naturale în sine și conflicte de **gradul doi**, care rezultă din strategii de adaptare prin care societățile încearcă să depășească deficitul de resurse naturale) [6].

Carta ONU prin art.2, alin. (4) a interzis aplicarea forței și amenințarea cu aceasta în cadrul relațiilor internaționale. Aceasta a devenit o normă *jus cogens* în dreptul internațional, fapt confirmat și de Curtea Internațională de Justiție în cazul *Nicaragua v. SUA (1986)*. De asemenea, luând în considerație că art.2, alin. (4) din Carta ONU stabilește principiul neaplicării forței sau al neagresiunii în mod normal a fost ridicată problema definirii agresiunii. Societatea internațională fiind martora a unei continue lupte ideologice și politice dintre marile puteri în cadrul procesului de definire a agresiunii. Astfel, a fost adoptată Rezoluția Adunării Generale nr. 3314 (XXIX) din 14 decembrie 1974 privind definirea agresiunii [9] și aceea fiind doar cu caracter de recomandare.

Făcând o analiză a rezoluțiilor Consiliului de Securitate în materia protecției apelor în cadrul dreptului internațional umanitar, dar și cel al protecției mediului ambiant, astăzi ne permitem să concluzionăm, că acestei probleme i-a fost atrasă prea puțină atenție. A fost acceptată ideea, că protecția apei revine mandatului Adunării Generale și Consiliului Economic și Social mai mult decât Consiliului de Securitate. Aceste organe prezintă un caracter mai „democratic” și sunt mai adaptate la necesitățile social-economice, dar și cele ce țin de

protecția mediului ambiant, pe când Consiliul de Securitate este organul principal pentru menținerea păcii și securității internaționale [4].

Adițional tipurilor de conflicte care au tangență cu deficitul resurselor naturale menționate, anterior se mai evidențiază încă cinci tipuri de conflicte de acest gen, și anume:

- a) conflicte care decurg în mod direct din degradarea mediului pe plan local;
- b) confruntări etnice care decurg din ridicarea ratei migrației și segregăției sociale ca urmare a deficitului de resurse naturale;
- c) războaie civile cauzate de deficitul de resurse naturale;
- d) război interstatal din cauza deficitului de resurse naturale;
- e) conflictele Nord-Sud privind atenuarea, adaptării la compensații pentru problemele de mediu la nivel global [6].

Cu toate acestea, deficitul de apă poate fi folosit în calitate de componentă a strategiilor de război, cum a fost cazul cu aprovizionarea cu produse alimentare în trecut. Iar aceste tendințe deja se resimt la nivel internațional. Rezultatul în acest sens ar putea fi unul catastrofal. Astfel apare întrebarea: dacă la momentul de față, ONU nu reușește să aplice în totalitate prevederile art.2, alin. (4) din Carta ONU și să soluționeze conflictele armate existente la moment în lume, cum va reuși ea să facă față noilor cerințe care apar în contextul unor noi tipuri de conflicte armate specifice sec. XXI, în special *conflictele ecologice*?

Referințe:

1. BUGNION, F. Just wars, wars of aggression and international law. *International Review of the Red Cross*. No. 847, v. 84., September, 2002.
2. DAMROSCH, Lori F., HENKIN, L., PUGH, Crawford Richard, SCHACHTER, Oscar, SMIT, Hans. *International Law. Cases and Materials*. Forth Edition. American Casebook Series.
3. Stewart, N.F. *Deprivations, Environmental Degradation and Armed Conflicts: Need for Sustainable Development of Niger Delta Wetlands*. <http://www.nigerian-lawguru.com/articles/?P=articles&T=environmental%20law&L=environmental>.
4. TIGNINO, Mara. Water, international peace, and security. *International Review of the Red Cross*, vol. 92, No. 879, September, 2010.
5. HENSEL, P.R. BROCHMANN, M. *Armed Conflicts over International Rivers: The Onset and Militarization of River Claims*. <http://www.paulhensel.org/Research/apsa08r.pdf>.
6. Irna van der MOLEN, HILDERING, Antoinette. Water-cause for conflict or cooperation? *SYP Journal on Science and World Affairs* (2005) Vol.1, Issue 2, p.133–143. http://www.scienceandworldaffairs.org/PDFs/VanDerMolenHildering_Vol1.pdf.
7. Human Development Report (UNDP, 2006). Disponibil: <http://www.undp.org/publications/annualreport2006/index.shtml>.
8. <http://water.org/learn-about-the-water-crisis/facts/>
9. Rezoluția Adunării Generale nr. 3314 (XXIX) din 14 decembrie 1974. Disponibil: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement>.

DREPT

<i>Victoria ARHILIUC</i>	
Mijloace auxiliare de reglementare a relațiilor economice internaționale	3
<i>Pavel ZAMFIR, Sergiu ARNĂUT</i>	
Justifiabilitatea dreptului la un mediu sănătos în contextul CEDO	6
<i>Lilia GRIBINCEA</i>	
Prescripția în materie de vânzare internațională de mărfuri conform Convenției de la New York	9
<i>Lilia GRIBINCEA</i>	
Cerințele necesare pentru încheierea contractelor de credit cu consumatorii în Uniunea Europeană	12
<i>Natalia SUCEVEANU</i>	
Cetățenia europeană – realitate tangibilă sau vis nerealizabil pentru cetățenii Republicii Moldova?	15
<i>Stela BUIUC</i>	
Activismul judiciar european	18
<i>Daniel MUSTEAȚĂ</i>	
Obligația transunerii directivelor UE în ordinea juridică a statelor-membre. Noțiunea și natura juridică	21
<i>Violeta COJOCARU, Ludmila BÎRCĂ</i>	
Scopul instituției adopției	24
<i>Violeta COJOCARU, Alina SCUTELNIC</i>	
Cetățenia ca punct de legătură în dreptul internațional privat	27
<i>Natalia UNTILA</i>	
Interpretarea convențiilor organizației internaționale a muncii	31
<i>Olga DORUL</i>	
Competența personală a statului în dreptul internațional public. Aspecte definitorii	34
<i>Virginia ZAHARIA</i>	
Condițiile angajării răspunderii juridice pentru implicarea copiilor în conflictele armate	37
<i>Gheorghe NICOLAESCU</i>	
Cooperarea internațională în domeniul protecției datelor cu caracter personal	40
<i>Diana SÂRCU</i>	
Hotărârile de prestare în jurisprudența internațională	43

<i>Diana LAZĂR</i>	
Quod nullum est nullum efectum producit: recunoașterea și încuviințarea spre executare în sistemul Convenției de la New York din 1958 a hotărârilor arbitrale străine anulate în statul de origine	46
<i>Valeriu BABĂRĂ</i>	
Considerații privind limitele aplicării legii naționale în materia statutului organic al persoanei juridice	49
<i>Valeriu BABĂRĂ</i>	
Reflecții asupra imposibilității de modificare a naționalității persoanei juridice în dreptul conflictual al Republicii Moldova	52
<i>Nicolae ROȘCA</i>	
Unele precizări privind noțiunea „Actul juridic de proporții” al lichidatorului persoanei juridice insolubile în lumina Legii insolabilității nr.149/2012	55
<i>Nicolae ROȘCA</i>	
Cu privire la mecanismul de încheiere a actelor juridice de proporții din numele persoanei insolubile	58
<i>Vitalii PISTRIUGA</i>	
Conținutul procedurii de autentificare notarială a actelor juridice civile	61
<i>Vitalii PISTRIUGA</i>	
Rolul notarului public în prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțarea terorismului	64
<i>Veronica BUJOR</i>	
Cazurile și condițiile de soluționare a cauzelor civile prin intermediul regulilor de competență jurisdicțională	67
<i>Tatiana MACOVEI, Gheorghe MACOVEI</i>	
Termenele de adresare în instanța de judecată pentru soluționarea litigiilor individuale de muncă	70
<i>Tatiana MACOVEI</i>	
Interzicerea muncii forțate	73
<i>Gheorghe MACOVEI</i>	
Efectele intentării procedurii de insolabilitate	76
<i>Igor ȘEREMET</i>	
Aspecte conflictuale privind efectele căsătoriei cu element de extraneitate	79
<i>Valentina COPTILEȚ</i>	
Influențe străine asupra sistemelor naționale de drept. Cazul Codului civil, 1864	82

<i>Felicia CHIFA</i>	
Determinarea obiectului probațiunii în procesul civil	85
<i>Александр КАЛЕНИК</i>	
К вопросу о значении регистрации договора купли-продажи предприятия как единого имущественного комплекса	88
<i>Victoria HÎNCU</i>	
Obligația de diligență și loialitate a administratorului societății comerciale	91
<i>Victoria HÎNCU</i>	
Reflecții privind natura raportului juridic dintre administrator și societatea comercială	94
<i>Gheorghe POSTOLACHI</i>	
Avantajele soluționării litigiilor în arbitrajele comerciale	97
<i>Octavian CIOBANU</i>	
Reglementarea controlului corporal în legislația vamală a Republicii Moldova	100
<i>Ludmila PROCA</i>	
Reglementări juridice privind dreptul la asigurări sociale de stat	103
<i>Татьяна БОДЮЛ</i>	
Преращение исключительного права на товарный знак	106
<i>Sergiu BRÎNZA</i>	
Hotărârea plenului curții supreme de justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)” nr.11 din 24.12.2012: unele reflecții critice	109
<i>Sergiu BRÎNZA</i>	
Adoptarea Legii nr.130 din 08.07.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă: conotații de Drept penal	112
<i>Vitalie STATI</i>	
Unele implicații ale adoptării Legii nr.38 din 21.03.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative	115
<i>Vitalie STATI</i>	
Legea nr.40 din 21.03.2013 pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002: oportunitatea adoptării	118
<i>Daniel MARTIN</i>	
Executarea ordinului sau a dispoziției superiorului – cauză care înlătură caracterul penal al faptei	121
<i>Stanislav COPEȚCHI</i>	
Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale: formă specială a instigării?	124

<i>Stela BOTNARU</i>	
Responsabilitatea redusă în dreptul penal: concept și problematică	127
<i>Dorina GUREV</i>	
Minorul – victimă a infracțiunii de răpire a unei persoane	130
<i>Raisa GRECU, Adriana EȘANU</i>	
Aspecte polemizate asupra castrării chimice nonvoluntare	134
<i>Mariana GRAMA</i>	
Problematica aplicării normei privind riscul întemeiat	137
<i>Ludmila NEGRITU</i>	
Castrarea chimică – o nouă măsură de siguranță prevăzută de legea penală a Republicii Moldova	140
<i>Ala OPALCO</i>	
Măsurile de constrângere cu caracter educativ autohtone, vs al României și Federației Ruse	143
<i>Mihail CHIRILĂ</i>	
Conceptul și posibilitățile geneticii judiciare	146
<i>Mihail CHIRILĂ</i>	
Apariția și evoluția cunoștințelor despre versiunile criminalistice	149
<i>Nicolae OSMOCHESCU</i>	
Dreptul de vot și dreptul de a fi ales în Republica Moldova – reglementări constituționale	153
<i>Nicolae OSMOCHESCU</i>	
Dreptul la un mediu înconjurător sănătos în Republica Moldova – reglementări constituționale	156
<i>Zinaida LUPAȘCU</i>	
Dezvoltarea relațiilor vamale prin prisma dreptului național	159
<i>Ion CURMEI</i>	
Actualitatea problemei privind constrângerea de a face declarații abordată în sensul realizării calității actului de justiție	162
<i>Liuba ȘOVA</i>	
Actele de identitate pentru refugiați și beneficiari de protecție umanitară	165
<i>Cristina POPOVICI, Liuba ȘOVA</i>	
Unele considerații privind alegerile parlamentare în Republica Moldova	168
<i>Doina CUCIURCA</i>	
Reflecții privind suveranitatea poporului	171
<i>Doina CUCIURCA</i>	
Problematica identificării regimurilor democratice reprezentative	174

<i>Alina NEGRU</i>	
Unitatea internă a spațialității juridice	177
<i>Boris NEGRU</i>	
Principiul justiției, echității și dreptății	180
<i>Boris NEGRU</i>	
Principii, categorii și concepte juridice	183
<i>Artur ZAGORNEANU, Zinaida LUPAȘCU</i>	
Reglementarea relațiilor vamale dintre Transilvania și Țările Românești prin prisma dreptului național	186
<i>Diana DONICI</i>	
Morala – modalitate a reglementării sociale	189
<i>Diana DONICI</i>	
Dreptul și religia	192
<i>Parascovia POALELUNGI</i>	
Aspecte teoretice privind trăsăturile definitorii ale sistemului dreptului	195
<i>Александр ЛАМБОВ</i>	
О борьбе с нарушением интеллектуальной собственности в интернете гражданско-правовыми мерами	198

RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

<i>Adriana ARNĂUT</i>	
Dezvoltarea durabilă: aspectul politico-juridic	201
<i>Alexandru ROMAN</i>	
RSS Moldovenească: implicații specifice și controversate în sistemul internațional postbelic	204
<i>Olga BARBĂLATĂ</i>	
Premisele prevenirii infracțiunii de falsificare a cardurilor bancare	207
<i>Mariana BORDIAN</i>	
Dreptul de proprietate asupra bunurilor domeniului energetic	210
<i>Vladimir BORȘ</i>	
Atribuțiile exercitate de viceministru	213
<i>Igor BUCATARU</i>	
Esența scrutinului electoral mixt și probabilele efecte asupra vieții social-politice din Republica Moldova	216
<i>Cristina EJOVA, Alexandr EJOV</i>	
Rolul branding-ului național în formarea imaginii statului	219

<i>Svetlana CEBOTARI</i>	
Relațiile Federației Ruse cu Uniunea Europeană în contextul noii arhitecturi geopolitice	222
<i>Tatiana CIOBANU</i>	
Răspunderea personală a ministrului pentru folosirea rațională a mijloacelor financiare ale ministerului	225
<i>Elena MURSA</i>	
Strategia de cultură a păcii în sistemul ONU	228
<i>Alina LEVIȚCHI</i>	
Opinia publică și relațiile publice în administrația publică	230
<i>Carolina MACOVEȚCHI</i>	
Considerațiuni generale cu privire la procesul de regionalizare în Republica Moldova	233
<i>Valeriu MIJA</i>	
Statutul statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane	236
<i>Aurel SÎMBOTEANU</i>	
Europenizarea administrației publice din Republica Moldova în contextul proceselor integraționiste	239
<i>Constantin SOLOMON, Alina PIROȘCA</i>	
Alegerile parlamentare în România (1990-1992)	242
<i>Călin TOMULEȚ</i>	
Rolul oficiilor teritoriale ale Cancelariei de Stat în examinarea petițiilor persoanelor fizice și juridice	245
<i>Iulia VACARENCO</i>	
Componenta de programare bugetară a sistemului de planificare strategică al autorităților administrației publice centrale	247
<i>Livia ZAPOROJAN</i>	
Avantajele pluralității de cetățenii pentru cetățenii Republicii Moldova	249
<i>Angela ZUBCO</i>	
Rolul autorităților publice locale în organizarea și dezvoltarea programelor comunitare prin parteneriatul public-privat	252
ȘTIINȚE ECONOMICE	
<i>Valeriu CAPSÎZU</i>	
Unele probleme actuale cu privire la competitivitatea Republicii Moldova	255
<i>Svetlana MIRONOV</i>	
Raționamente pentru dezvoltarea managementului afacerilor mici și mijlocii	258

<i>Mihail GÎRLEA</i>	
Adecvarea capitalului – obiectiv central al managementului performanței și riscului bancar	261
<i>Mihail GÎRLEA</i>	
Managementul riscului – componentă a guvernanței corporative aplicată în băncile comerciale	264
<i>Margareta BRADU</i>	
Dezvoltarea economiei inovaționale prin educarea spiritului antreprenorial	267
<i>Maņșuc JOLDÎBAEVA</i>	
Investițiile străine directe – o resursă cu un mare potențial pentru creșterea economiei naționale ca deziderat spre cercetarea economiștilor	270
<i>Анна СОКОЛОВА</i>	
Особенности методов разработки и внедрения бизнес-плана с целью привлечения инвестиций предприятиями Республики Молдова	273
<i>Dan CORCODEL, Artur CORCODEL</i>	
Despre teoria macroeconomică din perspectiva pragmatică	276
<i>Veronica GARBUZ</i>	
Piața muncii și politici de ocupare	279
<i>Victoria POSTOLACHE (DOGOTARI), Victoria COCIUG</i>	
Efectele macroeconomice ale utilizării derivatelor de credit în sectorul bancar	282
<i>Tatiana VIȘANU</i>	
Planificarea bugetului în Republica Moldova: probleme și soluții	285
<i>Наталья АПЕТРИЙ</i>	
Анализ рыночной корзины покупателя	288
<i>Galina ZAGAIEVSCHI</i>	
Unele aspecte ale evoluției pieței de capital	291
<i>Т.В. БОРЗДОВА</i>	
Клиентоориентированность как способ повышения конкурентоспособности компании в риэлтерском бизнесе	293
<i>Т.В. БОРЗДОВА, Н.А. УСТЮШЕНКО</i>	
Оценка нематериальных активов: практическое применение и механизм совершенствования в Республике Беларусь	296
<i>Valentin ROȘCA</i>	
Apa: temeі principal în apariția conflictelor armate în sec. XXI	299

Conferința științifică
„Integrare prin cercetare și inovare”

26-28 septembrie 2013

Rezumatele comunicărilor

Științe juridice

Științe economice

Redactori literari:

Antonina DEMBIȚCHI

Valentina MLADINA

Procesare computerizată: **Tatiana BULIMAGA,**
Margareta PROHIN

„Integrare prin cercetare și inovare”, conf. șt. (2013, Chișinău). Conferința științifică „Integrare prin cercetare și inovare”, Științe juridice. Științe Economice: Rez. comunicărilor, 26-28 sept. 2013 / **Responsabil de ediție:** Tatiana Bulimaga; **Comitetul de organizare:** Gheorghe Ciocanu, Mihail Revenco ș.a.

Semnat pentru tipar 22.07.2013

Formatul 60x84 ¹/₁₆.

Coli de tipar 19,0. Coli editoriale 19,0.

Comanda 273. Tirajul 115 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009